

Ελευθεριακή Συνδικαλιστική Ένωση (ΕΣΕ) (οργ.) Αναρχοσυνδικαλιστική συλλογικότητα που συγκροτήθηκε το 2003 ως «το ελληνικό τμήμα του παγκόσμιου αναρχοσυνδικαλιστικού κινήματος». Εξέδιδε την εφημερίδα *Επί τα Πρόσω* και κυκλοφορεί από το Μάρτιο του 2011 του *Ελευθεριακό Συνδικαλισμό*. Διαθέτει πυρήνες σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Ιωάννινα και μεμονωμένα άτομα στην υπόλοιπη Ελλάδα. Σύμφωνα με την ιδρυτική της διακήρυξη, που εγκρίθηκε στο διήμερο 4-5 Οκτωβρίου 2003, επικεντρώνει «στη δυνατότητα ανάπτυξης ενός διαφορετικού συνδικαλισμού, αντι-ιεραρχικού, αυτοδιαχειριστικού, ταυτόχρονα διεκδικητικού και επαναστατικού, ικανού τόσο να παρέμβει στους καθημερινούς υλικούς όρους ζωής του κόσμου της εργασίας (μισθωτοί, υποαπασχολούμενοι, άνεργοι, μελλοντικοί εργαζόμενοι), όσο και να διαμορφώσει τη δυναμική ρήξη με τον καπιταλισμό και την κρατική του έκφραση, στην προοπτική του περάσματος σε μια κοινωνία ελευθεριακή, χωρίς κράτος, εξουσία και εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο» (<http://ese.espin.net/index.php/2009-03-07-16-41-56.html>). Η ΕΣΕ συμμετέχει μαζί με φίλιες οργανώσεις άλλων χωρών (τις ισπανικές CGT και Solidaridad Obrera, τμήμα της ιταλικής USI, τη γαλλική CNT, τη σουηδική SAC κ.ά.) στο λεγόμενο Μαυροκόκκινο Συντονισμό.

Ελευθεριακό Ιστορικό Αρχείο (κοιν. εγγ.) Ιδρύθηκε στην Νάουσα της Πάρου το Νοέμβριο του 2000, αποσκοπώντας στη «συγκέντρωση όλου του έντυπου αρχείου υλικού που συνδέεται έμμεσα ή άμεσα με την παρουσία των ελευθεριακών ιδεών στον ελληνικό χώρο, την καταγραφή και τη δημοσίευσή τους με τη μορφή αυτοτελών εκδόσεων, τη δημιουργία βιβλιοθήκης, στην οποία θα υπάρξει ελεύθερη πρόσβαση χωρίς περιορισμούς και τη συ-

νεργασία με ανάλογα κέντρα του εξωτερικού». Διέθετε έναν καιρό σελίδα στο διαδίκτυο και έχει εκδώσει: τρία τεύχη του περιοδικού *Ελευθεριακά Χρονικά*, σε προσούρα τη μελέτη *Η Αναρχική Οργάνωση Δημοκρατικός Σύλλογος της Πάρου* (2002) και το βιβλίο του Τ. ντε Σετσέλ *Αί Καταχρήσεις τής Ποινικής Δικαιοσύνης* (2011) – με την εισαγωγή του Κωνσταντίνου Μπομποπούλη – σε επιμέλεια του Σπύρου Φράγκου.

ελευθεριακό κίνημα (αναρχ. ορολ.) Όρος που υποδηλώνει το σύνολο των αντιταρχικών και αντιεξουσιαστικών αντιλήψεων και δραστηριοτήτων συμπεριλαμβανομένων φυσικά και των αμιγώς αναρχικών.

ελευθεριακός [libertaire] (αναρχ. ορολ.) Νεολογισμός που εισήγαγε το 1858 με την ομώνυμη εφημερίδα του ο γάλλος πρόδρομος του αναρχοκομμουνισμού Ζοζέφ Ντε-

ελευθεριακός

ζάκ, προκειμένου με το συγκεκριμένο αυτοπροσδιορισμό να διαχωρίσει τα ιδεολογικά του ιμάτια από τους θιασώτες διάφορων εκδοχών του αναρχικού σοσιαλισμού, όπως των Μπλανκί, Καμπέ, Ντεζαμί κ.ά. Ο εισηγητής του όρου υμνούσε την ελευθερία: «Μια έννοια την οποία τόσο καταχρηστικά αντιπαρέθεσαν στην κοινότητα και την οποία είναι αλήθεια ότι ορισμένες κομμουνιστικές σχολές περιφρονούν» γιατί θεωρούσε παραλογισμό το να είναι κανείς «ταυτόχρονα κομμουνιστής και εξουσιαστής» (Συλλογικό, *Αναρχοκομμουνισμός: Η Διερεύνηση του Μέλλοντος στο Παρόν*, σ. 14). Με τον καιρό ο όρος απέκτησε διττή σημασία, καθώς μπορεί ανά περίπτωση είτε να προσδιορίζει κάποιον που δεν ασπάζεται ολοκληρωτικά την αναρχική «κοσμοθεωρία», επιλέγοντας μια εναλλακτικού τύπου δραστηριότητα, είτε να υποδηλώνει (ως έννοια ομπρέλα) ένα ευρύτερο αντιαναρχικό ή και αντιεξουσιαστικό ρεύμα που συμπεριλαμβάνει στους κόλπους του και τον αναρχισμό. Ο όρος ελευθεριακός χρησιμοποιήθηκε σε περιόδους καταστολής του κινήματος ως πιο ήπιος από τον όρο αναρχικός, αλλά και σε περιπτώσεις που το επιδιωκόμενο ήταν η πλατιά κοινωνική απεύθυνση και κρινόταν ότι η χρησιμοποίηση της λέξης αναρχικός θα τρώμαζε και θα περιόριζε τους ορίζοντες του εγχειρήματος. || Βλ. επ. *ελευθεριακή εκπαίδευση, ελευθεριακή κουλτούρα, ελευθεριακό κίνημα, ελευθεριακός κομμουνισμός*.

ελευθεριακός κοινοτισμός (αναρχ. ορολ.) Μία επί το ρεαλιστικότερον, εναλλακτικότερον και θεσμικότερον εκδοχή του αναρχοκομμουνισμού την οποία πρότεινε ο Μάρει Μπούκτσιν στην πορεία της σταδιακής, αλλά εντονότερης στα τελευταία χρόνια της ζωής του, αμφισβήτησης των θεσφάτων του κλασικού αναρχισμού. Κατά τον εισηγητή, λοιπόν, του όρου: «Ο ελευθεριακός κοινοτισμός διατυπώνει μια ολιστική προσέγγιση σε μια οικολογικά προσανατολισμένη οικονομία. Οι πολιτικές και οι συγκεκριμένες αποφάσεις που έχουν να κάνουν με τη γεωργία και τη βιομηχανική παραγωγή θα πρέπει να λαμβάνονται από τους πολίτες σε άμεσες, πρόσωπο με πρόσωπο συνελεύσεις – με την ιδιότητά τους ως πολιτών, όχι ως εργατών, αγροτών ή επαγγελματιών, οι οποίοι σε κάθε περίπτωση θα εναλλάσσονται και οι ίδιοι στις παραγωγικές δραστηριότητές τους. (...) Αντί να εθνικοποιηθεί και να κολεκτιβοποιηθεί η γη, τα εργοστάσια, τα εργαστήρια και τα κέντρα διανομής, μια οικολογική κοινότητα θα κοινοτικοποιήσει την οικονομία της και θα ενωθεί με άλλες κοινότητες ενσωματώνοντας τους πόρους της σε ένα περιφερειακό συνομοσπονδιακό σύστημα. Η γη, τα εργοστάσια, τα εργαστήρια θα ελέγχονται από λαϊκές συνελεύσεις ελεύθερων κοινότητων, όχι από το κράτος-έθνος ή από τους εργάτες-παραγωγούς, που ενδέχεται κάλλιστα να αναπτύξουν ένα ιδιοκτησιακό συμφέρον μέσα σ' αυτά» (Μπούκτσιν, Μ., *Ξαναφτιάχνοντας την Κοινωνία*, σ. 280-81).

Ανταλλακτικό κουπόνι σε ελευθεριακή κολεκτίβα στα χρόνια της Ισπανικής Επανάστασης.

ελευθεριακός κομμουνισμός (αναρχ. ορολ.) Αναρχοσυνδικαλιστικό κοινωνικό πρόταγμα. Κατά πολλούς η χρυσή τομή ανάμεσα στον κολεκτιβισμό και τον κομμουνισμό ή μια συνθετική απόπειρα που υπονομεύει ουσιαστικά και τους δύο σύμφωνα με τους επικριτές του. Τις θεμελιώδεις αρχές του θα διαπραγματευτούν αναλυτικά: το 1926 οι συντάκτες της *Οργανωτικής Πλατφόρμας των Ελευθεριακών Κομμουνιστών*.

ελευθεριακός μαρξισμός

νιστών (Αρσινόβ, Μαχνό κ.ά.), το 1932 ο Ισαάκ Πουέντε (*Ο Ελευθεριακός Κομμουνισμός*) και το 1953 ο Ζορζ Φοντενί (*Μανιφέστο του Ελευθεριακού Κομμουνισμού*). Στα πρόθυρα της Κοινωνικής Επανάστασης στην Ισπανία, η Εθνική Συνομοσπονδία Εργασίας (CNT) θα επαναδιατυπώσει στο Συνέδριο της Σαραγόσας (Μάιος του 1936) ως εξής τις δύο βασικές αρχές του *comunismo libertario*: «1) Ικανοποίηση των αναγκών του κάθε ανθρώπου χωρίς αυτές να (...) ξεπερνούν της δυνατότητες της οικονομίας. 2) Έκκληση για το μέγιστο της προσφοράς των δυνάμεων του καθενός σύμφωνα με τις ανάγκες της κοινωνίας παίρνοντας υπ' όψιν τις ιδιάζουσες φυσικές και ηθικές δυνάμεις του» (Δοκιμή, 1 Ιανουαρίου 1987, φ. 10, σ. 13). || Βλ. επ. *αναρχοσυνδικαλισμός, Πλατφόρμα, πλατφορμιστές*.

ελευθεριακός μαρξισμός (νεολ.) Ρεύμα σκέψης που περιλαμβάνει λουξεμπουργκιστές, συμβουλιακούς, καταστασιακούς, αυτόνομους αντικρατιστές και όλους όσους επιχειρούν μια αντικρατική αγάνωση του πρώιμου Μαρξ (*Grundrisse, Οικονομικά και Φιλοσοφικά Χειρόγραφα του 1844, Ο Εμφύλιος Πόλεμος στη Γαλλία*). Ομόλογος του όρου «ελευθεριακή αριστερά».

Ελεύθεροι Βαπτιστές (αίρ.) Οπαδοί του μαύρου ιεροκήρυκα Νατ Τέρνερ που πήραν τους μετρητοίς τα λόγια του Ευαγγελίου περί ισότητας όλων των ανθρώπων ανεξαρτήτως φυλής και κοινωνικής τάξης, διαφώνησαν με τις ρατσιστικές θέσεις στο συνέδριο των «ομογάλακτων» τους Βαπτιστών και, εφαρμόζοντας το βιβλικό «μάχαιραν έδωκες, μάχαιραν θα λάβεις», περιδιάβαιναν τις φυτείες της Βιρτζίνια και έσφαζαν τους δουλοκτήτες. Η εξέγερσή τους τον Αύγουστο του 1831 που πήρε εκρηκτικές διαστάσεις θα πνιγεί τελικά στο αίμα από τον αμερικάνικο στρατό και όσοι παραδόθηκαν ή συνελήφθησαν, συνολικά 56 άτομα, μαζί και ο Τέρνερ, θα εκτελεστούν.

Ελεύθεροι Κομμουνιστάι και Κομμουνάριοι (μπρος.) Σουρεαλιναρχικό μανιφέστο σε 10 άρθρα υπό Michel Ελεύθερου Κομμουνάριου αφηγητού, δηλαδή του απετικού ποιητή Μιχάλη Κατσαρού, που επωλείτο από το βιβλιοπωλείο «Παν», και προκάλεσε την αμηχανία και τη χλεύη της επίσημης αριστεράς που το έθαψε τελικά διά της σιωπής. «Οι ελεύθεροι κομμουνιστάι και κομμουνάριοι», γράφει, μεταξύ πολλών άλλων, με τη γνωστή παιγνιώδη και αιχμηρή πέννα του ο ποιητής, «δεν ανήκουν σε καμία οργάνωση πολιτικού κόμματος και είναι νέοι άνθρωποι με ελεύθερες αναλήψεις για τη ζωή. Τα επαγγέλματά των είναι συνήθως ή διανοούμενοι ή αγρότες ή εργάτες. Όμως η πιο εξελιγμένη μορφή τους είναι μοναχοί θρησκειών, επαίται λαϊκοί, οργανοπαίχτες, φύλακες σκύλων, τσιγγάνοι χαλκωματάδες, σκάλδοι κλπ. (...)

Οι ελεύθεροι κομμουνάριοι δύνανται να συντάξουν από κομμούνες, κομμουνιστικά μανιφέστα ως τροπάρια και τυπικά αυλών βασιλικών, ναών, και καφετηριών. (...) Οι ελεύθεροι Κ[ομμουνιστάι και] Κ[ομμουνάριοι] δεν έχουν ποτέ διοικητικά συμβούλια, εθνικά συμβούλια ή τέτοιου είδους, διότι δεν συνέρχονται ποτέ εις συνελεύσεις ή εκλογές, ούτε εις ανακοινώσεις ή αποφάσεις. Δεν έχουν ούτε γραμματείες ούτε αρχηγούς, δεν κάνουν εράνους ούτε βάζουν πλάνα ορισμένης εργασίας. Ούτε εκφωνούν λόγους εκ μέρους κάποιας οργάνωσης ή θρησκείας. (...) Τον έρωτα τον έχουν ως ιερόν και τον εξασκούν όπως αυτοί νομίζουν. (...) Οι ελεύθεροι κομμουνάριοι και κομμουνιστάι αγαπούν και το παρελθόν όχι με ρωμαντισμούς πλέον αλλά με πραγματική αγάπη και πίστη στον άνθρωπο. Το μέλλον πάντως είναι δικό τους» (Κατσαρός, Μ., *Ελεύθεροι Κομμουνιστάι και Κομμουνάριοι*, σ. 3-5 & 7-8).

ελεύθεροι σοσιαλιστές (αναρχ. ορολ.) Αυτοπροσδιοριστική επιλογή αρκετών αναρχικών στα τέλη του 19ου αιώνα που αποσκοπούσε τόσο στην αποφυγή του «βεβαρημένου» όρου «αναρχικοί», λόγω του κατασταλακτικού κλίματος της εποχής, όσο και στη διαφοροποίηση από τη μαρξιστική και σοσιαλδημοκρατική κρατικό-πληκτική συνιστώσα του κοινωνικού κινήματος. Τον όρο, ανάμεσα σε άλλους, χρησιμοποίησαν σποραδικά οι πυργιώτες της εφημερίδας *Νέον Φως*, οι πατρινοί της *Επί τα Πρόσω*, αλλά και ο άγνωστος συντάκτης, που υπέγραφε ως «Ελεύθερος Σοσιαλιστής» στο φιλόξενο... σχέτο *Σοσιαλιστή του Σταύρου Καλλέργη τις...* βροντερές του ανταποκρίσεις για την έμπρακτη προπαγάνδα στη Γαλλία.

Ελεύθερο Λαϊκό Πανεπιστήμιο Αλεξάνδρειας [Università Popolare Libera di Alessandria] (ιστ.) Ιδρύθηκε το Μάιο του 1901 στα πρότυπα των Λαϊκών Πανεπιστημίων που σοσιαλιστές και αναρχικοί σύστηναν στις αρχές του 20ού αιώνα στη Δυτική Ευρώπη, κυρίως στην Ιταλία και τη Γαλλία, για την επιμόρφωση των πληβείων. Η ιδέα ήταν του αναρχικού Λουίτζι Γκαλεάνι, άρτα αφιχθέντος στην Αίγυπτο μετά την απόδρασή του από το νησί Παντελερία και θαυμαστή των εκπαιδευτικών ιδεών του Ελιζέ Ρεκλί. Την υλοποίησαν οι ιταλοί σύντροφοι του (Πιέτρο Βασάι, Φραντσέσκο Τοϊνι, Ρομπέρτο Ντ' Άντζιο κ.ά.) με τη συνδρομή αναρχικών, ριζοσπαστών και φιλελευθέρων από τις άλλες εθνοτικές κοινότητες της Αλεξάνδρειας, όπως ο εβραίος Ζοζέφ Ρόζενταλ και σε πρωταγωνιστικό ρόλο ο νεαρός γιατρός του Ευρωπαϊκού Νοσοκομείου Πόλυς Μοδινός, κατοπινός σύντροφος του Γιώργου Βρισμιτζάκη στους ελευθεριακούς Απουάνους. Το Ελεύθερο Λαϊκό Πανεπιστήμιο, που ξεκίνησε με τους καλύτερους οιωνούς καθώς προσέλειξε γύρω στους τριακόσιους σπουδαστές, επιδίωκε την ανεξαρτησία του από κρατικές, κομματικές, θρησκευτικές, προξενικές και κοινοτικές αρχές, απευθυνόταν στους εμικρήδες και στους γηγενείς κάθε φυλής και θρησκείας και αποσκοπούσε στην επιμόρ-

ελεύθερος έρωτας

φωση των εργατών και των γυναικών, δίνοντας έμφαση στις θετικές επιστήμες στην κλασική φιλολογία και στη διδασκαλία διαφόρων γλωσσών. Παρέμεινε υπό αναρχικό... έλεγχο για ένα περίπου χρόνο, για να εκφυλιστεί σταδιακά από παρεμβάσεις, ενδοσυντροφικές έριδες, την είσοδο από το παράθυρο κοινοτικών παραγόντων και χορηγών και τη σταδιακή απομάκρυνση των ριζοσπαστών σε μια τυπική επαγγελματική σχολή που θα επιβιώσει μέχρι το 1909. Μια απόπειρα το 1901 να συσταθεί ανάλογο ίδρυμα και στο Κάιρο από τον Γκαλεάνι και μια επιτροπή φιλελεύθερων και αναρχικών, στην οποία συμμετείχε και ο έλληνας αναρχικός εργάτης Πάνος Μαχαιράς, έμεινε μετά την άρνηση χρηματοδότησης από τους κύκλους των τεκτόνων της πόλης στις διαβουλεύσεις και το μόνο που κατορθώθηκε τελικά ήταν η δημιουργία την επόμενη χρονιά ενός Διεθνούς Αναγνωστηρίου. || Βλ. επ. **Διεθνές Αναγνωστήριο**.

ελεύθερος έρωτας (ιστ.) Και ο αυτό το πεδίο «το μόνο λάθος των αναρχικών υπήρξε το γεγονός ότι, τις περισσότερες φορές, προηγήθηκαν των ηθών της εποχής τους» (Νατάφ, Α., *Η Καθημερινή Ζωή των Αναρχικών στη Γαλλία 1880-1910*, σ. 9). Εκτός από τους Αδαμίτες, τους πρώτους διδάξαντες, η Έμα Γκόλντμαν, η Μαντλέν Βερνέ, η Λουίζ Κιτρίν, ο Σακάε Οσούγκι και πολλοί γνωστοί ή άγνωστοι

υπήρξαν λόγω και έργω διάπυροι κήρυκες του ελεύθερου έρωτα, χρόνια πριν ο Βίλχελμ Ράιχ αναγγείλει τη *Σεξουαλική Επανάσταση*, που θα επιχειρήσουν νέοι αλλά και χίτις τη δεκαετία του 1960, η οποία στις επόμενες δεκαετίες θα μετατραπεί σε ερωτική βιομηχανία από τα τραστ του ελευθεριάζοντος νεοσυντηρητισμού. «Η ένωση των φύλων έν τη Άναρχία δέν υποβάλλεται εις ουδεμίαν διατύπωση», έγραφε ο αναρχικός συντάκτης του *Σοσιαλιστή*, Ηρακλής Αναστασίου, απαντώντας στις συκοφαντίες περί «κοινοκτημοσύνης των γυναικών» και ελεύθερου έρωτα «έν τῷ περιοδικῷ τῆς εφημερίδος “Άκρόπολις”» *Νέον Πνεύμα*. «Δέν υπάρχουν δικαιώματα του άνδρος επί τῆς γυναικός, επί τῆς γυναικός του άνδρος· ουδέις άλλος δεσμός τους συγκρατεῖ, εμῆ εκείνος τῆς άμοιβαίας των άγάπης. Ἡ έμπιστοσύνη καί ἡ ειλκρίνεια του ένός προς τόν άλλον εις τās σχέσεις των, όφείλουσι νά εἶνε οί μόνοι κανόνες. Αἱ ένώσεις αὐται θά εἶναι πρόσκαιροι; θά εἶνε διαρκεῖς; έξαρτῶνται έκ τῶν άτομων· εκείνοι οί όποιοι θ' άγαπήσωσι διαρκῶς, νά προσπαθήσωσι ν' άγαπηθῶσι διαρκῶς· αἱ συμπάθειαι ν' άποκαλυφθῶσι καί νά γίνωσι δεκταί άμοιβαίως. Ἡ έλευθερία μόνη, θά εἶνε ὁ κανὼν τῶν σχέσεων τῶν φύλων» (*Σοσιαλιστής*, Β' δεκαπενθήμερο Μαΐου 1893, φ. 24, σ. 1-2). Ακόμη και η Εθνική Συνομοσπονδία Εργασίας (CNT), που εκπροσωπούσε τους γαλλοχημένους μέσα σε ένα καθολικό περιβάλλον ισπανούς αναρχοσυνδικαλιστές, θα φροντίσει το 1936 στο

Συνέδριο της Σαραγόσας να υπάρξει ειδική αναφορά: «Ο Ελευθεριακός Κομμουνισμός υποστηρίζει τον ελεύθερο έρωτα χωρίς περιορισμούς της θέλησης, ούτε του άντρα ούτε της γυναίκας», ευελπιστώντας ότι «για τα ηθικά προβλήματα που μπορεί να προκύψουν στην ελευθεριακή κομμουνιστική κοινωνία» και θα προέρχονται από αντιπαλότητες σε ερωτικά θέματα τη λύση θα δίνουν «το κοινοτικό δίκαιο και η ελευθερία» (Δοκιμή, 1 Ιανουαρίου 1987, φ. 10, σ. 12)· προτείνοντας ωστόσο, στην έσχατη περίπτωση, για όσους φέρονται «κτηνώδη και βίαια» απομόνωση, στέρηση ή αλλαγή... κομμούνας. «Σε πολλές αρρώστιες συστήνεται η αλλαγή του περιβάλλοντος έτσι και στην αρρώστεια από έρωτα που τυφλώνει κάνει τον άνθρωπο επίμονο, [αυτός] πρέπει να στέλνεται σε άλλη κομμούνα, όπου οι συνθήκες που τον καθιστούν τρελό να εξαλείφονται, αν και πιστεύουμε ότι σε ένα καθεστώς σεξουαλικής ελευθερίας τέτοιες καταστάσεις δεν θα υπάρχουν» (ό.π.). Στη δήθεν ερωτική Αθήνα της δεκαετίας του 1950 ήταν αρκετή η δημόσια απαγγελία ενός αθώου ποιήματος του Λευτέρη Χαλκιαδάκη με τίτλο «Λεύτερος είναι ο Έρωτας», για να σφραγιστεί ως... άντρο ακολασίας η Παράγκα του Σίμου του υπαρξιστή. Επίσης, ένας ύμνος στον ελεύθερο έρωτα, ο Μέγας Ανατολικός, η ηδονιστική ευτοπία που είχε συντάξει υπό μορφήν καυλοπυρέσσουσας μυθιστορίας (2.104 σελίδων) ο Ανδρέας Εμπειρικός, θα περιμένει για σαράντα χρόνια στο συρτάρι του μέχρι να εκδοθεί το 1990-92 σε οκτώ τόμους (εκδ. Άγρα). || Βλ. επ. Αδαμίτς, *αναρχοκομμουνισμός, χιτσιμιάς*.

Κατά τη διάρκεια της Ισπανικής Επανάστασης τις ελεύθερες σχέσεις ανέλαβε να... ευλογεί έστω και με συνοπτικές διαδικασίες το ελευθεριακό συνδικάτο.

Ελεύθερος Τύπος (εκδ.) Ιστορικός αθηναϊκός εκδοτικός οίκος με υπεύθυνο τον Γιώργο Γαρμπή και εκατοντάδες τίτλους αναρχικής φιλολογίας, καταστασιακής θεωρίας, κοινωνικής ιστορίας και λογοτεχνίας. Εμφανίστηκε μεταπολιτευτικά (1975) με το βιβλίο του Μιχαήλ Μπακούνιν *Η Παρισινή Κομμούνα του 1871 και η Ιδέα του Κράτους*, που το είχε πρωτοκυκλοφορήσει μαζί με τον Γιώργο Ξυλαγκρά το

Πύργου (1896-99), τα αναρχικά στοιχεία του Κεντρικού Σοσιαλιστικού Συλλόγου (1892-95) του Σταύρου Καλλέργη, του Σοσιαλιστικού Συνδέσμου «Κόσμος» (1895) και ο Αναρχικός Εργατικός Σύνδεσμος της Αθήνας (1900). Στον αιώνα των ολοκληρωτισμών, στον 20ό, στην Ελλάδα θα κυριαρχήσει ολοκληρωτικά ο «ρεαλιστικός» λόγος του σταλινισμού ενώ το αδύνατο θα αποζητήσουν χωρίς καμιά τύχη προπολεμικά κάποιες συνδικαλιστικές κινήσεις (Εργατικό Κέντρο Βόλου, Σοσιαλιστική Συνδικαλιστική Οργάνωση), πρόσωπα όπως ο Σταύρος Κουχτσόγλου και η ομάδα Στίνα στη δεκαετία του 1960. Χωρίς, λοιπόν, σοβαρή ελευθεριακή παράδοση και κουλτούρα, φαντάζει σαν ένα μικρό κοινωνικό επίτευγμα η σταδιακή συγκρότηση από τον καιρό της απριλιανής Δικτατορίας (Νομική, Πολυτεχνείο) και εντεύθεν ενός πολύχρωμου ελευθεριακού ρεύματος αρχής γενομένης από τον κύκλο της Διεθνούς Βιβλιοθήκης (1971). Έκτοτε ο ελευθεριακός χώρος της Ελλάδας έχει επιδοθεί σε αλληπάλληλες πολύμορφες παρεμβάσεις και σε έναν εκδοτικό οργασμό, αλλά ελλείψει ριζών και γηγενών αναφορών δεν θα κατορθώσει να απεχδυθεί οριστικά τη λογική της αριστεράς παρότι θα αμφισβητήσει σοβαρά την ηγεμονία της και θα «νομιμοποιηθεί» σταδιακά στη συλλογική συνείδηση, αν όχι ως φορέας ενός επικτού ελευθεριακού αλλόκοσμου, τουλάχιστον ως η μόνη ουσιαστικά κοινωνική «αντιπολίτευση». || Βλ. επ. Άβελχος Μιχαήλ, *Αναρχικός Εργατικός Σύνδεσμος, Αναρχικός Όμιλος Πατρών, Αναρχικός Όμιλος Πύργου, Αντισθένης, Δημοκρατικός Σύλλογος του Λαού, Διεθνής Βιβλιοθήκη, Διογένης, Δρακοκύλης Πλάτων, Ζήνων, Καλλέργης Σταύρος, Κονεμένος Νικόλαος, Κουχτσόγλου Σταύρος, Μομφεράτος Ιωσήφ, Πανάς Παναγιώτης, Παπαθανασίου Δήμος, Ρηγάπουλος Ανδρέας, Σοσιαλιστική Συνδικαλιστική Οργάνωση, Στίνας Α.*

Εμείς [Los Nosotros] (αναρχ. ομ.) Η αναρχική ομάδα εκλεκτικής συγγένειας που διαδέχθηκε τους ισπανούς Αλληλέγγυους [Los Solidarios] κρατώντας το βασικό κορμό τους και επικεντρώνοντας περισσότερο σε μια πολύπλευρη δραστηριότητα εντός των πλαisiών της CNT. Η τελευταία της εμφάνιση στους δρόμους της Βαρκελώνης πραγματοποιήθηκε ενόπλιως στις 20 Ιουλίου του 1936, όταν στο ξεκίνημα της κοινωνικής επανάστασης επιτέθηκε στο στρατόπεδο Αταραθάνιας που κρατούσαν οι στασιαστές φρανκιστές. Χρόνια αργότερα, στην εξορία, ένα από τα μέλη των Νοσώτρως, ο Ρικάρδο Σανθ, θα θυμηθεί: «το κροτάλιμα των MG και τα σφυρίγματα από τις μπόμπες της FAI». «Ο Ντουρρούτι», ιστορεί ο πρώην Αλληλέγγυος, «διεύθυνε την επίθεση από την πρώτη γραμμή. Οι Ασκάσο και Γκαρθία Ολιβέρ βρίσκονταν κοντά στο πυρακτωμένο πολυβόλο. Ο Σανθ είχε κουβαλήσει ένα καλάθι με χειροβομβίδες που τις πετούσε στο πολιορκημένο στρατόπεδο. Οι Αουρέλιο Φερνάντεθ, Αντόνιο Ορτίθ και Γκρεγκόριο Χοβέρ βρίσκονταν ακόμα στη θέση τους. Σ' αυτή τη σύγκρουση ήταν που έπεσε ο Φρανσίσκο Ασκάσο. Ο θάνατός του ήταν το τέλος της ομάδας. Δεν ξανασυγκεντρωθήκαμε πια, ούτε καν στην κηδεία του

«Έμμανουήλ Δαούδογλους»

Ασκάσο. Κι αυτό ίσως ήταν το μεγαλύτερο λάθος που έκανε η ομάδα. Σκορπίστηκε, διαλύθηκε, χάθηκε μέσα στους ανέμους» (Εντσεναμπέργκερ, Χ.-Μ., *Το Σύντομο Καλοκαίρι της Αναρχίας*, σ. 135-36). || Βλ. επ. Αλληλέγγυα, χειροβομβίδα ΦΑΙ.

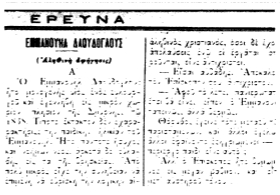

Ο Φρανθίσκο Ασκάσο, ο Μπουναβεντούρα Ντουρούτι και ο Γρεγόριο Χοβέρ, μέλη των Nosotros, ποζάροντας κάτω από αφίσα που προπαγανδίζει τη μη έκδοσή τους στην Ισπανία και στην Αργεντινή, χώρες που την είχαν αιτηθεί και οι δύο από τη Γαλλία. Παρίσι, 1926.

«Έμμανουήλ Δαούδογλους» (δημ.) Ο τίτλος ενός λογοτεχνήματος του Πλάτωνα Δρακούλη –μάστορα και του ελευθεριακού ρεαλισμού– το οποίο δημοσιεύτηκε ανυπόγραφα ως «άληθινή αφήγησης» αυτοτελώς σε τέσσερα κεφάλαια το 1910 στο περιοδικό Έρευνα (τόμ. Ε', τ. 6, σ. 93-96) και σε συνέχειες την επόμενη χρονιά (1911) στην ομώνυμη εφημερίδα Έρευνα (10.4.1911, φ. 13, σ. 3· 17.4.1911, φ. 14, σ. 3· 24.4.1911, φ. 15, σ. 3 & 1.5.1911, φ. 16, σ. 7). Σύμφωνα λοιπόν με την αφήγηση του Δρακούλη: «Ο Έμμανουήλ Δαούδογλους ήτο μονογενής υιός ενός Ξυλουργού και έγεννήθη εις μικρόν χωρίον πλησίον τής Σμύρνης, τῷ 1838». Στα νεανικά του χρόνια ήρθε σε ρήξη με το Σεβασμιώτατο Πολύδωρο, επίσκοπο της περιοχής, όταν κάποιος κατόρθωσαν να τον συκοφαντήσουν «ὡς ἀσεβῆ εἰς τὰ θεῖα». Ο Δρακούλης περιγράφει εκτενώς την ιδεολογική αντιπαράθεση του νεαρού του ήρωα με τον επίσκοπο εντός του ναού, τις θρησκευτικές του αναζητήσεις, την απόφασή του να μεταβεί στην Αθήνα «ὡς βοηθὸς εἰς ἓν Ξυλουργεῖον» μαζί με τον επιστήθιο φίλο του Ιωάννη και την τελική του σύγκρουση με τον Πολύδωρο που

κατηγορήσε τον Εμμανουήλ ότι επιθυμεί να είναι «δλοι ίσοι, να λείφουν αί διακρίσεις» και να γίνουν «χειρώνακτες και τραπεζίται ένα» και έκρινε ότι του πρέπει «μασιτίγωσις». Έτσι, με τη μετοικεσία του, «νέος βίος ηνοιξε διά τόν Έμμανουήλ έν Αθήναις». Ο Δαούδογλους αυτομορφώθηκε και καθώς «τόν έθλιβεν ή έγκατάλειψις

εις την όποιαν εύρισκοντο οι έργάται» και είχε «πλέον πεισθή» ότι αν «ο Χριστός ήρχετο σήμερον εις τόν κόσμον, άπλούστατα θα έπεδίδετο εις την όργανωσιν των έργατικών τάξεων» ανακοίνωσε στον κύκλο του ότι εντός του «κραταιούται ή πίστις του κοινωνισμού» και ότι σκοπεύει να υπηρετήσει «την Άνθρωπότητα κατά τό πνεύμα του Χριστού και κατά τάς ύποδείξεις της Έπιστήμης». Αποφάσισε λοιπόν «να ίδρύση έν νυκτερινόν σχολείον, εις τό όποϊον συνεκέντρωνεν όμόφρονas, και όσοι ήρχοντο ήκουον διδάγματα περι ήθικης και δικαιοσύνης. Τό οικημά του ήτο εις μίαν ρυπαράν όδόν της Νεαπόλεως. Άπέναντι κατώκει μία νεαρά γυνή, κάπως έλευθεριάζουσα, όνόματι Μαρία Πανταζή. Εις αύτην την γυναικα ο όμιλος των νεαρών έρευνητών ώφειλε την ζωήν του Έμμανουήλ. Εις τό άθλιον οικημά του ό Έμμανουήλ ήσθένησε βαρέως (...). Άλλ' ή Μαρία Πανταζή τόν έλυπήθη και τόν περιέθαλψε, και διά της νοσηλείας της τόν έθεράπευσε. Τοιουτοτρόπως προέκυψεν αϊσθημα άλληλεγγύης και άλληλοβοηθείας μεταξύ του όμιλου και της Μαρίας. Από αυτό έξήλθε και ή φήμη ότι ή Έμμανουήλ συνανεστρέφετο γυναικάς έλευθερίων ήθών». Αργότερα θα τον προσεγγίσει ένας πρώην κατάδικος, ο Γιακουμής, και «τοιουτοτρόπως προσετέθησαν εις τόν όμιλον ένας μετανοημένος λωποδύτης και μία μεταμελημένη πόρνη». Ο Δαούδογλους την εποχή αυτή «παρηκολούθει τούς άγώνας των έργατικών τάξεων έν Εύρώπη και απέφασσε να έλθη εις επικοινωνίαν μετ' αυτών. Μάλιστα συνέδεσε σχέσεις με τούς όργανωτάς της Διεθνούς, και πολύ συνετέλεσεν εις την θεμελίωσιν της, όπως απέδεικνουν αί έπιστολαί τας όποίας έλάμβανεν από τό Λονδίνον και αί όποϊαι ώμολόγουν ότι αί συμβουλαί του πολύ τούς ένεψύχωνον». Στη συνέχεια το δημοσίευμα αναφέρεται σε μια δίμηνη φυλάκιση του Δαούδογλου και του επιστήθιου φίλου του Ιωάννη εξαιτίας της θορυβώδους συμπεριφοράς του αμετανόητου και μέθυσου Γιακουμή. Στην απόλυση από το φυλοργεϊό των δύο φίλων μετά από παρέμβαση της αστυνομίας. Στη χρηματική βοήθεια που έλαβαν από κάποιον ανώνυμο. Σις κατηγορίες που εκτόξευαν πρώην ευεργετηθέντες από τον Δαούδογλου που

«Εμμανουήλ Δαούδογλου»

τώρα τον χαρακτήριζαν «έγωιστήν, η άθεον, η ιδεολόγον, η άπειλουντα δια τών ιδεών του να καταστρέψη την Έκκλησίαν». Στην είσοδό του στα κοσμικά σαλόνια μέσω ενός εκατομμυριούχου οπαδού του, όπου «έκινδύνευσε να πάθη από άσφυξίαν έν μέσω τής χλιδής», και στην αποκοπή του, όταν η σύζυγος του χορηγού που «άνεγωνώρισε τόν Έμμανουήλ ως μέγαν νούν, (...) ήλθεν εις τόν οικημά του εις την Νεάπολιν και άνεκάλυψε τó παρελθόν τής Μαρίας». Μετά ο Δρακούλης θα περιγράψει το «μέγα του κήρυγμα (...) περι τής ανάγκης να άφυπνισθοϋν και να όργανωθοϋν αι έργατικάι τάξεις, διότι προέβλεπε μεγάλα συμβάντα». Τις περιοδείες του Δαούδογλου σε Πάτρα και Κεφαλονιά, όπου έδιδασκε «δι πās άνθρωπος δέον να έχη οικονομικήν άνεξαρτησίαν, υπό τόν όρον να έργάζεται παραγωγικώς, και ότι η Κυβέρνησις όφείλει να έγυθη τούτο». Το αφήγημα του Πλάτωνα Δρακούλη με τον τίτλο «Έμμανουήλ Δαούδογλου» κλείνει με τα πλέον επίδηκα γεγονότα της διδακτικής ιστορίας του, τα οποία πολλοί ιστορικοί (Μοσώφ κ.ά.) επικαλέστηκαν χρόνια αργότερα χωρίς καν να τα διαβάσουν: «Ότε, μετά τόν γαλλογερμανικόν πόλεμον, άνεκηρύχθη έν Παρισίοις η Κομμούνα, ό Έμμανουήλ μετέβη εκεί δια να υποβοηθήση τó έργον της και να έξυπηρετήση τόν άγώνα τού Άνθρωπισμοϋ. Μετ' αύτου έπήγε και ό έπιστήθιος φίλος του, καθώς και η δυστυχής, άλλ' άφοσιωμένη, πιστή και πλήρης στοργής Μαρία. Έκει όμως όπου έφθασαν, με όλα όσα έπραξαν και αύτοι και άλλοι όμόφρονες, τó αίμα έχύθη κρουνηδόν και εκάλυψε την Έλευθερίαν με την αίσχύνην, εις δε την σύγχυσιν η όποία έπικολούθησεν, η Μαρία έτυφεκίσθη ως ρέτολεuse, ένω ένοσήλευε τραυματίας. Ο δϋο φίλοι τήν έθαψαν φιλοστόργως, και έπανήλθον εις την Έλλάδα με τήν σκληράν άνάμνησιν τού πένθους των. Έν Άθήναις πλέον ό Έμμανουήλ απέκτησε φήμην άναρχικου, άνατροπέως, μηδενιστοϋ, άθέου, μασόνου, άφιλοπάτριδος και καθεξής, διότι τó όνομα αύτο καθ' έαυτο τής Κομμούνας είχε τρομάξει όλην την Εϋρώπην. Ένας σύλλογος ειχεν ιδρυθη από φοιτητάς καλών οικογενειών, και όνομάσθη "Ρήγας Φεραϊός", ό δε Έμμανουήλ δια μέσου ενός συγγενοϋς του φοιτητοϋ προσεκλήθη να όμιλήση εις τά έγκαίνια τού Συλλόγου. Ήτο όλη η έκλεκτή κοινωρία συνηγμένη, και οι πατριώται ειχον ν' άπαγγείλουν φλογερούς λόγους περι τής Μεγάλης Ιδέας. Σοβαρός όπως πάντοτε ήτο ό Έμμανουήλ, άλλα την νύκτα εκείνην η σοβαρότης τού ήθους του έφθανεν εις βαθμόν μελαγχολίας. Ήτο ως μάρτυς φερόμενος εις τόν θάνατον (...). Εις την πρώτην σειράν τών καθισμάτων ήτο ό Επίσκοπος (...). Μόλις ήρχισεν ό Έμμανουήλ να όμιλή, άπερίγραπτος έξεράργη θόρυβος. Φωναί, άποδοκιμασίαι, συριγμοί, ποδοβολητός. Τό πανδαιμόνιον αύτο εκόπασε μόνον όταν ό Έπίσκοπος ήγήρθη και άποταθείς εις τó άχροατήριον ειπε: "Η άναίδεια αύτου τού άνθρώπου εινε άπίστευτος. Έγώ τόν γνωρίζω, και σās συσταίνω να τού δείξετε ότι έχθροι τής πατρίδος και τής πίστεως δέν έπρεπε να τολμοϋν να έμφανίζονται εις όμήγυριν τιμώνσιν την μνήμην τού Ρήγα Φεραίου." (...) Άλλ'

ἄμα εἶπε τὴν τελευταίαν λέξιν δέκα δώδεκα ἄνθρωποι ὤρμησαν πρὸς τὸ βῆμα ἔνθα ὁ Ἐμμανουὴλ ἴστατο ὠχρὸς καὶ ἐντὸς ἐνὸς δευτερολέπτου τὸν ἔρριψαν ὑπὸ τοὺς πόδας των. Ἦσαν κύριοι τοῦ πεδίου καὶ ἐνῶ αὐτὸς κατέκειτο εἰς τὸ ἔδαφος ἀναίσθητος, ἕνας ἐκ τῶν ἐπιδραμόντων, ἐξερευῶν φρικτὴν βλασφημίαν, τὸν ἐλάττισε δις εἰς τὴν κεφαλὴν. (...) ὁ πιστὸς φίλος τοῦ Ἰωάννης ἐπῆγε νὰ τὸν ἀνεγείρῃ – ἀλλ' εἶχεν ἐκπνεύσει. Ὁ ἀνὴρ ὁ ὁποῖος ἔζησε βίον κατὰ Χριστὸν περισσότερον οἰουδήποτε ἄλλου ἀνθρώπου ἐν τῷ κόσμῳ, ἐθανατώθη ὑπὸ ὀμηγύρεως Χριστιανῶν συνελθόντων ἐν ὀνόματι πίστεως καὶ πατρίδος. Οὕτω πάντοτε ὁ κόσμος ἀπαρνεῖται τοὺς ἀρίστους τοῦ ὁσάκις ἐμφανίζονται. Ὁ ἀφηγοῦμενος ταῦτα εἶμαι ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Ἐμμανουὴλ, Ἰωάννης. Ὁ θάνατός του μὲ ἀπῆκεν ὄχι μόνον βαρυσάλγη, ἀλλὰ καὶ ἀβέβαιον· ὅπως ἐκεῖνος εἰς τὰ πρῶτα του ἔτη, ὁ νοῦς μου εἶνε ὡσεὶ σκάφος ἄνευ ναυκλήρου καὶ ἄνευ ἀγκύρας. (...) Πανταχοῦ λατρεύονται τὰ δόγματα, ἀλλ' οὐδαμοῦ κατανοεῖται ὁ Χριστός. Καὶ ἐρωτῶ αὐτίς. – Ποῦ κεῖται ἡ ἀλήθεια· εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν μὲ τὰς φατρίας τῆς καὶ τὸν ἐξοβελισμὸν παντὸς ἀνισχύρου στοιχείου, ἢ εἰς τὴν σοσιαλιστικὴν ἀδελφωσύνην τὴν ὁποίαν ἐδίδαξεν ὁ Ἰουδαῖος ξυλουργὸς ἐκ Ναζαρέτ; Ποῖος θὰ μοῦ ἀπαντήσῃ; Ποῖος θὰ μοῦ διαλευκάνῃ αὐτὴν τὴν σκοτεινὴν ἀπορίαν;» (ὁ.π.). Ἔτσι θα κλείσει τὴ σύγχρονη πολιτικο-θρησκευτικὴ παραβολὴ τοῦ ο Πλάτων Δρακούλης που ἔγραψε –χρόνια πρὶν ὁ Καζαντζάκης εκδώσει (με ἥρωα τὸ Μανωλιό) τὸ *Ὁ Χριστὸς Ξανασταυρώνεται*– γιὰ τὸν ἐνάρετο βίο καὶ τὴ διδασκαλίαν τοῦ Εἰμμανουὴλ (τὸ βαπτιστικὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ) Δαουδοῦγλου (παράφραση τοῦ καραμανλίδικοῦ Δαυιδ-οἴλου: υἱὸς τοῦ Δαυιδ), «μονογενὴν υἱὸν» ἐνὸς φτωχοῦ ξυλουργοῦ (τοῦ Ἰωσήφ), που δίδαξε τὸ λόγο τοῦ καλοῦ στοὺς ἀπόκληρους, δέχτηκε στὸν κύκλο τοῦ ἰερωματοῦ (Γιακουμῆς: Ἰακώβ) καὶ πόρνης (Μαρία Πανταζή: Μαγδαληνὴ), ἤρθε σὲ σύγκρουση μὲ τὸ ἱερατεῖο τῶν καιρῶν (ἐπίσκοπος Πολύδωρος) καὶ τὴ δράση τοῦ διαστρεβλώθηκε, γιὰ νὰ βρεῖ τελικὰ μαρτυρικὸ θάνατο ὅπως ὁ Χριστὸς στα 33 τοῦ χρόνια (1838-71) καὶ νὰ μείνῃ στὴν ἱστορίαν χάρις στὴν καταγραφὴ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἀπὸ τὸν «ἐπιστήθιον φίλον του» καὶ μαθητὴ του, τὸν Ἰωάννη (Ἰωάννης: εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης), ἀλλὰ καὶ στὴ δημιουργικὴ φαντασίαν τοῦ Κωστή Μοσκόφ καὶ τῶν ἐπαγώνων του. || Βλ. ἐπ. *Δαουδοῦγλου Εἰμμανουὴλ*.

Έμερσον, Ραλφ Βάλντο [Emerson, Ralph Waldo] (εκλ. συγγ.) Αμερικανὸς σπιριτουαλιστὴς φιλόσοφος καὶ ποιητὴς που ἔζησε ἀνάμεσα στα 1803 καὶ 1882 καὶ ἔμνησε στα βιβλία του (*Διατριβές, Ὁ Σκεπτόμενος Ἄνθρωπος, Ἠθικὴ, Περί Φύσεως* κ.ά.) τὴν ἀνεξαρτησία τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Τὰ ἐλευθεριακὰ συμβιωτικά του ὁράματα δοκίμασε νὰ υλοποιῆσῃ στὸ φουριεριστὴς ἐμπνευσσὸς φαλανστέριο Brook Farm που λειτούργησε ἀπὸ τὸ 1840 μέχρι τὸ 1846 μὲ τὴ συμμετοχὴ καὶ πολλῶν ἄλλων ριζοσπαστῶν διανοουμένων τῆς ἐποχῆς, ὅπως τοῦ στενοῦ φίλου τοῦ Χένρι Ντέιβιντ Θορό.

έμπρακτη προπαγάνδα [propaganda by the deed] (αναρχ. ορολ.) Η διά της παραδειγματικής επαναστατικής δραστηριότητας διάδοση των αναρχικών απόψεων. Τον όρο επινόησαν άνθρωποι που στάθηκαν αργότερα κριτικοί στη συγκεκριμένη πρακτική (π.χ. Κραπότκιν, Μαλατέστα, Κόστα, Μπρους κ.ά.) και τον επικαλέστηκαν στο πέρασμα του χρόνου μέχρι και ιλεγκαλιστές αναρχοατομικιστές προκειμένου να αιτιολογήσουν εκ των υστέρων και τον προσωπικό τους, κάποιες φορές, πόλεμο με τις δυνάμεις της τάξης. Γραπτώς πρωτοδιατυπώθηκε από τον Κάρλο Πισακάνε στην Πολιτική Διαθήκη του, τον Μιχαήλ Μπακούνιν στις Επιστολές προς ένα Γάλλο και τον Πιοτρ Κραπότκιν το 1874 σε ένα κείμενο της ρωσικής περιόδου του. Πρωτοεφαρμόστηκε από τον Μιχαήλ Μπακούνιν και τους συντρόφους του στις εξεγέρσεις της Λιόν και της Μπολόνια, που λίγοι τις θεώρησαν υποδειγματικές και πολλοί παραδείγματα προς αποφυγήν. Ωστόσο τη θεωρητική της υπόσταση και διατύπωση το 1876-77 οφείλει στους Αντρέα Κόστα και Πολ Μπρους που γρήγορα εγκατέλειψαν τις αναρχικές κακοτράχαλες ατραπούς για χάρη των σοσιαλιστικών, κοινοβουλευτικών και μη, λεωφόρων. Η πρώτη γενική δοκιμή της μεθόδου επιχειρήθηκε το 1877 από τους θερμούς υποστηρικτές της έμπρακτης προπαγάνδας Μαλατέστα, Καφιέρο και Στεπνιάκ με σχετική επιτυχία στο Μπενεβέντο και υιοθετήθηκε από μια βραχύβια και αμφιλεγόμενη Διεθνή, που προέκυψε από το συνέδριο του Λονδίνου το 1881. Αργότερα την έμπρακτη προπαγάνδα θα προπαγανδίσουν με ζέση στις ΗΠΑ οι Γόχαν Μοστ και Λουίτζι Γκαλεάνι, θα εφαρμόσουν ατύπως οι ισπανοί αναρχοσυνδικαλιστές και θα διασκευάσουν κατά τη βολή τους αναρχικοί απαλλοτριωτές, εκδικητές και τεροριστές. Μια εναλλακτική, διασταλτική ερμηνεία του όρου θα δώσουν ο Φερνάν Πελουτιέ, ο οποίος θεωρούσε ως έμπρακτη προπαγάνδα την αναρχοσυνδικαλιστική δράση, και ο Γκούσταβ Λαντάουερ που θα εξάγει την παραδειγματική λειτουργία των ελευθεριακών κοινοτήτων. || Βλ. επ. **Διεθνής Ένωση Εργαζομένων (Μαύρη Διεθνής)**, **εξέγερση στην Μπολόνια**, **εξέγερση στο Μπενεβέντο**.

Ο Αλεξάντερ Μπέρχμαν, θιασώτης τότε της έμπρακτης προπαγάνδας, επιχειρεί μια ατομική εφαρμογή της, αποπειρώμενος (χωρίς επιτυχία) να σκοτώσει το βιομήχανο Χένρι Φρικ.

«Εμπρηστές»

«Εμπρηστές» (κινημ.) Ταινία μικρού μήκους των αρχών του 19ου αιώνα γυρισμένη από τον θεωρούμενο γενάρχη του γαλλικού σινεμά Ζορζ Μελιέ. Ασπρόμαυρη και βουβή, υπολείπεται φυσικά παρασάγγες από τη σημερινή πύρινη φαντασμαγορία ανάλογων θεαμάτων στο σινεμά και επικών περιγραφών στα ΜΜΕ.

«Εμπρός στον έτσι που χάραξε ο τέτοιος» (σύνθ.) Σαρκαστικό αναρχικό σύνθημα για το καθοδηγητικής υφής τρεμώδες παραλήρημα που είχε καταλάβει το μεταπολυτεχνειακό μεταπολιτευτικό σκηνικό, αλλά και τίτλος μιας συλλογής ευφυών συνθημάτων του «χώρου» που αλιεύσε και σχολίασε ο δημοσιογράφος τότε, βουλευτής αργότερα και αρχηγός κόμματος εσχάτως, Γιάννης Δημαράς σε ένα βιβλίο-αρπαχτή που κυκλοφόρησαν οι εκδόσεις Κάκτος το 1981. || Βλ. επ. Αιγείο, «Κάτω...», κνίτης, «Μην περιμένετε...», συνθήματα.

«Ένα γέλιο θα σας θάψει» (σύνθ.) Αυτόνομης (ιταλικής) προέλευσης σύνθημα του 1977 που οικειοποιήθηκαν και λάνσασαν δύο χρόνια αργότερα οι έλληνες αναρχικοί σαν αντίδοτο στην επιβαλλόμενη και κυρίαρχη από τότε μούχλα και μιζέρια της πολιτικής και της καθημερινότητας.

Εναλλακτικές Εκδόσεις Νότιος Άνεμος (εκδ.) Αναρχικές εκδόσεις που επικεντρώνουν στη ζώσα ιστορία των αυτοχθόνων λαών της Αμερικής –και όχι μόνο– εκπορευόμενες από κύκλους της μακρόχρονης κατάληψης της οδού Λέλας Καραγιάννη 37 στην Κυψέλη.

εναλλακτισμός (ουσ.) Η μη βίαιη πρακτική θεωρία (αγροτικές κοινότητες, εργατικές και εκδοτικές κολεκτίβες, λαϊκές τράπεζες, ελευθεριακά αθήναια, καταλήψεις στέγης, αντιαυταρχικές σχολές, ραδιοφωνικοί σταθμοί κ.λπ.) στην οποία επιδόθηκαν και επιδίδονται οι αναρχικοί από τον 19ο αιώνα παράλληλα με τη βίαιη έμπρακτη προπαγάνδα. Πηγάζει από εσωτερική ανάγκη, κοινωνική ασφυξία, πειραματική προδιάθεση και από την επιθυμία να ρίξουν μια κλεφτή ματιά στο ελευθεριακό μέλλον. Τον υιοθέτησαν από

τη δεκαετία του 1960 αυτόνομα, ριζοσπαστικά και αντιπαγκοσμιοποιητικά εσχάτως κινήματα. Τον απονευρώνουν ενσωματωμένοι διανοούμενοι, αριστεριστές νέες γενιάς, απατεώνες χωρίς σύνορα, επιχορηγούμενα μισάνθρωπα σωματεία, κυβερνητικές... μη οργανώσεις και πολύχρωμοι οικολόγοι υποτακτικοί.

«Ένας ανδαλουσιανός σάουλος» [«Un Chien Andalou»] (κινημ.) Αναρχοσουρεαλιστικής αισθητικής, μάλλον υπερτιμημένη, ταινία που γυρίστηκε στη Γαλλία το 1929 σε σκηνοθεσία Λουίς Μπουιουέλ και σενάριο του ίδιου και του Σαλβαδόρ Νταλί. Παρότι σαφώς πιο ακίνδυνη από μια άλλη ταινία του Μπουιουέλ της ίδιας περιόδου, τη «Χρυσή Εποχή» [«L'Âge d'Or»], σκανδάλισε εντούτοις περισσότερο με την ψυχαναλυτικήζουσα ωμότητά της ακόμη και το εθισμένο στις πρωτοποριακές προκλήσεις παριζιάνικο κοινό.

Ένας Φανταστικός Διάλογος μεταξύ Μαρξ-Μπακούιν (βιβλ.) Αμφίβολης αποτελεσματικότητας απόπειρα καλών προθέσεων του κοινωνιολόγου Μορίς Κράνστον να συμφιλίωσε μεταθανατίως τους άσπονδους συντρόφους της Α' Διεθνούς σκαρώνοντας τον Οκτώβριο του 1962 μια «συνάντησή» τους μετά τείου για μια πολιτισμένη ιδεολογική αντιπαράθεση στους ραδιοθαλάμους του βρετανικού BBC. Το απομαγνητοφωνημένο κείμενο αυτής της ενδιαφέρουσας «συνομιλίας» θα μεταφραστεί σε αρκετές γλώσσες και θα πρωτοκυκλοφορήσει και στα ελληνικά στη δεκαετία του 1980 από τις εκδόσεις Χειρόγραφο.

ενατενιστές (νεολ.) Αυτοί που έβλεπαν το τρένο της επαναστατικής οργάνωσης, επί του προκειμένου αυτό της Καταστασιακής Διεθνούς, να περνά. Οι ανέξοδα θαυμαστές και εκθιαστές του κοινωνικού της σχεδίου. Στη χορεία των ενατενιστών η Διεθνής κατέτασσε καταχρηστικά και ανενεργά, διαγραφέντα και αποχωρήσαντα μέλη της. || Βλ. επ. εκτροπή και οικειοποίηση, Καταστασιακή Διεθνής, μεταστροφή, Νταμπόρ Γι.

Ένγκελς, Φρίντριχ [Engels, Friedrich] (φιλ.) Γερμανός φιλόσοφος (1820-1895), συγγραφέας (*Η Καταγωγή της Οικογένειας, της Ατομικής Ιδιοκτησίας και του Κράτους, Αντιτίγνχ κ.ά.*) και συνεμπνευστής του λεγόμενου επιστημονικού σοσιαλισμού (*Το Κομμουνιστικό Μανιφέστο*). Υπεύθυνος, κατά τα λεγόμενά του, «στον καταμερισμό της δουλειάς που συμφωνήσανε με τον Μαρξ, να αντιμάχεται κυρίως «τις αντίπαλες απόψεις». Στα πλαίσια, λοιπόν, αυτής της αρμοδιότητάς του και συνεχίζοντας την άγρια πολεμική που ξεκίνησε ο Μαρξ με το θεωρητικό –και όχι μόνο– αντίλογο στις απόψεις των Προυτόν, Στίρνερ και Μπακούνιν, θα την «αναβαθμίσει» σε θλιβερή προβοκατορολογία, γράφοντας για παράδειγμα το 1894 σε επιστολή του προς τον Ισπανό Πάμπλο Ιγλέσιας τα εξής... βαθυστόχαστα: «Όσο για τους αναρχικούς, αυτοί φαίνεται δεν απέχουν πολύ απ' την αυτοκτονία. Τούτη η παθιασμένη πυρετώδης φούρια, τούτο το πυροτέχνημα των δολοφονιών που δεν έχουν κατένανη νόημα και, αν το καλοξετάσεις, είναι πληρωμένες και μονταρισμένες απ' την αστυνομία, δε μπορεί να μην ανοίξει τα μάτια ακόμα και του αστισμού για τον αληθινό χαρακτήρα αυτής της προπαγάνδας των φρενοβλαβών και βαλτών πρακτόρων. Ακόμα κι η αστική τάξη τελικά θα κρίνει ότι είναι ανόητο να πληρώνει την αστυνομία –και διαμέσου της αστυνομίας τους αναρχικούς– για να τινάζουν στον αέρα αυτούς τους ίδιους τους αστούς οι οποίοι τους πληρώνουν» (Μαρξ, Κ. - Ένγκελς, Φ., *Για τον Αναρχισμό*, σ. 516). Ο ίδιος, με τη γνωστή «διορατικότητα» των μαρξιστών, τη βασισμένη στην επιστημονική ανάλυση των νόμων που οι ίδιοι αποφάσισαν ότι «διέπουν» την κοινωνική δυναμική, έκρινε στη δεκαετία του 1890 ότι: «ο αναρχισμός, αυτή η γελοιογραφία του εργατικού κινήματος, έχει πια από καιρό διαγράψει την κορυφαία καμπύλη της διαδρομής του» (ό.π., σ. 511). Η υπαρκτή καρικατούρα σοσιαλισμού σε Ανατολή και Δύση, η ανάπτυξη μαζικότητας αναρχικών κινήματων στην Ευρώπη και στη Λατινική Αμερική στον επόμενο αιώνα και η επίμονη άρνηση του ελευθεριακού ρεύματος, ακόμα και στις αρχές του 21ου αιώνα, να αποσυρθεί από το ιστορικό προσκήνιο, δέον να χαρακτηρισθούν παρά φύσιν συγκυριακά φαινόμενα και εκτός... νομοτέλειας ιστορικά παράδοξα. || Βλ. επ. *Αναρχισμός και Σοσιαλισμός, Απελεύθεροι, επιστημονικός σοσιαλισμός.*

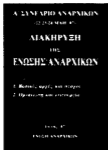

Ένσορ, Τζέιμς [Ensor, James] (εκλ. συγγ.) Βέλγος ζωγράφος της πρωτοπορίας, συνθέτης, συγγραφέας και επιφυλλιδογράφος. Ένας ελευθεριακών πεποιθήσεων συμβολιστής, πρόδρομος του σουρεαλισμού. Γεννήθηκε το 1860, έζησε βίο μπόεμικο και δημιουργικό, γνώρισε τη διεθνή αναγνώριση στα 28 του χρόνια με το έργο του «Η είσοδος του Χριστού στις Βρυξέλλες» και πέθανε το 1949 με τον από εικοσαετίας ατιμωτικό τίτλο του βαρόνου.

Έντσλσαντ, Ντάβιντ [Edelstadt, David] (αναρχ.) Ρωσοεβραίοι αναρχικός ποιητής. Γεννήθηκε στη Ρωσία το 1866 και στη Νέα Υόρκη, όπου μετανάστευσε, εντάχθηκε στην ελευθεριακή ομάδα Πιονιέροι της Ελευθερίας [Pionire der Frayhayt]. Έγραψε στα γίντις στην αναρχική εφημερίδα *Ελευθέρη Φωνή της Εργασίας* [Freie Arbeiter Stimme] και περιέγραψε σε στίχους την αβάσταχτη... βαρύτητα της εργασιακής πραγματικότητας στη «χώρα της ελευθερίας», όπου και άφησε, το 1892 στη Νέα Υόρκη, τα κουρασμένα από τις δεκατετράωρες βάρδιες κόκαλά του – φυματικός στα 26 του χρόνια.

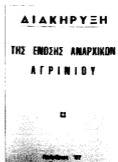
εντροπία (ουσ.) Όρος της θερμοδυναμικής που υποδηλώνει τη ροπή προς την αταξία που διέπει το κοσμικό σύστημα και κατ' επέκταση, κατά τους σύγχρονους επιστήμονες, το κοινωνικοοικονομικό οικοδόμημα. Η θεωρία της κοινωνικής εντροπίας που διατύπωσε στους *Πράκτορες του Χάους*, αληθοφανώς με το ψευδώνυμο Μάρκοβιτς, ο Νόρμαν Σπίνραντ ενδεχομένως να δικαιώνει την αισιόδοξη πρόβλεψη των ελευθεριακών, που αναζητούν από τον καιρό του Προυντόν την κοινωνική τάξη και αρμονία στη δημιουργική αναρχία.

Ένωση Αναρχικών (οργ.) Συγκροτήθηκε το 1987 κατά τη διάρκεια του Α' Πανελλαδικού Οργανωτικού Συνεδρίου Αναρχικών Ομάδων και Ατόμων που διεξήχθη στις 22-24 Μαΐου στην Αθήνα, όπου και εγκρίθηκε η *Διακήρυξη της Ένωσης Αναρχικών*, οι βασικές αρχές και στόχοι της και ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας της. Στη *Διακήρυξη* της, που κυκλοφόρησε σε όλη τη χώρα και σε χιλιάδες αντίτυπα, έκρινε ότι: «Ο αναρχισμός σαν ιστορικό και ταξικό κίνημα είναι πρώτα από όλα ένα σύστημα ηθικών αξιών που αντανακλά την ιστορικότητά του και την ταξικότητά του». Καθόριζε ως αναρχία τη «συνειδητή, αγωνιώδη έκφραση της φυσικής ανθρώπινης ύπαρξης, απέναντι στην

Ένωση Ενώνια στη Στρατολόγηση

απρόσωπη ιεραρχική υποταγή που επιβάλλουν το κράτος και το κεφάλαιο». Ξεκαθάριζε πως: «Η άποψη, "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα", είναι ξένη προς τους αναρχικούς» και πρόκρινε σαν στόχο την ακρατική «οργάνωση της κοινωνικής ζωής από τις ελεύθερες ενώσεις και ομοσπονδίες των ανθρώπων που δημιουργούνται στη βάση της αυτόρκειας» (Διακήρυξη της Ένωσης Αναρχικών, σ. 2-4). Ως ανώτατο όργανο στη λήψη αποφάσεων καθόριζε τη Γενική της Συνέλευση και προέβλεπε ακόμη την κατοχύρωση όλων των απόψεων μειοψηφικών και πλειοψηφικών και την ύπαρξη τοπικών συντονιστικών με ανακλητούς εκπροσώπους, που μπορούσαν να παίρνουν αποφάσεις «μόνο σε περιπτώσεις διώξεων». Η Ένωση Αναρχικών στα λίγα χρόνια της δραστηριότητάς της επιχείρησε μια εκδοτική παρέμβαση μέσω της Αναρχικής Βιβλιοθήκης και κοινωνούσε τις απόψεις της μέσω των εφημερίδων *Αναρχία* στην Αθήνα, *Εκτός Νόμου* στη Θεσσαλονίκη και του «αιρετικού» περιοδικού *Ελευθεριακή Κίνηση* των μελών της στο Αγρίνιο, που ευαγγελίζονταν τη «δημιουργία νέων θεσμών, οι οποίοι, με την ανατροπή της σημερινής ετερόνομης θέσμωσης θα είναι εξυπηρετικοί των αναγκών και επιθυμιών του κοινωνικού ατόμου και δεν θα αυτονομούνται έναντι των επιθυμιών του» (Διακήρυξη της Ένωσης Αναρχικών Αγρινίου, σ. 2). || Βλ. επ. Α' Πανελλαδικό Οργανωτικό Συνέδριο Αναρχικών.

Ένωση Ενώνια στη Στρατολόγηση [No Conscriptio League] (οργ.) Αντιμιλιταριστική οργάνωση που συγκρότησαν το 1917 μέσα σε ένα κλίμα υστερίας για τους «κόκκινους» και εθνικού παραληρήματος στις ΗΠΑ οι αναρχικοί Αλεξάντερ Μπέρκμαν και Έμα Γκόλντμαν, αντιτιθέμενοι στην είσοδο της Αμερικής στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και πλήρωσαν την «προδοτική» τους στάση με δίχρονη φυλάκιση και απέλαση στην επαναστατημένη Ρωσία. Μετά «πήγαμε ν' ακούσουμε την Έμα Γκόουλντμαν στο Μπρονξ», θα θυμηθεί, περιγράφοντας απνευστί τον ηλεκτρισμό και την τρομοκρατία των ημερών, ο διάσημος συγγραφέας Τζον ντος Πάσος, «μα η συγκέντρωση ήταν απαγορευμένη κι οι δρόμοι ολόγυρα αδιάβατοι απ' τα πλήθη κι έβλεπες κάτι φορητά κλειστά ν' αργοκινούνται ανάμεσα στο πλήθος κι έλεγαν πως τα φορητά ήταν γεμάτα με μπασκίνες που κρατούσαν πολυβόλα κι υπήρχαν ακόμα κάτι μικρά φορντάκια της ασφάλειας με προβολείς και τα φορντάκια κυνηγούσαν τον κόσμο κι οι αναμμένοι προβολείς κι όλοι να λένε πολυβόλα επανάσταση ελευθερία πολιτική ελευθερία του λόγου μα οι μπασκίνες δέρναν άγρια όποιον βρισκότανε μπροστά τους και τότε χώναν με σπρωξίες μέσα σε κάποιο περιπολικό κι ωστόσο σα να φοβηθήκανε κι ακούστηκε πως θα ειδοποιούσανε την πυροσβεστική για να διαλύσει αυτή τα πλήθη κι ο κόσμος φώναζε αίσχος και ρωτούσε τι απόγιναν ο Ουάσιγγτον ο Τζέφερσον ο Πάτρικ Χέν-

ρου;» (Ντος Πάσος, Τζ., *Ο 42ος Παράλληλος*, σ. 392-93). || Βλ. επ. αντιμilitarismός, ανυποταξία, Βιομηχανικοί Εργάτες του Κόσμου (IWW).

Εργαζόμενοι (μπρούμυτα)
του 19ου αιώνα...
εξαναγκασμένοι
στην αναρχία.

«Εξαναγκασμένος στην Αναρχία» [«Goaded to Anarchy»] (κινημ.) Μικρού μήκους βουβή ταινία του Ρόμπερτ Γ. Πόουλ [Robert W. Paul], «πατέρα» του αγγλικού σινεμά, εμπνευσμένη από τη ρώσικη εξέγερση του 1905, γυρισμένη την ίδια χρονιά.

Εξάρχεια (κοιν. γεωγρ.) Μια από τις πιο ανθρώπινες συνοικίες της Αθήνας κάποτε και η μοναδική στο κέντρο της μητρόπολης που διατηρεί ακόμη με νύχια και με δόντια το χαρακτήρα της γειτονιάς. Η περιλάλητη πλατεία της, διπλά μυθοποιημένη από αναρχούμενους και αναρχάριους, γνώρισε στις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες ημέρες: μαύρης δόξας και λευκής κατάπτωσης, θρήνου και ανάτασης, κοινότητας και αποξένωσης, επιχειρήσεις κρατικής αρετής και αντικρατικής γκετοποίησης. Φιλικά πάντοτε στο ελευθεριακό περιβάλλον, τα Εξάρχεια απέκτησαν σταδιακά τη σημερινή τους αντιξουσιαστική ταυτότητα μετά την απόσυρση της Χούντας και τον ερχομό της Μεταπολίτευσης, όταν και άρχισαν (σχεδόν) όλα κατά πώς αναπολεί κάτω από τα *Τρία Φεγγάρια στην Πλατεία* και ο *Τέος Ρόμβος*: «Η Αναρχία είχε ξεχυθεί στους δρόμους (...). Η Επίθεση, το ΚΡΑΚ, οι “ομάδες αναρχικών”, οι “αναρχικοί εργαζόμενοι”, ο “Σοσιαλισμός ή Βαρβαρότητα”, ο Στίνας, η Διεθνής, το Πεζοδρόμιο, το Οκτόπους, ο Ελεύθερος Τύπος, η ΑΑΚΟ, το “ΕΛΠ ΚΑΙ ΤΩΡΑ”, το Παντέρμα. Σε υπόγειο της πλατείας βρισκότουσαν σαράντα κιβώτια με νιτρογλυκερίνη και από στιγμή σε στιγμή η πλατεία μπορούσε να τιναχτεί ολόκληρη στον αέρα. Συνθήματα γραφόντουσαν στους τοίχους των Εξαρχείων. Τώρα πια δεν μιλούσανε για μοναξιά, για γάτες, για βήματα στο σκοτάδι, για λυγμούς, για τα ψάρια του Αιγαίου και τη θάλασσα που τους ανήκει, τώρα τα συνθήματα γίνονταν πολιτικά. Ο σαρκασμός υπήρχε, ένα γέλιο θα σας θάψει, είμαστε οι νε-

εξέγερση

κροθάφτες της συνειδησής σας, μπάτσοι γουρούνια δολοφόνοι, αναρχία και ζωή. Κυκλοφορούσαν πολλά έντυπα, εφημερίδες, μπροσούρες, βιβλία, αφίσες. Για σεξουαλική απελευθέρωση, για βόμβες, για εμπειρίες σε αντάρτικο πόλης, εμπειρίες σε κομμούνες, εμπειρίες με ναρκωτικά. Ένας αλλόκοτος και αλλιώτικος κόσμος προσπαθούσε να αρθρώσει μια νέα αντίληψη, μια καινούργια στάση και θεώρηση ζωής» (Ρόμβος, Τ., *Τρία Φεγγάρια στην Πλατεία*, σ. 102).

Τα Εξάρχεια στα μέσα του 19ου αιώνα, όταν προσφέρονταν για ελευθεριακή αγροτική κοινότητα.

εξέγερση (κοιν. ορολ.) Κυριολεκτικά ο ξεσηκωμός. «Η εξέγερση αποτελεί φυσική τάση της ζωής. Ακόμα και το σκουλήκι στρέφεται ενάντια στο πόδι που το λειώνει», σύμφωνα με έναν κάτοχο των τεχνικών της, τον Μιχαήλ Μπακούιν. Μια απόλυτα υγιής αντίδραση κατά τον Βίλχελμ Ράιχ, που προσπαθούσε εις μάτην μια ζωή να εντοπίσει την ψυχοπαθολογία στη εθελόδουλη στάση του ανθρώπου. || Βλ. επ. *Δεκεμβριανά 2008, εθελοδουλεία, εξέγερση στην Μπολόνια, εξέγερση στις Αστουρίες, εξέγερση στο Μπενεβάντο, εξέγερση της Κροναύνης*, Πολυτεχνείο 1973.

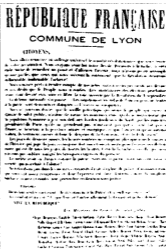
εξέγερση «μεταξάδων» (ιστ.) Εκδηλώθηκε βίαια το 1831 στη γαλλική Λιόν από τους εξαθλιωμένους εργάτες των μεταξουργείων της και πνίγηκε στο αίμα από 20.000 στρατιώτες υπό τον υπουργό Πολέμου στρατάρχη Σουλτ. Κατά τη διάρκεια της πρωτοεμφανίστηκε σε χέρια απεργών η μαύρη σημαία, όπου αναγραφόταν μια απόφαση: «Να ζήσουμε δουλεύοντας, να πεθάνουμε πολεμώντας».

εξέγερση στη Λιόν (ιστ.) Ξέσπασε στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1870 και στις 26 του μήνα κατέληξε με εισήγηση του Μιχαήλ Μπακούιν και των συντρόφων του στην ανακήρυξη μιας κομμούνας που έμεινε μόνο στα χαρτιά, καθώς η προσδοκία μιας γενικευμένης επανάστασης στη Γαλλία δεν θα ευοδωθεί. Με ένα αντιφατικό σαν τον συντάκτη της διάταγμα, που τοιχοκολλήθηκε στο κατειλημμένο

δημαρχείο μετά την πρόσκαιρη και αναίμακτη επικράτησή της, καταργούνται: «η κυβερνητική εξουσία του Κράτους και η διοικητική μηχανή, επειδή κατέληξαν να είναι άχρηστες» όπως και όλες οι «οργανώσεις των δήμων και κοινοτήτων» (Αρβόν, Α. (επιμ.), Μπακούιν, σ. 9-10) με σκοπό τη συγκρότηση Συμβουλίων Πρωτεύουσών Νομών που θα έστελναν στη Λιόν από δύο αντιπροσώπους, για να συγκροτηθεί στο μοντέλο του ελευθεριακού... συγκεντρωτισμού η Επαναστατική Συνέλευση Σωτηρίας της Γαλλίας.

εξέγερση στην Μπολόγνα (ιστ.) Η τελευταία απόπειρα του Μιχαήλ Μπακούιν να προκαλέσει μια ευρωπαϊκή επανάσταση, επιλέγοντας αυτή τη φορά τη δεκτική στις απόψεις του Ιταλία. Την επιχείρησε με βαριά καρδιά μετά την επίμονη προτροπή των ιταλών συντρόφων του, που έκριναν τις συνθήκες ώριμες, του εμπνευστή της έμπρακτης προπαγάνδας και κατοπινού σοσιαλιστή Αντρέα Κόστα συμπεριλαμβανομένου, ο οποίος δεν πρόλαβε να εξεγερθεί καθώς συνελήφθη πριν την εκδήλωσή της. Η άρνηση των «μαζών» να ακολουθήσουν τους λίγους τολμηρούς «καίθεροβάμονες» που την επιχείρησαν τελικά στις αρχές Αυγούστου του 1874 και η αποτυχημένη της κατάληξη έφεραν τότε τον απελπισμένο Μπακούιν στα πρόθυρα της αυτοκτονίας και τον ανάγκασαν να εγκαταλείψει τη χώρα μεταμριεσμένο σε... ιερά. Ωστόσο, η εξέγερση ενίσχυσε, σύμφωνα με πολλούς ιστορικούς, σημαντικά το κοινωνικό προφίλ των αναρχικών στη χώρα και προσέδρασε στις ελευθεριακές γραμμές πλήθος νεοσυλλέκτων.

εξέγερση στις Αστουρίες (ιστ.) Η πρόβα τζενεράλε της Ισπανικής Επανάστασης, καθώς οι πρωταγωνιστές και οι κομπάρσοι της στα αντίπαλα χαρακώματα ήταν οι ίδιοι: από τη μια πλευρά οι αναρχοσυνδικαλιστές εργάτες της CNT και οι λεγόμενες δημοκρατικές δυνάμεις -σοσιαλιστές και οι ελάχιστοι κομμουνιστές- και από την άλλη οι στρατιωτικές δυνάμεις με επικεφαλής τον, νομιμόφρονα τότε, στρατηγό Φράνκο. Η εξέγερση άρχισε στις 5 Οκτωβρίου του 1934 στις περιοχές των ορυχείων των Αστουριών με πρωτοβουλία των σοσιαλιστών, με την κατάληψη από τους εργάτες 23 στρατώνων της Πολιτοφυλακής [Guardia Civil] και επεκτάθηκε γρήγορα σε όλη την περιφέρεια (Χιχόν, Αβιλές, Λα Φελγκέρα, Οβιέδο) με καταλήψεις χαλυβουργείων, εργοστασίων, μονάδων παραγωγής όπλων, φωταερίου, ηλεκτροδότησης και ραδιοφωνικών σταθμών. Συνέχισε με τη συγκρότηση σωματίων πολιτοφυλακής από 40.000 εξοπλισμένους εργάτες, τη δράση των οποίων συν-

εξέγερση στο Κάσας Βιέχας

τόνιζε Περιφερειακή Επαναστατική Επιτροπή που προέκυψε από τις Επαναστατικές Επιτροπές κάθε πόλης. Αποκομμένη από την υπόλοιπη Ισπανία, που δεν την ακολούθησε, η λεγόμενη Κομμούνα των Αστουριών θα κρατήσει αμυνόμενη δύο περίπου εβδομάδες, πριν η εξέγερση κατασταλεί από συνδυασμένες επιθέσεις από ξηρά, αέρα και θάλασσα του κυβερνητικού στρατού και λεγεώνων μαροκινών που επιδόθηκαν σε απίστευτες ακρότητες (πλιάτσικο, εκτελέσεις και βιασμούς) στην περιοχή των ορυχείων, όπου εκατό εργάτες θάφτηκαν ζωντανοί. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία ο αιματηρός απολογισμός της επιβολής της τάξης ήταν 1335 νεκροί και 2961 τραυματίες, μιας τάξης ωστόσο πρόσκαιρης, γιατί όπως ορθά ερμήνευσε τότε ο μοναρχικών και φασιστικών αντιλήψεων Κάλβο Σοτέλο, υπουργός στη δικτατορία του Πρίμο δε Ριβέρα: «η Κομμούνα των Αστουριών ήταν μόνο η πρώτη πράξη της επανάστασης» που θα ακολουθούσε.

Η τάξη έχει επικρατήσει
στο Κάσας Βιέχας.

εξέγερση στο Κάσας Βιέχας (ισπ.) Εκδηλώθηκε, κατά την κρατούσα εκδοχή, όταν ένας ηλικιωμένος σεβάσιμος αναρχικός με το ψευδώνυμο Εξαδάκτυλος [Seisdedos], επηρεασμένος από τον κύκλο εξεγέρσεων που υποκίνησαν οι αναρχικοί (Ιανουάριος 1932-Δεκέμβριος 1933), μάζεψε συγγενείς και φίλους, κατέλαβαν το Κάσας Βιέχας και ανακήρυξαν τον ελευθεριακό κομμουνισμό. Η οικογενειακή αυτή εξέγερση είχε ωστόσο δυσανάλογα αιματηρή κατάληξη που συγκλόνισε την κοινή γνώμη της Ισπανίας, όταν η Πολιτοφυλακή και οι Φρουροί Εφόδου που έσπευσαν να την ενισχύσουν θα πολιορκήσουν την οικογένεια του Εξαδάκτυλου που δεν θα εγκαταλείψει το σπίτι της, θα το πυρπολήσουν, θα εκτελέσουν όλα τα μέλη της και άλλους αιχμαλώτους προς γνώσιν και συμμόρφωσιν μετά από ρητή εντολή του «δημοκράτη», εκλεκτού και των κομμουνιστών στην περίοδο του Εμφυλίου, πρωθυπουργού Αθάνια: «μην τραυματίσετε και μην συλλάβετε αιχμαλώτους που αργότερα θα κριθούν αθώοι! Πυροβολήστε στο ψαχνό».

Δημοσίευμα του Ριζοσπάστη
(22.1.1933, φ. 493, σ. 1) για τις
εξεγέρσεις των καιρών. Ιστορική
υπόμνηση: το Κομμουνιστικό Κόμμα
της Ισπανίας είχε τότε γύρω στα
5.000 μέλη και οι αναρχικοί...
πραξικοπηματίες αριθμούσαν μόλις
τους 1.500.000.

**ΤΟ ΑΝΑΡΧΙΚΟ
ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ
ΤΟ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΕΙ
ΤΙΣ ΜΑΖΕΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΚΛΗΣΗ**

Τὸν τελευταῖο λαὸν ὄχις νὰ ἐθυρλίξῃται ἐπὶ τὴν
Ισπανία διὰ τοὺς ἀναρχικοὺς ἐπισημαίνει ἡ ἐπισημάνση.

εξέγερση στο Μπενεβέντο (ιστ.) Η πρώτη δοκιμή της έμπρακτης προπαγάνδας την άνοιξη του 1877. Μια «τυπικών» αναρχικών προδιαγραφών και κατάληξης κοινωνική εξέγερση με πρωτεργάτες τους Κάρλο Καφιέρο, Ερίκο Μαλατέστα, Στέπνιακ και τους συντρόφους τους που χαρακτηρίστηκαν από τον τύπο της εποχής «Συμμορία του Ματέζε». Στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό την εξέγερση στην επαρχία του Μπενεβέντο θα γνωστοποιήσει η πρώτη αναρχοκοινωνιστική εφημερίδα στην επικράτεια η πατρινή *Ελληνική Δημοκρατία* στο πρώτο και μοναδικό της φύλλο το Μάιο του 1877, μεταφέροντας από το αναρχικό περιοδικό του Μιλάνου *Πληβείο [Plebe]* την ειδήση ως εξής: «Οι κοινωνιστὰὶ πρὸ μιᾶς ἐβδομάδος πολεμοῦν στὰ χωριά πλησίον τῆς Νεαπόλεως. Εἰς τὸ Λετίνο, μικρὸν δῆμον στὴν περιοχὴ τοῦ Βενεβέντου, ἀφοῦ ἔκαυσαν τὸ Δημαρχεῖον καὶ ἐμοίρασαν τὰ εἶδη τῆς πρώτης ἀνάγκης στοὺς χωρικοὺς, ἐσύστησαν προσωρινὴν κυβέρνησιν. Εἰς τὸ Γκάλλο, ἄλλο μικρὸ δῆμο, ἔπιασαν τὸ ταμεῖον, ἔκαυσαν τοὺς φορολογικοὺς καταλόγους καὶ ἐμοίρασαν τὰ χρήματα στὸ Λαό. Τὸ πλῆθος ἔμεινε εὐχαριστημένο ἀπὸ τὸν τρόπο τῶν ἐπαναστατῶν, δηλαδὴ, γιὰ τὸ φανερὸ πόλεμο ὅπου κάνανε ἐναντίον τῆς σημερινῆς τάξεως τῶν πραγμάτων» (Κορδάτος, Γ., *Ιστορία του Ελληνικού Εργατικού Κινήματος*, σ. 51). || Βλ. επ. *έμπρακτη προπαγάνδα*.

Η έμπρακτη προπαγάνδα στο Μπενεβέντο και η καταστολή στην πράξη σε μια γκραβούρα του Μπαλαρίνι.

εξέγερση της Κρονστάνδης (ιστ.) Ξέσπασε στο πρώην προπύργιο των μπολσεβίκων εναντίον της νεαρής μα... στιβαρής «σοβιετικής» εξουσίας την άνοιξη του 1921, επιζητώντας μια ελευθεριακή άνοιξη μέσω μιας «τρίτης επανάστασης». Στο ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Πληρωμάτων της 1ης και 2ης Μοίρας του Στόλου της Βαλτικής, που συγκλήθηκε την 28η Φεβρουαρίου του 1921 στο θωρηκτό Πετροπαβλόβσκ και δημοσιεύτηκε στο πρώτο φύλλο της *Ισβέστια* [Известия] οι εξεγερμένοι ναύτες αποφασίζουν: «1ο Δοσμένον ότι τα σημερινά σοβιέτ δεν εκφράζουν τη θέληση των εργατών κι αγροτών, να προκηρυχθούν νέες εκλογές που θα διεξαχθούν με μυστική ψηφοφορία και με ελεύθερη προεκλογική προπαγάνδα για όλους τους εργάτες κι αγρότες. 2ο Να δοθεί ελευθερία του λόγου και του τύπου σ' όλους τους εργάτες κι αγρότες, στους αναρχικούς και στα σοσιαλιστικά κόμματα της αριστεράς. 3ο Να εξασφαλιστεί η ελευθερία των συγκεντρώσεων για τα εργατικά συνδικάτα και τις αγροτικές οργανώσεις. 4ο Να συγκληθεί μια εξωκομματική συνδιάσκεψη των εργατών, των κόκκινων στρατιωτών και ναυτών της Πετρούπολης, της Κρονστάνδης και της επαρχίας της Πετρούπολης, το αργότερο ως στις 10 Μάρτη 1921. 5ο Ν' απελευθερωθούν όλοι οι πολιτικοί κρατούμενοι που ανήκουν σε σοσιαλιστικά κόμματα, καθώς επίσης κι όλοι οι εργάτες, αγρότες, στρατιώτες, ναύτες, που φυλακίστηκαν για την ανάμιξή τους σε διάφορα εργατικά κι αγροτικά κινήματα. 6ο Να εκλεγεί μια επιτροπή για να εξετάσει τις περιπτώσεις εκείνων που κρατούνται στις φυλακές και στα στρατόπεδα συγχέντρωσης. 7ο Να καταργηθούν όλα τα πολιτικά "παραρτήματα", γιατί κανένα κόμμα δεν πρέπει να έχει ειδικά προνόμια αναφορικά με την προπαγάνδα των ιδεών του, ούτε να παίρνει χρηματική ενίσχυση απ' το κράτος γι' αυτό το σκοπό. Αντί γι' αυτά, προτείνουμε να δημιουργηθούν μορφωτικές και πολιτιστικές επιτροπές, που θα εκλέγονται απ' τους κατοίκους κάθε περιοχής και θα χρηματοδοτούνται απ' την Κυβέρνηση. (...) 10ο Να καταργηθούν όλα τα ειδικά κομμουνιστικά τμήματα σ' όλες τις μονάδες του στρατού, καθώς επίσης κι οι κομμουνιστικές φρουρές στα εργοστάσια και τα ορυχεία. (...) 11ο Να δοθεί στους αγρότες πλήρης ελευθερία δράσης αναφορικά με τη διαχείριση της γης τους κι επίσης το δικαίωμα να εκτρέφουν ζώα, με την προϋπόθεση ότι θα τα βγάλουν πέρα μόνοι τους, δηλαδή, δίχως να χρησιμοποιούν μισθωτή εργασία. (...) 13ο Ν' απαιτήσουμε να δοθεί απ' τον τύπο η πιο πλατιά δημοσιότητα στις αποφάσεις μας. (...) 15ο Να επιτραπεί στους βιοτέχνες ν' ασκούν ελεύθερα το επάγγελμά τους, αρκεί να μη χρησιμοποιούν μισθωτούς εργάτες» (Σερζ, Β., - Μπέρκμαν, Α., *Οι «Ισβέστες» της Κρονστάνδης*, σ. 8-9). Το ψήφισμα εγκρίθηκε ομόφωνα (υπήρξαν δύο αποχές) και το υπογράφει ο Πετριτσένκο, πρόεδρος της Συνέλευσης και ο Περπέλικιν, γραμματέας. Στη συνέχεια το πρόγραμμά τους εγκρίθηκε από τη Γενί-

κή Συνέλευση της Κρονσάνδης που διεξήχθη την 1η Μαρτίου στην πλατεία Αγ-κύρας με 16.000 πολίτες και στρατιωτικούς, οι οποίοι εξέλεξαν και μια Προσωρινή Επαναστατική Επιτροπή. Η εξέγερση χαρακτηρίστηκε αμέσως από τους αξιωματούχους των μπολσεβίκων σαν συνωμοσία των Λευκών. «Η αλήθεια άρχισε να διαφαίνεται λίγο λίγο, από τη μια ώρα στην άλλη, μέσα από το ομιχλώδες τείχος του Τύπου που ήταν κυριολεκτικά βυθισμένος μέσα στο ψέμα. Και ήταν ο δικός μας Τύπος, ο Τύπος της επανάστασής μας, ο πρώτος σοσιαλιστικός, δηλαδή αδιάφορος και ανιδιοτελής Τύπος», θα επισημάνει πικρά ο πρώην αναρχικός, τότε μπολσεβίκος και κατοπινός τροτσκιστής Βικτόρ Σερζ (Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη, σ. 191). Οι αναρχικοί της Πετρούπολης με προκήρυξή τους υπό την προμετωπίδα «όπου υπάρχει εξουσία δεν υπάρχει ελευθερία» έκαναν έκκληση στους εργάτες της πόλης να εξεγερθούν ενώ οι ομοϊδεάτες τους Έμα Γκόλντμαν και Αλεξάντερ Μπέρχμαν μαζί με τον Περκούς Πετρόβσκι (γραμματέα της Ένωσης Ρώσων Εργατών στις ΗΠΑ) πρότειναν στις 5 Μαρτίου στον πρόεδρο της Επιτροπής Εργασίας και Άμυνας Ζινόβιεβ «την εκλογή μιας πενταμελούς επιτροπής, που να περιλαμβάνει δυο αναρχικούς (...) για να διευθετήσει τη διαφορά με ειρηνικά μέσα» (Σερζ, Β., - Μπέρχμαν, Α., ό.π., σ. 129). Παρά την υποτιθέμενη βούληση για διαπραγματεύσεις, η πρόταση δεν έγινε αποδεκτή και τουναντίον «ένα τελεσίγραφο», σύμφωνα με τον Σερζ, «υπογεγραμμένο από τον Λένιν και τον Τρότσκι τοιχοκολλήθηκε συντεταγμένο με επαναστατικούς όρους: "Παραδοθείτε, ειδάλλως θα πυροβοληθείτε σαν κουνέλια"» (Σερζ, Β., ό.π., σ. 195). Στις 16 Μαρτίου ο Κόκκινος Στρατός (35.000 έως 70.000 κατά τις διάφορες εκτιμήσεις) επιτέθηκε από στεριά, αέρα και την παγωμένη θάλασσα και στις 18 του μηνός συνέτριψε την κομμούνα των 16.000 ανθρώπων. «Ένα μέρος των εξεγερμένων διέφυγε στη Φινλανδία.

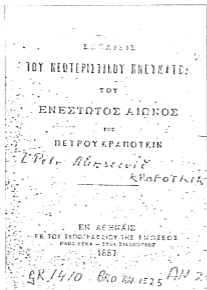
Κρονσάνδη 1921:
Η επίθεση του
Κατακόκκινου Στρατού.

Οι άλλοι αμύνθηκαν λυσσαλέα από φρούριο σε φρούριο και από τον ένα δρόμο στον άλλον. Έπεφταν κάτω από τα πυρά φωνάζοντας "Ζήτω η παγκόσμια επανάσταση!" "Ζήτω η κομμουνιστική Διεθνής!" Εκατοντάδες φυλακισμένων μεταφέρθηκαν

εξεγερσιακοί αναρχικοί

στην Πετρούπολη και παραδόθηκαν στην Τσεκά, η οποία μερικώς μήνες αργότερα τους τουρέκισε, λίγους-λίγους, ανόητα και εγκληματικά» (ό.π., σ. 197). «Η Κρονοστάνη έπεσε», θα συνοψίσει αργότερα ο Αλεξάντερ Μπέρχμαν. «Αλλά έπεσε νικηφόρα μέσα στον ιδεαλισμό, την ηθική αγνότητα, τη γενναιοφροσύνη και τον ανώτερο ανθρωπισμό της. Η Κρονοστάνη υπήρξε μεγαλειώδης. Δίκαια υπερηφανεύταν ότι δεν είχε χύσει το αίμα των εχθρών της, των κομμουνιστών που βρίσκονταν στους κόλπους της. Δεν έκανε εκτελέσεις» (Σερζ, Β. - Μπέρχμαν, Α., ό.π., σ. 144-45).
|| Βλ. επ. **Αρβαντάκης Στέλιος, Ισβότια της Κρονοστάνης, Κρονοστάνη.**

εξεγερσιακοί αναρχικοί (αναρχ. ορολ.) Αρνούμενοι τον ελευθεριακό εναλλακτισμό και τα προσχέδια μιας μελλοντικής κοινωνίας που προτείνουν οι σχολές του κοινωνικού αναρχισμού, οι εξεγερσιακοί αναρχικοί επιχειρούν από τη δεκαετία του 1970 με την επαναφορά μιας αποκαθαρισμένης από ατομικιστικές προσμειξεις έμπρακτης προπαγάνδας να προκαλέσουν κείρια ρήγματα και να εκτρέψουν συμβατικές κοινωνικές εκδηλώσεις και καταστάσεις, θεωρώντας «ότι οι καιροί είναι πάντοτε ώριμοι για την προσεχή εξέγερση». Σύμφωνα με το βασικό εισηγητή της στρατηγικής τους, τον Ιταλό Αλφρέντο Μπονάνο: «Προετοιμάζουμε την εξέγερση σημαίνει, ότι προετοιμάζουμε τις υποκειμενικές συνθήκες (προσωπικές και υλικές) που επιτρέπουν σε μια συγκεκριμένη αναρχική μειοψηφία να δημιουργήσει τις απαραίτητες συνθήκες ως προς την ανάπτυξη της εξεγερτικής διαδικασίας» (Μπονάνο, Α., **Θεωρία και Πρακτική της Εξέγερσης**, σ. 18).

Εξέλιξις του Νεωτεριστικού Πνεύματος του Ένεστωτος Αιώνος (βιβλ.) Σύγγραμμα εκπονηθέν «υπό Πέτρου Κραπότκιν» εκδοθέν «έν Αθήναις έκ του Τυπογραφείου τής Ένώσεως» το 1887 εις μετάφρασιν Πλάτωνος Δρακούλη, δείγμα γραφής του οποίου παραθέτωμεν: «Πάντες γνωρίζουσι τί έχαρακτήηρισε τήν έποχην του τέλους του παρελθόντος αιώνος. Ή αναπτέρωσις τής διανοίας. Ή κολοσσιαία ανάπτυξις των φυσικών έπιστημών. Ή άμειλικτος πόλεμος κατά των προλήψεων. Αι πρώται άπόπειραι εξηγήσεως τίνος τής φύσεως, έπί βάσεων άληθούς έπιστημονικών, τής αύτοφίας, του πειράματος, τής λογικής. Έτέρωθεν, ή έπίθεσις κατά των πολιτικών θεσμών των κληροδοτηθέντων τή άνωρωπότητι υπό των προγενεστέρων

αίωνων· ἡ πορεία πρὸς τὸ ἰδεῶδες ἐκεῖνο τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀδελφότητας, ὅπερ ἐν παντὶ χρόνῳ ὑπῆρξε τὸ ἰδεῶδες τῶν ὁμάδων τοῦ λαοῦ» (Κραπότκιν, Π., *Εξέλιξις τοῦ Νεωτεριστικοῦ Πνεύματος τοῦ Ενεστώτος Αἰῶνος*).

«Εξομολόγησις» (κείμε.) Ἐνα αποδιοπομπαίο κείμενο τοῦ Μιχαήλ Μπακούιν ἀνέκδοτο στὴν Ελλάδα. Το ἔγραψε ὁ «μεγάλος ἀντιφατικός» τὸ 1854, ἐγκλειστος ἤδη τρία χρόνια στὸ φρούριο Πετροπάβλοβσκ τῆς Πετρούπολης, μετὰ ἀπὸ προτροπὴ τοῦ τσάρου Νικολάου τοῦ Α΄ καὶ ἐμφανίστηκε στὸ ἐκδοτικὸ προσκήνιο πολλὰ χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του, τὸ 1921. «Αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινο ντοκουμέντο –που δὲν μειώνει τὸν Μπακούιν σε τίποτε– εἶχε βρεθῆι στα ἀρχεῖα τῆς Αυτοκρατορίας», θὰ «ἀπολογηθεῖ» ἀργότερα ὁ Βικτόρ Σερζ, «καὶ εἶχε ἀμέσως κλαπεῖ ἀπὸ τοὺς ἀρχειοφύλακες. Γνώριζα τὴν ὑπάρξῃ καὶ τὸ περιεχόμενό του ὥστε δὲν ἦταν πλῆον δυνατὸν νὰ τὸ ἀποσιωπήσω. Ἀνόητοι μαρξιστῆς (;) ἀνακοίνωσαν ἀμέσως τὴν ἀτίμησι τοῦ Μπακούιν. Ἀναρχικοὶ ἐξίσου ἠλίθιοι με κατηγόρησαν ὅτι τὸν συκοφάνησα» (Σερζ, Β., *Ἀναμνήσεις ἐνὸς Ἐπαναστάτη*, σ. 229). Το δουλικὸ ὄφος τῆς «*Εξομολόγησις*» κάποιοι ἀναλυτῆς ἀποδίδουν σε μιὰ εἰλικρινῆ μεταμέλεια τοῦ βαθύτατα Ρώσου καὶ δυστυχῆ ἀστού Μιχαήλ Μπακούιν ἐνῶ οἱ περισσότεροι στὴ μακιαβελικῆ του φύση –τὴν ὁποία δὲν ἀπεκδύθηκε οὔτε στὴν ἀναρχικῆ του περίοδο– ἀντιμετωπίζοντας τὴν «*Εξομολόγησις*» ὡς μιὰ υποκριτικῆ «*δῆλωσις νομιμοφροσύνης*» προκειμένου νὰ ἐλευθερωθεῖ. Ὅλοι ὠστόσο συμφωνοῦν ὅτι ἡ «*Εξομολόγησις*», πέρα ἀπὸ τὶς κωμικὰ γλοιώδεις κολακειῆς στὸ πρόσωπο τοῦ «Πατερούλη» καὶ τὶς «αὐτομαστιγωτικῆς» ἀναφορῆς, ἔχει ἱστορικῆ καὶ θεωρητικῆ ἀξία, καθὼς περιγράφει ἀγνωστες πτυχῆς τῆς ζωῆς του στὴν Εὐρώπη καὶ ἐκθέτει ἀπόψεις που προοιωνίζουσι τὴν κατοπινῆ ἀναρχικῆ συλλογιστικῆ του. Ἐπιπλέον, ἐπικεντρῶνουσι στὸ γεγονός ὅτι ὁ τσάρος τὴν ἔκρινε μὴ ικανοποιητικῆ καὶ ἀρνήθηκε νὰ του δώσει χάρη ἐξαιτίας καὶ τῆς ἀκόλουθης περικοπῆς: «*Ἀπὸ τὸ ὀλοκληρωτικὸ ναυάγιο τῆς ζωῆς μου δὲν ἔχω διασώσει παρά ἓνα κουπί: τὴν τιμῆ μου καὶ τὴν πεποίθησι ὅτι σε κανένα τόπο, οὔτε στὴ Σαξονία οὔτε στὴν Αὐστρία, δὲν πρόδωσα ποτὲ γιὰ νὰ σωθῶ ἢ γιὰ νὰ κάνω πιο υποφερτῆ τὴν τύχη μου. Κι ἀν μου βάραινε τὴ συνείδησι ἡ ἰδέα ὅτι εἶχα προδώσει τὴν ἐμπιστοσύνη κάποιου, ὅτι εἶχα ἐπανάλαβει, ἀπὸ ἀστοχασιά, ἔστω καὶ μιὰ μόνο λέξι που μου ἐμπιστεύτηκαν, θὰ υπέφερα περισσότερο ἀπ' ὅσο θὰ με ἔκαναν νὰ υποφέρω τα βασιανιστήρια. Θὰ προτιμοῦσα, Μεγαλειότατε, νὰ ἐμφανίζομαι μπροστά στα μάτια σας ὡς ὁ χειρότερος ἐγκληματίας, παρά νὰ φανῶ ἀνάηδρος» (Νατάλι, Φ. (ἐπιμ.), *Μπακούιν*, σ. 41).*

|| Βλ. ἐπ. *δῆλωσις μετανοίας*.

εξορία (κρατ. κατ.) Περιοριστικὸ μέτρο ἄλλων καιρῶν τότε που ἡ γῆ στα νησιά δὲν εἶχε τὴ σημερινῆ τῆς ἀξία. Τὴν πικρῆ γεύσι τῆς δοκίμασαν ἀκουσίως ἐκτοντάδες ἀναρχικοὶ τοῦ 19ου αἰῶνα σε... εἰδυλλιακά θέρετρα (Γαλλικῆ Γουιάνα,

Εξόριστος Μηδενιστής

Νέα Καληδονία κ.ά.) και «εκουσίως» οι αυτοεξόριστοι του 20ού αιώνα στις διάφορες χώρες όπου μετοίκησαν κατά χιλιάδες, κυρίως οι Ισπανοί, με μοναδική τους αποσκευή την αγωνιστική τους αξιοπρέπεια. Ο Χανς Μάγκνους Εντσενσμπέργκερ, ο οποίος έζησε τους εξόριστους ισπανούς αναρχικούς για τις ανάγκες ενός ντοκιμαντέρ, που προβλήθηκε από τη γερμανική τηλεόραση -ένα μέρος των συνεντεύξεων εκείνων αποτυπώθηκαν στο *Σύντομο Καλοκαίρι της Αναρχίας*- γράφει για τον επίλογο μιας εποχής: «Όποιος τους γνωρίζει, θαυμάζει πόσο διαυγείς, πόσο λίγο πικραμένοι είναι. Πολύ λιγότερο από τους νεαρούς επισκέπτες τους. Δεν είναι μελαγχολικοί. Η ευγένειά τους είναι προλεταριακή. Η αξιοπρέπειά τους, ανθρώπων που δεν παραδόθηκαν ποτέ. Δε χρωστούν ευγνωμοσύνη σε κανέναν. Κανένας δεν τους προώθησε. Δεν πήραν τίποτε, δεν ξεκοκάλισαν υποτροφίες. Η καλοπέραση δεν τους ενδιαφέρει. Δεν αγοράζονται. Η συνείδησή τους είναι εντάξει. Δεν είναι τίποτα τσακισμένοι τύποι. Η φυσική τους κατάσταση είναι άριστη. Δεν έχουν τρελαθεί, δεν είναι νευρωτικοί, δε χρειάζονται ναρκωτικά. Δε μιρολογούν. Δε μετανιώνουν. Οι ήττες τους δεν τους απογοήτευσαν. Ξέρουν ότι έκαναν λάθη, αλλά δεν παίρνουν τίποτε πίσω. Οι παλιοί άντρες της επανάστασης είναι δυνατότεροι από όλα όσα ήρθαν μετά απ' αυτούς» (*Εντσενσμπέργκερ, Χ.-Μ., Το Σύντομο Καλοκαίρι της Αναρχίας, σ. 314*).

ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΝ ΔΟΚΙΜΙΟΝ.

Ο

ΕΞΟΡΙΣΤΟΣ ΜΗΔΕΝΙΚΤΗΣ

ΔΡΑΜΑ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΔΥΟ.

Υπό

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΚΟΜΙΣΣΟΠΟΥΛΟΥ.

Φωτομολ. τῆς Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς.

Ἄδεια τοῦ τίτλου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδευτικῆς Ἱεραρχίας.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

1880

Τύπος Β. ΠΑΡΩΣΙΑΝΟΥ.

Εξόριστος Μηδενιστής, δ (λογ.) «Δράμα πρωτότυπον εἰς πράξεις δύο» του φοιτητῆ τῆς Μεγάλης του Γένους Σχολῆς Ἰωάννη Γ. Κομισσόπουλου, που ἐκδόθηκε το 1880 στην Κωνσταντινούπολη κατόπιν ἀδείας του «ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδευτικῆς Ἱεραρχίας». «Διὰ τοῦ δοκιμίου μου τούτου», υποστηρίζει στον πρόλογό του ο συγγραφέας, «ἠθέλησα νὰ ἀποδείξω τὸν μέγαν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα, καὶ τὴν φιλοπατριᾶν ἐκείνων, ὅτινες ζητοῦσι τὴν ἀνάστασιν τῆς πατριδος αὐτῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα "Μηδενισταί". (...) Ναί· ὁ μηδενισμὸς ζητεῖ ἐλευθερίαν, ζητεῖ ἰσότητα ἀληθῆ, τοιαύτην, ὅλα παρ' ἅπασιν τοῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσιν ὑφίσταται, καὶ οὐχὶ ὡς γενικῶς νομίζεται ὅτι εἶναι καταστρεπτικῆ» (Κομισσόπουλος, Ι., *Ο Εξόριστος Μηδενιστής*, σ. 7-8). Τὴν ἴδια δεκαε-

τία ανάλογα ξένα λογοτεχνήματα, που κατά τα φαινόμενα ψυχαγωγούσαν το τότε αναγνωστικό κοινό, όπως: *Έπιστολαι μιᾶς Μηδενιστρίας* και *Αί Ρωσίδαι Παρθένου ἢ ὁ Μηδενισμὸς ἐν Ρωσίᾳ*, κυκλοφοροῦν μεταφρασμένα στα ελληνικά και πουλιούνται στην Αθήνα ἀπὸ το βιβλιοπωλεῖο του περιοδικοῦ *Εκλεκτὰ Μυθιστορηήματα*, ὡς διαβάζουμε σε σχετικὴ τὴν ρεκλάμα.

ἐξουσία (πολ.) Ἡ δυνατότητα κάποιου να ἄρχει (διοικεῖ, κυβερνά, ἐλέγχει), νομίμως, ὅταν του παραχωρεῖται δημοκρατικὰ ἢ παρανόμως ὅταν την υφαρπάξει με τὴ βία. Ετυμολογικὰ ἡ ἔννοια προκύπτει ἀπὸ τὸ ρῆμα ἐξεσι που σημαίνει εἶναι δυνατόν... αὐτὸ που για τους αναρχικοὺς φαντάζει ἀδύνατον και ἀδιανόητον, δηλαδή: ἡ ἐλέω θεοῦ, λαοῦ, ἐθιμικῶ ἢ επαναστατικῶ δικαίω διακυβέρνηση ἀνθρώπου ἀπὸ ἀνθρώπο. Εξοβελισμένη ἀπὸ τον πυρῆνα τῆς αναρχικῆς κοινωνικῆς θεώρησῆς και ἠθικῆς, που δεν ἀποδέχεται τὴν ἱεραρχία, τὴν ἀντιπροσώπευση και πολ- λές φορές τὴν ἀρχὴ τῆς πλειοψηφίας, ἡ ἐξουσία γίνεται ὡστόσο ἀποδεκτὴ ὡς ἀναγκαῖο κακὸ μόνο με τὴν προϋπόθεση τῆς ἀμεσης ἀνάκλησης τῆς ἐντολῆς ἐξάσκησῆς τῆς, ὅταν αὐτὸ κριθεῖ ἀπαραίτητο ἀπὸ τις ἐλευθεριακές, συμβουλευτικὰς και ἀυτόνομες συλλογικότητες που υιοθετοῦν τὸ ἀμεσοδημοκρατικὸ μοντέλο ὀριζόντιας συγκρότησῆς.

ἐξουσιοπφρένεια (νεολ.) Νεολογισμὸς για τὴ βαρύτερη ψυχωτικὴ κατάσταση στην ὁποία περιπίπτουν ὄχι μόνο οἱ «επαγγελματίες» τῆς ἐξουσίας κάθε εἶδους και βαθμίδας λόγῳ χρόνιου ἐθισμού, ἀλλὰ και καθημερινοὶ ἀνθρώποι με ἀνάλογη προδιάθεση. Ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη «νόσο», που εἶναι πρὸς τὸ παρόν ἀνίατη, πάσχει σημαντικὸ μέρος του πληθυσμοῦ, ἀνεξαρτήτως κοινωνικῆς τάξης, φύλου, ηλικίας και ἐθνότητας, που δεν διαθέτει τα στοιχειώδη αναρχικὰ ἀντισώματα. Μικρομεγὰλα αφεντικὰ, κατὰ φαντασίαν πρόεδροι, «πρωθυπουργοὶ για μιὰ μέρα», «ἐθνοσωτήρες» και οἱ ευρισκόμενοι σε ἕνα διαρκές παραλήρημα μεγαλείου ἠγετίσκοι λενινιστικῶν ἢ μη γκρουπούσκουλων, ὡς και ὅλοι οἱ κάτοχοι τῆς ἀπόλυτης «ἀλήθειας», εἶναι μερικοὶ μόνο ἀπὸ τους νοσοῦντες. Συμπτώματά τῆς ἐνίστε ἀνιχνεύονται και σε μὴ ἐπαρκῶς ἀεριζόμενους ἐλευθεριακοὺς χώρους.

εξτρεμιστές και αιρετικοί (πολ.) Στον ἐλευθεριακὸ χώρο δεν νοοῦνται αιρετικοὶ και ἐξτρεμιστές ἐπειδὴ δεν ὑπάρχει ἕνα ἱερὸ εὐαγγέλιο που να ἐπιδέχεται πολλαπλές ἐρμηνεῖες σε συνόδους πιστῶν (συνέδρια) οὔτε μιὰ δογματικὴ γραμμὴ που να τέμνει τὴν ἰδεολογικὴ χωροταξία του ἐλευθεριακοῦ φάσματος σε ἀριστερὰ και δεξιὰ. Ὅσοι αυτοπροσδιορίζονται σαν τέτοιοι ἀπλὰ ἀγνοοῦν τα στοιχειώδη ὡς και τὴν ἀνυπαρξία συγκριτικοῦ και υπερθετικοῦ βαθμοῦ στο ἐπίθετο αναρχικός, καθότι δεν μπορεῖ να μετακινηθεῖ κανεὶς... αναρχικότερα και να ἀποκτήσει (κατὰ τα ἐξοχότατος, σεβασμιότατος κ.λπ.) τους τίτλους του... αναρχικότερου και αναρχικότατου.

Επαναστατική Δράση [Azione Rivoluzionaria] (οργ.) Ένοπλη ιταλική αναρχική ομάδα που συγκροτήθηκε το 1977 όταν: «Η επείγουσα ανάγκη μιας αναρχοκομμουνιστικής παρουσίας γεννήθηκε από τους στοχασμούς πάνω στα τελευταία ιστορικά γεγονότα τόσο του γαλλικού Μάη του 1968 όσο και της επανεμφάνισης του επαναστατικού κινήματος στην Ιταλία αυτό το χρόνο. (...) Το νέο κίνημα αρνείται το ιστορικό τέρας που ονομάζεται σοβιετικός μαρξισμός και το αηδιαστικό μπαστάρδικο, τον ιταλικό μαρξισμό, τον γιομάτο από γλοιώδικες και γλυκανάλατες προσωπικότητες, δούλους ιησουίτες κάθε εξουσίας». Σύμφωνα με ανακοίνωσή της: «Μια από τις πρώτες ενέργειες της ομάδας ήταν ο τραυματισμός του Μαμμόλι, του γιατρού που δολοφόνησε τον αναρχικό Σεραντίνι. Αυτή η ενέργεια έχει όλη τη γεύση της εξόφλησης ενός παλιού λογαριασμού που βάραινε τη συνείδηση των αναρχικών όπως βαραίνει και η δολοφονία του Πινέλλι. Έχει τη γεύση της μαρτυρίας μίας αναρχικής παρουσίας στη σύγκρουση που γίνεται σήμερα» (Κείμενα, τ. 1, Καλοκαίρι 1979, σ. 43).

επιστήμη (ουσ.) Παρά το γεγονός ότι από την εποχή του Πλάτωνα (που πρώτος την όρισε στο Θεαίτητο ως «δόξα αληθή μετά λόγου») νοείται ως η τεκμηριωμένη με λογικά επιχειρήματα γνώση, «μετά λόγου γνώσεως» μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι το 19ο αιώνα η επιστήμη λατρεύτηκε κυριολεκτικά από άδολους πιστούς σαν η θεότητα του Ορθού Λόγου. Ωστόσο, όπως προφητικά διατύπωνε από τη δεκαετία του 1870 ο Μιχαήλ Μπακούιν: «Μοναδική αποστολή της επιστήμης είναι να διαφωτίζει τη ζωή και όχι να την κυβερνά. Η διακυβέρνηση της επιστήμης και των επιστημόνων, έστω κι' αν πρόκειται για θετικιστές, μαθητές του Αύγουστου Κοντ, ή ακόμα για οπαδούς της δογματικής σχολής του γερμανικού κομμουνισμού, δεν μπορεί παρά να είναι αδύναμη, γελοία, απάνθρωπη, βάνουση, καταπιεστική, εκμεταλλευτική, ολέθρια» (Μπακούιν, Μ., Θεός και Κράτος, σ. 62).

επιστημολογικός αναρχισμός (νεολ.) Μια αμεθοδολογική... μεθοδολογία. Κατά τον ντανταϊστή της φιλοσοφίας Πολ Φαγιεράμπεντ και εισηγητή του όρου αποτελεί ένα βήμα προς την απελευθέρωση της διαδικασίας της γνώσης από τους μεθοδολογικούς περιορισμούς. «Η επιστήμη είναι μια ουσιαστικά αναρχική δραστηριότητα. Ο θεωρητικός αναρχισμός είναι πιο ανθρωπιστικός και περισσότερο κατάλληλος να ενθαρρύνει την πρόοδο απ' ότι οι εναλλακτικές προτάσεις που στηρίζονται στην έννομη τάξη» (Φαγιεράμπεντ, Π., *Ενάντια στη Μέθοδο, για μια Αναρχική Θεωρία της Γνώσης*, σ. 47). Για τους επικριτές του, ο επιστημολογικός αναρχισμός οδηγεί στο σχετικισμό, σε ανορθολογικές ατραπούς και έναν ακραίο υποκειμενισμό μη συμβατό με την υποτιθέμενη αντικειμενικότητα της επιστήμης, η οποία, ωστόσο, από τον Φαγιεράμπεντ εκλαμβάνεται μόνο ως «μια από τις πολλές μορφές σκέψης που αναπτύχθηκαν από τον άνθρωπο κι όχι αναγκαστικά η

καλύτερη», καθώς, «είναι κραυγαλέα, θορυβώδης και αυθάδης και η υπεροχή της δεν είναι αυτονόητη παρά μόνο για όσους έχουν αποφασίσει υπέρ κάποιας ιδεολογίας ή την έχουν ήδη αποδεχτεί χωρίς να εξετάσουν τα προτερήματα και τα όριά της» (ό.π., σ. 353). || Βλ. επ. **Φαγερέμπεντ Πολ**.

Οι εισηγητές του επιστημονικού σοσιαλισμού όταν έστρεψαν την κεφαλήν τους (από το Βερολίνο) στα τέλη του 20ού αιώνα και αντίκρισαν τα... Σόδομα και Γόμορα των επιγόνων τους.

επιστημονικός σοσιαλισμός (πολ.) Κατά την κρίση των αναρχικών μια δυστοπία του 19ου αιώνα. Εμπνευστές και νονοί του οι Καρλ Μαρξ και Φρίντριχ Ένγκελς που... μετριοφρόνως και κατά παγκόσμια ιστορική πρωτοτυπία βάφτισαν επιστήμη το μεσπανικό τους φιλοσοφικό, κοινωνικό και οικονομικό όραμα. Βασιική του αρχή, η ταξική κυριαρχία των εργατών πάνω στα κοινωνικά στρώματα του παλιού κόσμου μέχρις ότου εξαλειφθούν τα οικονομικά θεμέλια της ύπαρξης των τάξεων, η γνωστή δηλαδή δικτατορία... επί του προλεταριάτου που εφαρμόστηκε κατά το δοκούν στον 20ό αιώνα σε διάφορα μήκη και πλάτη της Γης: Ρωσία, Ανατολική Ευρώπη, Κίνα, Κορέα, Αλβανία, Κούβα και άλλες «τυχερές» επικράτειες. Μια «παρεκτροπή» του επιστημονικού σοσιαλισμού σύμφωνα με τους περισσότερους μαρξιστές διανοούμενους που την αντελήφθησαν στην καλύτερη περίπτωση μετά από μια πεντηκονταετία, τη στιγμή που οι αναρχικοί, όπως ο Μιχαήλ Μπακούνιν – «ένας από τους πιο αστοιχειώτους ανθρώπους στο πεδίο της κοινωνικής θεωρίας» κατά τον Μαρξ– προειδοποιούσε (το 1872) μισό αιώνα πριν την πρώτη γενική δο-

«Επιστολή στον Νεποτάγιεβ»

κιμή του: «Έτσι, απ' όποια πλευρά κι αν εξετάσουμε αυτό το θέμα, καταλήγουμε πάντα στο ίδιο λυπηρό συμπέρασμα: στην κυβέρνηση της συντριπτικής πλειοψηφίας των λαϊκών μαζών από μια προνομιούχα μειοψηφία. Αλλά αυτή η μειοψηφία, μας λένε οι μαρξιστές, θ' αποτελείται από εργαζόμενους. Ναι, πιθανόν από πρώην εργαζόμενους, που μόλις γίνουν κυβερνήτες ή αντιπρόσωποι του λαού θα πάψουν πια νάβαι εργαζόμενοι και θ' ατενίζουν τον κόσμο της χειρωνακτικής εργασίας απ' τα ύψη του κυβερνητικού βάθρου. Από κείνη τη στιγμή δεν θα εκπροσωπούν πια το λαό, αλλά τους εαυτούς τους και την επιδιώξη τους να θέλουν να κυβερνήσουν το λαό. Εκείνος που μπορεί ν' αμφιβάλλει γι' αυτό γνωρίζει πολύ λίγο την ανθρώπινη φύση. Αλλ' αυτοί οι εκλεγμένοι, λένε, θάβαι φλογεροί, πιστοί σοσιαλιστές και, κάτι παραπάνω, επιστήμονες. Αυτές οι λέξεις "επιστήμονες σοσιαλιστές", "επιστημονικός σοσιαλισμός" που συναντάμε συνεχώς στα έργα και τους λόγους των λασσαλικών και των μαρξιστών, αποδείχνουν από μόνες τους ότι το λεγόμενο λαϊκό Κράτος δε θάβαι τίποτ' άλλο απ' τη δεσποτική κυβέρνηση της λαϊκής μάζας από μια νέα και πολύ στεγανή αριστοκρατία αληθινών και ψευτοεπιστημόνων. Ο λαός, δοσμένου ότι δεν είναι "μορφωμένος", θ' απαλλαγεί εντελώς απ' τις φροντίδες της διοίκησης και θα τύχει της μεταχείρισης μιας πειθαρχημένης αγέλης. Τι θαυμάσια απελευθέρωση πραγματικά!... Οι μαρξιστές γνωρίζουν καλά αυτή την αντίφαση κι αντιλαμβάνονται ότι μια κυβέρνηση επιστημόνων, η πιο καταπιεστική, η πιο επιθετική κι η πιο αξιοκαταφρόνητη του κόσμου, θάβαι μια πραγματική δικτατορία ανεξάρτητα απ' τη δημοκρατική της μορφή. (...) Λένε ότι αυτός ο κρατικός ζυγός, αυτή η δικτατορία, είναι ένα αναγκαίο, μεταβατικό στάδιο για να μπορέσουμε να φθάσουμε στην ολόπλευρη χειραφέτηση του λαού· η αναρχία κι η ελευθερία αποτελούν τον τελικό σκοπό, ενώ το Κράτος κι η δικτατορία είναι το μέσο. (...) Οι μαρξιστές επιμένουν ότι μόνο μια δικτατορία, η δική τους φυσικά, μπορεί να δώσει στο λαό την ελευθερία. Απαντούμε ότι κάθε δικτατορία δεν μπορεί νάχει κανένα άλλο σκοπό απ' την διαίωσή της κι ότι το μόνο που είναι ικανή να γεννήσει και να διαποτίσει μ' αυτό τους ανθρώπους που την υπομένουν είναι μόνο η σκλαβιά. Η ελευθερία μπορεί να γεννηθεί μόνο απ' την ελευθερία, με τον ξεσηκωμό όλου του λαού και με την εθελοντική οργάνωση των εργαζόμενων μαζών από κάτω προς τα πάνω» (Μπακούιν, Μ., *Κρατισμός και Αναρχία*, σ. 184-86). || Βλ. επ. *αναρχοκομμουνισμός, ελευθεριακός κομμουνισμός, Διεθνής Ένωση Εργαζομένων (Α' Διεθνής), Διεθνής Συμμαχία για την Κοινωνική Δημοκρατία, Κεφάλαιο, Μαρξ Καρλ, Μπακούιν & Μαρξ, μπαρμαρξισμός*.

«Επιστολή στον Νεποτάγιεβ» (κειμ.) Συνετάχθη διά χειρός Μιχαήλ Μπακούιν, απεστάλη το 1870 στον πρώην προστατευόμενό του και δημοσιοποιήθηκε από τον ίδιο το γηραιό αναρχικό στον κύκλο των ρώσων εξορίστων στην Ελβετία προς επικύρωση της οριστικής ρήξης με το νεαρό «ηρσουίτη» επαναστάτη. Στην πολυού-

λιδη, κατά τη συνήθειά του, επιστολή ο Μπακούιν εκφράζει την πικρία του για την εξαπάτησή του από τον Νετσάγιεβ, ανάμεικτη με τη συμπάθεια και εκτίμηση που ακόμη έτρεφε γι' αυτόν, και επιτιμητικά του γράφει: «Αυτή η συμπάθεια όμως κι αυτή η εκτίμηση δεν με εμποδίζουν να σας πω με κάθε ειλικρίνεια ότι το σύστημά σας του φανακισμού, το οποίο τείνει ολοένα και περισσότερο να γίνει το κυριότερο και μοναδικό σύστημά σας, το όπλο σας και η μέθοδος που προτιμάτε, είναι ολέθριο για την υπόθεση» (Νετσάγιεφ, Σ., *Η Κατήχηση του Επαναστάτη - Μπακούιν*, Μ., *Απάντηση στον Νετσάγιεφ*, σ. 35). Στη συνέχεια, και πριν επιχειρήσει μια διεξοδική ανάλυση του ζητήματος της επανάστασης στη Ρωσία και την Ευρώπη, θα προχωρήσει σε μια σύντομη κριτική της *Κατήχησης* του Νετσάγιεβ και θα σκιαγραφήσει ως εξής το κοινωνικό προφίλ του μηδενιστή πρώην συντρόφου του: «Ναι, αγαπητέ μου φίλε, δεν είστε υλιστής σαν εμάς τους δύστυχους αμαρτωλούς αλλά ιδεαλιστής, προφήτης· καλόγερος της Επανάστασης, ο ήρωάς σας δεν μπορεί να είναι ούτε ο Μπαμπέφ ούτε καν ο Μαρά, αλλά κάποιος Σαβοναρόλα. Ο τρόπος που σκέφτεστε σας φέρνει πιο κοντά (...) στους ιησουίτες παρά σ' εμάς. Είστε ένας φανατικός· εξ ου και η πολύ μεγάλη δύναμη του χαρακτήρα σας αλλά και η τυφλότητά σας» (ό.π., σ. 40-41). || Βλ. επ. *Κατήχηση του Επαναστάτη, Νετσάγιεβ Σεργκέι Γκιενάντιεβιτς, μηδενιστής*.

Επιστροφή του Νετσάγιεφ, η (λογ.) Μυθιστόρημα του Ισπανού Χόρχε Σεμπρούν, πρώην ηγετικού στελέχους του Κομμουνιστικού Κόμματος, με θέμα την ιδεολογική, κοινωνική και ψυχολογική αποσάθρωση μιας ακροαριστερής ένοπλης ομάδας της δεκαετίας του 1970. Όπου και μια ενδιαφέρουσα παραδοχή για κομμουνιστή, μέσω των «ηρώων» του, της άμεσης συνάφειας της οργανωτικής και πρακτικής αντίληψης του Νετσάγιεβ με το λενινισμό: «...ηθικό είναι ό,τι συντελεί στο θρίαμβο της επανάστασης· ό,τι τον εμποδίζει είναι ανήθικο», επανέλαβε ο Ροζέ Μαρού. (...) Ο Μαρού προσπάθησε να ανακινήσει τη συζήτηση, παρά τη φανερή επιφύλαξη του άλλου. -Οπωσδήποτε πρόκειται για το κύριο ζήτημα, έτσι; Η φράση του Σεργκέι Νετσάγιεβ θα μπορούσε να έχει γραφεί από τον Λένιν ή τον Τρότσκι, λέξη προς λέξη, ή από οποιονδήποτε δικό μας σημερινό μαρξιστή-λενινιστή! Ο Σίλμπερμπεργκ δεν μπόρεσε ν' αντισταθεί περισσότερο στη χαρά της συζήτησης. -Όχι από τον Μαρέ! δήλωσε. Άσκησε δριμύτατη κριτική στην *Κατήχηση!*» (Σεμπρούν, Χ., *Η Επιστροφή του Νετσάγιεφ*, σ. 153-54).

Επί τὰ Πρόσω (εφημ.) Το δημοσιογραφικό όργανο του Αναρχικού Ομίλου Πατρών πολλά μέλη του οποίου απεχώρησαν από τη θνήσκουσα Σοσιαλιστική Αδελφότητα της πόλης για να τραβήξουν «προς τα εμπρός». Πρωτοκυκλοφόρησε την πρωταπριλιά του 1896 με τον δρακουλικής επιρροής υπότιτλο *έφημερίς εβδομαδιαία τών συμφερόντων τού ανθρώπου από τον κορινθίο δημοσιογράφο Ιωάννη Μαγ-*

κανάρα, που αγόρασε τον τίτλο μιας δημοκρατικής ως τότε εφημερίδας. Σταδιακά ριζοσπαστικοποιούμενη, συνέχισε από το 5ο ως το 30ό φύλλο της με τον καλλεργική πατρότητα υπότιτλο *ὄργανον τῶν κοινοκτημονιστικῶν κοσμοπολιτικῶν ἀρχῶν* και κατόπιν με διευθυντές τους Καραμπιλια και Σταυρόπουλο ως *ἐφημερίς ἐβδομαδιαία ἀναρχική* μέχρι το 35ο φύλλο της (8 Φεβρουαρίου του 1898), όταν και ανέστειλε οριστικά λόγω συνεχῶν διώξεων την έκδοσή της. Η *Επί τα Πρόσω* χρησιμοποιούσε διπλή χρονολόγηση, θεωρώντας ως έτος μηδέν το 1792 της Γαλλικής Επανάστασης. Κυκλοφορούσε σε αρκετά μεγάλο τίραζ στις πόλεις της Πελοποννήσου και στην Αθήνα και αποστέλλονταν σε ομόλογες εφημερίδες της αλλοδαπής, όπως στους *Νέους Καιρούς* [*Les Temps Nouveaux*] του Ζαν Γκραβ, απ' όπου και διασώθηκαν μέσω του Ινστιτούτου Κοινωνικής Ιστορίας του Άμστερνταμ αρκετά φύλλα της. Πέραν της αρθρογραφίας του εκδότη της και της συντακτικής της ομάδας (Αρνέλλος, Καραμπιλιας, Τσεκούρας, Μειντάνης κ.ά.), δημοσίευε κείμενα ελλήνων κοινωμιστών του εξωτερικού (Αργυριάδη, Δρακούλη) και γάλλων αναρχικών μεταφρασμένα από τον Βασίλειο Καλλιωντζή. || Βλ. επ. *Αναρχική Βιβλιοθήκη, Αναρχικός Όμιλος Πατρών, Αρνέλλος Δημήτριος, «Αρνησήμεροι», Καλλιωντζής Βασίλειος, Καρβίτσας Γεώργιος, Καραμπιλιας Δημήτριος, Μαγκανέρας Ιωάννης, Μειντάνης Δρόσος, Σοσιαλιστική Αδελφότης Πατρών, Οδη «Πρός τήν Σημαίαν τῆς Αναρχίας».*

Ερβέ, Γκιστάβ [Hervé, Gustave] (πρόσ.) Γάλλος δικηγόρος, καθηγητής και συγγραφέας, ένα άκρως αμφιλεγόμενο πολιτικό πρόσωπο. Γεννήθηκε το 1871 και πέθανε το 1944, έχοντας προλάβει να διατρέξει με το ίδιο πάθος όλο το ιδεολογικό φάσμα των καιρών του. Υπήρξε διαδοχικά σοσιαλιστής, προσκείμενος στον επαναστατικό συνδικαλισμό, μέλος της Διεθνούς Αντιμιλιταριστικής Ένωσης [Association Internationale Antimilitariste], μαχητικός αναρχικός εκδότης από το 1906, όταν εξέδωσε την εβδομαδιαία εφημερίδα *Ο Κοινωνικός Πόλεμος* [*La Guerre Sociale*] που μετονόμασε κατά τη διάρκεια του πολέμου σε *Νίκη* [*La Victoire*], για να καταλήξει τελικά πούρος εθνικοσοσιαλιστής. Ανάμεσα στα συγγράμματά του: *Η Ιστορία της Γαλλίας και της Ευρώπης* (1905), *Τα Εγκλήματά μου* (1912) και το δεκάτομο *Ο Μέγας Πόλεμος* (1920). Το ελληνικό αναγνωστικό κοινό είχε την ευκαιρία ή την... ατυχία να γνωρίσει τη σκέψη του από το 1912, όταν εκδόθηκε σε μετάφραση του Ζαχαρία Βεζεστένη το βιβλίο του *Η Κοινωνική Σαπίλα*.

Εργάτες της Νύχτας [Les Travailleurs de la Nuit] (οργ.) «Ομοσπονδία» γαλλικών «υπόγειων» αναρχικών ομάδων με μερικές δεκάδες στο σύνολό της μέλη, που συγκρότησε ο μετρο της ατομικής επανάκτησης Αλεξάντρ Ζακόμπ για τον καλύτερο συντονισμό της... Ξεφριστικής τους δραστηριότητας. Διαλύθηκε το 1903 μετά από μια τριετή απαλλοτριωτική παρέμβαση σε 150 επιλεγμένους πολυτελείς στόχους (πύργους, επαύλεις, ξενοδοχεία, ναούς), όταν συνελήφθη η άτυπη ηγεσία της: ο Αλεξάντρ Ζακόμπ, η τρομερή μαμά του Μαρί Μπερτό και η σύντροφός του Ροζέ Ρου. || Βλ. επ. ατομική επανάκτηση, Ζακόμπ Αλεξάντρ Μαριούς.

Εργάτης (εφημ.) Αναρχικό φύλλο που εικάζεται από ιστορικούς του κοινωνικού κινήματος ότι τέσσερα τεύχη του εξέδωσε στην εκπονή του 19ου αιώνα (1899) στο Βόλο ο Δημήτριος Καλατζόπουλος, εννέα δηλαδή χρόνια πριν κυκλοφορήσει στην ίδια πόλη ο δικηγόρος Ζάχος την ομότιτλη σοσιαλιστική εφημερίδα του.

Τρεις κοινωνιστικές εφημερίδες με τον ίδιο τίτλο **Εργάτης**, αυτές του Βόλου (1908), της Σμύρνης (1902) και του ριζοσπάστη Παναγιώτη Πανά (1875). Οι ομότιτλες αναρχικές εφημερίδες του Βόλου και του Καΐρου λανθάνουν.

Εργάτης

Εργάτης (εφημ.) Αναρχοσυνδικαλιστικής αντίληψης και προοπτικής εφημερίδα δραγνο άπελευθερώσεως τής γυναίκας και τού έργάτη που εξέδιδε το 1907 στην Αίγυπτο ο ιδρυτής τού Σοσιαλιστικού Κέντρου Κάιρου Νικόλαος Δούμας. Κυκλοφορούσε στο Κάιρο και στην Αλεξάνδρεια για ένα περίπου χρόνο ατάκτως -αφού σύμφωνα με το Γιώργο Βρισιμιτζάκη «καθετόσο άπρόοπτα έκανε την εμφάνισή του και ύστερα πάλι διέκοπτε τήν κυκλοφορία του»- με συνεργάτες, μεταξύ άλλων, τους αναρχικούς Σταύρο Κουχτσόγλου, Ιωσήφ Χιώνη, Κ. Σ. Αστεριάδη, Ζαχαρία Χατζόπουλο και το γιατρό Γεώργιο Σαραφίδη.

Μέλη των βαυαρικών συμβουλίων εργατών και στρατιωτών ποζάρουν στο φακό. Στο μέσον, ο γενειοφόρος είναι ο αναρχικός διανοούμενος Γκούσταβ Λαντάουερ.

εργατικά συμβούλια (ιστ.) Επαναστατικός θεσμός για την κοινωνική οργάνωση με αυτοδιαχειριστικό χαρακτήρα που υπεράσπισαν κατά καιρούς αντικρατιστές μαρξιστές, οι καταστασιακοί και οι συμβουλευτικοί αναρχικοί. Πρωτοεμφανίστηκαν αυθόρμητα με το όνομα σοβιέτ στην επαναστατημένη Ρωσία του 1905 και ξαναδοκιμάστηκαν στις εξεγέρσεις των Γερμανών το 1918-19 (Σπάρτακος, Συμβουλευτική Δημοκρατία της Βαυαρίας), των Ιταλών το 1920 και των ούγγρων εργατών το 1919 και το 1956. Η ιδέα για τη δημιουργία τους, προέκυψε σύμφωνα με τον αναρχικό Βολίν, τον Ιανουάριο του 1905, σε μια συνάντηση απεργών στο σπίτι του στην Πετρούπολη και σύντομα προωθήθηκε σε όλη την επικράτεια της. Πρόεδρος του πρώτου σοβιέτ εργατών αντιπροσώπων, μετά τη άρνηση του Βολίν (ως φοιτητής τότε) να αναλάβει, εξελέγη ο Νοσάρ, ένας δικαστικός κλητήρας που για την περίπτωση του έβγαλαν εργατική κάρτα στο όνομα Χρυστάλιεβ. Το εργατικό συμβούλιο της Πετρούπολης λόγω διώξεων σταμάτησε για ένα χρονικό διάστημα τις συνεδριάσεις του, επαναδραστηριοποιήθηκε τον Οκτώβριο και μετά τη σύλληψη του Νοσάρ πέρασε στον έλεγχο του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, καθώς προωθήθηκε ο Τρότσκι στη θέση του προέδρου. Τα εργατικά συμβούλια επανεμφανίστηκαν το 1917 με τη Ρωσική Επανάσταση και παρά τις προσπάθειες των αναρχικών να διατηρήσουν την αυτονομία τους, κατέληξαν απλά γρανάτζια στο γραφιοκρατικό μηχανισμό των μπολσεβίκων, αφού το «κοινωνικό συμβόλαιο» του

Λένιν που υποσχόταν «όλη την εξουσία στα Σοβιέτ» κουρελιάστηκε από τη δικτατορία του κόμματος, και όπου αποπειράθηκαν οι εργάτες αυθόρμητα να το κάνουν πράξη (Κροστάνδη, Πετρούπολη, Ουκρανία) συνάντησαν την άγρια καταστολή των μπολσεβίκων.

Εργατικό Κέντρο Βόλου (ιστ.) Το πρώτο εργατικό κέντρο της χώρας με έτος ίδρυσής του το 1908-09 και ασαφή αναρχοσυνδικαλιστική αντίληψη στο ξεκίνημά του κάτω από την επιρροή των εργατών και ιδρυτικών μελών του Αλεξανδράκη, Κατσιρέλου και Κόσουβας, ο οποίος ενεπλάκη (όπως και το Κέντρο) στα περίφημα Αθεϊκά και πρωταγωνιστούσε σε όλες τις εκδηλώσεις του. «Η εργατική φάλαγγ του Βόλου ανέφανε έν δλη τῆ μεγαλοπρεπεία και τῆ δυνάμει της», έγραφε χαρακτηριστικά η εγχώρα σοσιαλιστική εφημερίδα *Εργάτης* περιγράφοντας την υποδοχή του Πλάτωνα Δρακούλη το Φεβρουάριο του

1910 και συνέχιζε: «Ο άθνατος Κόσουβας, κρατῶν υπερέφανα και στηρίζων επί τῆς καρδίας του τὴν ερυθρόχρυσον σημαίαν τοῦ "Εργατικῆς Κέντρου", ἡ ὁποία με τὸ κόκκινον χρώμα της μετέδιδε τὴν χαρὰν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν» (Κολιού, Ν., *Οι Ρίζες του Εργατικῆς Κινήματος και ο «Εργάτης» του Βόλου*, σ. 175). || Βλ. ετ. *Αθεϊκά του Βόλου, Κόσουβας Γεώργιος, μποϊκοτάζ.*

Ερέρα Καμαρέρο, Πέδρο [Herrera Camarero, Pedro] (αναρχ.) Ισπανός αναρχικός (1909-1970), που συμμετείχε μαζί με τον Αμπιάδ δε Σαντιγιάν στην ομάδα συγγένειας Σφρίγος [Nervio] και ηγετικό στέλεχος της Επιτροπής Χερσονήσου της Ιβηρικής Αναρχικής Ομοσπονδίας (FAI) στα κρίσιμα χρόνια της Ισπανικής Επανάστασης. Υπήρξε μέλος του δεύτερου Υπουργικού Συμβουλίου της Καταλανικής Κυβέρνησης και γραμματέας για ένα διάστημα (1948) της Διηπειρωτικής Επιτροπής της εξόριστης CNT. Παρότι μετριοπαθής και σύμφωνα με την κρίση της Έμα Γκόλντμαν «στοχαστικός, τρυφερός και μάλλον ντροπαλός γινόταν μαχητικός όταν χρειαζόταν», όπως στις αντιπαράθεσεις κατά τη διάρκεια της συγκρότησης του λεγόμενου αντιπαρασιαστικού μετώπου με την ὄλο και πιο πραγματιστική ηγεσία της Εθνικής Συνομοσπονδίας Εργασίας (CNT) και ιδιαίτερα τον γραμματέα της Μαριάνο Ρον-

Έρστ, Μαξ

τρίγkεθ Βάθκεθ με τον οποίον κάποια εποχή επικοινωνούσε μόνον... εγγράφως. Την αυστηρή του προσήλωση στους στόχους και τα ιδανικά του θα κληροδοτήσει στο γιο του Ελένιο Ερέρα, το διάσημο προπονητή (Αθλέτικο Μαδρίτης, Μπαρτσελόνα, Ίντερ, Ρόμα, εθνικές ομάδες Γαλλίας, Ισπανίας, Ιταλίας), αναμορφωτή του κατενάτσιο, ο οποίος, εφαρμόζοντας τον παραδοσιακό ηθικό κώδικα των ισπανών αναρχικών, εγκαίρως τον περιορισμό των ποδοσφαιριστών πριν τον αγώνα σε ξενοδοχείο και δεν τους επέτρεπε να πίνουν, να καπνίζουν, και να ξενυχτάνε.

Έρστ, Μαξ [Ernst, Max] (αβαν.) Γερμανός ζωγράφος και γλύπτης, αναρχοατομικιστικών αντιλήψεων, μάλιστα, ένα από τα έργα του λέγεται ότι το εμπνεύστηκε από το βιβλίο *Ο Μοναδικός και η Ιδιοκτησία* του του Μαξ Στίρνερ. Γεννήθηκε στην Κολονία το 1891, έζησε στη Νέα Υόρκη, στην Αριζόνα και στο Παρίσι, όπου και πέθανε το 1976. Στην αρχή της σταδιοδρομίας του πήρε μέρος στην ντανταϊστική κίνηση και το 1919 εξέθεσε με την ομάδα

δα FaTaGaGa [Fabrication de Tableaux Garantis Gazométriques] τα περίφημα κολάζ του.

«Έρωσ + Σφαγή» [エロス+虐殺] (κινημ.) Ασπρόμαυρη ιαπωνική κινηματογραφική παραγωγή του 1969. Ο σκηνοθέτης της Γιοσισίγκε Γίοσινα [吉田喜重] στοχάζεται πάνω στον ελεύθερο έρωτα και «αυθαιρετεί» καλλιτεχνική αδεία, προσεγγίζοντας τολμηρά ένα ερωτικό τρίγωνο που «χαράχτηκε» μισό αιώνα πριν και το οποίο συνέθεταν ο πασιγνωστος στην Ιαπωνία αναρχικός διανοούμενος Σακάε Όσουγκι [大杉栄], μια ερωμένη του, η Νοέ, και η σύντροφός του Ιτσούκο. || Βλ. επ. Οσουγκι Σακάε.

εσπεράντο (γλώσσ.) Τεχνητή διεθνής γλώσσα, στην οποία πολλοί ενθουσιώδεις και ρομαντικοί αναρχικοί είδαν το ενοποιητικό επικοινωνιακό εργαλείο μιας παγκόσμιας ελευθεριακής κοινωνίας, ιδιαίτερα όταν αρκετά αναρχικά κείμενα μεταφράστηκαν από την εσπεράντο στα κινέζικα και στα ιαπωνικά. Την επινόησε το 1887 ο πολωνός γιατρός Ζαμένχοφ που υπέγραφε ως Δόκτωρ Εσπεράντο, δηλαδή ο Ελπίζων. Η εσπεράντο (που διέθετε αλφάβητο 28 γραμμάτων και δεκαέξι μόνο κανόνες γραμματικής) στηριζόταν στην αρχή του «ανώτατου ορίου διεθνικότητας» το οποίο προ-

νοούσε ότι για τη δημιουργία μιας λέξης έπρεπε να λαμβάνονται υπ' όφιν όλες οι αντίστοιχες των ευρωπαϊκών, κυρίως, γλωσσών και να προκρίνεται μια κοινή ρίζα τους. Διαδόθηκε και διδάχτηκε σε κάποια σχολεία και πανεπιστήμια σε Ευρώπη, Αμερική και Ασία, τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα και ξεχάστηκε σταδιακά, όπως κάθε κατασκευασμένη γλώσσα, όταν τα επόμενα χρόνια έβησε το πρόσκαιρο ενδιαφέρον των διανοουμένων και του κοινού. Στην Ελλάδα την εσπεράντο εισήγαγε ο γιατρός και συγγραφέας Α. Σταματιάδης.

Ετιεβάν, Κλοντ Ζορζ [Etiévant, Claude Georges] (αναρχ.)
Γάλλος αναρχικός τυπογράφος, γνωστός στους έλληνες αναρχικούς προγόνους από τις Διακηρύξεις του που μετέφρασε ο Δημήτριος Αρνέλλος το 1898. Πέθανε στις αρχές του 20ού αιώνα στη «σωφρονιστική αποικία» της Γαλλικής Γουιάνας, όπου εξέτιε ποινή ισόβιων δεσμών για το φόνο ενός αστυνομικού και τον τραυματισμό ενός άλλου στις 19 Ιανουαρίου του 1899, όταν επιχειρήσαν να τον συλλάβουν χωρίς συγκεκριμένο λόγο, αλλά για το βεβαρημένο παρελθόν του και την πύρινη αρθρογραφία του. Στο παρελθόν είχε καταδικαστεί για κλοπή δυναμίτιδας σε πενταετή φυλάκιση.

Εύα (θρησκ.) Η πρώτη από κτήσεως κόσμου «αναρχική». Το ανατρεπτικό της διάβημα, να δοκιμάσει δηλαδή τον αεί απαγορευμένο καρπό της γνώσης, θα το πληρώνουν μέχρι την επιστροφή στην... ελευθεριακή Εδέμ άρρενες και θήλεις απόγονοί της με καταναγκαστική εργασία και ιδιαίτερα οι ομόφυλές της με κάθε τύπο δεινά από τους μνησίκακους εκπροσώπους του... προσβεβλημένου Θεού.

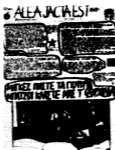

Ο Αδάμ προσφέρει το επιλήψιμο μήλο στην Εύα στα 1922, σε μια εξιλεωτική αντιστροφή των παραδοσιακών μύθων και ρόλων από ελευθεριακούς νεονατουραλιστές.

Ευτοπικό Ψηφιακό Αρχείο (κοιν. εγγχ.) Φιλοδοξεί να συγκεντρώσει και να ψηφιοποιήσει όσα έντυπα τεκμήρια άφησε στο διάβα του χρόνου ο ελευθεριακός χώρος στην Ελλάδα και να διασώσει με την τεχνογνωσία που διαθέτει τα ίχνη που αυτός καταλείπει σήμερα και στον κυβερνοχώρο. Το Ευτοπικό Ψηφιακό Αρχείο άρχισε να σχηματίζεται το 2009 από μια συλλογικότητα που θα μετεξελισσόταν αργότερα στην Ομάδα Ελευθεριακών Κομμουνιστών, συνδέθηκε ως αυτόνομη πλέον ομάδα με την Ευτοπική Βιβλιοθήκη του περιοδικού *Ευτοπία* που έδρευε τότε στην Καρδίτσα και σήμερα τα δύο σχήματα συνυπάρχουν κάτω από τη φιλόξενη στέγη του Ευτοπικού Εργαστηρίου που λειτουργεί στην οδό Λεωνίδου 62 και Θερμοπυλών, στον Κεραμεικό της Αθήνας.

Ευτυχημένος που Έκανε το Ταξίδι του Οδυσσέα (λογ.) Βιογραφία από την πένα της Μαριάννας Κορομηλά ενός πλάνητα έλληνα μεγαλεμπόρου, του Γιάνκου Δανιηλόπουλου, που είχε -μέσα την εμπορική κακοδαίμονία του τον καιρό της Ρωσικής Επανάστασης- κυριολεκτικά την τύχη να γνωρίσει προσωπικά τον Νέστορ Μαχνό στα επαναστατικά τεκταινόμενα της Ουκρανίας: «Οι επόμενες μέρες κύλησαν ήσυχα, δίχως επεισόδια, τοιχοκολλήσεις, ποδοβολητά και αγωνίες. (...) Πού να φανταστώ τι μας περίμενε. Από την ανάπαυλα πέσαμε στην κόλαση των Αναρχικών. Μας περικύκλωσε η Μαύρη Φρουρά των Ουκρανών Αναρχικών που είχαν σηκώσει παντιέρα πρώτα στην πατρίδα τους και μετά πήραν σβάρνα τους δρόμους κι έφτασαν λυσασσμένοι ως εμάς. Οδοφράγματα στήθηκαν και οι οδομαχίες μας καρυφές της πόλης κράτησαν μέρες, ώσπου νίκησαν οι μαύροι τρομοκράτες. Αρχηγός τους ήταν ο Batka Makhno, ένας κοντούλης Ουκρανός, οπλισμένος σαν αστακός. (...) Ο Μαχνό είχε την τέχνη να ξεσπώνει τα πλήθη. Έμπαινε έφιππος στα εργοστάσια και προκαλούσε τους εργάτες φωνάζοντας: “Δουλεύετε σαν τα ζώα και οι Εβραίοι θησαυρίζουν με τους κόπους σας. Ελάτε μαζί μας. Θα σπάσουμε τα μαγαζιά τους για να πάρετε όλοι το μερίδιο που σας ανήκει”. Πολλοί τον ακολούθησαν. Κατέλαβαν πρώτα την αστυνομία, όπλισαν τους νέους οπαδούς τους και ξεχύθηκαν στο κέντρο της πόλης. Έσπαζαν βιτρίνες, λεηλατούσαν κι έκλεβαν ό,τι έβρισκαν. Ύστερα οργάνωσαν ένοπλες συμμορίες· κατέλαβαν τα γύρω χωριά κι ολόκληρη την περιφέρεια». Στη συνέχεια αναφέρει ότι «έστησαν το αρχηγείο τους στο ξενοδοχείο “Μετροπόλ”», όπου και το μαγαζί του και «έκαναν τέρατα και σημεία» καθώς στο υπόγειό του φυλάκιζαν και εκτελούσαν χωρίς δίκη «πλούσιους Εβραίους τσαρικούς». Ο Μαχνό που είχε πιάσει φιλία μαζί τους, ιδιαίτερα με τον αδερφό του Θόδωρο, «τον οποίο πολύ αγαπούσε», τους αποκαλούσε «σαλιόνε Γκριέκοι», δηλαδή “αλμυρούς Έλληνες”, συνεχίζει ο αφηγητής, «επειδή δεν είπαμε ποτέ ότι είμαστε σύντροφοι, “ταβαρίσκο”». Η φιλία αυτή, κατά τον Δανιηλόπουλο, «αποδείχτηκε βέβαια πολύτιμη» αργότερα, όταν έφεραν δεμένο στο υπόγειο τον γαμπρό του, ονόματι Βασιλείου. «Τρέχουμε στη Μάρθα»,

Χαρακτηριστικές εφημερίδες τοίχου του αντιφασιστικού χώρου παρελθούσες και μη.

εφημερίδες τοχού (επικ.). Τα πολυθεματικά ή μονοθεματικά χάρτινα «σεντόνια» ομάδων ή ατόμων (παλαιότερα και αριστερών κομμάτων και οργανώσεων) χειρόγραφα ή τυπωμένα που έχουν κάποια -έστω και αραχί- περιοδικότητα.

Εφημερίς του Λαού (εφημ.) Ολιγόμηνης παρουσίας έντυπο που κυκλοφόρησε στη Σύρο το 1880. Ο χαρακτηρισμός της δημοκρατικής αυτής εφημερίδας σαν αναρχικής από ελευθεριακούς και μη ταξινομητές -την οποία εξέδιδε ένας υποτιθέμενος αναρχικός εργατικός όμιλος- δεν στηρίζεται παρά στην αρνητική αξιολόγηση του Κορδάτου, πως επρόκειτο για «λαϊκό φύλλο, με φιλεργατικές και μικροαστικές τάσεις» (Κορδάτος, Γ., Ιστορία του Ελληνικού Εργατικού Κινήματος, σ. 54), σε συνδυασμό με την πληροφορία, που δίνουν με το γράμμα τους το 1877 στο Δελτίο της Ομοσπονδίας του Ιούρα [Bulletin de la Fédération Jurassienne] οι πατρινοί αναρχοκομμουνιστές του Δημοκρατικού Συλλόγου του Λαού, ότι υπάρχουν όμιλοι ομοιοδεύων τους «στην Αθήνα, Σύρα, Νησί, Βοστίτζα (Αίγιο), Φιλιατρά και Κεφαλλονιά» (ό.π., σ. 51).

Z

Ζακόμπ, Αλεξάντρ Μαριούς (Jacob, Alexandre Marius) (αναρχ.) Γάλλος αναρχικός, θιασώτης της ατομικής επανάκτησης, ιδιοφυής διαρρήκτης και ιδρυτής της... «ομοσπονδίας» των Εργατών της Νύχτας. Ο Ζακόμπ και οι ξαφριστικές τεχνικές του υπήρξαν πηγή έμπνευσης για πολλούς. Ο συμπατριώτης του μυθιστοριογράφος Μορίς Λεμπλάν ενσωμάτωσε στοιχεία του χαρακτήρα και της δραστηριότητάς του στον βασικό του ήρωα Αρσέν Λουπέν. Κάποιοι διακρίνουν το σκοτεινό προφίλ του στο φόντο του λογοτεχνικού και κινηματογραφικού «Φαντομά», ενώ ο Ζιλ Ντασέν

λέγεται ότι εμπνεύστηκε την ιδέα για την περίφημη σκηνή της διάρρηξης στο «Ριφιφι» από την τεχνική του γάλλου απαλλοτριωτή. Ο Ζακόμπ γεννήθηκε το 1879 στη Μασσαλία, μπόρκαρε σε ηλικία δώδεκα ετών, εργάστηκε στα δεκάξι του σε τυπογραφείο και συνέχισε ως «απαλλοτριωτής», ομολογώντας τελικά, όταν τον συνέλαβαν, 106 κλοπές που κοστολογήθηκαν γύρω στα πέντε εκατομμύρια φράγκα. Κατά τη διάρκεια της προκλητικής και εντυπωσιακής απολογίας του, το 1905, θα ισχυρισθεί μεταξύ άλλων: «Έχω κάνει διαρρήξεις σε πολλά σπίτια παπάδων. Σ' όλα βρήκα από ένα χρηματοκιβώτιο, μερικές φορές κάμποσα, και το περιεχόμενό τους, πιστέψτε με, δεν ήταν ιχθύες, αλλά μεγάλα χρηματικά ποσά που τάχαν προσφέρει στο Θεό κάτι βλάκες και που τα "πρόσεχαν" οι παπάδες. Κι αυτοί είναι οι τσαρλατάνοι που τολμάνε να με λένε κλέφτη. Αλλά εγώ είμαι καλός και δεν τους κρατάω κακία. Τους δίνω την ευλογία μου. Αμήν» (Κέντγουορντ, Ρ., *Οι Αναρχικοί*, σ. 89). Οι δικαστές, τους οποίους γελοιοποίησε παντοιοτρόπως σ' όλη τη διάρκεια της δίκης, θα εξαντλήσουν την αυστηρότητά τους, φιλοδωρώντας τον, παρότι δεν είχε διαπράξει φόνο, με ισόβια καταναγκαστικά έργα στη Γαλλική Γουιάνα. Αποπειράθηκε να δραπετεύσει δεκαεπτά φορές και τελικά αποφυλακίστηκε, χάρη και σε μια δημοσιογραφική καμπάνια του Αλμπέρ Λοντρ, μετά από είκοσι χρόνια εγχλωισμού. Στο υπόλοιπο της ζωής του, ο Ζακόμπ υπέγραφε σαν «συνταξιούχος διαρρήκτης» και «πρώην καθηγητής του Ποινικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Καγιέν της Γαλλικής Γουιάνας», εργαζόταν ως πλανόδιος έμπορος «εσωρούχων, πλεχτών και κάθε είδους ρουχισμού» και διέθετε μέρος των κερδών του

στους επαναστατημένους ισπανούς αναρχοσυνδικαλιστές. Τον Αύγουστο του 1954, αφού βίωσε στα τελευταία του ένα σφοδρό έρωτα με μια εικοσιεξάχρονη, τερμάτισε οικειοθελώς τη ζωή του σ' ένα φτωχοκάλυβο, αρνούμενος να καταρρεύσει από την επέλαση των γηρατειών. || Βλ. επ. αναρχοατομικισμός, ατομική απαλλοτρίωση, Εργάτες της Νύχτας υλεγκαλισμός, ληστεία, Σελίν Λουί Φερνανάντ.

ΕΝΑΣ ΞΕΧΑΣΜΕΝΟΣ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ-ΛΩΠΟΔΥΤΗΣ

Ο ΑΡΣΕΝ ΛΟΥΠΕΝ ΖΗ ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

ΑΠΟ ΠΟΙΟΝ ΕΝΕΠΝΕΥΣΘΗ Ο ΑΛΛΗΝ ΣΕΡΖΑΝ ΤΟΝ ΗΡΩΑ ΤΟΥ. Ο ΑΡΣΕΝ ΛΟΥΠΕΝ ΕΙΝΑΙ Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΖΑΚΟΜΠ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΤΩΡΑ 72 ΕΤΩΝ

Ρεπορτάζ περί της εκλεκτικής συγγενείας των Λουπέν και Ζακόμπ της εφημερίδας *Εμπρός* (8.4.1951, περίοδος Β', φ. 1865, σ. 3).

Σαλακόστα, Φρανσίσκο, βλ. Σαλακόστα, Φρανσίσκο

Ο Αντέο Ζαμπόνι κατακρουρημένος από το σαρχοβόρο πλήθος.

Ζαμπόνι, Αντέο [Zamboni, Anteo] (εκλ. συγγ.) Δεκαπεντάχρονος Ιταλός, γόνος αναρχικών τυπογράφων, που βρήκε φρικτό θάνατο στις 31 Οκτωβρίου του 1926

Ζαπάτα Σαλασάρ Εμιλιάνο

σε μια απόπειρα εκτέλεσης του Μπενίτο Μουσολίνι στην Μπολόνια, όταν πυροβολήθηκε από τη συνοδεία του δικτάτορα και λιτσαριστήκε άγρια από το φιλοθεάμον φασίζον πλήθος ως ο επίδοξος εκτελεστής. Σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή πυροβολήθηκε από το φυσικό αυτουργό της επίθεσης. Στα ογδόντα χρόνια που πέρασαν έκτοτε δεν έχει ιστορικά ξεκαθαριστεί αν είχε κάποια σχέση με την ενέργεια –που οι περισσότεροι υποστηρίζουν ότι ήταν σκηνοθετημένη από το επιτελείο του δικτάτορα, προκειμένου να προχωρήσει το καθεστώς σε έκτακτα αντικοινοβουλευτικά μέτρα– ή υπήρξε ο λάθος άνθρωπος, στο λάθος μέρος, τη λάθος στιγμή. || Βλ. επ. «*Ιστορία έρωτα και αναρχίας*», Λουτσότα Τζινο.

Ζαπάτα Σαλασάρ Εμιλιάνο, βλ. **Σαπάτα Σαλασάρ Εμιλιάνο**

Ζαπατίστας, βλ. **Σαπατίστας**

Ζάρκος, Γιώργης (εκλ. συγγ.) Ένας στρατευμένος κομμουνιστής, λογοτέχνης και δεινός λιβελογράφος που την αναρχοντανταϊστική του δραστηριότητα, τους «αισθητικούς –και όχι μόνο– αναρχισμούς του», δεν άντεχε πρωτίστως το ΚΚΕ και λίγο μετά την απελευθέρωση τον έσπρωξε στο περιθώριο. Γεννήθηκε το 1902 στην Αμαλιάδα, σπούδασε σε τεχνική σχολή στον Πειραιά και έζησε μια περιπετειώδη ζωή γεμάτη φυλακίσεις, εκτοπίσεις και έναν εγκλεισμό στο φρενοκομείο. Στα ήμερα μεσοδιαστήματα και μέχρι το θάνατό του στην Αθήνα θα γράφει και θα εκδώσει σε φωνητική γραφή αρκετά αιρετικά βιβλία που ορισμένα έχουν εξαφανιστεί: *Δεν Είναι και Σπουδαίο Πράγμα ο Θάνατος* (1928), *Η Τρέλα σε Όλα τα Στάδια* (1931), *Βιτριόλι* (1936), *Τα Σκατά* (1953). Πέθανε τον Απρίλιο του 1967, λίγες μέρες πριν το πραξικόπημα των συνταγματαρχών, και έτσι δεν πρόλαβε να λοιδορήσει με την πένα του και τους επίδοξους εθνοσωτήρες, όπως στο παρελθόν τους «δημοκρατικούς». «Έχασα με προσωπικές επιστολές», θα γράψει σε έναν από τους πέντε λίβελους που εκτόξευσε τη δεκαετία του 1930 εναντίον διαφόρων λογοτεχνών (Ξενοπούλου, Άλκη Θρύλου κ.ά.) και αξιωματούχων, «τούς ιπουργούς δικαιοσύνης εσοτερικών κέ πεδιάς... τόν πρόεδρο τίς δημοκρατίας κέ τό σίνταγμα πού τόν κατοχιρόνι. Έχασα ακόμα κέ τόν άριο πάγο κέ τό συμβούλιο τίς επικρατίας κέ τά εβαγκέλια πού έχουν πάνου στίς δικαστικές τους έδρες. Άν θελίσι νά διαμαρτιριθι κέ ό Μιτροπολίτις τούχο χεσμένο κιαφτουνού τό χρισό καλιμάφκι» (Ζάρκος, Γ., *Τέσσερις Λίβελου*, σ. 10-11).

Ζεβακό, Μισέλ [Zevaco, Michel] (αναρχ.) Γάλλος, πανεπιστημιακός και μυθιστοριογράφος, αναρχικών πεποιθήσεων. Γεννήθηκε το 1860, πέθανε το 1918 και

στο σχετικά σύντομο βίο του πρόλαβε να διδάξει Ρητορική στο College de Vienne, να εκφράσει τον σφοδρό αντικληρικαλισμό και το θεωρητικό φιλοϊεραλισμό του στα αναρχικά έντυπα των καιρών του *Ο Ελευθεριακός* [*Le Libertaire*], *Ο Ζητιάνος* [*La Gueux*], *Αντικληρικαλισμός* [*Anticlericalism*], «κερδίζοντας» μια εξάμηνη καταδίκη, να συμμετάσχει δραστήρια στην καμπάνια των ελευθεριακών για την Υπόθεση Ντρέιφους και να συγγράφει μια σειρά λαϊκών μυθιστοριών που γνώρισαν τεράστια επιτυχία: *Η Γέφυρα των Στεναγμών*, *Η Αυλή των Θαυμάτων*, *Δον Ζουάν Τριβουλέτος*, *Ο Βοργίας*, *Φαύστα* κ.ά.

24 ΤΑ ΔΡΑΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΟΣ
**Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ
 ΤΩΝ ΟΡΓΙΩΝ**
 ΜΕΓΑ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΩΔΕΣ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΤΟΥ ΖΕΒΑΚΟ

Σχεδόν όλα τα μυθιστορήματα του Ζεβακό δημοσιεύτηκαν σε συνέχειες στον ελληνικό τύπο. Εδώ μια ελευθεράζουσα εστεμμένη στην εφημερίδα *Σκριπ* (19.5.1909, σ. 2).

Ζερβός, Ιωάννης (εκλ. συγγ.) Διανοούμενος, λογοτέχνης και ιδιότυπος ελευθεριακός στοχαστής. Γεννήθηκε στα Ζερβάτα της Κεφαλονιάς το 1875 και πέθανε στην Αθήνα το 1944. Σπούδασε νομικά και στα φοιτητικά του χρόνια συγχρωτίστηκε με τους πρώιμους κομμουνιστές και θήτεψε στον Κοινωνικό Σύνδεσμο της πρωτεύουσας. Στα δημιουργικά του χρόνια, ανάμεσα σε πολλά άλλα, μετέφρασε το 1921 και το βιβλίο του Πιοτρ Κραπότκιν *Η Αναρχία, ή Φιλοσοφία, τὸ Ἰδανικὸν τῆς*, διηύθυνε από το 1909 ως το 1914 τη φιλοσοφική, φιλολογική και κοινωνιολογική σειρά των εκδόσεων Φέξη και ηγήθη

θηκε της συντακτικής ομάδας του λεξικού του Δ. Δημητράκου (*Μέγα Λεξικὸν Ὀλῆς τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*). Ἐγγραψε ποιήματα, τα «ἀπόκρυφα» μυθιστορήματα *Κοινωνικαὶ Εἰκόνας - Οἱ Κακοῦργοι* (1889) και *Ἀπόκρυφα τῆς Αἰγύπτου* (1894), τα δοκίμια *Ἱστορία τῆς Ἰδέας* (1910), *Ἑλιστικαὶ Θεωρίαι* (1914) και *Ἐργατοκρατία και Μπολσεβικισμός* (1915). || Βλ. επ. *Ἀπόκρυφα τῆς Αἰγύπτου, Κοινωνικὸς Σύνδεσμος*.

Ζήνων ο Κιτιεύς

Ζήνων ο Κιτιεύς (εκλ. συγγ.) Φιλόσοφος, γεννημένος περίπου το 335 π.Χ. στο Κίτιο της Κύπρου, ο ιδρυτής της στωικής σχολής. Έμπορος αρχικά, στράφηκε στη φιλοσοφία μετά τη μελέτη των Απομνημονευμάτων του Ξενοφώντα. Μαθήτευσε κοντά στον κυνικό Κράτη, τον εριστικό Στίλπωνα και τον πλατωνικό Πολέμωνα και άρχισε να διδάσκει γύρω στο 300 π.Χ. στην Ποικίλη Στοά. Η φιλοσοφική του σκέψη και διδασκαλία, όπως και των στωικών επιγόνων του, στηριζόταν σε τρεις πυλώνες, στην κοσμολογία του Ηράκλειτου, στην ηθική των Κυνικών και στη λογική του Αριστοτέλη: «Από κοινωνικής απόψεως η σχολή αυτή έδίδαξε αρχάς αναρχικού κομμουνισμού και παγκοσμίου συναδελφώσεως» (*Κοινωνιολογικόν και Πολιτικόν Λεξικόν*, τόμ. Β', σ. 1300, εφημ. *Ανεξάρτητος*). Έζησε λιτά, σχεδόν ασκητικά, μακριά από χορηγούς και βασιλικές αυλές γράφοντας πολυάριθμα έργα από τα οποία σώζονται μόνο αποσπάσματα: *Πολιτεία*, *Περί Παθών*, *Λογική*, *Περί του Καθήκοντος*, *Περί Ελληνικής Παιδείας*, *Περί Νόμου*. Ευελπιστούσε, όπως συνάγεται από τα διασωθέντα αποσπάσματα, πως: «Όταν οι άνθρωποι γίνουν αρκετά λογικοί ώστε ν' ακολουθήσουν τα φυσικά ένστικτά τους, θα ενωθούν πέρα από τα σύνορα και θα συγκροτήσουν τον "Κόσμο". Δεν θάχουν ανάγκη από δικαστήρια ή αστυνομία, δεν θάχουν ναούς και δημόσια λατρεία, και δεν θα χρησιμοποιούν χρήμα - ελεύθερες δωρεές θα πάρουν την θέση των ανταλλαγών» (Κροπότιν, Π., *Νόμος και Εξουσία*, σ. 52-53). Αυτοκτόνησε ανάμεσα στα 264-261 π.Χ., όταν έκρινε ότι δεν μπορούσε πια να ζήσει «κατά την αυτού φύσιν», σύμφωνα δηλαδή με το βασικό ηθικό αξίωμα της σχολής του.

Ζήνων (κοιν. κεντρ.) Ένας από τους πρώτους αυτοδιαχειριζόμενους κοινωνικούς χώρους στη μεταπολιτευτική Ελλάδα. Το ανοιχτό στέκι που λειτουργούσε η Αναρχική Ομάδα Πειραιά από το 1984-1985 στην οδό Αλιβιάδου με τη συνδρομή στα πρώτα του βήματα της Ελευθεριακής Συσπείρωσης Πειραιά, αριστεριστών, εναλλακτικών και αυτόνομων.

Ταμπλό αντεθνικής
παρέμβασης της
Ελευθεριακής
Συσπείρωσης Πειραιά
στην Πλατεία Κοραή στις
28 Οκτωβρίου του 1983
(φωτ. Νίκος Τσιφόρος).

«Ζήτω η αναρχία» (σύνθ.) Ένα σύνθημα «γραμμένο» κυριολεκτικά με αίμα. Μια δήλωση πίστης στην Υπόθεση από δεκάδες αναρχικούς στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα ενώπιον δικαστών, ενόρκων και ακροατηρίου, αλλά και όταν αντιμετώπιζαν την καρμάνιολα και τα εκτελεστικά αποσπάσματα: «Εν μέσω τής πλατείας», ο Παουλίνο Πάγιας, «αίφνης, όπως τὸ ἔκαμε τὴν ἡμέραν τῆς ἀπόπειρας, όπως τὸ ἔκαμεν ἐν πλήρει δικαστηρίῳ ἀκούων τὴν ἀπόφασιν, ἄπαξ ἀκόμη ἐκβάλλει τὴν κραυγὴν: “Ζήτω ἡ Ἀναρχία”! (...) Ἐκ τῆς *La Révolte*» (Σοσιαλιστής, 24-31 Οκτωβρίου 1893, φ. 41, σ. 2).

Αριστερά σκίτσο του μεγάλου κομίστα Ζαν-Μαρκ Ρεζέρ. Και δεξιά σφραγιδοτυπικάκι (φυσικό μέγεθος) που πετάχτηκε στους δρόμους της Αθήνας το 1974 λίγο μετά την πτώση της Χούντας.

Ζιν, Χάουαρντ [Zinn, Howard] (αναρχ.) Αμερικανός ελευθεριακός, ομότιμος καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο της Βοστώνης και συγγραφέας περίπου είκοσι βιβλίων ανάμεσα στα οποία ξεχωρίζουν η *Ιστορία του Λαού των Ηνωμένων Πολιτειών*, οι *Διακηρύξεις Ανεξαρτησίας* και το θεατρικό *Ο Μαρξ στο Σόχο*. Γεννημένος τον Αύγουστο του 1922 στο Μπρούκλιν, ο Ζιν ενεργοποιήθηκε κοινωνικά στην Επιτροπή Πολιτικών Ελευθεριών και στις αντιπολεμικές κινήσεις από την εποχή της επέμβασης των ΗΠΑ στο Βιετνάμ. Ο ίδιος αυτοπροσδιοριζόταν ως αναρχικός ενάντιος «στη βία, την αταξία και το χάος», καθώς πρόσεβυε ότι «οι αληθινές ιδέες του αναρχισμού ήταν, ουσιαστικά, ενσωματωμένες στον τρόπο σκέψης των κινημάτων της δεκαετίας του '60» (*Βαβλωνία*, Ιούλιος-Αύγουστος 2008, φ. 46, σ. 16). Μαχητικός μέχρι τα στερνά του,

Ο Χάουαρντ Ζιν στο Πρώτο Διεθνές Αντιεξουσιαστικό Φεστιβάλ που διοργάνωσε στα τέλη Μαΐου του 2009 στην Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας η εφημερίδα *Βαβλωνία*.

Ζισλί, Ανρί

ο Χάουαρντ Ζιν παραβρέθηκε και μίλησε στο Α' Διεθνές Αντιεξουσιαστικό Φεστιβάλ που διοργάνωσε στα τέλη Μαΐου του 2009 στην Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας η εφημερίδα *Βαθυλωνία*. Ήταν το τελευταίο ίσως υπερπόντιο ταξίδι του, καθώς πέθανε λίγους μήνες αργότερα, στα τέλη Ιανουαρίου του 2010.

Ζισλί, Ανρί [Zisly, Henri] (αναρχ.) Γάλλος ελευθεριακός φυσιοκράτης, πρόδρομος του αναρχοπριμιτιβιστικού ρεύματος, συνεκδότης το 1895 της εφημερίδας *Νέα Ανθρωπότητα* [La Nouvelle Humanité] και από το 1905 της εφημερίδας *Φυσική Ζωή* [La Vie Naturelle]. Μέλος από το 1936 της γαλλικής Ένωσης Αναρχικών [Union Anarchiste], συγγραφέας πλήθους βιβλίων για τον ελευθεριακό νατουραλισμό και το γυμνισμό με τους οποίους πειραματίστηκε στην ελευθεριακή Αποικία του Βο [Colonie de Vaux]. Ο Ζισλί επιδίωξε σύμφωνα με τα λεγόμενά του «κυρίως την εκλαΐκευση των αντιλήψεων τής άπλης ζωής» και ακολούθησε «μιά ιδιαίτερη τακτική ικανή να προ-

σφλιτσίσει στις άναρχικες ιδέες στοιχειά ως την ώρα άνυπότακτα (άηδισμένα από τις έπιστημονικές περιπλοκές που διακρίνουν τή μέλλουσα κομμουνιστική άναρχική κοινωνία) κι' άποκτώντας έτσι τήν πιθανότητα νά ζήσουν άμέσως τή ζωή τους, περιοριζόμενα στις άπόλυτες φυσιολογικές άνάγκες, δίχως νά προσμένουν τους μαγευτικούς παραδείσους μελλουσών πολιτειών, περισσότερο ή λιγότερο προβληματικών» (Καν, Ε. Τζ., «Ο Η. Ζισλί και ή Φυσική Ζωή», *Γράμματα*, τόμ. 5, σ. 156). Ο Ζισλί, ξεχασμένος σήμερα, ήταν γνωστός στους έλληνες άναρχικούς του 19ου αιώνα και των αρχών του 20ού. Αναφορά στις απόψεις του θα κάνει η άναρχική εφημερίδα του Πύργου *Νέον Φως* στο άρθρο του εκδότη της Β. Θεοδωρίδη «Κάτω ό Πολιτισμός! Ζήτω ή Φύσις!» (7.3.1899, φ. 20, σ. 1) ενώ ή ίδια εφημερίδα θα δημοσιεύσει και ένα κείμενο του Ζισλί με τίτλο «Αί Άνωφελεις Θυσίαι» (11.4.1899, φ. 24, σ. 2-3). Αρκετά χρόνια αργότερα, στα 1919, το λογοτεχνικό περιοδικό *Γράμματα* των ελληνοαίγυπτιακών ριζοσπαστών θα εκδώσει στην Αλεξάνδρεια στα γαλλικά τό βιβλίό του *Το Σχέδιο του Ελευθεριακού Γυμνισμού* [La Conception du Naturisme Libertaire]. Κοινωνικά ενεργός σε όλη του τη ζωή, πέθανε το 1945 στα 73 του χρόνια.

Ζο ντ' Αξά [Zo d'Axa] (αναρχ.) Ψευδώνυμο του Αλφόνς Γκαλού ντε λα Περούζ [Alphonse Gallaud de la Pérouse], γάλλου αναρχοατομικιστή, αντιμιλιταριστή, λο-

γοτέχνη, κριτικού τέχνης και δεινού λιβελογράφου. Υπήρξε ο εκδότης από το 1891 του περίφημου εικονοκλαστικού περιοδικού: *Οι Εκτός ή Απ' Έξω [L' Endehors]* στο οποίο θα βρουν βήμα έκφρασης όλες οι ελευθεριακές τάσεις της εποχής μέσω εκλεκτών εκπροσώπων τους (Λουίζ Μισέλ, Γκραβ, Μαλατό, Φορ, Μαλατέστα, Νταριέν, Λαζάρ, Φενεόν, Μιρμπό). Φύση ατίθαση, προκλητική (πολύ πριν τους γίγτες υποστήριξε την υποψηφιότητα ενός γαϊδάρου στις εκλογές) και τυχοδιωκτική. Ο Ζο ντ' Αξά γεννήθηκε στο Παρίσι το 1864. Για μια διετία (1892-94) έζησε καταδικωμένος για φιλοίεγχαλισμό στην Αφρική στις Βρυξέλλες, στην Ιταλία (Ρώμη, Μιλάνο), στο Λονδίνο, στην Ολλανδία (ακολουθώντας ένα θίασο μουσικών), στη Γερμανία και στο Ισραήλ. Ο Ζο ντ' Αξά θα επιστρέψει (όχι βέβαια οικειοθελώς) στη Γαλλία για να εκτίσει την ποινή του, αλλά προτού συλληφθεί στην Ιταλία θα προλάβει να απολαύσει και έναν ύπνο στα ερείπια του Παρθενώνα. Στο υπόλοιπο του μποέμικου βίου του θα ταξιδέψει σε όλο το γνωστό κόσμο (ΗΠΑ, Καναδά, Μεξικό, Κίνα, Ιαπωνία, Βραζιλία κ.ά.) και απηυδισμένος από το ανθρώπινο είδος θα αυτοκτονήσει στη Μασσαλία το 1930.

Ζοσό, Ανρί Γκιιστάβ [Jossot, Henri Gustave] (εκλ. συγγ.) Γάλλος ελευθεριακός, ζωγράφος, σκιτσογράφος και γελοιογράφος που θεωρούσε ως αποστολή του «όχι να τραντάζει από το γέλιο τις κοιλιές, αλλά να εισάγει στο μυαλό τις απελευθερωτικές ιδέες», κάτι που επιχείρησε με επιτυχία στα νεανικά του χρόνια σε διάφορα περιοδικά (*Le Rire, L'Assiette au Beurre, The Devil* κ.ά.). Στη συνέχεια όμως, εν μέσω μιας καταθλιπτικής υποτροπής, θα ασπαστεί στην Τυνησία το 1913 τις... απελευθερωτικές ιδέες του Ισλάμ που θα εγκαταλείψει σχετικά νωρίς, για να αγωνιστεί έκτοτε για τη βελτίωση της θέσης των γυναικών και να πεθάνει τελικά άθεος το 1951 στα 83 του χρόνια, υδατογραφώντας με αγάπη ως τα στερνά του την καθημερινότητα της δεύτερης πατρίδας του.

Ζωντανό Θέατρο [Living Theatre] (αβαν.) Ελευθεριακού προσανατολισμού και λειτουργίας «θέατρο δρόμου» που ίδρυσαν οι Τζούλιαν Μπεκ και Τζούντιθ Μαλίνα στις ΗΠΑ το 1947. Το απάρτιζε μια ομάδα ριζοσπαστών καλλιτεχνών (ειρηνιστών αναρχικών, φεμινιστών και χορτοφάγων), που εναλλάσσονταν στην πολύχρονη πορεία του,

ζούσαν κοινοβιακά και έδιναν παραστάσεις –όπου αυτό ήταν εφικτό λόγω των συνεχών διώξεων– πολλές φορές χωρίς εισιτήριο. Στη δεκαετία του 1960 το Ζωντανό Θέατρο κατόρθωσε εν μέσω απαγορεύσεων συλλήψεων και απελάσεων να δώσει κάποιες παραστάσεις στην Κεντρική Ευρώπη και στη Βραζιλία, για να βρει τελικά ένα διάστημα καλλιτεχνικό άσυλο στην Ιταλία. Μια απόπειρα εμφάνισής του στην Ελλάδα του 1961 δεν τελεσφόρησε και οι θεατρόφιλοι είχαν τελικά την ευκαιρία να απολαύσουν κάποιες παραστάσεις, της «Αντιγόνης» και του «Προμηθέα στο Χειμερινό Ανάκτορο», του διάσημου σχήματος, το φθινόπωρο του 1979 στη Θεσσαλονίκη και στο Δημοτικό Θέατρο του Πειραιά. Παραστάσεις που ολοκληρώθηκαν στις φυλακές του Γεντί Κουλέ και του Κορυδαλλού για συμπαράσταση στους φυλακισμένους. Οι κύκνειες εμφανίσεις του Living Theatre με τη συμμετοχή του Μπεκ έγιναν το 1983 στη Νέα Υόρκη. Όταν αυτός πέθανε, το 1985, τον διαδέχτηκε ο Χάνον Ρέσνικοβ και με τη νέα του σύνθεση το Ζωντανό Θέατρο επισκέφθηκε ξανά την Ελλάδα τον Ιούλιο του 2001, για να δώσει δύο παραστάσεις των «Μυστηρίων» στο Θέατρο Ρεματιάς στο Χαλάνδρι. || Βλ. επ. Μπεκ Τζούλιαν.

Ζωοδία, Ανθρωπότης (βιβλ.) Έτσι αποδόθηκε στα ελληνικά ο τίτλος του νεανικού έργου του εγγεληνού τότε Μιχαήλ Μπακούνιν, *Ζωικότητα και Ανθρωπότητα* από τον πρώτο και τελευταίο μεταφραστή του, τον ελληνοαιγυπτιώτη λογοτέχνη Γιώργο Βριαμιτζάκη που το εξέδωσε με δικό του πρόλογο το 1917 στην Αλεξάνδρεια. Το βιβλίο ανατυπώθηκε το 1978 από τις αθηναϊκές εκδόσεις Αγράμπελη.

H

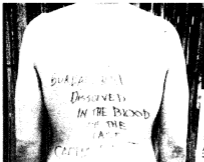
«Η ακτή της ουτοπίας» (τέχ.) Θεατρική τριλογία («Ταξίδι», «Ναυάγιο», «Διάσωση») του στέχικης καταγωγής συγγραφέα Τομ Στόπαρντ για «την πολιτική, τον έρωτα, την απώλεια και την προδοσία». Διαδραματίζεται στα τέλη του 19ου αιώνα στη Μόσχα, στην Αγία Πετρούπολη, στη Νίκαια και στο Λονδίνο με κύρια πρόσωπα του δράματος τους Αλεξάντρ Γκέρτσεν, Ιβάν Τουργκένιεβ και Μιχαήλ Μπακούνιν. Πρωτοπαρουσιάστηκε το 2002 στο Εθνικό Θέατρο της Αγγλίας.

«Η Άναρχία» (δημ.) Ο τίτλος του πρώτου και ιδιαίτερα θετικού για την Υπόθεση κειμένου που είδε το φως στον ελλαδικό χώρο. Γραμμένο για ευνόητους λόγους χωρίς την υπογραφή του από το δημοσιογράφο (και υπερασπιστή αργότερα της Παριανής Κομμούνας του 1871) Δήμο Παπαθανασίου, δημοσιεύτηκε στις 9.9.1861 στη πρώτη σελίδα της πολιτικοσατιρικής εφημερίδας *Φως* του Σοφοκλή Καρύδη. Εκεί ο συντάκτης της μετά από μια σειρά αναφορών και συλλογισμών κατέληγε στο συμπέρασμα ότι: «Η άναρχία λοιπόν, ήτοι η παντελής Ελλειψις άρχων, δέν είναι διόλου κακόν, άπ' έναντίας είναι μέγιστον άγαθόν, είναι ή κατάστασις εκείνη εις την όποιαν προώρισεν ό Θεός τά έθνη νά φθάσουν μίαν ήμέραν· και εύτυχεις οι λαοί, όσοι φθάσουν προτήτερα!» Και υποσχόταν στο επόμενο φύλλο να εξετάσει: «Πώς είναι δυνατόν τούτο; πώς δύνανται νά φθάσουν αί κοινωνίαι εις τό σημείον εκείνο, ώστε νά μη έχουν άρχάς, ή νά έχουν όσον τό δυνατόν όλιγωτέρας και άσθενεστέρας;» Όμως «*Η Άναρχία*» ακόμη και ως διατυπωμένη προσδοκία θα προκαλέσει την μήνιν αλλά και την άμεσον αντίδραση των αρχών και το ρητορικό ερώτημα του προντονικών απόψεων Δήμου Παπαθανασίου θα παραμείνει μετέωρο. Το φύλλο 334 μετά από αστυνομική έφοδο θα κατασχεθεί, ο συντάκτης της θα συλληφθεί και ο εκδότης της εφημερίδας, Σοφοκλής Καρύδης, από το εξωτερικό όπου βρισκόταν, θα αναγκασθεί, με δικό του ανώνυμο επίσης άρθρο (16.5.1861, φ. 336), να το αποκηρύξει. Το ιστορικό αυτό άρθρο θα ανασυρθεί το 1974, μετά από 113 χρόνια, από τις εκδόσεις Καθρέφτης του Νίκου Δανδή και αποδιδόμενο λανθασμένα στον Δημήτριο Παπαρηγόπουλο θα αναδημοσιευτεί στα περιοδικά *Νέα Σύνορα* (τ. 29, Μάρτιος 1974, σ. 131-33) και *Panderna* (τ. 13 1/4). Αργότερα, «*Η Άναρχία*» θα δημοσιοποιηθεί με την υπογραφή του πραγματικού τολμητία αρθρογράφου της στο πεντάτομο έργο ανα-

«Η ανθρωπότητα θα ευτυχήσει όταν...» (σύνθ.) «...ο τελευταίος καπιταλιστής στραγγαλιστεί με τα έντερα του τελευταίου γραφειοκράτη». Ένα σύνθημα που διαμορφώθηκε σε μια μακρά πορεία μέσα στο χρόνο. Το πρωτοδιατύπωσαν οι Πλουμινάτι (έχοντας στη θέση των καπιταλιστών και των γραφειοκρατών τους βασιλείς και τους παπάδες), το υιοθέτησαν οι γάλλοι αναρχικοί το 19ο αιώνα και το επανοικειοποιήθηκαν δημιουργικά οι καταστασιακοί στο Μάη του 1968 στην κατελιμμένη Σορβόνη. Στην Ελλάδα πρωτοχρησιμοποιήθηκε το 1974 από τον Νίκο Μπαλή ως τίτλος αναρχικού περιοδικού. Βασίζεται σε ένα σκωπτικό ποίημα του Ντιντερό υπό τον εύγλωττο τίτλο «Οι Ελευθερομανείς ή η Εκθρόνιση του Βασιλιά των Κουκιών»: «Ποτέ προς όφελος του δημοσίου δεν θυσίασε ποτέ ειλικρινά ο άνθρωπος τα δικαιώματά του! Η φύση δεν έκανε ούτε υπηρέτη ούτε αφέντη, δεν θέλω ούτε να δώσω ούτε να πάρω νόμους! Και τα χέρια μου θα βγάλουν τα έντερα του παπά, για να κρεμάσουν τους βασιλιάδες, αφού δεν υπάρχει σκονί» (Μπερνέρι, Μ. Λ., *Περίγηση στην Ουτοπία*, σ. 188).

Αριστερά πλάνο από την καλτ ταινία «Ο πάγος» (1969) του Ρόμπερτ Κράμερ και δεξιά η πρώτη εκτύπωση του συνθήματος στην Ελλάδα από το Νίκο Μπαλή.

«Η απέλαση» [«Die austjeierung»] (κινημ.) Ελβετική κινηματογραφική ταινία που γύρισε το 1974 ο Πέτερ βον Γκρούντεν. Αναφέρεται στη φυγή του Νετσάγιεβ από τη Ρωσία, στις συνωμοτικές συναναστροφές του με τους εμιγκρέδες αναρχικούς και στην απέλασή του από την Ελβετία (1872) μετά από αίτημα της τσαρικής Ρωσίας και στα πλαίσια μιας συμφέρουσας για την Ελβετία εμπορικής συμφωνίας. Βλ. επ. «*Επιστολή στον Νετσάγιεβ*», *Κατήχηση του Επαναστάτη, Νετσάγιεβ Σεργκί Γκιενάνιβετς*.

«Η Διεθνής» [«L'Internationale»] (μουσ.) Ο ύμνος της Διεθνούς Ένωσης των... Κολασμένων που έγραψε το 1871 ο κομμουνάρος Εζέν Εντίν Ποτιέ [Eugène Edine Pottier] και έμελλε λογοκριμένος και παραποιημένος να γίνει ο «εθνικός» ύμνος της πάλαι ποτέ Σοβιετικής Ένωσης, ανεξάρτητα αν η έγκαιρη, ένα χρόνο πριν το

σχίσμα της ενιαίας Διεθνούς, σύλληψη της κεντρικής του ιδέας, την οποία συνοφίζει το δίσημο: «Τῆς Γῆς οἱ δούλοι κι' οἱ ραγιάδες / Μοναχοὶ τοὺς θὰ σωθοῦν», διαυγάζει και προβλέπει το βάσιμο των αιτιάσεων του Μπακούιν προς τον Μαξ. Η «Διεθνής», που ο δημιουργός της είχε αφιερώσει στον αναρχικό καθηγητὴ Γκισταύ Λεφρανσέ [Gustave Lefrançais], μελοποιήθηκε το 1888 ἀπὸ τὸ βέλο εργάτη Πιερ Κρετιάν ντε Γκετέρ [Pierre Chrétien de Geyter]. Στὰ ἐλληνικά ἓνα μέρος της μεταφράστηκε ἀπὸ τὸ γνωστό γιὰ τὴν προτίμησή του στὰ ἔργα της ελευθεριακῆς φιλολογίας Σπύρο Φραγκόπουλο και συμπε-

ρίληφθηκε το 1912 στὴν ἀνθολογία της Ἐκδοτικῆς Συντροφιάς Ἀντικοινωνικά Τραγούδια. Στὴν ἴδια ἀνθολογία ὑπάρχει και ἡ πρώτη ἀπόπειρα ἀπόδοσης τοῦ ὕμνου ἀπὸ τὸ Ρήγα Γκόλφη (που πρωτοδημοσιεύθηκε στὸν Ἐργάτη τοῦ Βόλου στὶς 20 Δεκεμβρίου τοῦ 1909), ὁ ὁποῖός του ἔδωσε οριστικὴ μορφή τοῦ 1921. Ὡστόσο, ἡ πρώτη με διαφορά μνηῶν και πιο πιστὴ (αν και ἀτεχνη) ὀλοκληρωμένη μετάφραση της «Διεθνούς» στὰ ἐλληνικά ἐγίνε ἀπὸ τὸ λογοτέχνη Ζαχαρία Παπαντωνίου το 1909. Σύμφωνα με τὸν πρῶτο μεταφραστή της «Ἡ Διεθνής» «περιέχει τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀκρου σοσιαλισμοῦ χωρὶς καμμίαν ἐπιφύλαξιν. Ἐἶναι ὕμνος καθαρῶς ἀντικρατικός, καθαρῶς ἀντιστρατιωτικός και ἀντιπατριωτικός»: «Σηκωθῆτε! Κατάδικοι τῆς γῆς! / Σηκωθῆτε, κατάδικοι τῆς πείνας! Τὸ δίκαιον βοῦίζει ἐντός τοῦ ἡφαιστείου του. / Ἐἶνε ἡ ἔκρηξις τοῦ ὀριστικοῦ τέλους! / Ἀπὸ τὸ παρελθόν, ἀς μὴν ἀπομεινῆ τίποτε ὄρθιον. / Δοῦλον πλῆθος, σῆκω ὄρθιον! / Ὁ κόσμος θ' ἀλλάξῃ ἀπὸ θεμελίων. / Δὲν εἴμεθα τίποτε, θὰ εἴμεθα τὸ πᾶν! // Δὲν ὑπάρχουν σωτῆρες ἄρχοντες τοῦ κόσμου, / Οὔτε Θεοί, οὔτε Καίσαρες, οὔτε αἰρετοὶ τοῦ λαοῦ. / Παραγωγοί! Ἄς σώσωμεν ἡμᾶς τοὺς ἑαυτοὺς μας. / Ἄς κηρύξωμεν τὴν κοινὴν σωτηρίαν. Γιὰ ν' ἀποδώσῃ ὁ κλέπτης ὅσα ἔχει καταπιεῖ, / Γιὰ νὰ βγῆ τὸ πνεῦμα ἐλεύθερον ἀπὸ τὴν φυλακὴν, / ἀς φουξῶμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι στὸ καμίνι τῆς ἐργασίας μας, / ἀς κτυπήσωμε τὸ σίδηρο, ἐνώσω εἰν' ἀκόμη ζεστό. // Τὸ Κράτος τυραννεῖ, ὁ Νόμος κλέβει. / Ὁ φόρος πίνει τὸ αἷμα τῶν δυστυχῶν. / Εἰς τὸν πλοῦσιον δὲν ἐπιβάλλουν κανένα καθήκον, / και τὸ δικαίωμα τοῦ πτωχοῦ εἶνε κούφια λέξις. / Ἄλλους νόμους ἐρχεται νὰ ἐπιβάλλῃ ἡ Ἴσότης. / «Ὅχι δικαίωματα χωρὶς ὑποχρεώσεις, μᾶς λέγει, / ὄχι ὑποχρεώσεις χωρὶς δικαίωματα». // Ἐπαίσχυνται εἰς τὴν ἀποθέωσίν των, / οἱ βασιλεῖς τῶν μεταλείων και τῶν σιδηροδρόμων, / τί ἄλλο ἔκαμαν παρὰ νὰ ληστεύουν τὴν ἐργασίαν; / Ὅ,τι ἡ ἐργασία ἐδημιούργησεν, / ἐχάθη μέσα εἰς τὰ χρημα-

τοκιβώτια τῆς ληστοςυμμορίας. / Ὁ Λαὸς διατάσων νὰ τοῦ τὸ δώσουν πίσω, / Ζητεῖ ἐκεῖνο ποῦ τοῦ ἀνήκει. // Οἱ Βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν μᾶς μεθοῦσαν μὲ καπνοὺς πολέμων. / Εἰρήνη εἰς ἡμᾶς, πόλεμος κατὰ τῶν τυράννων! / Ἄς ἐφαρμόσωμεν τὴν ἀπεργίαν εἰς τοὺς στρατοὺς. / Ἄς μᾶς παραδώσουν τὰ ὄπλα των καὶ ἄς σκορπίσθουν. / Ἐὰν αὐτοὶ οἱ καννίβαλοι ἐπιμένουν / νὰ ζητοῦν ἥρωας ἀπὸ τὰς τάξεις μας, / θὰ μάθουν σὲ λίγο ὅτι τὰς σφαῖρας τῶν ὄπλων μας / τὰς προορίζομεν διὰ τοὺς ἰδίους μας στρατηγούς. // Ἐργάται! Χωρικοὶ! Εἴμεθα ἡ μεγάλη μερὶς τῶν ἐργαζομένων. / Ἡ γῆ ἀνήκει εἰς ἡμᾶς. Οἱ τεμπέληδες ἄς κατοικήσουν ἄλλοῦ. / Πόσοι τρέφονται ἀπὸ τὰς σάρκας μας! / Ἄλλ' ἂν τὰ κοράκια καὶ τὰ ὄρνεα ἐξαφανισθοῦν ἓνα πρῶτ', / αὐτὸ δὲν θὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἥλιον νὰ λάμψῃ πάλιν / καὶ νὰ λάμπῃ πάντοτε (Εμπρός, 16.5.1909, φ. 4517, σ.2). || Βλ. ἐπ. **Εκδοτικὴ Συμφωνία**.

N. K. - G. G. - 1890 - 1891 - 1892 - 1893 - 1894 - 1895 - 1896 - 1897 - 1898 - 1899 - 1900 - 1901 - 1902 - 1903 - 1904 - 1905 - 1906 - 1907 - 1908 - 1909 - 1910 - 1911 - 1912 - 1913 - 1914 - 1915 - 1916 - 1917 - 1918 - 1919 - 1920 - 1921 - 1922 - 1923 - 1924 - 1925 - 1926 - 1927 - 1928 - 1929 - 1930 - 1931 - 1932 - 1933 - 1934 - 1935 - 1936 - 1937 - 1938 - 1939 - 1940 - 1941 - 1942 - 1943 - 1944 - 1945 - 1946 - 1947 - 1948 - 1949 - 1950 - 1951 - 1952 - 1953 - 1954 - 1955 - 1956 - 1957 - 1958 - 1959 - 1960 - 1961 - 1962 - 1963 - 1964 - 1965 - 1966 - 1967 - 1968 - 1969 - 1970 - 1971 - 1972 - 1973 - 1974 - 1975 - 1976 - 1977 - 1978 - 1979 - 1980 - 1981 - 1982 - 1983 - 1984 - 1985 - 1986 - 1987 - 1988 - 1989 - 1990 - 1991 - 1992 - 1993 - 1994 - 1995 - 1996 - 1997 - 1998 - 1999 - 2000 - 2001 - 2002 - 2003 - 2004 - 2005 - 2006 - 2007 - 2008 - 2009 - 2010 - 2011 - 2012 - 2013 - 2014 - 2015 - 2016 - 2017 - 2018 - 2019 - 2020 - 2021 - 2022 - 2023 - 2024 - 2025 - 2026 - 2027 - 2028 - 2029 - 2030 - 2031 - 2032 - 2033 - 2034 - 2035 - 2036 - 2037 - 2038 - 2039 - 2040 - 2041 - 2042 - 2043 - 2044 - 2045 - 2046 - 2047 - 2048 - 2049 - 2050 - 2051 - 2052 - 2053 - 2054 - 2055 - 2056 - 2057 - 2058 - 2059 - 2060 - 2061 - 2062 - 2063 - 2064 - 2065 - 2066 - 2067 - 2068 - 2069 - 2070 - 2071 - 2072 - 2073 - 2074 - 2075 - 2076 - 2077 - 2078 - 2079 - 2080 - 2081 - 2082 - 2083 - 2084 - 2085 - 2086 - 2087 - 2088 - 2089 - 2090 - 2091 - 2092 - 2093 - 2094 - 2095 - 2096 - 2097 - 2098 - 2099 - 2100

Επιστολικές κάρτες με ειδυλλιακές σκηνές ἀπὸ τὴ ζωὴ στὴ Δοκιμῆ.

Η Δοκιμή [L'Essai] (ελευθ. αποικ.) Κοινοβιακὸ πείραμα ἐξάχρονης (1903-09) διάρκειας που ἐπιχείρησαν γάλλοι ἀναρχικοὶ, «υλοποιώντας» πρόσκαιρα τὸ συμβιωτικὸ ὄραμα τοῦ Φορτινέ Ανρί (ἀδερφοῦ τοῦ περιβόητου δυναμισιστῆ Εμίλ) σὲ ἓνα βαλτότοπο τῶν Ἀρδεννῶν. «Νὰ κάνεις ὅ,τι θέλεις», ἔγραφε πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα που ἦταν ὀρθάνοιχτη σὲ ὅποιον ἐρχόταν. (...) Διάφοροι τύποι, κηπουροί, ἓνας τσαγκάρης, ἓνας ζωγράφος, ἐργάζονταν ἐδῶ μὲ συναδελφικότητα μὲ τοὺς συντρέφους

«Η δολοφονία του Μακ Κίνλεϊ»

τους», θα θυμηθεί αργότερα ένας από τους ενοίκους της, ο Βικτόρ Σερζ (Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη, σ. 34). Ο βαλτότοπος γρήγορα θα μεταμορφωθεί σε εύφορο αγρόκτημα και οι έποικοι της Δοκιμής θα κατορθώσουν να στήσουν μέχρι και δικό τους τυπογραφείο, όπου θα εκδώσουν και δύο έντυπα το Καμίνι, διεθνές περιοδικό για την εκπαίδευση, την οργάνωση και τον εργατικό αγώνα [Le Cubilot, journal international d'éducation, d'organisation et de lutte ouvrière] και τον βραχύβιο Κομμουνιστή, όργανο ελευθεριακού κομμουνισμού για προπαγάνδα, εργατική παιδεία και κοινωνικά επιτεύγματα [Le Communiste, organe communiste-libertaire de propagande, d'éducation ouvrière & de réalisation sociales]. Οι μετέχοντες στη Δοκιμή δεν θα καταφέρουν όμως το βασικό ζητούμενο, τη μη αναπαραγωγή των εξουσιαστικών συμπεριφορών και των κυριαρχικών σχέσεων, η ανάδυση των οποίων μετά από ένα διάστημα νεκροφάνειας θα σημάνει το τέλος και αυτής της «εναλλακτικής νησίδας» που φιλοδόξησε να «επιπλεύσει» στα καπιταλιστικά βαλτόνερα. || Βλ. επ. Ανρί Φορτινέ, ελευθεριακές αποικίες, εναλλακτισμός.

«Η δολοφονία του Μακ Κίνλεϊ» [L'assassinat de Mac Kinley] (κινημ.) Βουβή γαλλική ταινία (1902) του Φερντινάν Ζεκά για την εκτέλεση, το 1901, του αμερικανού προέδρου από τον πολωνό αναρχικό μετανάστη Τσόλγκος. || Βλ. επ. Τσόλγκος Λέον.

Η Εμπειρία [L'Expérience] (ελευθ. αποικ.) Κοινωνιακό αυτοδιαχειριστικό εγχείρημα των ετών 1907-08. Υλοποιήθηκε μετά από μια πρωτοβουλία του βέλγου αναρχικού Εμίλ Σαπελιέ [Émile Chapelier] αρχικά στο δάσος του Στοκέλ κοντά στις Βρυξέλλες και κατόπιν στο Μπουαφόρ. Προμετωπίδα της αγροτικής κοινότητας, βγαλμένη φυσικά από την εμπειρία της, η ρήση: «η αλήθεια θα σε κάνει ελεύθερο, η ελευθερία θα σου κάνει καλό» (Σερζ, Β., Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη, σ. 695). Στα επιτεύγματά της και η έκδοση δύο βραχύβιων αναρχοκομμουνιστικών εντύπων με τους χαρακτηριστικούς τίτλους: *Ο Κομμουνιστής* [Le Communiste] και *Ο Εξεγερμένος, δελτίο αναρχικής προπαγάνδας* [Le Révolté, feuille de propagande anarchiste].

Η Κυψέλη [La Ruche] (ελευθ. εκπ.) Ελευθεριακό σχολείο οικοτροφείο για ορφανά παιδιά σε μια εξοχή της Γαλλίας με πρωτοστατούντα και χρηματοδότη τον (και παιδαγωγό) Σεμπαστιάν Φορ και αναρχικούς δασκάλους που εργάζονταν αμισθί. Η αντιαυταρχική Κυψέλη περιβάλλονταν από δασική έκταση 25 εκταρίων, διέθετε εργαστήρια και καλλιέργειες, έγινε οικονομικά αυτόνομος σε μια μόλις τριετία και πρόσφερε γενική, τεχνική, επαγγελματική και ελευθεριακή μόρφωση σε παιδιά και των δυο φύλλων. Το παραγνωρισμένο κοινωνικό της πείραμα («σχολείο του μέλ-

λοντος»), ανάλογης σημασίας με το Σύγχρονο Σχολείο του Φερέρ, κράτησε παρά τις κάθε είδους αντιξοότητες, δεκατρία χρόνια, από το 1904 ως το 1917.

Υπαίθριες ελευθεριακές εμπειρίες
σε κάρτες γραμμένες και
στην εσπεράντο.

Μελισσόπουλα της Κυφέλης και
οι αναρχικοί δάσκαλοί τους, οι
οποίοι μόνο κηφίνες δεν υπήρξαν.
Στο μέσον ο κατά τι γηραιότερος
Σεμπασιάν Φορ.

Ηλιογάβλος ή ο Εσπεμμένος Αναρχικός

Ηλιογάβλος ή ο Εσπεμμένος Αναρχικός (βιβλ.) Προκλητική σουρεαλίζουσα παραδοξολογία του Αντονέν Αρτό για την «αναρχική» ζωή και προσωπικότητα, ενός «κοιλοιογάβλου» και βλαμμένου ρωμαίου αυτοκράτορα, που στην πραγματικότητα βρήκε το... σουρεαλιστικό τέλος που του άξιζε, όταν πνίγηκε από τους ομόφρονες και ομοτράπεζους δολοφόνους του κυριολεκτικά μέσα στα σκατά.

Ηλιόπουλος, Κωνσταντίνος (εκλ. συγγ.) Διευθυντής της πολιτικοσατιρικής εφημερίδας *Φανός*, που κυκλοφορούσε στην Πάτρα από το 1880 έως το 1886 και κατά καιρούς αναδημοσίευε από τον ξένο και ελληνικό τύπο κοινωνιστικές ειδήσεις και άρθρα. Συμμέτοχος στην ίδια δεκαετία, σύμφωνα με τον Κορδάτο, σε «κάποια μυστική κίνηση, δλότελα αναρχική όμως» (Κορδάτος, Γ., *Ιστορία του Ελληνικού Εργατικού Κινήματος*, σ. 56) που είχε συγκροτηθεί στην πόλη, πληροφορία την οποία ωστόσο διαψεύδουν όσοι ιστορικοί (Λάζαρης, Δημητρίου, Νούτσος) ασχολήθηκαν αργότερα με την κοινωνική ιστορία της Πάτρας. Ο συντάκτης Βήτας της εφημερίδας Άστυ έγραφε με αφορμή την υπόθεση Μάτσαλη, ανατρέχοντας στην κοινωνιστική παράδοση της Πάτρας: «ό γνωστός σοσιαλιστής Κ. Ήλιόπουλος, δικηγόρος, διά τής κοινωνιστικής εφημερίδος του "Φανός", πρώτος διέδιδε και έδιδασκεν, είχε καταρτίσει εταιρίαν σοσιαλιστικήν, ήτις ήρθημεν πλείστα μέλη και άόκως είργάζετο, καταβάλλουσα ήθικά τε και ύλικά κεφάλαια πρὸς ἐξάπλωσιν και διάδοσιν και επικράτησιν!! τῶν τοιούτων ιδεῶν» (*Τὸ Άστυ*, 7.11.1896, φ. 2144, σ. 4). Αργότερα, από όσα είναι γνωστά, ο Ηλιόπουλος θα μετοικήσει στην Αθήνα, όπου το 1901 δημιούνηε την εφημερίδα *Εγχώριος Μηνύτωρ*, για να καταλήξει στο Βόλο. Εκεί δημοσίευσε κάποια άρθρα στην εφημερίδα *Εργάτης* και πέθανε άπορος στο πτωχοκομείο το 1910.

Ηλιοστάσιο (ιστ.) Αντιεξουσιαστικής αντίληψης και πρακτικής ομάδα που δραστηριοποιήθηκε την περίοδο της «εθνοσωτηρίου» Χούντας, επιλέγοντας μια επωνυμία ασύμβατη με τη βαρύγδουπη φρασεολογία και ονοματολογία των αριστερών αντιστασιακών οργανώσεων της εποχής: «"Εσείς είστε απ' την ομάδα που πιάστηκε με τα κινέζικα αυτόματα;"», ρωτούσε λίγο μετά την πτώση της χούντας σε ταβέρνα των Ξεφαρχείων ο μαοϊκός τότε Βασίλης Τσιμπίδης (1946-2013). «Βάλαμε τα γέλια και του εξηγήσαμε ότι δεν είχαμε καμμία σχέση με την Κίνα, ότι ο οπλισμός που είχαμε ήταν κλεμμένος απ' τον ελληνικό στρατό κι ότι είμασταν Αναρχικοί» (*Ο Αναρχικός*, τ. 381, 31 Αυγούστου 2013, σ. 7). Ανάμεσα στα διωχθέντα τότε μέλη του Ηλιοστασίου η Κάτια Καμπιώτου (που πέθανε νέα τον Ιούλιο του 1992) και ο μαχητικός και μεταπολιτευτικά δικηγόρος Βασίλης Καραπλής, ο οποίος υπήρξε ίσως ο πρώτος Έλληνας μεταπολεμικά που δήλωσε ενώπιον δικαστηρίου, τον Ιανουάριο του 1974 στο στρατοδικείο: «Είμαι αναρχικός και ακολουθώ τη γραμμή της Διεθνούς των Αναρχικών Ομοσπονδιών» (Πρωτοψάλτης,

Μ., «Τα Πρώτα Βήματα του Μεταπολεμικού Αναρχισμού», ένθετο Αφιέρωμα, «Αναρχία, το πιο Άσπρο Μέλλον είναι... Μαύρο», *Ελευθεροτυπία*, 21.8.1999, σ. 19). Η ομάδα επανεμφανίστηκε για μια μοναδική φορά ακόμη το 1987, για να καταγγείλει μαζί με άλλες την Ένωση Αναρχικών, υπογράφοντας το κείμενο «Το "Αναρχικό" Συνέδριο, η "Ένωση Αναρχικών" και η Παιδαγωγική της Κυριαρχίας».

Ηλιοτρόπιο (κοιν. κέντρ.) Αυτοδιαχειριζόμενος πολιτισμικός χώρος στην οδό Μεσολογγίου 17 στα Εξάρχεια. Ξεκίνησε να λειτουργεί την άνοιξη του 2000 από αναρχικούς που επιδιώκουν με αυτό το εγχείρημα να απαλλοτριώσουν «ζωτικό χώρο και χρόνο από την καθημερινότητα για τον αυτοκαθορισμό των αναγκών, των επιθυμιών» και της δράσης τους «μέσα στο ιδιαίτερα εχθρικό περιβάλλον της μητρόπολης». Στο χώρο του στεκιού, μέχρι σήμερα, πέρα από τις συνήθεις πολιτικές εκδηλώσεις για επίκαιρα θέματα, έχουν «φιλοξενηθεί συζητήσεις και συνειδήσεις, έχουν πραγματοποιηθεί εκδόσεις και έχει διακινηθεί υλικό αντιπληροφόρησης, έχει οργανωθεί βιβλιοθήκη και αρχείο αναρχικών και αντιεξουσιαστικών εντύπων από την Ελλάδα και το εξωτερικό».

Ηλιούπολη, η (βιβλ.) Έργο του Τομάσο Καμπανέλα, ενός ιταλού αιρετικού μοναχού διανοουμένου του 17ου αιώνα, που πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του φυλακισμένος και βασανιζόμενος από την Ιερά Εξέταση. Αναφέρεται σε μια χριστιανική ουτοπία, η οποία τοποθετείται από τον ίδιο στην Ταπροβάνη, αρχαία ονομασία για το νησί της Κεϋλάνης, τη σημερινή Σρι Λάνκα. Το έργο γράφτηκε πίσω από τα σίδηρα το 1602 και απηχούσε βασικά τις μεταρρυθμιστικές βλέψεις του δημιουργού του, ο οποίος τρία με τέσσερα χρόνια νωρίτερα προετοίμαζε μια εξέγερση μοναχών και λαϊκών με σκοπό τη συγ-

κρότηση χριστιανικής Πολιτείας της Καλαβρίας. Το έργο στα ελληνικά εκδόθηκε από τις εκδόσεις Αναγνωστίδη το 1972 με τον τίτλο *Η Πολιτεία του Ήλιου* και από τις εκδόσεις Άρδην το 2007 με τον τίτλο *Η Πόλη του Ήλιου*.

Η Λιτάνευση του Σεπτού Κωλοδάχτυλου (αβαν.) Σουρεαλιστικό χάπενινγκ που οργάνωσε στο Κολωνάκι στις αρχές του 1963 μια ομάδα «ελλήνων μπιτνίκων» με επικεφαλής τους Αντώνη Ευθυμιάδη, Γιώργο Μακρή, τους νεαρούς Πητ Κουτρομπόυση, Δημήτρη Πουλικάκο και τον μετέπειτα θεματοφύλακα των λαιδορούμενων τότε αξίων υπουργό Θεόδωρο Πάγκαλο: «Στην περίφημη αυτή "λιτανεία", προηγείται ο υπαρκτιστής Ευθυμιάδης κρατώντας τεράστιο πίνακά του, που απεικονίζει παλάμη με προτεταμένο δάχτυλο. Ακολουθούν οι υπόλοιποι, με κε-

Ημεροδουλεία

ριά και λιβανιστήρια. Περιφέρονται στην πλατεία φέροντας σε μια ακατανόητη γλώσσα που θύμιζε τον υπερλεξισμό του αείμνηστου Δούγια. Περνούν από τα περισσότερα μαγαζιά και επιδεικνύουν τον πίνακα, ενώ θυμιατίζουν τον απορημένο και σοβαρό θεωρούμενο κόσμο» (Νταλούκας, Μ., *Ελληνικό Ροκ*, σ. 174).

Ημεροδουλεία (ιστ.) Σοσιαλαναρχική, όπως εικάζεται, ομάδα στην Αθήνα του 1902. Μοναδικό τεκμήριο της ύπαρξής της και της δραστηριότητάς της η ακόλουθη πληροφορία από το Σοσιαλιστή: «Τρεις ομάδες Σοσιαλιστών, ήτοι η ομάδα ή “Κατακόμβη”, η ομάδα ή “Σπάρτακος” και η ομάδα ή “Ημεροδουλεία” συνήλθον την παρελθούσαν εβδομάδα εις την οικίαν ενός πολίτου εκ τής ομάδος ή “Κατακόμβη” και συνεσκέφθησαν περί τής 1ης Μαΐου άπεφάσισαν δέ κατά ομάδας νά μεταβούν εις την έξοχην άνευ επίδειξεως» (Σοσιαλιστής, 1 Μαΐου 112 (1902), φ. 69, σ. 3).

ημερολόγια (έντ.) Συνήθιζαν να τα εκδίδουν –συνοδευόμενα καμιά φορά από σατιρικούς καζαμίες– και οι αναρχικοί από τα τέλη του 19ου αιώνα. Στην Ελλάδα τη χαριτωμένη αυτή ευρωπαϊκή παράδοση ακολουθούν σποραδικά από τα μέσα του 1980 –με πρώτο διδάξαντα τον Λεωνίδα Χρηστάκη (*Agenda 1985*)– για αλληλέγγυους κυρίως σκοπούς: αναρχικές ομάδες (Αναρχική Παρέμβαση κ.ά.), αυτοδιαχειριζόμενα εγχειρήματα (Ράδιο Κιβωτός, Λέσχη Αρόδου κ.ά.), φεμινιστικές κινήσεις (Ατζέντα του βιβλιοπωλείου Σελάνα), οργανώσεις (Δίκτυο για τα Κοινωνικά Δικαιώματα, Ελευθεριακή Συνδικαλιστική Ένωση) και ανατρεπτικές εκδόσεις (Δαίμων του Τυπογραφείου).

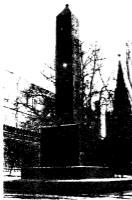
«Η πολιορκία της Σίντνεϊ Στριτ» [«The siege of Sidney Street»] (κινημ.) Αγγλική παραγωγή του 1960 μέσα από την κινηματογραφική ματιά του Ρόμπερτ Μπίε-

ker. Περιγράφει την τελευταία ένοπλη αναμέτρηση με τις δυνάμεις της τάξης και τον ηρωικό θάνατο δύο λετονών ληστών στα 1911 στο Λονδίνο. Αναμέτρηση που ύμνησε και ο κατοπινός τροτσκιστής Βικτόρ Σερζ στο άρθρο του «Δύο Άντρες» στην παρισινή εφημερίδα *Η Αναρχία* [L'Anarchie]. Κατά τον αμερικανό καθηγητή Κινηματογράφου και αναγνωρισμένο κριτικό Ρίτσαρντ Πόρτον, η ταινία «με τους φαύλους και μοχθηρούς αναρχικούς, ήταν ένα πισωγύρισμα στις μελοδραματικές προκαταλήψεις των Γκρίφιθ και Πόρτερ» (Πόρτον, Ρ., *Το Αναρχικό Φανταστικό και ο Κινηματογράφος*, σ. 30).

Μια φωτογραφία από την πραγματική πολιορκία στην οποία προέστατο αστυνομικών και φιλοθεάμονος κοινού ο κατοπινός πρωθυπουργός Ουίνστον Τσόρτσιλ.

Ηρώων των Κήπων Αλεξαντρόφσκι (τέχ.) Μνημειακός οβελίσκος από μπετό και γύψο, αφιερωμένος σε «διακεκριμένους σοσιαλιστές στοχαστές». Το έστησε το 1918, στην πρώτη επέτειο της επανάστασης, στους ομώνυμους κήπους του Κρεμλίνου, ο λαϊκός επίτροπος Παιδείας Λουνατσάρσκι, υλοποιώντας μια απόφαση του Λένιν, ενταγμένη στο σχέδιο χρήσης της τέχνης ως προπαγανδιστικού όπλου. Ήταν διακοσμημένο με το σφυροδρέπανο και τα αρχικά της Σοβιετικής Ομοσπονδιακής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας Ρωσίας και έφερε χαραγμένα πέρα από τα ονόματα των Μαρξ και Ένγκελς και αυτά των Λίμπκνεχτ, Λασάλ, Μπέμπελ, Καμπανέλα, Μελιέ, Γουινστανλνί, Τόμας Μουρ, Σεν-Σιμόν, Εντουάρ Βαγιάν, Φουριέ, Ζορέζ, Τσερνισέβσκι, Λαβρόβ, Μιχαϊλόβσκι και Πλεχάνοβ. Ανάμεσά τους, παραδόξως, φιγουράριζαν στο Ηρώον, συμπληρώνοντας την τιμώμενη επίλεκτη σοσιαλιστική ομάδα, και οι περιβόητοι για το... άναρχο παιχνίδι τους, Προυντόν και Μπακούνιν.

«Η Τσετσουλια»

«Η Τσετσουλια» [«La Cecilia»] (κινημ.) Η ατελέσφορη ελευθεριακή απόπειρα των υπερτριακοσίων, στην ακμή της, αναρχικών εποίκων να θεμελιώσουν στη Βραζιλία στα τέλη του 19ου αιώνα έναν άλλον κόσμο μέσα στο κέλυφος του παλιού, ζωντανεμένη στον κινηματογράφο μέσω μιας γαλλοϊταλικής συμπαραγωγής του 1975, από το σκηνοθέτη Ζαν Λουί Κομολί και τους ηθοποιούς του Μάσιμο Φόσι, Μαρία Κάρτα και Βιτόριο Μεσατζιόρνο. || Βλ. επ. *ελευθεριακές αποικίες, Τσετσουλια*.

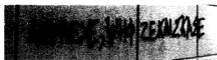
Θαβορίτες (αίρ.) Η ριζοσπαστική και αδιάλλακτη πτέρυγα των Βοημών Αδερφών του 15ου αιώνα. Οι Θαβορίτες, αντιθέτως από τη μετριοπαθή τάση των Καλιξιτινών, εφάρμοζαν κατά το δοκούν τις εξισωτικές ιδέες του θεολόγου Γιαν Χους (1369-1415) στην κοινότητά τους Θαβόρ και πολλοί τους θεωρούν, μάλλον παρατραβηγμένα, προδρόμους του αναρχισμού. Οι Θαβορίτες, που ηττήθηκαν στρατιωτικά το 1420 από τον αυτοκράτορα Σιγισμούνδο, προσδοκούσαν πως «η Δευτέρα Παρουσία θα οδηγούσε στην κατάργηση κάθε νόμου και κάθε κοινωνικής διαφοροποίησης, παρέχοντας αθανασία και αφθονία αγαθών σε όλους τους πιστούς» (Μπούκτσι, Μ., *Η Τρίτη Επανάσταση*, τόμ. Α', σ. 40).

Κάποιοι που έφυγαν με «το κεφάλι πάνω» κατά τη διάρκεια της Ισπανικής Επανάστασης.

θάνατος (ουσ.) Το απευκταίο αλλά αναπόφευκτο τέλος των δεινών και των απολαύσεων για όλους, των δεινών απολαύσεων για λίγους και των απολαυστικών δεινών για ελάχιστους, τους μαζοχιστές. Επώδυνο τέλος βέβαια και για τους ελευθεριακούς που ωστόσο αγωνιούν περισσότερο για το αν «υπάρχει ζωή πριν από το θάνατο» και ζωγραφίζουν την υπαρξιακή τους αυτή ερώτηση υπό μορφή συνθήματος στους τοίχους. Στην ίδια άλλωστε αγωνιώδη διαπίστωση περί θανάτου είχε καταλήξει και ο επιφανής αναρχικός τραγουδοποιός Ζορζ Μπρασένς όταν, αναπολώντας στα 1960 τις «Κηδείες του Άλλοτε», κατέληγε: «Αντί λοιπόν κηδείας δίχως λουλούδια. / Θα προτιμούσα να μείνω άθαφτος. / Να πεθάνω καταμεσής

Θέληση του Λαού

στη θάλασσα, στη φωτιά ή όπου να 'ναι.
/ Και στην ανάγκη να μην πεθάνω καθό-
λου. / Πότε θα ξανάρθουν οι καιροί νεκρών
γιομάτων περηφάνια. / Η εποχή που τη

βρίσκαμε με τα ωραία φέρετρα. / Όταν ακόμα κι αν χρειάζονταν να ριξουν τα πάν-
τα. / Οι άνθρωποι γουστάρανε να πεθάνουν με το κεφάλι πάνω και τον κώλο κάτω»
(μτφ. Ζαφείρης Ιωσηφίδης, *Ιδεοδρόμιο*, τ. 4 -νέα αρίθμηση-, χ.χ., σ. 23).

Θέληση του Λαού [Народная Воля] (οργ.) Ρωσική συνωμοτική και με αυστηρά ιε-
ραρχική δομή, επαναστατική οργάνωση της πρωτοπορίας με έτος εκκίνησης της
βροντερής της δράσης το 1879. Η Ναρότναγια Βόλια, φυσική μητέρα του κόμμα-
τος των σοσιαλεπαναστατών και θετή γιαγιά των λενινιστικών ένοπλων ομάδων
της δεκαετίας του 1970. Παρά ταύτα, οι ακραίες τροριστικές επιλογές της και το
πνεύμα αυτοθυσίας των ατόμων που συγκροτούσαν τον ένοπλο βραχίονά της εν-
τυπωσίασαν δυτικοευρωπαίους, αλλά και ρώσους αντιεξουσιαστές των καιρών και
συνέβαλαν στην εκδήλωση (με σαφώς διαφορετικά χαρακτηριστικά) του αναρχο-
ατομικιστικού τροριστικού κύματος των δύο τελευταίων δεκαετιών του 19ου αι-
ώνα. Ανάμεσα στους πολλούς ανώνυμους λαϊκιστές μαχητές της οργάνωσης ξε-
χωρίζουν και οι καθοδηγητές-βομβιστές Αντρέι Ζελιάμποβ, Αλεξάντρ Μιχαίλοβ
και Βέρα Φίγκνερ, καθώς και ο μετανοημένος Ρισάκοβ. Την οριστικά νεκρή ορ-
γάνωση προσπάθησε να αναστήσει το 2001 διαβλέποντας παραδόξως ιδεολογική
συγγένεια ο ακροδεξιός Σεργκέι Μπαμπούριν μέσω του Κόμματος Εθνικής Ανα-
βίωσης «Θέληση του Λαού». || Βλ. επ. *Κίμπαλατις Νικολάι Ιβάνοβιτς, μηδενισμός*
(ρωσικός), *μηδενιστές*.

Πέντε μέλη
της Θέλησης του Λαού
στο ικρίωμα (1881).

Θεοδωρίδης, Ανδρέας (αναρχ.) Ο αναρχοκοινωνιστής με την πιο πρωτότυπη ιδέα
εορτασμού του γάμου του στην παγκόσμια ερωτική ιστορία, σύμφωνα τουλάχιστον
με την έκθεση πεπραγμένων του Αναρχικού Εργατικού Συνδέσμου της Αθήνας που

απέστειλε το 1900 στο Διεθνές Επαναστατικό Συνέδριο του Παρισιού. Η έκθεση θέλει τον Ανδρέα Θεοδωρίδη εν έτει 1898, τη μέρα που μνηστεύθηκε τη συντρόφισσά του Φωτεινή Δροσοπούλου να επιχειρεί εν είδει... τελετουργικού να εκτελέσει (χωρίς ωστόσο επιτυχία) δύο γνωστούς τοκογλόφους της Πάτρας με αποτέλεσμα τον ελαφρύ τραυματισμό τους. Η πληροφορία ωστόσο για την πράξη του, που μεταφέρεται μετά πάσης σοβαρότητας –ως ένα ασυνήθιστο γεγονός βέβαια– ο Σύνδεσμος, δεν ανταποκρίνεται καθόλου στο χρόνο, στον τόπο, στα κίνητρα και στα πρόσωπα του δράματος. Η αλήθεια είναι ότι ο Ανδρέας Θεοδωρίδης ή Τραλλής –που σύμφωνα με τον τύπο της εποχής που «ἦτο μὲν ἐργατικώτατος νέος, ἀλλὰ καὶ Ἰδεῶν ἀναρχικῶν» και προΐστατο «τῶν ἐν Πύργῳ σοσιαλιστῶν» (Ακρόπολις, 27.8.1899, φ. 6277, σ. 1)– στις 12 Αυγούστου του 1899 «περὶ ὥραν 4ην μετὰ μεσημβρίαν (...) ὀφειλέτης τῶν ἀδελφῶν Δημοποῦλων ἐμπόρων μετέβη ὠπλισμένος εἰς τὸ κατάστημά των καὶ πυροβολήσας τραυματίζει ἐπικινδύνως τὸν Ἰωάν. Δημοποῦλον καὶ ελαφρῶς τὸν ἔτερον ἀδελφόν του Διονύσιον. Μετὰ τὴν διάπραξιν τοῦ ἐγκλήματος στρέφει τὸ δῆλον καθ' ἑαυτοῦ ὅπως αὐτοκτονήσῃ. Στηριξάς τὸ στόμιον τοῦ περιστρόφου εἰς τὸ στόμα του πυροβολεῖ τῆς σφαίρας ἐνσφηνωθείσης εἰς τὸ κρανίον του». Τελικὰ, ο Ανδρέας Θεοδωρίδης που «προέβη εἰς τὸ ἐγκλημα διότι οἱ δανεισταὶ του ἐζήτουν νὰ ἐκπλειστηριάσωσι τὴν περιουσίαν του» (Ακρόπολις, 13.8.1899, φ. 6263) διέφυγε –ὅπως και οἱ ἀδερφοὶ Δημόπουλοι– τὸν κίνδυνο ἀλλὰ και τὴ δικαιοσύνη. «Διότι νοσηλεύμενος ἐν τῇ οἰκίᾳ του ἀπέδρα νύκτωρ (...) καὶ ἐτέλεσε τὴν ἐπομένην τοὺς γάμους του» (Ακρόπολις, 27.8.1899, φ. 6277, σ. 1) με τὴ Φωτεινὴ Δροσοπούλου «κόρη (...) ἐκκεντρικὴ» ἀπὸ «ἔγκριτον οἰκογένειαν τοῦ Πύργου», ἡ οποία «ἐγκατέλειψε τὴν πατρικὴν στέγην καὶ ἐγένετο μέλος τοῦ ἐνταῦθα σοσιαλιστικοῦ συλλόγου, ὅπου τὴν ἠράσθη» (Ακρόπολις, 21.8.1899, φ. 6271, σ. 1). Βλ. ἐπ. Δροσοπούλου Φωτεινῆ.

Θεοδωρίδης, Βασίλειος (αναρχ.) Πυργιώτης αναρχοχριστιανός, δικηγόρος και δημοσιογράφος. Εργάστηκε σε τοπικά έντυπα (Πελοπόννησος) και εξέδωσε το 1898 στην πόλη του την κοινωνιολογική εφημερίδα *Νέον Φως*, η οποία διαδέχθηκε στο ελληνικό αναρχικό στερέωμα την πατρινή *Επί τα Πρόσω*. Όταν η εφημερίδα έκλεισε, ο Θεοδωρίδης συνέχισε ως επαγγελματίας πια τη δημοσιογραφική του καριέρα εκδίδοντας το 1904 τη δημοκρατική εφημερίδα *Εσπέρα* και εργαζόμενος σε αθηναϊκές εφημερίδες ως συντάκτης και αρχισυντάκτης (Σχριπ). Λησμονώντας ίσως όσα έγραφε τον Οκτώβριο του 1898, όταν στο κύριο άρθρο του στο *Νέο Φως* κατέληγε μαχητικά και αισιόδοξα: «Εἶναι καιρὸς πλέον πάντες ν' ἀποτινάξωμεν τὴν νάρκην, ἥτις εἶναι προῖόν πολλαπλῶν προλήψεων, ὧν πεπλανημένως θεωροῦμεν ἡμᾶς ἀπηλλαγμένους. Τὸ καθεστὸς ἔχει ἤδη πληγῆ εἰς τὰ καιρία. Αἱ ἡμέραι αὐτοῦ εἶναι ἠριθμημένα. Τὸ μοιραῖον τέλος ἐγγίζει. Ἐνθυμηθῶμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, τὸ πρῖμυτιν νεμετε ἄς ἀντικαταστήσῃ τὸ *Πρό παντός ἢ Ἰδέα!*» (*Νέον Φως*, 11.10.1898, φ. 2, σ. 1). || Βλ. ἐπ. *Αναρχικός Ὁμιλος Πύργου, Νέον Φῶς*.

Θεόδωρος ο άθεος

Θεόδωρος ο άθεος (φιλ.) Αρχαίος φιλόσοφος της Κυρηναϊκής Σχολής (;340 π.Χ.-;250 π.Χ.), μαθητής του Αρίστιππου και συγγραφέας του έργου *Περί Θεών*. Κατά τον Διογένη το Λαέρτιο, «άπέκρουε την έννοιαν του θεού και τῆς πατρίδος, διδάσκων ὅτι οἱ θεοὶ εἶνε δημιουργήματα τῆς φαντασίας τῶν ἀνθρώπων και ὅτι πατρὶς ἐκάστου εἶνε ὀλόκληρος ὁ κόσμος» (*Κοινωνιολογικόν και Πολιτικόν Λεξικόν*, τόμ. Β', σ. 1385, εφημ. *Ανεξάρτητος*). Για τις «αναρχικές» αυτές απόψεις, κατά μία εκδοχή, θα αναγκαστεί να πει το κώνειο, χωρίς ωστόσο να αποκτήσει ποτέ τη φήμη του Σωκράτη.

θεολογικός αναρχισμός (νεολ.) Σύμφωνα με την τουλάχιστον καινοφανή θεώρηση του Δημήτρη Χαλιβελάκη, στο ομώνυμο λήμμα του βιβλίου του *Αιρέσεις και Δόγματα*, «η έννοια του Θεολογικού Αναρχισμού ἐγκείται σε τούτο: Ὅτι με το θάνατο του Ιησού Χριστού θανατώνεται ὅλο εκείνο το αμαρτωλὸ παρελθόν κι επομένως ήταν ευκαιρία για το Θεό να φτιάξει έναν καινούριο κόσμο, χωρίς κέντρα εξουσίας, κατεστημένα. Κάτι, που, τελικά δεν έγινε, αφού η ἄλλοτε Ενιαία Χριστιανική Εκκλησία έχει κατακερματισθεί σε πολλές Χριστιανικές Εκκλησίες και Ομολογίες, οι οποίες στην πραγματικότητα αποτελούν αυτά τα κέντρα. Που πολέμησε ο Θεολογικός Αναρχισμός». || Βλ. επ. *αναρχοχριστιανισμός, αυτόνομος πατερικός αναρχισμός, Τολστόϊ Λέων*.

Οι πρώτες εκδόσεις του βιβλίου στη Γαλλία, στην Ισπανία και στην Ελλάδα.

Θεός και Κράτος (βιβλ.) Ένα από τα γνωστότερα γραπτά του Μιχαήλ Μπακουίν, μέρος ενός ημιτελούς εκτενέστερου συγγράμματος που ο ρώσος επαναστάτης επεξεργαζόταν στα 1871-72 με τον τίτλο *Η Κνουτογερμανική Αυτοκρατορία και η Κοινωνική Επανάσταση*. Πρωτοεκδόθηκε στα γαλλικά το 1882 στη Γενεύη επιμελημένο από τον επινοητή του τίτλου Ελιζέ Ρεκλί με την υπογραφή ως συνεπι-

μελητή και του Κάρλο Καφιέρο. Ξανακυκλοφόρησε αποκαταστημένο το 1894 από τον ιστορικό της αναρχίας Μαξ Νετλάου και επανεκδόθηκε -ενσωματωμένο πια στο υπόλοιπο της Κνουτογερμανικής Αυτοκρατορίας, που είχε στο μεταξύ βρεθεί- στην πρώτη έκδοση των Απάντων του Μπακούιν στη Ρωσία το 1922. Στα ελληνικά πρωτομεταφράστηκε σχετικά νωρίς, το 1898, από τον Δημήτριο Αρνέλλο και κυκλοφορούσε σε χειρόγραφη μορφή, αλλά πρωτοεκδόθηκε από τις εκδόσεις Πολιτεία το 1974, για ν' ακολουθήσουν νέες αποδόσεις του από τις εκδόσεις Διεθνής Βιβλιοθήκη, Ελεύθερος Τύπος και Κατσάνου.

Θεοτοκάτος (εκλ. συγγ.) Ο αγνώστων λοιπών στοιχείων και ιδεολογικών προθέσεων πρώτος μεταφραστής του Μπλανκί στην Ελλάδα, καθώς εξέδωσε το 1864 στην Πάτρα τα Άρθρα του. Άλλος μεταφραστής του Μπλανκί στην ίδια πόλη και την ίδια εποχή είναι ο επίσης ιδεολογικά αταξινόμητος Σ. Κ. Θεοχάρης.

Θεράδα Σάντος, Λαουρεάνο [Cerrada Santos, Laureano] (αναρχ.) Ένας πολυτάλαντος και με πολυκύμαντο βίο ισπανός αναρχικός, γεννημένος το 1902 στην επαρχία της Γουαδαλαχάρα. Συνδικαλιστής σιδηροδρομικός που στα χρόνια του pistolerismo φέρεται να συμμετέχει στις αναρχικές ομάδες κρούσης της Βαρκελώνης. Μαχητής της Ισπανικής Επανάστασης, έζησε εξόριστος μετά την ήττα της στη Γαλλία και «σταδιοδρόμησε» ως παραχαράκτης, πλαστογράφος και ακάματος συνωμότης. Ευφάνταστος και παράτολμος συνέδραμε τα μέγιστα στην ένοπλη αντίσταση

στο κατοχικό καθεστώς της Γαλλίας και στο φρανκικό της Ισπανίας, του οποίου την οικονομία οραματιζόταν να καταστρέψει με δισεκατομμύρια πλαστές πεσέτες. Για χρόνια εφοδιάζε με πλαστά έγγραφα τα παράνομα μέλη της εξόριστης CNT και υπήρξε ένας από τους οργανωτές, αλλά και βασικός χρηματοδότης (με πλαστά βεβαίως χαρτονομίσματα) μιας αποτυχημένης απόπειρας εξαέρωσης του Φράνκο και της συνοδείας του στις 12 Σεπτεμβρίου του 1948, επιχείρηση που πρόβλεπε το «ράντισμα» με βόμβες του δικτάτορα και των φρουρών του από ένα μικρό αεροπλάνο. Εκτός οργάνωσης από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 λόγω των αμφιλεγόμενων μεθόδων του, σκοτώθηκε (κατά την επικρατούσα εκδοχή) με δύο σφαίρες στις 18 Οκτωβρίου 1976 έξω από ένα καφέ της λεωφόρου Μπελβίλ στο Παρίσι από κάποιο «μέλος» της CNT που στη φυλακή είχε προσχωρήσει κατά μερικούς στις μυστικές υπηρεσίες και κατά κάποιους άλλους στη Μαφία. Ο ισπανός αναρχικός ενέπνευσε στο διάσημο Ισπανομεξικανό Πάκο Ιγνάσιο Τάμπο II τη μορφή του Σατουρνίνο Λονγκόρια στην πολυδαίδαλη μυθιστορία του *Με Τέσσερα Χέρια*. «Η μεταφορά του Θεράδα στο μυθιστόρημα», θα γράψει στο εισαγωγικό του

Θεοσίτης

σημείωμα ο συγγραφέας, «μάλλον είναι μετριοπαθής, διότι στην πραγματικότητα ήταν υπερβολικά απίστευτος ακόμα και για ένα μυθιστόρημα σαν ετούτο. Τα σέβη μου στον σπουδαίο ήρωα και στον βιογράφο του» (Τάμπο II, Π.-I., *Με Τέσσερα Χέρια*, σ. 9).

Θεοσίτης (κοιν. κέντρ.) Ένας «Χώρος Ραδιουργίας και Ανατροπής» επί των οδών Νέστορος και Ευαγγελιστρίας στο Ίλιον, που διάλεξε να τιμήσει, επιλέγοντας το συγκεκριμένο όνομα, έναν ομηρικό αντιήρωα: «το πρώτο άτομο στην Ιστορία, που συναντάμε σε γραπτό κείμενο, όπου ως κοινός άνθρωπος εκφράζει δυνατά τη γνώμη του και τη γνώμη των άλλων απλών στρατιωτών, βρίζει τον Αγαμέμνονα κατά πρόσωπο. Είναι η πρώτη άσκηση ελεύθερου λόγου από ένα λαϊκό προς έναν βασιλιά, η πρώτη ανταρσία ενάντια στην εξουσία» (Θεοσίτης, *Εφημερίδα Τοίχου των Αναρχικών Ν. Λιουσίων*, φ. 1, Α' εβδομάδα Φεβρουαρίου 1992).

Θεσσαλικός Σύνδεσμος (οργ.) Ελευθεριακό «πολιτικό οργανωτικό εγχείρημα που εκτείνεται στον ενιαίο θεσσαλικό χώρο». Με «ορμητήριο» το Βόλο και την Καρδίτσα προωθούσε από το 2006 μέχρι το 2009, πολύτροπα και μέσω του δελτίου *Η Ντάμκα για τη Γη και την Ελευθερία!*, τη «σύνθεση μιας συνολικής πολιτι(σμι)κής αντιπρότασης, προκειμένου να κρατηθούν ανοιχτά τα μονοπάτια προς την κοινωνική αυτονομία ακόμη και κάτω από την ασφυκτική κυριαρχία της οικονομίας της αγοράς και του κράτους ελέγχου» (*Η Ντάμκα*, τ. 3, Απρίλιος 2007, σ. 4).

Θεσσαλονίκη μέρες Μαγιού του 1936. Ά-λογα ... επί αλόγων καταδιώκουν διαδηλωτές (φωτ.: αρχείο Μεγαλοοικονομού).

Θεσσαλονίκη / Μάιος του 1936 (ιστ.) Στο συγκεκριμένο χωρόχρονο ξέσπασαν άγριες απεργίες και διαδηλώσεις με δώδεκα νεκρούς, που ξεκίνησαν από τους εργάτες του εργοστασίου Κομέρσιαλ. Οι ταραχές ανάγκασαν την κυβέρνηση να κηρύξει στρατιωτικό νόμο και το ΚΚΕ που είχε χάσει τον έλεγχο να πλειοδοτεί σε επαναστατικότητα μέσω του τύπου. Η αστική Ακρόπολις αντιλαμβανόμενη, όπως βέβαια και οι κρατούντες, το άναρχο των εργατικών διαδηλώσεων, ιδιαίτερα αυτών της

9ης Μαΐου, έγραφε: «Από πρώιμης ήρχισαν αι συγκρούσεις και αι μάχαι εις δλα, μά εις δλα τὰ σημεΐα τής πόλεως και οι πυροβολισμοί. Οι άπεργοί όρμητικώτατοι, άφοβοι, πρώτην φοράν παρουσιασθέντες με τόσην πολεμικήν διάθεσιν, επαναστατικήν αυτόχρημα, έμάχοντο, άνθίσταντο, έπετίθεντο, έφευγον καταδιωκόμενοι και συνεχώς άνασυγκροτούμενοι, άπεδοκίμαζον, έγιουχαΐζαν, έζητωκραύγαζαν, με ένα θάρρος πρωτοφανές μέσα εις άπείρους άδεσπότεους σφαΐρας, μέσα εις ένα γενικόν και άπερίγραφτον πανικόν τής πόλεως.» Έτσι ή εικών ήτο πρωτοφανής. Μόνον δσοι έδιάβασαν εις τας έφημερίδας περιγραφάς τών γεγονότων τής Ισπανίας μποροΰν νά φαντασθούν τήν σημερινήν όψιν τής Ισπανοποιηθείσης Θεσσαλονίκης» (Αχροπόλις, 10.5.1936, φ. 2613, σ. 1).

θεωρία (ουσ.) Νοητική σύλληψη προς απόδειξιν, ένα αντίδοτο στην ιδεολογική χώνωση εφόσον δεν χρίζεται εκ προοιμίου ασφαλής και άπόλυτη. Ως εκ τούτου, την επικαλούνται πολλές ελευθεριακές και αναρχικές «σχολές», όταν κατά καιρούς διατυπώνουν τις εκτιμήσεις τους για την παρελθούσα, την παρούσα και τη μέλλουσα κοινωνική δυναμική, ανταγωνιστικότητα και ανάπτυξη με την απαραίτητη αυτοσυγκράτηση που υπαγορεύει η ίδια τους η κριτική στον κοινωνικό νετερμινισμό και τη μεσσιανική τελεολογία.

θεωρία του αμήνου (κρατ. κατ.) Εκπονήθηκε από τις αμερικανικές δεξαμενές σκέψης των υπηρεσιών καταπολέμησης του εσωτερικού εχθρού. Η θεωρία διακρίνει αναλογίες ανάμεσα στο «συλλογικό νου» που συντονίζει την επέλαση των αρπακτικών πτηνών και στις οργανώσεις του κινήματος της αντιπαγκοσμιοποίησης και ιδιαίτερα

του Μαύρου Μπλοκ που δρουν εναρμονισμένα χωρίς φαινομενική συνοχή και κεντρική καθοδήγηση. || Βλ. επ. **διάχυση και παλμός, Μαύρο Μπλοκ.**

Θορό, Χένρι Ντέιβιντ [Thoreau Henry David] (εχλ. συγγ.) Αμερικανός ελευθεριακός ιντιβιτουαλιστής φιλόσοφος του 19ου αιώνα. Ένας πρώιμος οικολόγος που έζησε μόνος δύο χρόνια (1845-47) στη λίμνη Ουόλντεν και περιέγραψε τη συναρπαστική του εμπειρία στο ομώνυμο βιβλίο του. Ο εισηγητής, λόγω και έργω, της αντικρατικής μεθόδου της *Πολιτικής Ανυπακοής*. Γεννήθηκε το 1817 στο Κόνκορντ της Μασσαχουσέτης και σπούδασε στο Χάρβαρντ φιλολογία, μαθηματικά και φυσική. Έγραφε πέραν των προαναφερομένων, ποιήματα και ένα

Θρυαλλίδα

δεκατετράτομο *Ημερολόγιο* και δίδαξε κυριολεκτικά σε σχολεία και μεταφορικά διά του λιτού βίου του. «Δεν είχε κανένα ταλέντο για τον πλούτο, και ήξερε πώς να είναι φτωχός, χωρίς τον παραμικρότερο υπαινιγμό εξαθλίωσης ή ακαλαισθησίας» (Δην, τ. 4, Ιούνιος 1996, σ. 10), σύμφωνα με τη νεκρολογία του φίλου του και ταυτόχρονα «δασκάλου και μαθητή» φιλοσόφου Έμερσον. Ο Θορό πέθανε 45 ετών, στις 9 Μαΐου του 1862. Την εργοβιογραφία του πρωτοπαρουσίασε συνοπτικά στο ελληνόφωνο αναγνωστικό κοινό ο πάντα ανήσυχος και ενήμερος Πλάτων Δρακούλης με σειρά άρθρων του: «*Ο Τορώ*», «*Ο Τορώ περί τοῦ Ἀνθρώπινου Βίου*», «*Ο Τορώ περί Αναγνώσεως*» στο περιοδικό *Έρευνα* το 1908 || Βλ. επ. Ουώλντεν.

Θρυαλλίδα (κοιν. κέντρ.) Πατρινός Χώρος Αντιεξουσιαστικών Πρωτοβουλιών το 2002 επί της οδού Ζαΐμη 79, επειδή «το διαφορετικό δε θα πέσει από τον ουρανό».

I

Ιάμβουλος (εκλ. συγγ.) Ένας διανοούμενος των ελληνοιστικών χρόνων, μεταπράτης στο επάγγελμα που βίωσε (πιθανότατα στη γόνιμη φαντασία του) μετά από πολλές περιπέτειες με κάποιο σύντροφό του μια αναρχοκομμουνιστική εμπειρία εις τας Νήσους του Ηλίου. Την καταγραμμένη ουτοπία του διέσωσε προς τέρψιν και κοινωνικό προβληματισμό ο Διόδωρος ο Σικελιώτης στη βρίθουσα μυθικών στοιχείων *Ιστορική Βιβλιοθήκη* του.

Ϊβετό, Ζορζ [Yvetot, Georges] (αναρχ.) Γάλλος ηγέτης του εργατικού κινήματος στη γόνιμη περίοδο του αναρχοσυνδικαλισμού στις αρχές του 20ού αιώνα και συγγραφέας του *L'ABC Syndicaliste*. Διετέλεσε διαδοχικά γραμματέας της Ομοσπονδίας των Ανταλλακτριών Εργασίας [Fédération des Bourses du Travail], γραμματέας της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργασίας (CGT) και μέλος της Γραμματείας της Διεθνούς Αντιμilitarιστικής Λίγκας. Γεννήθηκε το 1868 και πέθανε το 1942 στο ναζιστοκρατούμενο Παρίσι, έχοντας κηλιδώσει, κάτω από το βάρος της από-

λυτης ανέχειας, της αρρώστιας και των εκβιασμών, τη λαμπρή ελευθεριακή πορεία του ως προεδρεύων μιας επιτροπής αρωγής εργαζομένων υπό την επιστασία των Γερμανών.

Ιβηρική Αναρχική Ομοσπονδία [Federación Anarquista Ibérica (FAI)] (οργ.) Η σημαντικότερη αμιγώς αναρχική συγχρότηση του παγκόσμιου ελευθεριακού κινήματος. «Καθοδήγησε» κατά την προεπαναστατική δεκαετία, ως «ειδική» (μπακουνικού τύπου) οργάνωση «ένηττη» στην ισπανική Εθνική Συνομοσπονδία Εργασίας (CNT), το μαζικότερο αναρχικό κίνημα στην ιστορία. Ιδρύθηκε το 1927 στη Βαλένθια –με πρωτοβουλία, σύμφωνα με πολλούς ιστορικούς, των πορτογάλων αναρχοσυνδικαλιστών– από πλήθος ομάδων

Ιβηρική Αναρχική Ομοσπονδία

εκλεκτικής συγγένειας. Διέθετε χιλιάδες μέλη που αποτέλεσαν την αιχμή του δόρατος της Ισπανικής Επανάστασης (1936-39). Υπολογίζεται ότι ο αριθμός των μελών της οργάνωσης ήταν αρχικά 20.000 και την εποχή του ανοίγματος της, το 1937, σύμφωνα με τον Αμπάδ δε Σαντιγιάν, 154.000. Ουσιαστικά ο τρόπος λειτουργίας της, μετά από δεκαετίες παρανομίας (ένα διάστημα και επί «σοσιαλιστικής διακυβέρνησης» στην Ισπανία), θα γίνει γνωστός όταν η FAI στη μεταφρανική εποχή θα επαναπροσδιορίσει οργανωτικά και ιδεολογικά τη στάση της στα συνέδρια του 1978 και του 1980. Σ' αυτά, θα θέσει προτεραιότητα το συντονισμό της αναρχικής προπαγάνδας και δραστηριότητας στην Ιβηρική Χερσόνησο σε συνεργασία με τις εκτός ομοσπονδίας ομάδες, βάζοντας ως τελικό σκοπό το μετασχηματισμό «της κοινωνίας, σε κοινωνία βασισμένη στον ελευθεριακό κομμουνισμό», θα απορρίψει, έχοντας διδαχθεί από τον «πραγματισμό» του παρελθόντος, «κάθε συνεργασία με μη ελευθεριακές οργανώσεις» και θα υπογραμμίσει τους ιστορικούς και αδελφικούς της δεσμούς με την Εθνική Συνομοσπονδία Εργασίας (CNT), τη Διεθνή Ένωση Εργαζομένων (IWWA/AIT) και την Ιβηρική Ομοσπονδία της Ελευθεριακής Νεολαίας (FIJL). Ως προς τη δομή της, θα επαναβεβαιώσει ότι «είναι βασισμένη σε άτομα, τοπικές και περιφερειακές ομάδες εθελοντικά ομοσπονδοποιημένες» και συντονιζόμενες από μια Επιτροπή Χερσονήσου, ένα κλασικό οργανωτικό σχήμα από ομάδες εκλεκτικής συγγένειας, τοπικές ομοσπονδίες,

Άντρες και γυναίκες των CNT-FAI αναχωρούν για το μέτωπο.

περιφερειακές ομοσπονδίες που θα αντιπροσωπεύονται στα Συνέδρια της Χερσονήσου, όπου και θα «πραγματοποιούνται όλες οι δεσμευτικές συμφωνίες». «Οι αναρχικοί», θα κλείσει παραινετικά η διακήρυξη που δημοσιεύτηκε αυτούσια στο δημοσιογραφικό της όργανο, τη μακρόβια εφημερίδα *Γη και Ελευθερία* [Tierra y Libertad], «θα πρέπει να μεταφέρουν τον αναρχισμό σ' όλες τις πλευρές της ζωής

τους και να χρησιμοποιούν τη δική τους υπευθυνότητα σαν οδηγό στη δουλειά τους. Δεν πρέπει να περιορίσουν την αναρχική τους δράση στα πλαίσια της ομάδας τους αλλά να τη μεταφέρουν στον τόπο εργασίας τους και ακόμα πέρα απ' αυτόν έτσι ώστε η δράση τους και η συμπεριφορά τους να αποτελεί παράδειγμα για τους άλλους» (Αυτοδιεύθυνση, τ. 1, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1987, σ. 6-7). || Βλ. επ. Εθνική Συνομοσπονδία Εργασίας (CNET), Ισπανική Επανάσταση, ομάδα εκλεκτικής συγγένειας, *Τίερα ι Λιμπερατόδ*.

Ιβηρικό Κίνημα Απελευθέρωσης [Movimiento Ibérico de Liberación (MIL)] (οργ.) Πολιτικοστρατιωτική αντιεξουσιαστική οργάνωση που συγκρότησαν στις αρχές της δεκαετίας του 1970 ισπανοί πολιτικοί πρόσφυγες στη Γαλλία και συνδικαλιστές εργαζόμενοι στην φραγκοκρατούμενη χώρα τους, προκειμένου να συμβάλουν στην αυτοοργάνωση της τάξης τους. «Δημιουργήθηκε», σύμφωνα με τους ιδρυτές του, «σαν ιδιαίτερη ομάδα υπο-

στήριξης στους αγώνες και στα ριζοσπαστικότερα τμήματα του εργατικού κινήματος της Βαρκελώνης» και γρήγορα θα αναπτύξει «μια κριτική όλων των ρεφορμιστικών και αριστεριστικών θέσεων, (...) μια κριτική του λενινισμού, (...) του διευθυντισμού, (...) του εξουσιαστισμού», (Άλφα, 1.3.1997, φ. 84, σ. 7). Για να ενισχύει οικονομικά απεργιακές επιτροπές, τις παράνομες εκδόσεις με το χαρακτηριστικό όνομα «Μάης 1937» -που κυκλοφόρησαν το βιβλίο του Καμίλο Μπενέρι: *Ανάμεσα στην Επανάσταση και τα Χαρακώματα*- και άλλο έντυπο υλικό (περιοδικό *Διεθνής Αναρχική Συνωμοσία [Conspiración Internacional Anarquista]*), επιχείρησε αρκετές ένοπλες... εκταμιεύσεις μετρητών από τραπεζικά καταστήματα. Διαισθανόμενο σχετικά γρήγορα το μιλιταριστικό αδιέξοδο και κάτω από την πίεση της εργατικής του «βάσης», το MIL θα αυτοδιαλυθεί τον Αύγουστο του 1973 προκειμένου έτσι να συμβάλει «στην εδραίωση των ανατρεπτικών προοπτικών του προλεταριακού κινήματος», κρίνοντας ότι «η ένοπλη δράση δεν μπορεί να είναι διαχωρισμένη από την προετοιμασία της τάξης για την εξέγερση», καθώς όπως σημειώνει στο κύκνειο κοίμητό του: «Είναι άσκοπο να μιλάμε για πολιτικοστρατιωτικές οργανώσεις, γιατί οι οργανώσεις αυτές έρχονται να προστεθούν στα ήδη υφιστάμενα πολιτικά μαγαζάκια», (Πεζοδρόμιο, τ. 4, Οκτώβριος 1974, σ. 128). || Βλ. επ. Πωυε Αντίκ Σαλβαδόρ, «Σαλβαδόρ».

ιδεολογίες (ουσ.) Οι «θηρσκειές» του 19ου και 20ού αιώνα που κυοφόρησε η λατρεία του Ορθού Λόγου από την περίοδο του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης. Παρά το γεγονός της αποκαθήςλωσης του «θεικού φαντάσματος» από το ουράνιο βάθρο και της τοποθέτησης των τελεολογικών οραμάτων τους επί του

ιδιώνυμο αδίκημα

στερεού φλοιού της Γης, σύμπασες οι δομημένες ιδεολογίες (μηδέ των απελευθερωτικών και επαναστατικών εξαιρουμένων) θα διατηρήσουν την ιεραρχική δομή, τους εποπτικούς μηχανισμούς, τα τελετουργικά, το μεσσιανισμό, το φονταμενταλισμό και τη μισαλλοδοξία των θρησκειών καθότι όλες οι ιδεολογίες κατέχουν την απόλυτη αλήθεια και διαθέτουν προφήτες και αποστόλους (ουτοπιστές ή επιστήμονες), ιερές γραφές (μανιφέστα), προκαθημένους (γραμματείς... φαρισαίους), ιερατεία (πολιτικά γραφεία), Ιερές Συνόδους (Συνέδρια), ναούς (τοπικά γραφεία), κατηχητές (καθοδηγητές), πλήθος αιρέσεων και φυσικά στρατιές ανιδιοτελών (ή μη) πιστών υποψήφιων μαρτύρων. «Αλλά, για όνομα του Θεού», προειδοποίησε το 1845 (διαβλέποντας τη θρησκευτικού τύπου αδιαλλαξία των κοινωνικών δογμάτων) σε ότα μη ακουόντων ο αναρχικός Πιερ-Ζοζέφ Προυντόν σε μια απαντητική επιστολή στον Μαρξ: «όταν θα έχουμε πλέον συντρίψει όλα τα *a priori* δόγματα, ας μην σκεφτούμε με τη σειρά μας πώς να κατηχήσουμε τους ανθρώπους (...). Ας δώσουμε στον κόσμο ένα παράδειγμα σοφής και οξυδερκούς ανεκτικότητας, ας μην υποκινήσουμε μια νέα μορφή μισαλλοδοξίας μόνο και μόνο επειδή ηγούμαστε του κινήματος. Ας καλωσορίσουμε και ας ενθαρρύνουμε όλες τις διαμαρτυρίες, ας ξεφορτωθούμε όλων των ειδών τις αποκλειστικότητες και τους μυστικισμούς. Ας μη θεωρήσουμε ποτέ καμία ερώτηση εξαντλημένη» (Γουίλσον, Π.-Α., *Ο Μαρξ και ο Προυντόν Δραπετεύουν από το 19ο Αιώνα*, σ. 33-34). «Σκότωσε την ιδεολογία», προειδοποίησε ένα σύνθημα της δεκαετίας του 1980, «μην τη φοράς καπέλο», αλλά και στον κατ' εξοχήν αντιιδεολογικό χώρο, τον ελευθεριακό, οι ιδεολογίες ρίχνουν παρ' όλα αυτά ακόμη τη μεσσιανική παρηγορητική σκιά τους. || Βλ. επ. *ψευδής συνείδηση*.

ιδιώνυμο αδίκημα (κρατ. κατ.) Αδίκημα σύμφωνα με το νόμο 4229/1929 «Περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας της ελευθερίας των πολιτών», που ψηφίστηκε από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία που διέθετε ο... μεγάλος δημοκράτης και αναμορφωτής του αστικού καθεστώτος Ελευθέριος Βενιζέλος. Ένας καθαρά ιδεοκτόνος νόμος που επεφύλασσε βαριές ποινές φυλάκισης και η εφαρμογή του εγκαινίασε το μέτρο του αναγκαστικού «παραθερισμού» σε μη δημοφιλή νησιά, όχι μόνο για όσους σρέφονταν εμπράκτως κατά των κρατούντων, αλλά και για εκείνους που απλώς εμφορούνταν και προπαγάνδιζαν ανατρεπτικές κοινωνικές απόψεις. Τον Αύγουστο του '76 η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας με το νόμο 410/1976 «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης διατάξεων του ποινικού κώδικος, του κώδικος ποινικής δικονομίας και άλλων τινών διατάξεων» επανέφερε ουσιαστικά το προπολεμικό ιδιώνυμο, θωρακίζοντας τα σώματα ασφαλείας από τους διαδηλωτές και κατοχυρώνοντας την αυξημένη προστασία του καθεστώτος μπροστά στο ισχυρό απεργιακό και κοινωνικό κίνημα της Μεταπολίτευσης. Το τύποις, λοιπόν, καταργημένο αλλά ουδέποτε ξεχασμένο ιδιώ-

νιμο (εκατοντάδες οι «προληπτικές συλλήψεις» αναρχικών μεταπολιτευτικά) επανήλθε παραλλαγμένο δύο μήνες μετά τα Δεκεμβριανά του 2008, για να συμπεριλάβει και μερικές... κουκουλοκτόνες διατάξεις.

ιεραρχία (ουσ.) Το κλιμακοστάσιο (οι βαθμίδες) κάθε οικοδομήματος (κρατικού, θρησκευτικού, εκπαιδευτικού, κομματικού κ.λπ.) της κυριαρχίας. Η αναγκασία και ικανή συνθήκη για να αναπαράγει την πυραμιδική δομή του και να «παράγει» υπηκόους κάθε εξουσιαστικός μηχανισμός. Άλλωστε η λέξη είναι και απότοκη της λειτουργίας των αρχαίων ιερατειών που δανείστηκαν την εσωτερική τους διάρθρωση από το επουράνιο πάνθεον και τη δάνεισαν με τη σειρά τους στους κοσμικούς επιγόνους τους, εξ ου και οι πολέμοί τους, οι αναρχικοί, αυτοπροσδιορίζονται και ως αντιιεραρχικοί.

Η ιεραρχική πυραμίδα σε αφίσα του 1911 από τους Βιομηχανικούς Εργάτες του Κόσμου και σε... κατάρρευση από τον αναρχικό χάρτινο ήρωα του Αμπροσόλι.

ιερόσυλα και βλάσφημα συνθήματα (σύνθ.) Κατά ιερών θεσμών και προσώπων γενικώς: «Με τη βοήθεια του Χριστού θα σας γαμήσουμε την Παναγία», «Ο Χριστός πέθανε, ο Μαρξ πέθανε κι εγώ τώρα τελευταία δεν αισθάνομαι πολύ καλά», «Να καεί, να καεί το μπουρδέλο η Βουλή»· κατά λαϊκών θυμοσόφων: «Ο Φλωράκης είναι ο πατέρας του μαρξισμού γιατί του γάμησε τη μάνα»· κατά άκακων μελών του ζωικού βασιλείου: «Μπάτσοι, γουρούνια, δολοφόνοι».

Ικαρία [Icarie] (ουτ.) Η κομμουνιστική δυστοπία του Γάλλου Ετιέν Καμπέ (1788-1856), δικηγόρου, καρμπονάρου δημοκράτη, πολιτικού και μυθιστοριογράφου, την οποία εξέθεσε μυθιστορηματικά το 1839 στο βιβλίο του *Ταξίδι και Περιπέτειες του κυρίου Ουίλιαμ Κάρισνταλ στην Ικαρία*, επηρεασμένος από τις κοινωνικές από-

φεις των Όουεν και Ντεζαμί. Το βιβλίο έγινε ανάρπαστο και επανεκδόθηκε πέντε φορές ως το 1848 υπό το βραχύ έκτοτε τίτλο *Ταξίδι στην Ικαρία*, ακολουθούμενο αργότερα λόγω επιτυχίας από ένα *Ικαριανό Ημερολόγιο*. Στη φανταστική Ικαρία, σύμφωνα με την εντυφίλασα στο έργο αναρχική Μαρία-Λουίζα Μπερνέρι: «Όλα τα σχεδιάζει επιμελώς το κράτος με την βοήθεια ειδημόνων» και δεν

υπάρχουν «περιθώρια για αυθορμητισμό ή ιδιοτροπία», καθώς «όλα έχουν παγιωθεί διά νόμου, από το σχέδιο των πόλεων μέχρι το σχήμα των καπέλων, από το άκαμπτο ωράριο μέχρι το καθημερινό φαγητό» (Μπερνέρι, Μ.-Λ., *Περιήγηση στην Ουτοπία*, σ. 209). Εξουσιοφρενικές υπερβολές που είναι άγνωστο αν επιβλήθηκαν στην επί εδάφους απόπειρα υλοποίησης της Ικαρίας που ο Καμπέ θα επιχειρήσει με τη συνδρομή ευπόρων «ικαριστών» σε μεγάλες εκτάσεις γης που αγοράστηκαν επί τούτου στο Τέξας των ΗΠΑ. Οι πρώτοι έποικοί της (icarians) έφθασαν εκεί το 1848 και η εναλλακτική νηίδα που οραματίστηκε επέζησε με διάφορες μορφές σαράντα χρόνια, παρά τις μη προβλεπόμενες στις ασκήσεις επί χάρτου προσωπικές διενέξεις - αρκετά χρόνια δηλαδή μετά την αποχώρηση του Καμπέ από την κοινότητα και το θάνατό του.

λεγκαλισμός (πολ.) Η έκνομη επαναστατική δραστηριότητα, αλλά και η συνειδητή διάπραξη εγκλημάτων του λεγόμενου κοινού ποινικού δικαίου για κοινωνικούς σκοπούς ή για ατομικούς κάτω από το ανάλογο ιδεολογικό επικάλυμμα. Στην κοινωνική του διάσταση εντάσσονται η έμπρακτη προπαγάνδα και η κοινωνική απαλλοτρίωση, «νομιμοποιούμενες» από την αναρχική ηθική· στην ατομική του η δήθεν αθική εγωιστική δραστηριότητα που παρά την ελευθεριακή της φαινομενικότητα βρίσκεται, σύμφωνα με τους θιασώτες του κοινωνικού αναρχισμού, εγκλωβισμένη στον αξιακό πυρήνα του αστισμού.

Ίλιτς, Ιβάν (Illich, Ivan) (εκλ. συγγ.) Εβραϊκής καταγωγής, αυστριακός διανοούμενος γεννημένος στη Βιέννη το 1926. Ένας ιδιότυπος και αταξινόμητος πανεπιστήμονας με καθολικές καταβολές, λαμπρές θεολογικές και φιλοσοφικές σπουδές και καριέρα ιερέα και πανεπιστημιακού. Υπήρξε αντιπρόεδρος του Καθολικού Πανεπιστημίου του Πουέρτο Ρίκο και ιδρυτής του Κέντρου για τη Διαπολιτισμική Τεκμηρίωση του Μεξικού. Ο Ίλιτς διαμήνυσε το 1971: «την αμετάκλητη απόφασή [του] να παραιτηθεί ολοκληρωτικά από την υπηρεσία της Εκ-

κλησίας, να πάψει να ασκεί τα ιερατικά [του] καθήκοντα και να αποκηρύξει τελείως όλους τους τίτλους, τα αξιώματα, τα οφέλη και τα προνόμια που [του] προσήκουν ως ιερέα» (Πλιτς, Ι., *Για τις Ανάγκες του Ανθρώπου Σήμερα*, σ. 116). Έκτοτε θα επικεντρωθεί σε μια ελευθεριακών προσανατολισμών ριζική κριτική του θεσμού της εκπαίδευσης με το βιβλίο του *Κοινωνία χωρίς Σχολεία* (1971), της άλογης ανάπτυξης με το ευπώλητο *Στο Σοσιαλισμό Φτάνεις μόνο με Ποδήλατο* (1974) και της εξουσιαστικής φύσης της ιατρικής επιστήμης με το *Ιατρική Νέμεση* (1976). Την τελευταία περίοδο της αποδεσμευμένης ζωής του θα τη μοιράσει μεταξύ ΗΠΑ, Μεξικού και Γερμανίας, διδάσκοντας σε πανεπιστημιακά ιδρύματα και, συνεπής στις απόψεις του για την ιατρική (που του έδινε λίγους μήνες ζωής), θα πολεμήσει τον καρκίνο επί δύο δεκαετίες με διαλογισμό, γιόγκα και στο τελευταίο στάδιο καπνίζοντας όπιο. Θα πεθάνει στωικά το 2002.

Δουμνάντι, βλ. *Περωτισμένοι*

Ινδιάνοι των Μητροπόλεων [Indiani Metropolitani] (ιστ.) Αυτόνομο αντιεξουσιαστικό κίνημα που ξέθαψε το τσεκούρι του κοινωνικού πολέμου στα μέσα της δεκαετίας του 1970 στην Ιταλία μετά από τη συνένωση σκόρπιων μητροπολιτικών φυλών στο Φεστιβάλ Νέων Προλετάρων του περιοδικού *Γυμνός Βασιλιάς* [Re Nudo] στο Μιλάνο. Θιασώτες του συνειδητού αυθορμητισμού, θα εξαπλωθούν σαν ανατρεπτικός ιός στην Μπολόνια, στη Ρώμη και αλλού και θα επιδοθούν σε άγριες διαδηλώσεις, καταλήψεις και βίαιες παρεμβάσεις σε εμπορευματικές καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, εκτοξεύοντας συνθήματα όπως: «περισσότερη δουλειά, μικρότερος μισθός», «εξου-

«Ινδιάνοι» σπουδαστές του πανεπιστημίου του Τρέντο σε μια τελετουργία δρόμου το Φεβρουάριο του 1977 (φωτ.: Τζιόρτζιο Σάλομον).

Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας

σία στα αφεντικά», που σάρκαζαν τη νουνεχή αριστερά, πριν διαλυθούν ή μεταλλαχθούν στα τέλη της μολυβένιας δεκαετίας.

Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας [Institute for Social Ecology] (ελευθ. εκπ.) Ελευθεριακό εκπαιδευτικό ίδρυμα που ίδρυσαν στο Βερμόντ το 1974 ο αναρχοκομμουνιστής τότε Μάρεϊ Μπούκταν και ο ανθρωπολόγος Νταν Τσόντορκοβ, αποσκοπώντας μέσω μιας αντιαυταρχικής αγωγής (απουσία υποχρεωτικών μαθημάτων, εδρών, εξετάσεων) στη μελέτη των νέων θεωρητικών και πρακτικών προκλήσεων που έθετε επί κοινωνικού τάπητος το οξυνόμενο οικολογικό πρόβλημα.

Το Ινστιτούτο, που παρείχε πτυχιακούς και μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών σε συνεργασία με το Κολέγιο του Μπέρλιγκτον, παρότι υπολειπόμενα μετά το θάνατο του Μπούκταν, θα ανακοινώσει στο διαδίκτυο το 2006 την επανίδρυσή του, διαβεβαιώνοντας ότι «παραμένει πιστό στην κεντρική σημασία ενός αντιεξουσιαστικού, οικολογικού και ουτοπικού οράματος για τον καιρό μας», για να καταλήξει: «Επιζητούμε να υλοποιήσουμε την άμεση δημοκρατία στις κοινότητές μας και να θεμελιώσουμε την πρακτική μας εργασία σε ένα συνεκτικό σώμα από πολιτικές, οικολογικές και ηθικές αρχές» (*Ευτοπία*, τ. 14, Φεβρουάριος 2007, σ. 16).

Ιντέα, λ' [L'Idée: Η Ιδέα] (εφημ.) Τρίγλωσση (ιταλικά, γαλλικά, ελληνικά) αναρχική εφημερίδα που δύο φύλλα της κυκλοφόρησαν το 1911 στην Αίγυπτο με πρωτοβουλία ιταλών αναρχικών και του ισπανού σκηνοθέτη Αρμάντ Γκέρα. Τα ελληνικά άρθρα της υπέγραφαν ο Σταύρος Κουχτσόγλου, ο Γιώργος Βρισμιτζάκης και ο αγνώστων λοιπών στοιχείων Σπάρτακος.

ιναβεντουαλισμός (πολ.) Ελληνιστί ο ατομικισμός. «Ο όρος υποδηλώνει το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού του ατόμου απέναντι στις οικονομικές, στις πολιτικές και γενικότερα στις κοινωνικές αξίες και επιρροές» (Θ. Α. Βασιλείου - Ν. Σταματάκη, *Λεξικό Επιστημών του Ανθρώπου*, σ. 61). Ως ιδεολογία επιβάλλεται πολυτρόπως ή διαχέεται υποδορίως στο κοινωνικό σώμα και μπορεί να εκδηλώνεται ανά περίπτωση: ως αστική αξία, μικροαστική «πρακτική θεωρία», αναχωρητισμός, «επαναστατικός» ζαμανφουτισμός και εξουσιοφρενικό παραλήρημα.

Ιντιμίντια [Indymedia] (επικ.) Διαδικτυακός «δημοσιογραφικός» οργανισμός που ξεκίνησε τη λειτουργία του το Νοέμβριο του 1999 στο Σιάτλ και εξαπλώθηκε γρήγορα σ' όλο τον πλανήτη. Σήμερα διαθέτει παγκοσμίως περίπου 150 σάιτ (τα 50

στις ΗΠΑ), παρέχοντας εναλλακτική ενημέρωση σε χρήστες που επιζητούν μια αμφίδρομη επικοινωνιακή σχέση. Στην Ελλάδα, το Athens Indymedia λειτουργεί από τις 29 Οκτωβρίου του 2001 και αυτοσυστήνεται ως «μια ανοιχτή συλλογικότητα ατόμων που προσφέρουν άμεση και μη εμπορευματική πληροφόρηση», απευθυνόμενο σε ένα «χώρο» που ορθώς θεωρεί ότι «οι πραγματικά σημαντικές ειδήσεις κυκλοφορούν μόνο από στόμα σε στόμα». Το Ιντιμίντια έχει προσφέρει τα μέγιστα τα τελευταία χρόνια στην αντιπληροφόρηση αλλά παραμένει πολλές φορές ευάλωτο στις παρεμβολές ανώνυμων παρακρατικών ψιθυριστών και φυσικά του ίντερνετ... αρβύλα.

Ιππότες της Εργασίας [Knights of Labor] (οργ.) Μαζική μυστική εργατική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1869 στη Φιλαδέλφεια των ΗΠΑ από τον Γιουράια Σμιθ Στίβεν [Uriah Smith Stephens], για να διεκδικήσει καλύτερες συνθήκες εργασίας, μεγαλύτερα μεροκάματα, την ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην παραγωγική διαδικασία και να λειτουργήσει ως αλληλοβοθητικός οργανισμός. Η ύπαρξή τους έγινε ευρέως γνωστή χρόνια αργότερα, όταν τα μέλη της, ανάμεσά τους και πολλοί αναρχικοί, είχαν φτάσει αισίως τα 750.000. Η δυναμική των Ιπποτών της Εργασίας έσβησε γρήγορα

και ο αριθμός των μελών τους μειώθηκε στις 90.000 στο τέλος του 19ου αιώνα.

Ισβέστια [Известия: Νέα] (εφημ.) Το δημοσιογραφικό όργανο της εξεγερμένης Κρονστανδής το οποίο εξέδιδε η Προσωρινή Επαναστατική Επιτροπή της από τις 3 ως τις 16 Μαρτίου του 1921. Στα δεκατέσσερα φύλλα της οι εξεγερμένοι πρόβαλλαν τις ελευθεριακές θέσεις και τα αιτήματα της κομμούνιας, διασκορπίζαν τις συκοφαντικές τερατολογίες του κομμουνιστικού τύπου που εκπορεύονταν από τις «άνετες φωλιές της Τσεκά», συντόνιζαν την οργάνωσή της, εμφύχωναν τον πληθυσμό και δημοσίευαν εκκλήσεις για αλληλεγγύη στο ρωσικό αγροτικό και εργατικό προλεταριάτο. «Αδέλφια, σπάστε τις αλυσίδες σας!», κατέληγε το αισιόδοξο κείμενο του ναύτη Ενβί-

Ισπανία

κτις, στο στερνό φύλλο της, παραμονή της πτώσης της πόλης, «Ξημερώνει η μέρα της Τρίτης Επανάστασης. Εδώ στην Κρονστάνδη λάμπει και ξαναφωτίζει ο ήλιος της λευτεριάς. Η εξουσία των σφετεριστών έχει καταρρεύσει σα χάρτινος πύργος κι εμείς, επιτέλους λεύτεροι, οικοδομούμε τα επαναστατικά σοβιέτ μας» (Σερζ, Β.,- Μπέφκμαν, Α., *Οι Ισβέστιες της Κρονστάνδης*. σ. 118). || Βλ. επ. **εξέγερση της Κρονστάνδης, Κρονστάνδη**.

Ισπανία (καιν. γεωγρ.) Χώρα της Ιβηρικής Χερσονήσου και παρ' ολίγον του... υπαρκτού αναρχισμού. Υπήρξε η μοναδική χώρα στα παγκόσμια χρονικά, όπου εκδηλώθηκε μια γενικευμένη ελευθεριακή επανάσταση, τον Ιούλιο του 1936, η οποία φυσικά δεν σχεδιάστηκε επί χάρτου, αλλά προπαρασκευάστηκε επί ενός εδάφους σαφώς δεκτικού στις αναρχικές αρχές. Ο φεντεραλισμός «μοιάζει να έχει φτιαχτεί ειδικά για το έδαφος της Ισπανίας, όπου η κάθε φυσική υποδιαίρεση της χώρας έχει διατηρήσει απόλυτα τη γεωγραφική της ιδιαιτερότητα» (Νετλάου, Μ., *Ιστορία της Αναρχίας*, σ. 105-06), διαπίστωνε προφητικά δεκαετίες πριν την έκρηξη της ο αναρχικός γεωγράφος Ελιζέ Ρεκλί και την ίδια περίπου εποχή ένας έλληνας λογοτέχνης, ο Ιωάννης Κονδυλάκης, με το ψευδώνυμο Διαβάτης, στο χρονογράφημά του με τίτλο «Τò Έδαφος», έκρινε «οτι ή μόνη παραγωγή εις τήν όποίαν ή Ίσπανία πρωτεύει εινε ή παραγωγή άναρχικών και φλάρων [σ.σ. ιερέων, καλογήρων]. Πιθανώς μάλιστα ή άφθονία του δευτέρου τούτου προϊόντος δεν εινε άσχετος με τήν άφθονίαν του πρώτου. Οι παπάδες εινε οι κύριοι αίτιοι τής παρακμής και τής κακοδαιμονίας τής Ίσπανίας (...) ούδαμου εινε τόσον αίσθητή ή πενία και ή άθλιότης όσον εις τό κράτος του νεαρού Άλφόνσου. Και εις τοιούτον έδαφος, πλήρες δυσαρρεσειών και άγανακτήσεων, έπόμενον ήτο να εύδοκιμήση ή σπορά τής κοινωνικής επαναστάσεως» (*Εμπρός*, 1.6.1906, φ. 3453, σ. 1). Η προαναφερθείσα λοιπόν σπορά έγινε στην Ισπανία το 1868 από τον άγγελο της αναρχίας Τζουζέπε Φανέλι, που συγχρότση τον πρώτο μπακουινικό πυρήνα της Α΄ Διεθνούς. Για να ακολουθήσει, ιδιαίτερα μετά την ίδρυση το 1910 της CNT και αργότερα το 1927 της FAI, μια πολύτροπη και πυρετώδης ελευθεριακή δραστηριότητα δεκαετιών -εκδοτική (βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά), πολιτιστική (ελευθεριακά αθηναία), εκπαιδευτική (σύγχρονα σχολεία τύπου Φερέρ), συνδικαλιστική (γενικές και άγριες απεργίες), απαλλοτριωτική (Σολιδάριος κ.ά.) και εξεγερσική (Αραγονία, Ανδαλουσία, Βαρκελώνη κ.α.)- η οποία οδήγησε στο «σύντομο καλοκαίρι της αναρχίας» του 1936. || Βλ. επ. **Αλληλέγγυοι, Εθνική Συνομοσπονδία Εργασίας (CNT), ελευθεριακά αθηναία, Ιβηρική Αναρχική Ομοσπονδία (FAI), Φανέλι Τζουζέπε**.

Έτσι άρχισαν όλα. Η ανθρώπινη μαγιά του ελευθεριακού ισπανικού κινήματος που προέκυψε μετά από τη σχετική ζύμωση του Τζουζέπε Φανέλι, εικονιζόμενου στην κορυφή της σχηματισθείσας για το φωτογραφικό φακό... αντιεραρχικής πυραμίδας. Για την ιστορία απεικονίζονται οι: Χοσέ Ρουβάου Ντοναδέου, Άγγελ Θεναγκόρτα Μαθόν, Μανουέλ Κάνο Μαρτίνεθ, Φρανθίσκο Μόρα Μέντεθ, Μαρθελίνο Λόπεθ Φερνάντεθ, Αντόνιο Θερούδο Κάγιεθ, Ενρίκε Μιπορέλ Ματέο, Ανσέλμο Λορένθο Ασπερίγια, Χοσέ Ποσόλ Ουρικέν, Χούλιο Ρουβάου Ντοναδέου, Χοσέ Αντσουάρ Φερναντέθ, Μιγέλ Λανγκάρα Τσέα, Κιντίν Ροντρίγκεθ Φερνάντεθ, Αντόνιο Χιμένο Γιάτο, Ενρίκε Σιμάνκας Γκρισανίν, Άγγελ Μόρα Μέντεθ, Τομάς Φερνάντεθ Πατσέο, Μπενίτο Ροντρίγκεθ Φροντόν, Νικολάς Ροντρίγκεθ Φροντόν και Χοσέ Φερνάντεθ Νέιρα.

Ισπανία (βιβλ.) Ένα από τα βιβλία της σειράς «Ταξιδεύοντας» του διασημότερου έλληνα πεζογράφου, του Νίκου Καζαντζάκη, το οποίο συμπεριλαμβάνει και τις εντυπώσεις που αποκόμισε την εποχή της Ισπανικής Επανάστασης ως διαπιστευμένος ανταποκριτής της αθηναϊκής εφημερίδας Η Καθημερινή στη φασιστική φάλαγγα. Σ' αυτό ο παθιασμένος με τη «θέληση για δύναμη» συγγραφέας (που δεν κρύβει καθόλου την εκλεκτική του συμπάθεια για τους πειθαρχημένους φαλαγγίτες) επιχειρεί, εν είδη επιλόγου, χωρίς να παραγνωρίζει εντελώς τις κοινωνικές συνθήκες, μια υπεραπλουστευτική ψυχαναλυτική ερμηνεία των αιτιών του Εμφυλίου: «Οι Ισπανοί είναι πάνω απ' όλα ράτσας αφρικανική. Χρόνια ασάλευτοι κοιτάζουν, ακούν, λαχταρούν· ή καρδιά τους στερνιάζει. Κι άξερνα, ξεχειλίζει. Κι ό πόλεμος τότε, οι επικίντυνες περιπέτειες, ό έμφύλιος σπαραγμός, έρχονται σά δώρα ενός αιμοβόρου θεού για ν' άλαφρώσουν. Άλαφρώνουν, ξεδεύουν τó περίσσιο, ξαναγυρίζουν στη φυσική τους άκνησία» (Καζαντζάκης, Ν., Ισπανία, σ. 220).

**ΑΠΟ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ „ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΝ”
ΑΙ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ
ΤΟΥ ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΥ ΤΗΣ κ. Ν. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑΝ**

Τό φρεσκαίον δράμα τού έμφυλίου σπαραγμού, τó όπισθεν ή ή χώρα κúθη άπό τού όάρου και πάλιν κúθη, ότ παραλάση όλόκληρον **ΜΕ ΔΕΗΤΟΜΕΡΕΙΑΣ ΔΙ'ΝΗ ΣΤΟΥΣ ΚΑΙ ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΑΣ** και **ΜΕ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑΣ ΜΑΡΤΥΡΙΑΣ** έξαιρετικής εύλογικίας, εις τας πράγματι έξαιρετικώς περιγραφάς τού κ. **ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ**, ό όπισθεν άπό τών αρχών τού 'θναυοβρίου μετέδθη ώς άπεσταλμένος τής «Καθημερινής» εις την 'Ισπανίαν και **ΠΑΡΗΚΕΛΑΘΟΥΣΗΚΕΝ ΕΙΣ ΤΑΣ ΤΡΑΓΗΜΑΣ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΜΕΤΑΠΟΥ** τήν συσταρακτικήν κúθη τραγωδίαν.

Μερικά άπό τά κεφάλαια τής έξαιρετικής κúτης έξιστορήσεως: **Μεποδύργος** — **Σταλαμάγκας**. — Τί ειπέ ό Φρόνκος, τó όλικό επαθί τής συγχρόνου 'Ισπανίας. — Τί ειπέ ό Ούναμωσόν, τó πνευματικό επαθί τής συγχρόνου 'Ισπανίας. — **Γολέβο**, κατακλητακίον όπλαρα έρακίλων. — Τί έπαγγέλλονται οι έλευθέροι πολιορκημένοι του. — **Τό ήμερσι άγώνος**, ήρωϊσμός, ήρώϊσμος, ήρώϊσμος, μέχρι τής τελικής ήμέρας τής 'Ασπλευδρώσεως. — **Εις τά όρεσι** κρησάσματα τών άπαναστατών. — **Χωρίς καταετραμαμένα**, πώματα στους δρόμους. — **Τί άγών** οι χήροι τού πολέμου. — **Μάχη άναέρτου**. — **Εις τας πρώτας γραμμάς τού πυρός**. — **Άεροπλάνα** βομβαρδίζουσι την Μαδρίτην. — **Ένώ** παρακλωουοιθήμεν βομβαρδισμέν οις τά πρόθυρα τής Μαδρίτης. — **Τί λέν** οι άπιστοικοί τού δρόμου εις τώσιν τών εκποταμένων στρατιωτών. — **Οι Μαυριτανί** κúθη πολέμου. — **Φοβίροι** ήθί όσιν όταν κúθωνται τήν νύκτα. — **Έρώστος** ός όταν. — **Πώς** οι Μαυριτανί κúθωνται εις τών τών έρωστών. — **Τά έρώστος**, ήμερα, στρατιωτικά, κοινωνικά τόγματα τής έξέλες κρησάσεως. — **«Φαλαγγίτες»**, «**Ρακετάς**», «**Εσοκίθρονες**», «**Ασπίθ έρωστος**».

ΤΗΝ ΤΡΙΤΗΝ ΟΜΟΓ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗΝ ΤΩΝ ΑΡΩΝ

**ΗΩΣ ΔΙΕΚΑΓΕΤΑΙ Η ΦΟΒΕΡΑ ΠΑΛΗ
ΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΜΑΔΡΙΤΗΣ
(ΑΠΟ ΣΗΠΤΙ ΣΕ ΣΗΠΤΙ ΜΕ ΧΕΙΡΟΒΟΜΒΙΔΑΣ)**

Περιγραφή όπó τού κúθητου άπεσταλμένου τής κ. Ν. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Διαφημιστική καταχώρηση-αναγγελία στο Έθνος (22.11.1936, σ. 4) για τη δημοσίευση στην Καθημερινή των ανταποκρίσεων του Νίκου Καζαντζάκη από τη φλεγόμενη Ισπανία.

Ισπανική Διαθήκη (βιβλ.) Αυτοβιογραφικό αφήγημα του Άρθουρ Κέσελ, όπου ο σπουδαίος συγγραφέας, αναποκρυστών τον καιρό της Ισπανικής Επανάστασης του 1936 της εφημερίδας *Νέα Χρονικά* [*News Chronicle*], περιγράφει την οδυνηρή του εμπειρία στις φυλακές των φρανκιστών περιμένοντας να εκτελεστεί και συλλογάζεται «σχετικά με το φόβο του θανάτου», τη ζωή και τον άνθρωπο. «Σκεφτόμουν», γράφει, «ότι τα περιθώρια που αφήνει η κοινωνία για την πραγματοποίηση των επιτεύξεων που προέρχονται από το άτομο είναι πολύ περιορισμένα. (...) Και ξαφνικά νόμισα ότι κατάλαβα γιατί η αναρχία είναι τόσο αγαπητή στην Ισπανία. Για τους αναρχικούς το ανθρώπινο πρόβλημα είναι τόσο απλό όσο ένα καρύδι. Σκας το σκληρό τσόφλι της κοινωνικής εκπαίδευσης και γεύσαι τα υπόλοιπα με την καρδιά σου. Θεωρία σα μεταδοτική αρρώστια αλλά αναρωτιόμουν αν ποτέ τα καρδιά θα φύτευαν πάνω στα δέντρα χωρίς το τσόφλι» (Κέσελ, Α., *Ισπανική Διαθήκη*, σ. 98).

Μια από τις παρακαταθήκες της Ισπανικής Επανάστασης, η Αξιοπρέπεια.

Ισπανική Επανάσταση (ιστ.) Χαρακτηρίστηκε από πολλούς ως το σπουδαιότερο κοινωνικό πείραμα, καθώς στα 1936 οι εργάτες και αγρότες της αναρχοσυνδικαλιστικής CNT και οι αναρχικοί της FAI επιχείρησαν με σχετική βέβαια επιτυχία και μέσα σε ένα απολύτως εχθρικό περιβάλλον (εσωτερικό και διεθνές) να βάλουν σε εφαρμογή «ένα από τα ωραιότερα προγράμματα που προτάθηκαν ποτέ από επαναστατική οργάνωση του παρελθόντος [σ.σ. από τη CNT στο Συνέδριο της Σαραγόσας το 1936]», σύμφωνα με την πάντοτε αυστηρή

στις κρίσεις της Καταστασιακή Διεθνή. Η επανάσταση ξέσπασε στις 19 Ιουλίου του 1936, πραγματικά «σαν έτοιμη από καιρό», μετά από εβδομήντα χρόνια πολύμορφης αναρχικής δραστηριότητας με αφορμή το αναμενόμενο πραξικόπημα του στρατηγού Φράνκο. Αγκάλιασε τη μισή επικράτεια και έβησε μέσα σε ένα

διμέτωπο εμφύλιο πόλεμο, πολύ πριν ηττηθεί και στρατιωτικά το 1939. Παρότι πολλά θα μπορούσε να προσάψει κάποιος στην άτυπη ηγεσία της CNT και της FAI, η κριτική της αριστεράς (Τρότσκι κ.ά.) επικεντρώνεται αρνητικά σ' αυτό που υπήρξε το μεγαλείο της: Στην άρνησή τους να επιβάλλουν μια... αναρχική δικτατορία στο ξεκίνημα της επανάστασης, όταν οι συγκεκριμένες οργανώσεις διέθεταν την κοινωνική υπεροπλία στη μισή ισπανική επικράτεια. Όσοι από τους αναρχικούς που ενέπνευσε δεν σκοτώθηκαν, δεν εκτελέστηκαν στις πολεμικές επιχειρήσεις και δεν σάπισαν βασανιζόμενοι στις φρανκικές και ναζιστικές φυλακές, επέζησαν χρόνια εξόριστοι, κυρίως στη Γαλλία, στο Μεξικό και στη Λατινική Αμερική, με την προσμονή μιας επαναστατικής επιστροφής. «Οι περισσότεροι», θα διαπιστώσει η σύντροφος του Ντουρούτι, Εμιλιέν Μορέν, πίστευαν «ότι αρκεί να γυρίσουν στην Ισπανία, όταν έρθει ο καιρός, και μπορούν να ξαναρχίσουν από κει που σταμάτησαν τότε. Αλλά ό,τι έφυγε, έφυγε. Δεν κάνεις δυο φορές την ίδια επανάσταση» (Εντσενσιμπέργκερ, Χ., Μ., *Το Σύντομο Καλοκαίρι της Αναρχίας*, σ. 324). || Βλ. επ. Βαρκελώνη / Μάης του 1937, Ντουρούτι Ντουμάνχε Χοσέ Μικουεναβεντούρα, υπουργός αναρχικοί.

Γυναίκες και άντρες της Εθνικής Συνομοσπονδίας Εργασίας Ισπανίας (CNT) και της Ιβηρικής Αναρχικής Ομοσπονδίας (FAI) πάνω στα συντρίμια και τα σύμβολα του ιεραρχικού κόσμου, το καλοκαίρι του 1936, από το πενάκι του σπουδαίου κομίστα Ζακ Ταρντί.

Απόσπασμα της αναρχικής Ταξιαρχίας Ντουρούτι που έφθασε να αριθμεί 5.000 έως 6.000 μαχητές.

«Ιστορία έρωτα και αναρχίας» [«Film d'amore e d'anarchia»] (κινημ.) Αντιηρωική ιταλική κινηματογραφική παραγωγή του 1973 σε σενάριο και σκηνοθεσία της Λίνα Βερτιμίλερ, καταπληκτική μουσική του Νίνο Ρότα και πρωταγωνιστικό δίδυμο τους Τζιανκάρλο Τζανίνι και Μαριιάτζελα Μελάτο. Με σκηνικό ένα πορνείο της φασιστοκρατούμενης Ρώμης και πρόφαση μια σχεδιαζόμενη από αναρχικούς απόπειρα εκτέλεσης του Μουσολίνι, η Βερτιμίλερ επικεντρώνει τη ματιά της στις σχέσεις και την τραγική πορεία των ηρώων της: του «εν πλήρη συγχύσει αθώου» νεαρού αναρχικού αγρότη και της πόρνης που τον φιλοξενεί.

Ιστροάτι, Παναϊτ [Istrati, Panait] (εκλ. συγγ.) Ελευθεριακής ιδιοσυγκρασίας λογοτέχνης (Κυρά Κυραλίνα, Νερατζούλα Οι Χαϊδούκοι, Ο Μπάμπια Αγγελής, Τα Γαϊδουράγκαθα του Μπαραγκάν), γεννημένος στη Βράιλα το 1884 από μητέρα Ρουμάνια και πατέρα Κεφαλλονίτη, τον Γιώργο Βαλσάμη. Πέθανε μετά από μια κυριολεκτικά περιπετειώδη ζωή σε σανατόριο του Βουκουρεστίου το 1935, έχοντας κάνει και ένα σύντομο πέρασμα από τα άνδρα χωράφια του σοσιαλιστικού ρεαλισμού και τα... εργοστάσια σκέψης της Σοβιετικής Ένωσης, τα οποία και απαξίωσε στην τριλογία του: *Η Ρωσία Γυμνή*, *Σοβιέτ 1929* και *Προς μια Άλλη Φλό-*

Ιταλία

γα, σπάζοντας κάθε δεσμό με το κόμμα το 1929. Στους πρώην συντρόφους του, που τον κατηγορούσαν για προδοσία, αντιγύρισε το εξής αμίμητο: «Υπήρξα πάντοτε (...) ελεύθερος σκοπευτής τῆς κοινωνικῆς ταραχῆς, εἰς τὸ πλευρὸν τῶν ἀληθινῶν ἐπαναστατῶν διὰ μίαν καλύτεραν ἀνθρωπότητα», ὁμως, «μεταξὺ τῶν ἀλύσεων τοῦ ἐργοστασίου καὶ τῶν φθειρῶν, προτιμῶ τὰς φθείρας. Ἀλλά, πρὸ παντός, τὸ δικαίωμά μου νὰ ζύνωμαι ὅπως θέλω!...» (Κοινωνιολογικόν και Πολιτικόν Λεξικόν, τόμ. Β΄, σ. 1498, εφημ. *Ανεξάρτητος*).

Ισράτι και Καζαντζάκης στην
Αθήνα το 1928.

Ιταλία (κοιν. γεωγρ.) Μια χώρα δεκτική στις ελευθεριακές απόψεις από τα χρόνια της Α΄ Διεθνούς και της αντιεξουσιαστικής επιγόνου της. Η Ιταλία, παρά το γεγονός ότι δεν δικαίωσε τις υπεραισιόδοξες προσδοκίες για μια άμεση κοινωνική επανάσταση, τις οποίες έτρεφαν ο Μιχαήλ Μπακούνιν και οι σύντροφοί του στις εξεγέρσεις της Μπολόνια (1874) και του Μπενεβέτο (1877), ανέπτυξε εντούτοις στον επόμενο αιώνα ένα πολύμορφο, ρωμαλέο και μαζικό ελευθεριακό κίνημα, που ρίζωσε, παρά τις «προβλέψεις» των εθελουφλούντων γεννητόρων του «επιστημονικού σοσιαλισμού», κυρίως στις βιομηχανικές της περιοχές. Στην επικράτειά της, από το 1871 και μέχρι τη φασιστική επέλαση του 1926, εκκολάφτηκαν εκατοντάδες ομάδες, εκδόθηκαν 552 αναρχικά έντυπα και συγκροτήθηκαν δύο από τις μαζικότερες ελευθεριακές οργανώσεις, η Ιταλική Αναρχική Ένωση (UAI) και η Ιταλική Συνδικαλιστική Ένωση (USI) που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στο κίνημα των εργοστασιακών συμβουλίων του 1920-21. Στην Ιταλία έλαμψαν προσωπικότητες όλου του ελευθεριακού φάσματος (Κάρλο Καφιέρο, Ερίκο Μαλατέστα, Κα-

μίλο Μπερνέρι, Πιέτρο Γκόρι, Λουίτζι Φάμπρι, κ.ά.), άσκησαν με τον τρόπο τους την ένοπλη προπαγάνδα δεκάδες (Γκαετάνο Μπρέσι, Λουίτζι Λουκένι, Τζίνιο Λουτσέτι, Ρέντσο Νοβατόρε κ.ά.) και πολέμησαν το φασισμό χιλιάδες αναρχικοί παρτιζάνοι. Μεταπολεμικά στη χώρα συγκροτήθηκαν αρκετές οργανώσεις, όπως η Ιταλική Αναρχική Ομοσπονδία (FAI), οι Ομόσπονδες Αναρχικές Ομάδες κ.ά., εκδόθηκαν δεκάδες σπουδαία έντυπα, εκατοντάδες βιβλία, πραγματοποιήθηκαν πολλές κοινωνικές συγκρούσεις, απαλλοτριώσεις, βομβιστικές επιθέσεις ενώ ευδοκίμουν σήμερα ευάριθμα ελευθεριακά κοινωνικά κέντρα. || Βλ. επ. Γκέρι Πιέτρο, Καφέρο Κάρλο, Μαλατέστα Ερίκο, Μπαρνέρι Καμίλο, Ουμανιτά Νόβα, Ριβίστα Ανάρχικα, Φάμπρι Λουίτζι.

OGGI 13 OTTOBRE 1921

Unione Anarchica Italiana
(Gruppo "LA POLIGRAFIA" di Napoli)

**Uomini di ogni classe!
Uomini di ogni fede!**

Due lavoratori italiani, **NICOLA SACCO**
e **BARTOLOMEO Vanzetti**, sono stati
condannati a morte nell'America repubbli-
cana.

(Compara)

Accorgete, perciò, numerosi al **PRIMO
GRANDE COMIZIO di PROTESTA**
che avrà luogo la SERA di GIOVEDÌ 13 CORRI,
alle ore 19.30 in PIAZZA PRINCIPE UMBERTO.

Parleranno **Bruno MISERFARI** per
gli anarchici, **Carlo CIARDIELLO** per
i comunisti ed uno per i socialisti.
Nessuno manchi. (L'Anarchia)

Napoli - Via Principe Umberto, 13 - Tel. 24.00.00

Ιταλική Αναρχική Ένωση [Unione Anarchica Italiana (UAI)] (οργ.) Ομοσπονδιακής υφής οργάνωση που συγκροτήθηκε το 1920 και στο απόγειο της ξεπέρασε τα 20.000 μέλη. Δημοσιογραφικό της όργανο, υπό τη διεύθυνση του Ερίκο Μαλατέστα, η καθημερινή εφημερίδα *Νέα Ανθρωπότητα* [Umanità Nuova] με κυκλοφορία που υπερέβαινε κατά πολύ τον αριθμό των οργανωμένων αναρχικών.

Ιταλική Αναρχική Ομοσπονδία [Federazione Anarchica Italiana (FAI)] (οργ.) Μεταπολεμική οργανωτική συγκρότηση των ιταλών αναρχικών. Η FAI προέκυψε στο Α' Εθνικό Συνέδριο των ελευθεριακών στην Καράρα της Τοσκάνης το 1945 που οργάνωσαν επιζήσαντες αναρχικοί από το φασιστικό

πογκρόμ του Μεσοπολέμου, εθελοντές στην Ισπανική Επανάσταση και μαχητές του παρτιζάνικου αντιμουσολινικού αγώνα. Η FAI συνέβαλε καθοριστικά στη συγκρότηση το 1968 της Διεθνούς των Αναρχικών Ομοσπονδιών (IAF) και συνεχίζει -παρότι συρρικνωμένη- μέχρι σήμερα να εκφράζεται πάντα από την αειθαλή *Νέα Ανθρωπότητα* [Umanità Nuova].

Ιταλική Συνδικαλιστική Ένωση [Unione Sindacale Italiana (USI)] (οργ.) Οργάνωση «στο πλάγι της αναρχικής κίνησης» κατά τον Λουίτζι Φάμπρι «πού, αν και καθολοκληρία αυτόνομη από κάθε κομματική πολιτική, έχει κατεύθυνση καθαρά ελευθερόφιλη και διευθυντάς πού ως επί τὸ πλείστον είναι γνωστοί αναρχικοί»

(Γράμματα, τόμ. ΣΤ', τ. 2, 1920, σ. 91). Υπήρξε η ριζοσπαστική μετεξέλιξη το 1912 της Επιτροπής Άμεσης Δράσης του 1906, δηλαδή ενός συντονιστικού οργάνου εργατικών κέντρων, αναρχικής και σοσιαλεπαναστατικής επιρροής, που δρούσαν ανεξάρτητα από τη σοσιαλίζουσα Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας (CGL). Η USI στην πάροδο του χρόνου θα αποκτήσει σαφή αναρχοσυνδικαλιστικό χαρακτήρα και θα φέ-

ρει το 1915 στην κορυφή της... αντιεραρχικής της πυραμίδας ως γραμματέα τον αναρχικό Αρμάντο Μπρόντι. Στην περίοδο της ακμής της εκπροσωπεί 300.000 με 400.000 εργαζομένους, όταν και θα πρωταγωνιστήσει στις περιφημες καταλήψεις γης και εργοστασίων του 1920-21. Το 1922-23 θα πρωτοστατήσει στην ίδρυση της αναρχοσυνδικαλιστικής Διεθνούς Ένωσης Εργαζομένων (ΑΙΤ), πριν διαλυθεί -όχι χωρίς αντίσταση- από το μουσολινικό καθεστώς. Μια απόπειρα να ανασταθεί στο συνέδριο της Καράρας του 1945 απέτυχε και η USI θα επανιδρυθεί ουσιαστικά στην Αγκόνα το 1983. || Βλ. επ. Διεθνής Ένωση Εργαζομένων (ΑΙΤ), Μπρόντι Αρμάντο.

Αναμνηστικό στιγμιότυπο από το Δ' Συνέδριο της Ένωσης στη Ρώμη (10-13 Μαρτίου του 1922).

Ιτούρβε, Λόλα [Iturbe, Lola] (αναρχ.) Ισπανίδα αναρχική και σύμφωνα με την Γκόλντμαν «ταλαντούχα και φλογερή φεμινίστρια». Γεννήθηκε το 1902 και στην προεπαναστατική περίοδο επιδόθηκε στη συνδικαλιστική δραστηριότητα στο χώρο της ένδυσης και στη μαχητική αρθρογραφία. Μετεπαναστατικά οργανώθηκε και πολέμησε με τη γαλλική αντίσταση. Αργότερα, αυτοεξόριστη στο Μεξικό, συνεπής στην αναρχοφεμινιστική της θεώρηση, θα σκιαγραφήσει το 1974, σε έναν τόμο με τίτλο *Οι Γυναίκες στον Κοινωνικό Αγώνα - Ο Εμφύλιος Πόλεμος*

στην Ισπανία, τα πορτρέτα αρκετών από τις συντρόφισσές της που συμμετείχαν στην Ισπανική Επανάσταση. Επέστρεψε στη χώρα της το 1978 και πέθανε τον Ιανουάριο του 1990.

Τίφεν, Ερρίκος [Ibsen, Henrik] (εκλ. συγγ.) Αναρχοατομικιστικών αντιλήψεων περίφημος νορβηγός δραματουργός του 19ου αιώνα. Γεννήθηκε το 1828 στη Σιέν από πατέρα εφοπλιστή, αλλά καταστραμμένο οικονομικά, και στα δύσκολα πρώτα χρόνια της ζωής του εξοικονομούσε τα προς το ζην ως υπάλληλος φαρμακείου και δημοσιογράφος. Πρωτοεμφανίστηκε στο θεατρικό στερέωμα το 1849 με τον *Καταλίνα*, έργο επηρεασμένο από τις αστικοδημοκρατικές επαναστάσεις εκείνων των χρόνων, και συνέχισε το 1950 με τον *Τάφο του Ήρωα*. Η εθνικορομαντική αρχικά και πανσκανδιναβική στη συνέχεια χροιά των πρώτων έργων του,

θα μεταβληθεί σταδιακά -από το 1864 που θα εγκαταλείψει τη χώρα του, για να ζήσει στην Ιταλία και τη Γερμανία- σε μια έντονη κοινωνική, ψυχογραφική κριτική από αναρχοατομικιστική σκοπιά. Σ' αυτή την τελευταία και πιο γόνιμη συγγραφική περίοδο της ζωής του (πέθανε το 1906) θα παραδώσει, ως πολίτης του κόσμου και τα πιο σημαντικά και μέχρι σήμερα επίκαιρα έργα του: *Περ Γκιντ* (1867), *Ο Κάισαρ και ο Γαλιλαίος* (1873), *Νόρα* (1879), *Οι Βρικολακές* (1881). Για το σπουδαίο έργο του *Ένας Εχθρός του Λαού* (1882) η Έμα Γκόλντμαν θα γράψει: «Σ' αυτό το μεγάλο δράμα ο Τίφεν κάνει τις επικήδειες τελετές για ένα σάπιο ετοιμοθάνατο κοινωνικό σύστημα. Από τις στάχτες του σηκώνεται το ξαναγεννημένο άτομο, ο γενναίος κι ατρόμητος αντάρτης» (Κέντγουορντ, Ρ., *Οι Αναρχικοί*, σ. 98).

K

Καζέριο, Σάντε Τζερόνιμο [Caserio, Sante Geronimo] (αναρχ.) Ιταλός αναρχικός, φούρναρης στο επάγγελμα. Πολιτικός πρόσφυγας στη Γαλλία, σε ηλικία μόλις 21 χρόνων τραυμάτισε με μαχαίρι θανάσιμα, στις 24 Ιουνίου του 1894 στη Λιόν, τον πρόεδρο της Τρίτης Γαλλικής Δημοκρατίας Σαντί Καρνό, κραυγάζοντας: «Ζήτω η Επανάσταση, Ζήτω η Αναρχία». Ως σημαίνοντα λόγο της πράξης του επικαλέστηκε την εκδίκηση για τη μη απονομή χάριτος από τον πρόεδρο στον ομοϊδεάτη του Εμίλ Ανρί. Η αφαίρεση της ζωής του προέδρου από το «ξένο» χέρι θα σηματοδοτήσει το ξεκίνημα ενός άγριου πογκρόμ ενάντια στους ιταλούς μετανάστες, οι οποίοι αναγκάστηκαν να συγχροστούν ακόμη και με στρατιωτικά αγγίματα. Θα ακολουθήσει γενικευμένη καταστολή κάθε είδους αναρχικής δραστηριότητας στη χώρα, που θα κορυφωθεί με την περίφημη «Δίκη των Τριάντα» και ο Καζέριο, όπως και ο Εμίλ Ανρί, θα αντιμετωπίσει την γκιλοτίνα στις 16 Αυγούστου του 1894. || Βλ. επ. Ανρί Εμίλ, εκδίκηση, δόλιοι νόμοι.

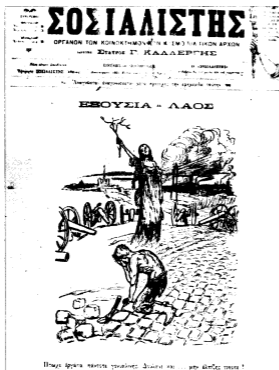
Η σκηνή της
φονικής απόπειρας
σε πρωτοσέλιδο
της αθηναϊκής
εφημερίδας *Το Άστυ*
(26.6.1894).

Καλατζόπουλος, Δημήτριος (αναρχ.) Αναρχικός εργάτης από τον Πύργο Ηλείας. Αργότερα, μέτοικος στο Βόλο, θα επιχειρήσει να διαδώσει τις κοινωνιστικές του απόψεις αρχικά ως επίσημος ανταποκριτής της «κοινωνιολογικής» εφημερίδας της γενέτειράς του *Νέον Φως* και μετά την αναστολή έκδοσής της στο βασίλειμα του 19ου αιώνα, το 1899, ως εκδότης (όπως εικάζεται) του αναρχικού φύλλου *Εργάτης*.

Καλλέργης, Σταύρος (εκλ. συγγ.) Ηγετική μορφή του πρώιμου κοινωνιστικού ρεύματος του 19ου αιώνα, άσπονδος φίλος και κατά καιρούς συνεργάτης του ετέρου των πρωτοπόρων Πλάτωνα Δρακούλη (οι δυο τους μαζί με τον Πλωτίνο Ροδοκανάκη είναι οι μόνοι Έλληνες που μνημονεύονται στην *Ιστορία της Αναρχίας* του Μαξ Νετλάου). Ένας μη δογματικός «πρακτικός κοσμοπολίτης σοσιαλιστής», ιδρυτής το 1890 του πολυτασιακού Κεντρικού Σοσιαλιστικού Συλλόγου της Αθήνας (όπου συνυπήρχαν σοσιαλιστές, αναρχικοί και χριστιανοκοινωνιστές) και εκδότης της σημαντικότερης και μακροβιότερης κοινωνιστικής εφημερίδας των καιρών του, του *Σοσιαλιστή* (1890-1902). Γεννήθηκε το 1864 στο Χουμέρι του Μυλοποτάμου Κρήτης και γνώρισε τις «νεωτερικές ιδέες» στον κύκλο του Ρόκου Χοϊδά, από αντιρρηθικά πανεπιστημιακά κείμενα, από το Άρδην και τις πρώτες μεταφράσεις έργων του Κραπότκιν του Πλάτωνα Δρακούλη. Έτσι, ενθουσιασμένος θα εγκαταλείψει τις σπουδές του στην Αρχιτεκτονική προς χάριν του κοινωνισμού. Υπήρξε ο άνθρωπος που πρωτοδιοργάνωσε το 1893 στην Αθήνα εκδήλωση για την εργατική πρωτομαγιά και ανέγνωσε τα αιτήματα της συγκέντρωσης σε ένα εμβρόντητο ακροατήριο από τα θεωρεία της Βουλής. Κατά τη δεκατετράμηνη παραμονή του στη Γαλλία, όπου κατέφυγε μετά την πολυδιάσπαση του Κεντρικού Σοσιαλιστικού Συλλόγου, γνώρισε διά ζώσης τις σημαντικότερες μορφές της «μερίδας» του: τους αναρχικούς Σεμπαστιάν Φορ, Ζαν Γκραβ, Λουίζ Μισέλ, τους σοσιαλιστές επαναστάτες Αλεμάν, Παύλο Αργυριάδη κ.ά. Ο ίδιος κρίνοντας ότι: «ναί μὲν ἡ Κοινωνία φυσικῶς καὶ ἀναγκαιῶς ἔ' ἀπολήξῃ εἰς τὴν Ἀναρχίαν ἢ ὅποια εἶνε τὸ τέλειον καθεστῶς, ἀλλ' ἀδύνατον νομιζομεν τὴν μετάβασιν τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὴν Ἀναρχίαν ἀπ' εὐθείας», (*Σοσιαλιστής*, Α' δεκαπενθήμερο Ιουνίου 1893, φ. 25, σ. 1), θα προωθήσει χωρίς επιτυχία σ' ὅλη του τη ζωή την υπόθεση της συγκρότησης ενός πολυτασιακού πολιτικού φορέα. Θα εργαστεί ως «πρακτικός κοσμοπολίτης» για τη σύνθεση των αποτελούντων τη «διεθνική μερίδα» (μαρξιστών και αναρχικών) και θα αποτυπώσει την κοινωνική και προσωπική του διαδρομή: στα άρθρα του στο *Σοσιαλιστή*, στο *Πρόγραμμα* του Συλλόγου, στον *Ὁδηγὸν παντός Ἀνθρώπου* (1892), στο *Ἐγκόλιον τοῦ Ἐργάτου* (1893), στην *«Επι-*

μέρι του Μυλοποτάμου Κρήτης και γνώρισε τις «νεωτερικές ιδέες» στον κύκλο του Ρόκου Χοϊδά, από αντιρρηθικά πανεπιστημιακά κείμενα, από το Άρδην και τις πρώτες μεταφράσεις έργων του Κραπότκιν του Πλάτωνα Δρακούλη. Έτσι, ενθουσιασμένος θα εγκαταλείψει τις σπουδές του στην Αρχιτεκτονική προς χάριν του κοινωνισμού. Υπήρξε ο άνθρωπος που πρωτοδιοργάνωσε το 1893 στην Αθήνα εκδήλωση για την εργατική πρωτομαγιά και ανέγνωσε τα αιτήματα της συγκέντρωσης σε ένα εμβρόντητο ακροατήριο από τα θεωρεία της Βουλής. Κατά τη δεκατετράμηνη παραμονή του στη Γαλλία, όπου κατέφυγε μετά την πολυδιάσπαση του Κεντρικού Σοσιαλιστικού Συλλόγου, γνώρισε διά ζώσης τις σημαντικότερες μορφές της «μερίδας» του: τους αναρχικούς Σεμπαστιάν Φορ, Ζαν Γκραβ, Λουίζ Μισέλ, τους σοσιαλιστές επαναστάτες Αλεμάν, Παύλο Αργυριάδη κ.ά. Ο ίδιος κρίνοντας ότι: «ναί μὲν ἡ Κοινωνία φυσικῶς καὶ ἀναγκαιῶς ἔ' ἀπολήξῃ εἰς τὴν Ἀναρχίαν ἢ ὅποια εἶνε τὸ τέλειον καθεστῶς, ἀλλ' ἀδύνατον νομιζομεν τὴν μετάβασιν τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὴν Ἀναρχίαν ἀπ' εὐθείας», (*Σοσιαλιστής*, Α' δεκαπενθήμερο Ιουνίου 1893, φ. 25, σ. 1), θα προωθήσει χωρίς επιτυχία σ' ὅλη του τη ζωή την υπόθεση της συγκρότησης ενός πολυτασιακού πολιτικού φορέα. Θα εργαστεί ως «πρακτικός κοσμοπολίτης» για τη σύνθεση των αποτελούντων τη «διεθνική μερίδα» (μαρξιστών και αναρχικών) και θα αποτυπώσει την κοινωνική και προσωπική του διαδρομή: στα άρθρα του στο *Σοσιαλιστή*, στο *Πρόγραμμα* του Συλλόγου, στον *Ὁδηγὸν παντός Ἀνθρώπου* (1892), στο *Ἐγκόλιον τοῦ Ἐργάτου* (1893), στην *«Επι-*

στολήν πρὸς ἅπαντας τοὺς «Ἑλληνας Σοσιαλιστάς» (1898), στην «Ἐκκλησίαν πρὸς τὰς Σοσιαλιστικὰς Ἐφημερίδας, Συλλόγους, Λέσχας, Κέντρα, Ὁμίλους καὶ Βουλευτὰς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς» καὶ σε μια «Διάλεξίν» του στην Αθήνα το 1914, ὅταν πια φρονοῦσε ὅτι: «Ὁ Διεθνισμὸς ἢ Κοσμοπολιτισμὸς εἶναι ζήτημα μακρᾶς ἐξελιξεως». Ὁ Σταύρος Καλλέργης πέθανε στην γενέτειρά του το 1926, ὅπου ζοῦσε σε πλήρη ἐνδεια, ἔχοντας ὡς τελευταῖο του παράσημο τὴν επανεκλογή του ἀπὸ τοὺς συντοπιτεῖς του ὡς πληρεξουσίου τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου ἀπὸ τὴν Ἐπαναστατικὴ Συνέλευση τῶν Κρητῶν. || Βλ. ἐπ. «Ἐξ Αἰῶν Προσδοκίας», Κεν-

τρικός Σοσιαλιστικός Σύλλογος, Ὁδηγὸς Παντὸς Ἀνθρώπου, πρακτικὸς κοσμοπολιτισμὸς, Σοσιαλιστής.

Καλλιοντζής, Βασίλειος (εκλ. συγγ.) Δικηγόρος, διανοούμενος, ἐκδότης τῆς εφημερίδας *Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις* καὶ πολιτικὸς φίλος του ριζοσπάστη πατρινού πολιτικὸ Ἀνδρέα Ρηγόπουλου. Ὁ Καλλιοντζής ἀποστασιοποιήθηκε δημοσίως ἀπὸ τὴς δραστηριότητες του Δημοκρατικὸ Ὑλλόγου του Λαοῦ στὴν Πάτρα το 1877, τῆς παρθενικῆς δηλαδὴ ἐλευθεριακῆς κίνησης στὸν ἐλλαδικὸ χῶρο. Ἐντούτοις, μα σχεδὸν εικοσαετία ἀργότερα, θα συνδράμει στὴν κοινωνικὴ παρέμβαση τῆς δευτέρης ἀναρχικῆς συλλογικότητάς τῆς πόλης του, μεταφράζοντας ἀρθρα γάλλων κυρίως ἀναρχικῶν γιὰ λογαριασμὸ τῆς εφημερίδας *Ἐπί τα Πρόσω* (1896-98) καὶ κυκλοφορώντας σε χειρόγραφη μορφή τὸ βιβλίο *Ἐξέλιξις καὶ Ἐξέγερσις* του Ἐλιζέ Ρεκλί. «Συγγράμματα, Ἐφημερίδες, Ἡμερολόγια, φυλλάδια κλπ. Ἰδίᾳ ἐκ Παρισίων», θα θυμηθεῖ ἀργότερα ὁ Δημήτριος Ἀρνέλλος, «ἐστέλλοντο εἰς τὰς Ἀθήνας, Πάτρας καὶ Πύργον καὶ ὁ ἀγὼν ἐβοηθεῖτο ἐπωφελῶς διὰ τῶν μεταφράσεων τούτων. Τὰ μεταφραζόμενα ἔργα ἀνῆκον εἰς συγγραφεῖς διαφόρους δρώντας εἴτε εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐπαναστατικῶν σοσιαλιστῶν, εἴτε εἰς τοὺς ὁμίλους τῶν ἐλευ-

θέρων σοσιαλιστών, δηλονότι αναρχικών. Έφημερίδες σοσιαλιστικές και δὴ ἀναρχικαὶ εἶδον τὸ φῶς ἐν Ἀθήναις, ἐν Πάτραις καὶ ἐν Πύργῳ, πάμπολλα δὲ φυλλάδια ἀναρχικὰ ἐξεδόθησαν ἐν Πάτραις μεταφράζοντος τοῦ Β. Καλλιωντζή» (Ο Κοινωνισμός, τ. 33, 29.10.1910, σ. 4). Ο Καλλιωντζής πέθανε ἀπὸ ἀποπληξία στὴν Πάτρα το 1899. || Βλ. ἐπ. *Αναρχικός Ὀμιλος Πατρῶν, Ἐπὶ τὰ Πρόσω*.

Καλεμὲν, Ρεϊμόν [Callemin, Raymond]

(αναρχ.) Γάλλος ἀναρχοατομιστής, μέλος τῆς Συμμορίας Μπονὸ. Ο γνωστός στους κύκλους τῆς φιλοϊεργκαλιστικῆς ἐφημερίδας *Ἡ Ἀναρχία* [L'Anarchie] καὶ τοῦ ἐλευθεριακοῦ κοινοβίου τοῦ Ρομενβίλ με τὸ παρατσούκλι «Ρεϊμόν ἡ Ἐπιστήμη» γιὰ τὸ θαυμασμό του σε καθετὶ τὸ ἐπιστημονικὸ ἐκτὸς βέβαια του... «ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ». Γεννήθηκε το 1890, συνελήφθη γιὰ συμμετοχὴ στὴν περιώνυμη ομάδα το 1912 καὶ πέθανε ἀμετανόητος στὴ γκιλοτίνα ἕνα χρόνο ἀργότερα. «Ἡμασταν περισσότερο ὠμοὶ καὶ λιγότερο υποκριτές, αὐτὸ εἶναι ὅλο» (Πέρι, Ρ., *Ἡ Συμμορία Μπονὸ*, σ. 246), συνόψιζε κυνικὰ σε ἕνα ἐκτεταμένο αὐτοβιογραφικὸ κείμενο στο ὁποῖο ἐξιστοροῦσε τὴ δράση του, ποὺ παραδόθηκε κατ' ἐντολὴ του ἀπὸ τὸ δικηγόρο του στὴν ἐφημερίδα *Le Journal* καὶ δημοσιεύθηκε μετὰ τὴν ἐκτέλεσή του. || Βλ. ἐπ. «*Συμμορία Μπονὸ*».

Καλιτζάς, Μιχάλης (αναρχ.) Ένα δεκαπεντάχρονο παιδί του οποίου ἡ πσισώπλατη δολοφονία ἀπὸ τὸν ἐλεύθερο τῶρα αστυνομικὸ Μελίστα, κατὰ τὴ διάρκεια «επεισοδίων» ἐπεισοδίων στὶς 17 Νοεμβρίου τοῦ 1985, θα πυροδοτησε μὴ σειρὰ ποικίλων ὀργισμένων κοινωνικῶν ἀντιδράσεων: κατάληψη τοῦ Χημείου καὶ τοῦ Πολυτεχνείου στὴν Ἀθήνα καὶ σχολῶν στὴν ἐπαρχία, ἀγριεὶς διαδηλώσεις καὶ ὁδομαχίες, ἀλλὰ καὶ ποιητικὲς «ἀντὶ στεφάνου» καταθέσεις στὴ μνήμη του, ὅπως αὐτὴ τοῦ τριανταεξάχρονου ἀναρχικοῦ ποιητῆ Ἀντώνη Γκίκα, ὁ ὁποῖος αὐτοκτόνησε τὸν ἐπόμενο χρόνο: «Τὴ νύχτα ποὺ χύθηκε στο δισκοπότηρο / σα θεῖα μετάληψη τὸ αἷμα / τῶν δέκα-πέντε-χρόνων... / Τὴ νύχτα

Καμί, Αλμπέρ

που άναφαν στους δρόμους οι φωτιές / και στις καρδιές Ξέσπασαν πυρκαγιές / και ζωντάνεψαν οι νεκροί στα οδοφράγματα / κι απάντησαν στο προσκλητήριο: ΠΑΡΩΝ! / Τη νύχτα που ο κατακλισμός των ασφυξιογόνων / πλημμύρισε τα μάτια, όχι από θλίψη μοναχά... / Τη νύχτα που η "τρέλα" Ξεσηκώθηκε / κόντρα στη "λογική" των σούπερ-μάρκετ / και χόρτασαν οι πεινασμένες ψυχές / με την αντι-εξουσιαστική τροφή... / Τη νύχτα εκείνη σταμάτησαν να πίνουν / οι αλκοολικοί (ποιητές και μη) / κείνη τη νύχτα κόψαν μαχαίρι το ποτό / εκτός απ' το κοκτέηλ μολότωφ / HIC CALIX. / Ιδού στο δισκοπότηρο / το αίμα του Μιχάλη / το αίμα το δικό σου / το αίμα το δικό μου / το αίμα μας» (Άναρχος, τ. 4, Μάιος 1986, σ. 5).

Καμί, Αλμπέρ [Camus, Albert] (εκλ. συγγ.)

Γάλλος ελευθεριακός υπαρξιστής, δημοσιογράφος, διανοούμενος και λογοτέχνης, βραβευμένος με Νόμπελ (1957) παρότι Ξένος στον κόσμο της καθεστωτικής διανόησης. Αυτουργός των δοκιμίων *Ο Μύθος του Σίσυφου* (1942) και *Ο Επαναστατημένος Άνθρωπος* (1951), των αριστουργηματικών αλληγορικών

μυθιστοριών *Ο Ξένος* (1941), *Η Πανούκλα* (1946), *Η Πτώση* (1956) και των θεατρικών *Εξέγερση στις Αστουριές* (1936), *Οι Δίκαιοι* (1947) κ.ά. Γεννήθηκε το 1913 στην Αλγερία, σπούδασε φιλοσοφία, πήρε ενεργό μέρος στη γαλλική αντίσταση και σκοτώθηκε κατά τρόπο «παράλογο» το 1960 σε ένα αυτοκινητιστικό δυστύχημα. Πολέμμος σε όλη του τη ζωή κάθε μορφής ολοκληρωτισμού, αναγνώριζε ήδη από το 1947 τη ρίζα του στην ψευδή συνείδηση των ακραιφνών επαναστατών όταν έγραφε: «Το δυστύχημα είναι πως βρισκόμαστε σε μια εποχή ιδεολογιών, και μάλιστα ιδεολογιών ολοκληρωτικών, δηλαδή ιδεολογιών τόσο σίγουρων για τον εαυτό τους και την μακρόβια αλήθεια τους που βλέπουν την σωτηρία του κόσμου κάτω από την κυριαρχία τους. (...) Όταν κάποιος θέλει να ενοποιήσει όλο τον κόσμο στο όνομα μιας ιδεολογίας, δεν υπάρχει άλλος τρόπος παρά να μετατρέψει τον κόσμο σε κάτι τυφλό, άσπαστο και κουφό όπως η ίδια η ιδεολογία» (Άλφα, 10.1.1998, φ. 116, σ. 7).

Καμπαλέρος [Caballeros] (αυτ. ομ.) Αυτόνομη έφιππη συλλογικότητα που συγκροτήθηκε στην Αθήνα στις αρχές του 21ου αιώνα από κούριερ και ντελιβεράδες, δηλαδή από νέους κυρίως ανθρώπους που παλεύουν στο δρόμο με τα μηχανάκια τους για ένα μεροκάματο ή νυχτοκάματο του τρόμου.

«Καμπαρέ Βολτέρ» [«Cabaret Voltaire»] (αβαν.) Το περίφημο καλλιτεχνικό στέκι της Ζυρίχης, όπου σύγχαζε η ανατρεπτική ελίτ (Ούγκο Μπαλ, Έμι Χένιγκς,

Τριστάν Τζαρά κ.ά.) και κυοφόρησε τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα το αισθητικοπολιτικό κίνημα του ντανταΐσμού. || Βλ. επ. νταντά.

Καπλάν, Φανί Γιεφίμοβνα [Καπλαν, Φαννι Εφιμοβνα] (εκλ. συγγ.) Ρωσίδα σοσιαλεπαναστάτρια (πρώην αναρχική). Η γυναίκα που επιχειρήσε ανεπιτυχώς να εκτελέσει στις 30 Αυγούστου του 1918 τον Λένιν. Μετά το αποτυχημένο της διάβημα έπεσε στα χέρια της Τσεκά, «ανακρίθηκε» και φυσικά εκτελέστηκε τρεις μέρες αργότερα παρόντος του «προλεταρίου ποιητή» Μπένντι που είχε προσκληθεί «να παραστεί στην εκτέλεση για να του δοθεί “επαναστατική έμπνευση”» (Σερζ, Β., *Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη*, σ. 710). Το πτώμα της μισότυφλης από προηγούμενη «θητεία» της στα τσαρικά κάτεργα Καπλάν διελύθη, άγνωστο πώς και γιατί, στα εξ ων συνετέθη.

«Κάραβελ» (κοιν. γεωγρ.) Αθηναϊκό Ξενοδοχείο. Χώρος συνεύρεσης της εγχώριας ελίτ που έγινε «προσιτός» και στη μητροπολιτική πλέμπα, όταν στις 4 Δεκεμβρίου του 1984 αναρχικοί και αυτόνομοι θα επιχειρήσουν με μια μαζική και μαχητική πορεία 3.000 περίπου ατόμων να το «πυρπολήσουν» με σκοπό να διαταράξουν ή και να ματαιώσουν μια σύναξη της «αφρόκρεμας» της ευρωπαϊκής ακροδεξιάς που συνεδρίαζε, προεξάρχοντος του Ζαν Μαρί Λεπέν. Παρεπόμενα του εγχειρήματος ήταν οι άγριες συγκρούσεις και οι συλλήψεις έξι ατόμων (εκ των οποίων οι τέσσερις παραπέμφθηκαν με την κατηγορία της «προσβολής του πολιτεύματος», δηλαδή επί «εσχάτη προδοσία») κάτω από την πίεση έξαλλων πρωτοσέλιδων από τη *Μεσημβρινή* μέχρι το *Ριζοσπάστη*. Η αναστολή από τη σοσιαλιστική κυβέρνηση του Αντρέα Παπανδρέου ουσιαστικών άρθρων του συντάγματος, η απαγόρευση κάθε συγκέντρωσης σε όλη την ελληνική επικράτεια και μια εκτεταμένη αστυνομική εισβολή στο... «κράτος των Εξαρχείων» που ολοκληρώθηκε με τη σύλληψη 170 αναρχικών και αυτόνομων που συνεδρίαζαν στα γραφεία της τότε αυτόνομης *Ρήξης* στην οδό Θεμιστοκλέους 37.

Καραμπιλιαν, Δημήτριος (αναρχ.) Αχαιός ράφτης και τυπογράφος, γεννημένος στο Μιντιλόγλι το 1872, ένας από τους πιο συγχροτημένους αναρχικούς των καιρών του. Ως μέλος της ελευθεριακής τάσης της Σοσιαλιστικής Αδελφότητας της Πά-

τρας θα εκδώσει με τους συντρόφους του, Κοτζιά και Σταυρόπουλο, στις αρχές του 1896 τη βραχύβια κομμουνιστική εφημερίδα *Εμπρός* και όταν η οργάνωση αυτοδιαλυθεί, ο ίδιος θα δραστηριοποιηθεί στον κύκλο της αναρχικής *Επί τα Πρόσω*. Μετά την πρόσκαιρη αναστολή της κυκλοφορίας της εφημερίδας –λόγω φυλάκισης του εκδότη της Ι. Μ. Μαγκανάρα για την υπόθεση Μάτσαλη– ο Καραμπίλιας θα αναλάβει με τον Σταυρόπουλο την ευθύνη της επανέκδοσής της. Το Φεβρουάριο του 1898 μετά από την απόπειρα δολοφονίας του βασιλιά Γεωργίου του Α' από τον Καρδίτση και τις διώξεις των αναρχικών που ακολούθη-

σαν, ο Καραμπίλιας, δικασμένος ερήμην σε τετράμηνη φυλάκιση, θα καταφύγει στην Αθήνα όπου θα συμμετάσχει μέχρι το 1901 στις δραστηριότητες του Αναρχικού Εργατικού Συνδέσμου της πρωτεύουσας και κατόπιν, εξαιτίας του ασφυκτικού κλίματος που είχε δημιουργηθεί, θα μεταναστεύσει στην Αίγυπτο. Εκεί με τον πυργιώτη ομοϊδεάτη του Πάνο Μαχαιρά θα συμβάλει στην ίδρυση και λειτουργία του Διεθνούς Αναγνωστηρίου συμπράττοντας με ιταλούς αναρχικούς εργαζομένους. Στη συνέχεια θα μετοικήσει στη Γαλλία, όπου και θα γνωρίσει τη σύντροφο όλης της κατοπινής ζωής του Λουίζ-Μελανί Πιερέτ [Louise-Melanie Pierrette]. Με την επιστροφή του στα πάτρια (1913-14) θα ξαναπιάνει το επάγγελμα του ράφτη και θα παρεμβαίνει κατά τρόπο σαφώς μετριοπαθέστερο στα κοινωνικά τεκταινόμενα των καιρών. Το 1928 θα μεταφράσει το βιβλίο του Μπενζαμέν Κονσταν *Ο Χριστιανισμός*, μια δεκαπενταετία αργότερα θα εμπιστευθεί το πολύτιμο αρχείο του στον... αμερόληπτο Γιάννη Κορδάτο και το 1946 θα συνδράμει στη συγκρότηση της Νομαρχιακής Επιτροπής του συνασπισμού Σοσιαλιστικό Κόμμα-Ενωση Λαϊκής Δημοκρατίας (ΣΚ-ΕΛΔ) του Σβώλου και του Τσιριμώκου. Στις 13 Σεπτεμβρίου του 1956 θα πεθάνει, έχοντας προλάβει να αφηγηθεί πτυχές της κοινωνικής ιστορίας του τόπου του στο 30ο φύλλο της εφημερίδας *Σημερινή* τον Απρίλιο του 1950. || Βλ. επ. *Αναρχικός Εργατικός Σύνδεσμος*, *Αναρχικός Όμιλος Πατρών*, *«Ληρησήφηροι»*, *Διεθνές Αναγνωστήριο*, *Επί τα Πρόσω*, «μπούβλικο», *Σοσιαλιστική Αδελφότης Πατρών*.

Καρδίτσης, Γεώργιος (πρόσ.) Δημοτικός υπάλληλος, ο αυτοργός (μαζί με τον Ι. Γεωργίου ή Κυριακό) της αποτυχημένης απόπειρας εκτέλεσης στις 14 Φεβρουαρίου του 1898 του βασιλιά Γεωργίου του Α'. Οι ιστοριογράφοι δεν έχουν ακόμη καταλήξει σε ένα συμπέρασμα για τα κίνητρα της πράξης του. Άλλοι έκριναν το διάβημα του Καρδίτση σκηνοθετημένο από την Αυλή, άλλοι διέγνωσαν πατριωτικά κίνητρα (εχδίκηση για την ήττα στον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897) και κάποιοι, όπως ο Κορδάτος, αποφάνθησαν ότι οι δράστες υπήρξαν ενεργούμενα ξέ-

νων δυνάμεων. Οι αστυνομικές αρχές διείδαν φυσικά αναρχικό δάκτυλο πίσω από την απόπειρα του Καρδίτση -που τελικά εκτελέστηκε όπως και ο συνεργός του- και έστρεψαν τις άκαρπες έρευνές τους στους συνήθεις υπόπτους των καιρών, στους κύκλους των αρνελλιστών και των «ελεύθερων σοσιαλιστών» της Πάτρας. «Άμέσως τήν επομένην τῆς κατά τοῦ Βασιλέως ἀποπείρας ὁ εἰσαγγελεὺς τῶν ἐνταυθα Ἐφετῶν

εἰδοποιήθη παρὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις συναδέλφου του, κληθεὶς ἐπὶ τούτῳ εἰς τὸ τηλεγραφεῖον, ὅπως ἐνεργήσῃ δραστηρίως πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ἐν τῇ πόλει μας ἀναρχικῶν, οἵτινες μάλιστα ἐκδίδουσι καὶ τὴν ἀναρχικὴν ἐφημερίδα "Ἐπὶ τὰ Πρόσω" (...) Ἐζητήθησαν φύλλα τινὰ τῆς "Ἐπὶ τὰ πρόσω" καὶ ἀνεκρίθησαν τινὲς τῶν θεωρουμένων ὡς ἀναρχικῶν» (Σκριπ, 22.2.1898, φ. 897, σ. 2).

«Καρκαλού» (κινημ.) Ποιητική κινηματογραφική περιπλάνηση (1984) του σπουδαίου και πραγματικά ανεξάρτητου σκηνοθέτη Σταύρου Τορνέ (1932-1988). Σε ένα από τα γκρο πλαν της ταινίας φιγουράρει για πρώτη και ίσως μόνη φορά στο σελλόνιτ η *Ἐπί τα Πρόσω* (1898) του Αναρχικού Ομίλου Πατρών. Εκτός από την «Καρκαλού», ο σκηνοθέτης κληροδότησε στους κινηματογραφόφιλους τις επίσης ποιητικές ταινίες «Μπαλαμόσ», «Ντανίλο Τρέλες», «Ένας ερωδιός για τη Γερμανία» κ.ά.

Καρούι, Εντουάρ [Carouy, Édouard] (αναρχ.) Βέλγος αναρχοατομικιστής, περιφερειακό μέλος της «Συμμορίας Μπονό». Εφαρμόζοντας στην πράξη το αγαπημένο του σύνθημα «Ελευθερία ή Θάνατος», αυτοκτόνησε μια μέρα του Φεβρουαρίου του 1913 στα τριάντα του, καταπίνοντας μια κάψουλα κυανιούχου καλίου προ-

κειμένου να μην εκτίσει την εξοντωτική ποινή των ισόβιων καταναγκαστικών έργων στην οποία είχε καταδικαστεί. Ήταν η τρίτη κατά σειρά και πετυχημένη τελικά απόπειρα να δώσει τέλος σε μια ζωή για την οποία έσυρε λίγες αράδες περιμένοντας την απόφαση των ενόρκων. Μια απόφαση που ψυχανεμιζόταν, όταν έγραφε: «Ξανάζησα απόψε ολόκληρη την άθλια, σύντομη ζωή μου. Δεν γνώρισα παρά ελάχιστη χαρά ή ευτυχία και ομολογώ ότι μπορεί να έχω κάνει λάθη. Όλα

Κάρπεντερ, Έντουαρντ

μου τα όνειρα για ευτυχία πάντοτε συντρίβονταν, την στιγμή ακριβώς που πίστευα ότι θα τα πραγματοποιούσα. Χωρίς να έχω γνωρίσει τις χαρές της ύπαρξης, θα εγκαταλείψω αυτόν τον κόσμο χωρίς λύπη» (Πέρι, Ρ., *Η Συμμορία Μπονό*, σ. 242).

Κάρπεντερ, Έντουαρντ [Carpenter, Edward] (εκλ. συγγ.) Βρετανός διανοούμενος, συγγραφέας (*Παγανισμός και Χριστιανική Θρησκεία, Η Ιστορία του Έρωτα και της Ψυχής, Η Τέχνη της Δημιουργίας, Το Ενδιάμεσο Σέξ κ.ά.*), πρώιμος οικολόγος, ελευθεριακός σοσιαλιστής και ελευθεριάζων εραστής. Από τους πρώτους που στον 19ο αιώνα δεν έκρυψε τις ομοφυλόφιλες επιλογές του, αλλά τουναντίον αγωνίστηκε διά του έντυπου λόγου ανοιχτά για τη σεξουαλική απελευθέρωση και τα δικαιώματα των γυναικών, των φυλακισμένων και βίωσε εμπράκτως με τους κατά καιρούς συντρόφους και φίλους του τις φουσκοκρατικές του θεωρήσεις σε μια εναλλακτική κοινότητα στα περίχωρα του Σέφιλντ μέχρι το θάνατό του στα 85 του χρόνια, το 1929.

Καρποκράτης (φιλ.) Γνωστικός φιλόσοφος της ελληνιστικής περιόδου. Έζησε στην Αίγυπτο το 2ο μ.Χ. αιώνα και οι εξισωτικές του διδασκαλίες σε συνάρτηση με τη λιμπερτινιστική (ελευθεριάζουσα) αντίληψη πολλών γνωστικών περί της διαχείρισης της σαρκός ενέπνευσαν τον... οργιαστικό χριστιανοκομμουνισμό των Αδαμιτών.

Καστοριάδης, Κορηλίου (εκλ. συγγ.) Μείζων φιλόσοφος του 20ού αιώνα, ψυχαναλυτής και ελευθεριακός στοχαστής, εκ των εισηγητών της κοινωνικής αυτονομίας. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1922 και αργότερα εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου και σπούδασε νομικά, οικονομικά και φιλοσοφία. Στην Κατοχή, το 1941, θα ενταχθεί στις γραμμές του ΚΚΕ και λίγο αργότερα, κάτω από την καταλυτική επιρροή του Α. Στίνα θα στραφεί στον τροτσκισμό. Στα 1945 θα καταφύγει μετά από μεσολάβηση των γαλλικών αρχών στο Παρίσι μαζί με πολλούς άλλους διανοητές και καλλιτέχνες, όπως τον Κώστα Παπαϊ-

ωάννου, τον Κώστα Αξελό, τον Ιάnnη Ξενάκη κ.ά. Εκεί θα εργαστεί αρχικά ως στατιστολόγος και στη συνέχεια, από το 1948, ως διευθυντής της υπηρεσίας Στατιστικής Εθνικών Λογαριασμών και Μελετών Ανάπτυξης του ΟΟΣΑ, ιδιότητα κατά

πολλούς ασύμβατη με την κοινωνική του κοσμοθεώρηση. Την ίδια χρονιά με τον Κλόντ Λεφόρ θα ηγηθούν μιας αποσχιστικής τάσης του τροτσκιστικού χώρου και θα εκδώσουν το περίφημο περιοδικό *Σοσιαλισμός ή Βαρβαρότητα* [*Socialisme ou Barbarie*] (1948-66) το οποίο θα ασκήσει δριμεία κριτική στο σοβιετικό μοντέλο εξουσίας και σταδιακά θα κόψει τις γέφυρες τόσο με την τροτσκιστική μαρξιστική εκδοχή όσο και με τον ίδιο το μαρξισμό ως όχημα για την κοινωνική χειραφέτηση. Τα βασικότερα άρθρα που έγραψε για το περιοδικό θα συμπεριληφθούν στα βιβλία του *Η Γραφειοκρατική Κοινωνία* (1973) και *Η Πείρα του Εργατικού Κινήματος* (1974). Ο Μάγης του 1968 θα οδηγήσει οριστικά τη σκέψη του Καστοριάδη, όπως και άλλων διανοουμένων, σε μια ελευθεριακή αυτόνομη τροχιά. Παράλληλα, θα ασχοληθεί μέχρι το τέλος της ζωής του (Παρίσι, 1997) κριτικά με τη ριζοσπαστική οικολογία, το στρουκτουραλισμό και την ψυχανάλυση και θα δημιουργήσει στα 1974 τη δική του ψυχαναλυτική ομάδα, μετά από τη ρήξη του με την τάση του Λακάν. Καρπός της πιο γόνιμης περιόδου της ζωής του, μια σειρά βιβλίων, με σημαντικότερα τα: *Η Φαντασική Θέσμιση της Κοινωνίας*, *Τα Σταυροδρόμια του Λαβύρινθου*, *Η Άνοδος της Ασημαντότητας*, *Ο Θρυμματισμένος Κόσμος*, *Από την Οικολογία στην Αυτονομία*. Από το ανέκδοτο έργο του, που βγαίνει πια σταδιακά στο φως, ξεχωρίζει μια σειρά σεμιναρίων που άρχισε να εκδίδεται υπό το γενικό τίτλο *Η Ελληνική Ιδιαιτερότητα*. || Βλ. επ. *αυτονομία, Κεφάλαιο, φαντασικό κοινωνικό*.

Ο Καστοριάδης το Σεπτέμβριο του 1945 (τρίτος από αριστερά) με τους Γ. Κουμάντο, Λίζα Σκουζέ, Μιμίκια Κρανάκη, Δ. Δούκαρη, Ρόδη Κανακάρη-Ρούφο, Ηλία Ρουσόπουλο και Τάκη Κύρκο (φωτ.: αρχείο Μιμίκιας Κρανάκη).

Κατάκτηση του Ψωμιού, η (βιβλ.) Ένα από τα σπουδαιότερα έργα του Πιοτρ Κραπότκιν που μεταφράστηκε μόλις τελευταία στα ελληνικά από τις εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος. Ένα πολύ μικρό απόσπασμά του δημοσίευσε το μακρινό 1896, υπό τον τίτλο «*Η Κατάκτησις τοῦ Ἄρτου*», ο φιλοαναρχικός εκείνη την εποχή *Σοσιαλιστής* - ο Σταύρος Καλλέργης είχε μόλις επιστρέψει από τη Γαλλία, επηρεασμένος από

καταλήψεις

το ελευθεριακό εκεί κλίμα. «Η ανθρωπότης έταμε την επί τα πρόσω οδόν της πρό άμνημονεύτων χρόνων, κάθ' ους ό άνθρωπος, κατασκευάζων στοιχειώδη έργαλεία έκ πυρίτου λίθου, έζη έκ τής θήρας καταλείπων ως μόνην κληρονομίαν εις τά τέκνα του τά άντρα τών βράχων, πεινγρά τινα λίθινα σκεύη και τήν φύσιν, άγανθώ, άκατάληπτον, τρομεράν, κάθ' ης έδει να παλαίση προς συντήρησιν της εύτελους αυτού ύπάρξεως» (Σοσιαλιστής, Β' δεκαπενθήμερο Ιανουαρίου 104 (1896), φ. 60, σ. 2).

καταλήψεις (κοιν. εγχ.) Η αυθαίρετη προαιώνια πρακτική που γέννησε την ιδιοκτησία στον πλανήτη. Ως κοινωνικά εγχειρήματα, οι καταλήψεις στη γενικευμένη επαναστατική τους εφαρμογή καλούνται να απελευθερώσουν την ανθρωπότητα από τα δεσμά της ιδιοκτησίας και στην αποσπασματική εκδοχή τους να δημιουργήσουν προσωρινές αυτόνομες ζώνες, αποδίδοντας στα μέλη τους μονάχα το δικαίωμα χρήσης γης, κτιρίων, εργοστασίων, σχολών, παραλιών, πάρκων κ.λπ. Ως κινηματική παράμετρο τις συναντάμε στα εργατικά και αγροτικά επαναστατικά εγχειρήματα του 20ού αιώνα (Ρωσία, Γερμανία, Ιταλία, Ισπανία, Ουγγαρία, Μεξικό, Λατινική Αμερική) και ως βιωματική στην εναλλακτική δραστηριότητα ελευθεριακών, αναρχικών και αυτονόμων στο Δυτικό, αλλά και στον Τρίτο Κόσμο, από τη δεκαετία του 1960 ενώ στην Ελλάδα (με τη γνωστή χρονοκαθυστέρηση) από τη δεκαετία του 1970.

Χωρίς σοβαρά επεισόδια έληξαν οι καταλήψεις

Η σύλληψη του αναρχικού
Θόδωρου Πισμίου
κατά την βίαιη εκκένωση
της κατάληψης Βαλτετσίου 42
(Ελευθεροτυπία, 13.1.1982).

**Πιάστηκαν 19 μετά από έφοδο
της αστυνομίας στα τρία κτίρια**

καταλήψεις στην Ελλάδα (κοιν. εγχ.) Πέρα από το Πολυτεχνείο του 1973 και το κίνημα καταλήψεων πανεπιστημιακών σχολών του 1978-79, το εναρκτήριο κατα-

ληπτικό λάκτισμα εγκαταλειμμένων κτιρίων δόθηκε από αναρχικούς, αντιεξουσιαστές και αυτόνομους με έναν υποτυπώδη συντονισμό και σχετική επιτυχία το Νοέμβριο του 1981 (μετά την απολύτως επιτυχή... κατάληψη της πολιτικής εξουσίας από το ΠΑΣΟΚ) στα Εξάρχεια (Βαλτετσίου 42), στο Ηράκλειο Αττικής (Βίλα Στέλλα) και στη Θεσσαλονίκη. Θα ακολουθήσουν έκτοτε δεκάδες βραχύβιες και κάποιες μετρημένες στα δάκτυλα μακρόβιες καταλήψεις. Ενδεικτικά καταγράφουμε στην Αθήνα την κατάληψη «Κεραμεικού» (Κεραμεικού και Μυλλέρου 24, 1990-1997), την επί των οδών Αλκαμένους και Ταρσού (1993-95), την αυτόνομη Φερρών και Φυλής, τη Βίλα Αμαλίας (Αχαρνών και Χέυδεν, 1990-2012) και τη «Λέλας Καραγιάννη» στην Κυψέλη. Στη Θεσσαλονίκη, τη Βίλα Βαρβάρα (1994-98), τη Φάμπρικα Υφανέτ, την Τεττα Incognita και την πεντάχρονη (1985-90) επί της Λεωφόρου Νίκης κ.ά. «Είμαστε άνθρωποι που δεν μπορούμε ούτε θέλουμε να ζήσουμε με τον υπάρχοντα τρόπο ζωής που μας αναγκάζει να περνάμε τη ζωή μας σε εργοστάσια, μπαρ, καφενεία, ταβέρνες και γενικά σε όλους τους χώρους που αποτελούν τον κόσμο της εργασίας και της κουλτούρας του. Γιατί στους χώρους αυτούς οι σχέσεις είναι ψεύτικες και εμπορευματικές, με αποτέλεσμα την αποξένωση, τη μοναξιά, τη μιζέρια και την αλλοτρίωση», τόνιζε μεταξύ άλλων η πρώτη ανακοίνωση (6.11.1981) της κατάληψης της Βαλτετσίου. || Βλ. επ. **Βίλα Αμαλίας, Βίλα Βαρβάρα, Λέλας Καραγιάννη 37, Τέρα Ινκόνιτα, Φάμπρικα Υφανέτ.**

κατασκευασμένη κατάσταση (νεολ.) Σύμφωνα με τους καταστασιακούς επανοητές του όρου: «Στιγμή της ζωής συγκεκριμένα και συνειδητά κατασκευασμένη απ' τη συλλογική οργάνωση μιας ενιαίας ατμόσφαιρας κι ενός παιχνιδιού γεγονότων» (Καταστασιακή Διεθνής - Cobra κ.ά., *Το Αισθητικό και το Πολιτικό*, σ. 95).

Καταστασιακή Διεθνής [Internationale Situationniste] (αβαν.) Κλειστή αισθητικοπολιτική οργάνωση της πρωτοπορίας, αντιεραρχικής δομής, σύμφωνα με την ίδια, που προέκυψε τον Ιούλιο του 1957 στη συνδιάσκεψη του Κόζιο ντ'Αρόσα της Ιταλίας από την ενοποίηση της Λετριστικής Διεθνούς (Γκι Ντεμπόρ, Μισέλ Μπερστάιν), της Ψυχογεωγραφικής Επιτροπής του Λονδίνου (Ραλφ Ράμνεϊ) και του Διεθνούς Κινήματος για ένα Φανταστικό Μπαουχάους (Άσγκερ Γιόρν, Τζουζέπε Πινό - Γκαλίτσο, Πιέρο Σμόντο, Έλενα Βερόνε). Στη δεκαπενταετή της διαδρομή, αντλώντας δημιουργικά τόσο από τις προγενέστερες καλλιτεχνικές πρωτοποριακές σχολές (νταντά, σουρεαλισμός) όσο και από το θεωρητικό οπλοστάσιο όλων των συνιστωσών του κοινωνικού κινήματος (ουτοπικών, μαρξιστικών και αναρχικών), κατόρθωσε να παρουσιάσει μια ενδιαφέρουσα πρόταση για το ξεπέραςμα της τέχνης και μια ριζική κριτική του θεάματος και της καθημερινής ζωής. Η οργάνωση επαναφέροντας ξεχασμένες κοινωνικές πρακτικές είτε εφευρίσκοντας καινούργιες, θα επιχειρήσει να συνθέσει μια, αν όχι καινοφανή, τουλάχιστον γοητευτική

«Η αρχή μιας εποχής» (Απρίλιος 1957). Από αριστερά Τζουζέπε Πινό-Γκαλίτσιο, Πιέρο Σιμόντο, Έλενα Βερόνε, Μισέλ Μπερυσταίν, Γκι Ντεμπόρ, Άσγκερ Γιορν και Βάλτερ Όλμο.

αντικρατική πρακτική θεωρία στην κατεύθυνση της γενικευμένης αυτοδιεύθυνσης μέσω του συμβουλιακού κομμουνισμού. Με τα δώδεκα τεύχη της ομώνυμης επιθεώρησης και τα βασικά θεωρητικά της κείμενα (*Η Κοινωνία του Θεάματος* του Γκι Ντεμπόρ, η *Πραγματεία Σαβουάρ Βιβρ προς Χρήση των Νέων Θεάματος* και το *Από την Άγρια Απεργία στη Γενικευμένη Αυτοδιεύθυνση* του Ραούλ Βανεγκέμ, το *Περί της Τρομοκρατίας και του Κράτους* του Τζανφράνκο Σανγκουινέτι κ.ά.) θα καταδείξει τον κατασταλτικό ρόλο της χωροταξίας και θα επαναφέρει στο προσκήνιο την κριτική της εργασίας και της ιδεολογίας. Θα υποδείξει νέους τρόπους χρήσης του ανατρεπτικού παιχνιδιού με τις τεχνικές της εκτροπής και της οικειοποίησης, της μεταστροφής και της δολιοφθοράς. Ολιγομελής και εσωτερική, θα υποστηρίξει ότι η ανάλυσή της δικαιώθηκε στην ελευθεριακή έκρηξη του Γαλλικού Μάη του '68 (προκαλώντας το Σκάνδαλο του Στρασβούργου, σπέρνοντας με τους Λυσσασμένους ένα εποικοδομητικό χάος, συμμετέχοντας στην Επιτροπή Κατάληψης της Σορβόνης και στο Συμβούλιο για τη Συνέχιση των Καταλήψεων). Εντούτοις, θα αυτοδιαλυθεί λίγα χρόνια αργότερα, το 1972, εν μέσω θεωρητικών και προσωπικών αντεγκλήσεων, αποχωρήσεων (Βανεγκέμ) και απαντωτών διαγραφών. Πολλοί θα δουν στο «άδοξο τέλος» της (που θα συνοπογράψουν οι Ντεμπόρ και Σανγκουινέτι με τη μπροσούρα τους *Το Αληθινό Σχίσμα στη Διεθνή*), τη στρατηγική διάλυση της Καταστασιακής Διεθνούς από τον «άτυπο καθοδηγητή της» τον Γκι Ντεμπόρ, προκειμένου να προλάβει τη μετατροπή της σε ένα συνονθύλευμα ενατενιστών και φιλοκαταστασιακών και να αποτρέψει την εισβολή της ιδεολογίας στους κόλπους της. Στην Ελλάδα, όπου δεν υπήρξε αυθεντική καταστασιακή εκπροσώπηση ούτε ελευθεριακή παράδοση, η προβολή των απόψεών της έγινε κατά παγκόσμια πρωτοτυπία από τους αναρχικούς εκδοτικούς οίκους, ενώ όψεις της θεωρίας της θα εγχολωθθεί σύμπας ο αντικρατικός χώρος και όχι ο μαρξιστικός, παρά τις εμφανείς εκλεκτικές τους συγγένειες. Έτσι, η Καταστασιακή Διεθνής θα επηρεάσει δημιουργικά τους συμβουλιακούς αναρχικούς στην εξέγερση του Πολυτεχνείου του 1973 και μερικές αυτόνομες ομάδες της περιόδου 1990-2010 και επιδερμικά ατομικιστές αναρχικούς, νεονεοσαγιεφικούς, μηδενιστές και τερορίστες.

|| Βλ. επ. Βασιλείμ Ραούλ, εκτροπή και οικειοποίηση, ενατενιστές, Λυσοσασμένοι, μεταστροφή, Ντεμπόρ Γκι, προβοκάτσια, Σκάνδαλο του Στραβούργου, ψυχογεωγραφία.

«Κάτω...» (σύνθ.) «...το κράτος, η εξουσία, ο στρατός...» και μύρια όσα άλλα, κακά, στραβά και τρισάβλια. Η ουσιαστική συνθηματολογική γαριφτούρα κάθε εκτροπής από την εποχή του Πολυτεχνείου του 1973 που, επαναλαμβανόμενη μονότονα σε κάθε «μίμησιν πράξεως σπουδαίας και τελείας» στην περίοδο της Μεταπολίτευσης, κούρασε ακόμη και τον άγνωστο αναρχικό της δεκαετίας του 1980 που συμπλήρωνε αυτοσαρκαστικά στη μακριά λίστα των προς εξοβελισμό θεσμών: «...Κάτω στον Πειραιά στα Καμίνια». || Βλ. επ. Αιγάιο, ιερύσουλαι και βλάσφημα συνθήματα, κνίτης, «Μην περιμένετε...».

Πολυτεχνείο 1973. Κάτω από το αφορισμένο σύνθημα με σταυρωμένα τα χέρια διακρίνεται ο γενειοφόρος αναρχικός Νίκος Μπαλής.

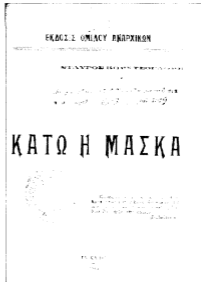
Κατήχηση του Επαναστάτη, η (μπρος.) Ένα ολοκληρωτικής αντίληψης και ιησούιτικής νοοτροπίας μανιφέστο του 19ου αιώνα, παντελώς ασύμβατο με τον αξιακό πυρήνα κάθε ελευθεριακής θεώρησης, το οποίο παραδόξως συνδέθηκε έκτοτε

Κάτω ή Μάσκα

με τον αναρχισμό. Το στρατευμένο πνεύμα αυτοθυσίας που τη διατρέχει δεν νομιμοποιεί στο ελάχιστο την αποδοχή της πιο αυστηρής ιεράρχησης στην επαναστατική οργάνωση, τη χρήση κάθε μέσου για την επίτευξη του «ιερού» σκοπού και την αντιμετώπιση των μη μυημένων ανθρώπων σαν αναλώσιμο υλικό, σαν «ένα μέρος του κοινού επαναστατικού κεφαλαίου» στη διάθεση των «αόρατων» επαγγελματιών επαναστατών. Βρέθηκε κρυπτογραφημένη στα λιγοστά υπάρχοντα του Σεργκέι Νετσάγιεβ κατά τη σύλληψή του από τις ελβετικές αρχές και η δημοσιοποίησή του αποτέλεσε μια από τις πέτρες του «μπακουινικού σκανδάλου» στα χρόνια της Α' Διεθνούς που προκάλεσαν τελικά τη διαγραφή του ρώσου αναρχικού. Από τον Μαρξ και τους επιγόνους του αποδόθηκε χαϊρέκακα στον Μιχαήλ Μπακούιν, από αναρχικούς ιστορικούς εκ του προχείρου στον Νετσάγιεβ και αρκετοί μεταγενέστεροι μελετητές είτε χρέωσαν την πατρότητα του κειμένου και στους δύο είτε διέγνωσαν μπακουινικές επιρροές σε νετσαγιεφικό πόνημα. Η χρόνια διένεξη περί του εμπνευστή και συγγραφέα της *Κατήχησης* και της σχέσης του με το αναρχικό κοινωνικό πρόταγμα τερματίστηκε με τη δημοσίευση από τους Άρτουρ Λέγνιν και Μιχαήλ Κονφίνο μέρους των αρχείων της κόρης του Γκέρτσεν, Ναταλίας, που περιείχε και την αλληλογραφία του Μπακούιν με τον κύκλο των ρώσων εξορίστων, του «Βαρόνου» Νετσάγιεβ συμπεριλαμβανομένου. «Θυμάστε πόσο ενοχληθήκατε όταν σας είπα ότι είστε ένας *abrek*», δηλαδή ορεισίβιος Καυκάσιος διωγμένος από τη φυλή του, «και η κατήχησή σας κατήχηση *abreki*», του απευθύνεται ένας καταρρακωμένος Μπακούιν, που βρίσκει ωστόσο έστω και κατόπιμ εορτής τη διαύγεια και τη δύναμη να υποστηρίξει: «μια οργάνωση που επιθυμεί ειλικρινά και αποκλειστικά να ελευθερώσει τη ζωή του λαού οφείλει να υιοθετήσει ένα πρόγραμμα που να είναι πλήρης έκφραση των βλέψεών του. (...) Δεν επιβάλλει στον λαό καινούργιους κανονισμούς, καινούργιες συνήθειες ή τρόπους ζωής, αλλά δίνει μόνον ελεύθερη διέξοδο στη θέλησή του και ανοίγει πλατιούς ορίζοντες στον αυτοκαθορισμό του και στην κοινωνική και οικονομική οργάνωσή του - την οποία πρέπει να δημιουργήσει ο ίδιος, από κάτω προς τα πάνω και όχι το αντίθετο» (Νετσάγιεφ, Σ., *Η Κατήχηση του Επαναστάτη - Μπακούιν, Μ., Απάντηση στον Νετσάγιεφ*, σ. 40 & 61-62). Στα ελληνικά η εν λόγω *Κατήχηση* πρωτομεταφράστηκε στη διάρκεια της εφτάχρονης Δικτατορίας, χρόνια πριν την ανακαλύψουν οι σημερινοί εξεγερμένοι μηδενιστές, για να διδαχθεί στους... «επαναστάτες» καραβανάδες των Στρατιωτικών Σχολών. || Βλ. επ. «*Επιστολή στον Νετσάγιεβ*», *Επιστροφή του Νετσάγιεφ, μηδενισμός (ρωσικός), μηδενιστές, Νετσάγιεβ Σεργκέι Γκιενάντεβιτς*.

Κάτω ή Μάσκα (μπρος.) Μπροσούρα του αναρχικού εργάτη Σταύρου Κουχτοόγλου που εξέδωσε το 1912 στο Κάιρο ο εκεί Όμιλος Αναρχικών. Σύμφωνα με το γιατρό Γεώργιο Σαραφίδη (μέλος του Ομίλου) που έγραψε την εισαγωγή: «Άμει-

λίτως κτυπᾶ τὸ φέδος καὶ τὴν ὑποκρισίαν, ὡς τὰς μόνας κληρονομίας τοῦ παρελθόντος, τὰς ὁποίας ἐφυλάξαμεν μὲ εὐλάβειαν. Κτυπᾶ τὴν ἰδιοκτησίαν, τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν Σοσιαλισμὸν καὶ κηρύσσεται ὑπὲρ τοῦ ἰδεώδους τῆς Ἀναρχίας, ὅπως ὁ μέγας γεωγράφος καὶ κοινωνιολόγος Ἑλισσαῖος Ρεκλούς» (Κουχτσόγλου, Σ., *Κάτω ἡ Μάσκα*, σ. 1). Στὴν Ελλάδα κυκλοφοροῦσε ευρύτατα τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ἀνάμεσα στους εργατικούς κύκλους, διαδίδοντας τὴν αισιόδοξη ματιά τοῦ συγγραφέα τῆς που ἐκλείνε ως ἐξῆς τὸ τρίτο τῆς κεφάλαιο: «Νικημένοι στὸ ἓνα μέρος, νικῶντες στὸ ἄλλο, ἡ ἐπανάστασις θ' ἀνοίξῃ τὸν δρόμον τῆς, διὰ νὰ μὴ σταματήσῃ παρὰ μόνον ὅταν θὰ κατατασκιωθῇ καὶ θὰ ἐκλείψῃ ἐντελῶς καὶ ἡ τελευταία προσπάθεια τοῦ Κράτους, καὶ τὸ τελευταῖον ἴχνος τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ἀρκεῖ πλέον Κυβερνήσεις, θέσιν στὸν Λαόν, στὸν Ἀναρχισμόν!» (ὁ.π., σ. 50). Με τὸν ἴδιο τίτλο *«Κάτω ἡ Μάσκα»* τὸ 1920 ἡ Ἄμυνα θα δημοσιεύσει σειρά ἀρθρῶν τοῦ Σταύρου Κουχτσόγλου «δπου» κατὰ τὴν εφημερίδα «ἕνας ἀναρχικὸς ξετινάζει τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον "Ὁ Ἀναρχισμὸς καὶ ὁ Ἐπιστημονικὸς Κομμουνισμὸς" φυλλάδα τοῦ μπολσεβίκου Μπουχαρίν» (Ἄμυνα, 18.5.1920, φ. 43, σ. 1). Τη σκεπασμένη ἀπὸ τὴ λήθη μπροσοῦρα μεταπολιτευτικά θα επανεκδώσουν ἡ Διεθνὴς Βιβλιοθήκη (*Πεζοδρόμο*, τ. 13, Φεβρουάριος 1984) καὶ προσαρμοσμένη στὴ δημοτικὴ γλῶσσα μιὰ πρωτοβουλία ἀτόμων ἀπὸ τὴ Θεσσαλονικὴ τὸ 2010. || Βλ. ἐπ. Ἄμυνα, *Ἐργάτης*, Κουχτσόγλου Σταύρος.

Κάτω τὰ Εἰδωλα (μπροσ.) Ἐντυπος φόρος τιμῆς στον εκτελεσμένο ἰσπανὸ ελευθεριακὸ παιδαγωγὸ Φρανσέσκ Φερρέρ που φέρει τὴν υπογραφή του ἀγνωστων λοιπῶν στοιχείων Γ. Τελεμίτη, «προφανῶς ψευδώνυμο, ἀπὸ τὸ l'abbaye de Thélème τοῦ Rabelais» (*Γράμματα*, τόμ. Γ', τ. 31, σ. 630), σύμφωνα με τὸν γνωρίζοντα πρόσωπα καὶ πράγματα στὴν Αἴγυπτο τῶν καιρῶν ἐκείνων Γιώργου Βρισμιτζάκη. Ἐκπονήθηκε καὶ ἐκδόθηκε «ἐν Ἀλεξανδρείᾳ» τὸ 1909 καὶ ἀρχίζει ως ἐξῆς: «Ὁ Φερρέρ, ὁ μέγας ἥρωας, ὁ μάρτυς τῆς Ἀναρχίας, ἐτυφεκίσθη ὡς κακοῦργος ὑπὸ τῶν κακοῦργων. Τὸ αἷμα τοῦ μεγαλεπήβολου τέκνου τῆς

Καφιέρο, Κάρλο

‘Ιβηρίας, ἐπότισε τὸ ἀπληστον ἔδαφος τῆς κατηραμένης πατρίδος του. Δὲν ἤρκεσαν τὰ θύματα τοῦ φανατισμοῦ τῶν ἱεροεξεταστῶν, δὲν ἤρκεσαν αἱ πυραὶ τῶν βωμῶν καὶ τὰ μυστήρια τῶν φρικαλέων μαύρων ἀνθρώπων τοῦ Μεσαίωπος. Ἔπρεπε νέον θύμα νὰ προστεθῆ εἰς τὰ τόσα ἄλλα. Ἔπρεπε νέον αἷμα νὰ ρεῦσῃ ἵνα κορέσῃ τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς Γῆς. Κατὰ τῆς θρησκείας λοιπόν, κατὰ τῶν τυράννων, ἄς κηρύξωμεν ἀγῶνα τίμιον· ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς Ἐλευθερίας!» (Τελεμίτης, Γ., *Κάτω τὰ Ἐἶδωλα*, σ. 3-4). Αποσπάσματα της προσούρας, που διαβάστηκε πολύ στον ελλαδικό χώρο, θα αναδημοσιεύσει, με επιφυλάξεις, ο Εργατής του Βόλου και θα γίνει μια από τις πέτρες του σκανδάλου στα λεγόμενα Αθεϊκά. Ένα σχεδόν αιώνα αργότερα (το 1998) το κείμενο θα ξανακυκλοφορήσει φωτοτυπημένο από το ελληνόφωνο έντυπο της Αυστραλίας *Ούτε Θεός Ούτε Αφέντης*.

Καφιέρο, Κάρλο [Cafiero, Carlo] (αναρχ.) Ιταλός αναρχοκομμουνιστής, θεωρητικός και ακτιβιστής. Ένα σπινθηροβόλο ασταθές πνεύμα που βίωσε μια ζωή γεμάτη προσωπικές και πολιτικές παλινδρομήσεις και έσβησε τραγικά, έχοντας διαθέσει όλη την περιουσία και την ενεργητικότητά του για την Υπόθεση. Γεννήθηκε στην Μπαρλέτα του ιταλικού νότου από οικογένεια πλούσιων γαιοκτημόνων και σπούδασε φιλοσοφία στη Γερμανία. Γνώρισε τις σοσιαλιστικές ιδέες στα «θρανία» της Α΄ Διεθνούς και τον «επιστημονικό σοσιαλισμό» από τους εισηγητές του, που συνάντησε το 1871, όταν και του ανέ-

θεσαν –επειδή δεν είχαν άλλη σοβαρή «επιρροή» στην Ιταλία– να καταπολεμήσει με θεμιτά και αθέμιτα μέσα τον εξαπλώνόμενο ιό του μαπακουνισμού. Έναν ιό από τον οποίο ωστόσο θα προσβληθεί γρήγορα και ο ίδιος, όταν γνωρίσει τον έκτοτε στενό του φίλο Ερίκο Μαλατέστα το 1871 στη Νάπολη και τον Μιχαήλ Μπακούιν το 1872 στο Λοκάρνο. Για το ρώσο αναρχικό θα τρέψει ως το θάνατό του τα πιο αντικρουσμένα και παθιασμένα συναισθήματα εξαιτίας της οικονομικής καταστροφής του εγχειρήματος της Βίλα Μπαρονάτα. Μαζί του (αφού σπάσει με μια επιθετική επιστολή κάθε δεσμό με τον Ένγκελς) θα σχεδιάσει την εξέγερση της Μπολόνια (1874). Παρά την τραγική της κατάληξη, έχοντας υιοθετήσει την πρακτική της έμπρακτης προπαγάνδας, θα επιχειρήσει το 1877 με τους Μαλατέστα και Στεπιανάκι μια ακόμη δοκιμή της στο Μπενεβέντο, διαθέτοντας για αγορά όπλων τα τελευταία του χρήματα. Εξέγερση που θα του στοιχίσει δεκαέξι μήνες στη φυλακή. Το 1879 εξέδωσε στο Μιλάνο μια *Σύνοψη του Α΄ τόμου του Κεφαλαίου του Μαρξ*. Μέχρι τη μετοικεσία του στο Λονδίνο, το 1881, έζησε στη Γενεύη, στο Λοκάρνο και κατά διαστήματα στη χώρα του και δημοσίευσε τα δύο σημαντικότερα

κείμενά του: το αναρχοκομμουνιστικό μανιφέστο *Επανάσταση, Αναρχία και Κομμουνισμός* (που παρουσιάστηκε το 1880 σε συνέδριο της Ομοσπονδίας του Ιούρα) και μία έκκληση για άμεση γενικευμένη εξέγερση υπό τον τίτλο «*Η Δράση*» που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Ο Εξεγερμένος [Le Révolté]* το Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου. Ωστόσο δυο χρόνια αργότερα, το 1882, θα προτείνει στους εκπληκτους συντρόφους του ένα σχέδιο κοινοβουλευτικής δράσης, που δεν πήραν στα σοβαρά ούτε οι παραδοκούντες ιταλοί σοσιαλιστές. Με ορατά πλέον τα πρώτα σημάδια ψυχαστικής παράνοιας και μανίας καταδίωξης και μετά από μία ακόμη πρόσκαιρη φυλάκιση στο Μιλάνο, η κατάστασή του θα επιδεινωθεί. Η απόπειρα να κόψει το λαιμό του με σπασμένο γυαλί σε πανδοχείο των ιταλοελβετικών συνόρων (πιστεύοντας ότι στη φυλακή είχε προδώσει μυστικά στον ύπνο του) και η ανεύρεσή του το Φεβρουάριο του 1883 με αδαμαία περιβολή και σε άθλια κατάσταση στα βουνά του Φισόλε, κοντά στη Φλωρεντία, θα εγκαινιάσουν για τον Κάρλο Καφίερο «μια εποχή στην κόλαση» των κρατικών ασύλων του 19ου αιώνα. Θα ακολουθήσουν μικρά διαλείμματα ελευθερίας στα σπίτια της γυναίκας του, των αδελφών του και των συντρόφων του, σ' ένα εκ των οποίων, αυτό της Ίμολα, θα πεθάνει στις 17 Ιουλίου του 1892. Τελευταία του συγγραφική αναλαμπή υπήρξε μια επιστολή του το Μάρτιο του 1883, όπου περιγράφει μια πέραν της οργανωμένης αναρχίας κοινωνική κατάσταση, που όριζε ως αμορφία [amorfia]. || Βλ. επ. *αναρχοκομμουνισμός, ΒΟΑ Μπαρονάτα, Κεφάλαιο*.

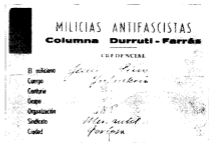

Κάφκα, Φράντς [Kafka, Franz] (εκλ. συγγ.) Τσέχος συγγραφέας, εβραϊκής καταγωγής, από τους σημαντικότερους ανατόμους της ανθρώπινης χαρακτηροδομής και της ιεραρχικής γραφειοκρατικής δομής στα έργα του: *Σωφρονιστική Αποικία* (1914), *Η Μεταμόρφωση* (1915), *Η Δίκη* (1925), *Ο Πύργος* (1926), *Αμερική* (1927) κ.ά. Γεννήθηκε το 1883, σπούδασε νομικά σε πανεπιστήμια της Πράγας και του Μονάχου και στα νεανικά του χρόνια, σύμφωνα και με τον τότε φίλο του αναρχικό ποιητή Μαρές, ενδιαφέρθηκε για τις ελευθεριακές απόψεις, ιδιαίτερα του Κραπότκιν, συμμετέχοντας σε αρκετές συγκεντρώσεις και εκδηλώσεις των αναρχικών της Πράγας. Στη σύντομη ζωή του βίωσε την αλλοτριωτική εργασιακή πραγματικότητα σε ασφαλιστικές εταιρείες, έγραψε πυκνά και απελπισμένα και πέθανε το 1924 μετά από επώδυνες θεραπείες σε διάφορα санаторία, έχοντας εκφράσει γραπτώς από το 1921 την επιθυμία στο φίλο του Μαξ Μπροντ να ρίψει στην πυρά μετά το θάνατό του ημερολόγια, χειρόγραφα, επιστολές και σχεδιάσματά του, πράγμα που ο τελευταίος ευτυχώς δεν έκανε, παραδίδοντας στην αναγνωστική αδιακρίσια τα ημιτελή του αριστουργήματα.

Κ• ΒΟΞ (κατ.) Κατελιημένο Κοινωνικό Κέντρο επί της Πλατείας Εξαρχείων (Αραχώβης & Θεμιστοκλέους). Λειτουργεί σε κτίριο ιδιοκτησίας του ΙΚΑ από τις αρχές του 2012 από άτομα που ορίζονται πολιτικά μέσα από τη συμμετοχή τους «στον αναρχικό-αντιεξουσιαστικό χώρο και το ταξικό αντικαπιταλιστικό κίνημα». Συμμετέχει ποικιλοτρόπως στα κοινωνικά δρώμενα της ανήσυχης συνοικίας, διοργανώνει εκδηλώσεις, συζητήσεις, καλλιτεχνικές παραστάσεις για πολιτικούς, επιμορφωτικούς και αλληλέγγυους σκοπούς, διαθέτει βιβλιοθήκη και από το Σεπτέμβριο του 2013 φιλοξενεί την Αυτοοργανωμένη Δομή Υγείας Εξαρχείων (ΑΔΥΕ) που «αποτελεί μια προσπάθεια κοινοτικής πρωτοβάθμιας περίθαλψης, η οποία στηρίζεται ως δομή και στελεγχώνεται από γιατρούς, ψυχολόγους, νοσηλευτές, φαρμακοποιούς και κατοίκους» και «έχει χαρακτήρα κινηματικό και αντιθεσμικό» εφόσον «διέπεται από τον αντιεραρχικό τρόπο λειτουργίας του, την ισότιμη συμμετοχή και τον αμεσοδημοκρατικό τρόπο λήψης αποφάσεων».

Κέιτζ, Τζον [Cage, John] (εκλ. συγγ.) Αμερικανός πειραματικός μουσικοσυνθέτης (από τους σπουδαιότερους του 20ού αιώνα), αρχιτέκτονας, ζωγράφος, ποιητής και εκπαιδευτικός. Αναρχικός κατά δήλωσή του, γεννήθηκε το 1912 και πέθανε το 1992 αφήνοντας πλήθος ηλεκτρονικών μουσικών συνθέσεων (κυρίως για το θέατρο) με έκδηλα τα σημάδια του ντανταϊσμού, του σουρεαλισμού και του αλεατορισμού (μουσική του τυχαίου). Ένα από τα πλέον αντιπροσωπευτικά δείγματα της εκκεντρικής μουσικής του ιδιοφυίας θεωρείται το «4:33», το οποίο δεν θα μπορούσε ποτέ να εκτελεστεί με παρτιτούρα καθώς συντίθεται κάθε φορά από τους τυχαίους ήχους που παράγονται στην αίθουσα συναυλιών την ώρα που ο πιανίστας θα κάθεται άπραγος επί σκηνής για 4 λεπτά και 33 δευτερόλεπτα.

Ατομικά δελτία πολιτοφυλάκων των CNT-FAI.

Κεντρική Επιτροπή των Αντιφασιστικών Πολιτοφυλακίων της Καταλονίας [Comité Central de Milicias Antifascistas de Cataluña (CCMA)] (ιστ.) Συγκροτήθηκε στη Βαρκελώνη (ανάλογες πολιτοφυλακές οργανώθηκαν και σε άλλες ισπανικές περιφέρειες) τις πρώτες μέρες της επανάστασης, στις 21 Ιουλίου του 1936, ως μια εναλλακτικού τύπου στρατιωτική αρχή από τους «κυρίαρχους» στην περιοχή αναρχικούς με την αναλογική όμως συμμετοχή και των άλλων δυνάμεων του Λαϊκού Μετώπου (σοσιαλιστές, κομμουνιστές, τροτσκίζοντες και αυτονομιστές). Λίγους μήνες αργότερα, στα τέλη Σεπτεμβρίου, όταν η ευθύνη της άμυνας πέρασε στην τοπική Κυβέρνηση της Καταλονίας [Generalitat de Catalunya], η CCMA ενσωματώθηκε σ' αυτήν.

Η πρώτη συνεδρίαση της Κεντρικής Επιτροπής στις 21.6.1936 στη Ναυτική Σχολή της Βαρκελώνης.

Κεντρική Οργάνωση των Σουηδών Εργατών [Svensk Arbeter Centralorganisation (SAC)] (οργ.) Η σουηδική αναρχοσυνδικαλιστική ομοσπονδία. Συγκροτήθηκε το 1910 μετά από μια διάσπαση του σοσιαλιστικού συνδικάτου ως εργατική ένωση που αποσκοπούσε «να κάνει πραγματικότητα τον ελευθεριακό σοσιαλισμό» και υπάρχει ως τα σήμερα συσπειρώνοντας στις τάξεις της μερικές χιλιάδες εργαζομένων της Στοκχόλμης κυρίως, αλλά και της υπόλοιπης σουηδικής επικράτειας.

Κεντρικός Σοσιαλιστικός Σύνλογος (οργ.) Συγκροτήθηκε στην Αθήνα το 1890 με πρωτοβουλία του Σταύρου Καλλέργη, εκδότη του Σοσιαλιστή, και την περίοδο της ακμής του (1891-93) κατόρθωσε να ιδρύσει τμήματα σε αρκετές πόλεις του ελληνικού χώρου. Συσπείρωνε τους θιασώτες των «νεωτεरिकών ιδεών» (σοσιαλιστές, αναρχικούς, μεταρρυθμιστές, χριστιανοσοσιαλιστές) του θολού και στα σπάργανα κοινωνιστικού ρεύματος της εποχής κάτω από ένα μετριοπαθές διεκδικητικό πρόγραμμα «ἐπί τοῦ παρόντος πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τοῦ λαοῦ». Το οποίο «διὰ τὸ μέλλον» και «πρὸς ἀπελευθέρωσιν παντὸς ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς περι τῆς αὔριον μερίμνης» προέβλεπε: κατάργηση «τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ κληρονομικοῦ

δικαιώματος», εξασφάλιση «τροφής, ένδυμασίας, κατοικίας, εκπαίδευσης και τών λοιπών χρειωδών του βίου αντί ώρισμένης εργασίας», ένωση και αδελφοποίηση «πάντων τών εθνών» και απόλυτον «έλευθερία του λόγου και τής συνειδήσεως» (Σοσιαλιστής, Σεπτέμβριος 1892, φ. 13, σ. 1). Από τα μέσα του 1893 ο Κεντρικός Σοσιαλιστικός Σύλλογος θα αρχίσει να διασπάται στα εξ'ων συνετέθη. Από τα σπλάχνα του θα προκύψουν δύο νέοι κύκλοι γύρω από τα έντυπα Σοσιαλιστικός Σύλλογος και Μεταρρυθμιστής. Μετά μια πρόσκαιρη συμπόρευση όλων των κοινωνιστικών τάσεων στην ενωτική πρωτομαγιά του 1894 το σχήμα, εξαιτίας και των διώξεων από τις αστυνομικές αρχές, θα διαλυθεί. Μετά την αποφυλάκιση και αναχώρηση του ιδρυτή του για τη Γαλλία, οι τελευταίοι εναπομείναντες του Συλλόγου θα συστήσουν δύο ακόμα οργανωμένες τάσεις: τη χριστιανοκοινωνιστική γύρω από την εφημερίδα Αλήθεια (1894) και την αναρχοσοσιαλιστική του Σοσιαλιστικού Συνδέσμου «Κόσμος» (1895). || Βλ. επ. Καλλέργης Σταύρος, Σοσιαλιστικός Σύνδεσμος «Κόσμος».

Κερντερού, Ερνέστ [Cœurdeoy, Ernest] (αναρχ.) Γάλλος γιατρός και συγγραφέας, προάγγελος κατά κάποιον τρόπο του αναρχοπριμιτιβιστικού ρεύματος. Γεννήθηκε το 1825, ακολουθώντας το επάγγελμα του πατέρα του, σπούδασε ιατρική στο Παρίσι και η κοινωνική του ευαισθησία τον έφερε να εξασκεί ένα διάστημα το λειτούργημά του στις φτωχογειτονίες του Παρισιού και να περιθάλπει στην εξέγερση του 1848 τους τραυματίες στα οδοφράγματα. Το 1849, για ν' αποφύγει τη σύλληψη, θα καταφύγει στην Ελβετία απ' όπου

θα απελαθεί στην Αγγλία. Εκεί θα συγχρωτιστεί με τους σοσιαλίζοντες κύκλους του Λονδίνου, με τους οποίους γρήγορα θα σπάσει κάθε δεσμό, όταν θα δημοσιοποιήσει τον «ανταρχηγικό» λίβελο *Ο Φραγμός της Μάχης*, επιλέγοντας οριστικά την αντιαυταρχική πλευρά. Εξέπνευσε νέος και με έκδηλα τα σημάδια της «ψυχασθένειας» το 1862 περιμένοντας μάταια... τους βαρβάρους να σαρώσουν τον αστικό πολιτισμό, όπως προσδοκούσε στο σημαντικότερο βιβλίο του *Όυρα! Η Επανάσταση από τους Κοζάκους*, που ξανακυκλοφόρησε έναν αιώνα αργότερα με εκτενή εισαγωγή του Ραούλ Βανεγκέμ. || Βλ. επ. αναρχοπριμιτιβισμός, αναρχοφουτουρισμός, λουδίτες.

Κεφάλαιο, το (βιβλ.) Ένα κεφαλαίωδους σημασίας, αποδομητικό του καπιταλιστικού οικοδομήματος του 19ου αιώνα, σύγγραμμα του Καρλ Μαρξ στο οποίο όμως παραδόξως απουσιάζει η ταξική πάλη, καθώς σύμφωνα τουλάχιστον με τον Καστοριάδη στο Κεφάλαιο «όλα συμβαίνουν ερήμην των εργατών, όπως θα ήθελαν

«Κιθάρισμα για την Αναρχία»

οι καπιταλιστές: οι εργάτες είναι παθητικά αντικείμενα της εκμετάλλευσης και δεν αντιδρούν καν» (*Μάγμα*, τ. 3, Δεκέμβριος 2008, σ. 13). Το πολύτομο «ευαγγέλιο» που μελέτησαν εμβριθώς μόνο στον ύπνο τους οι περισσότεροι ορθόδοξοι διανοούμενοι κομμουνιστές (μη εξαιρουμένου του Αλτουσέρ, αναλυτή του Κεφαλαίου, που ομολόγησε λίγο πριν το θάνατό του ότι είχε καλύτερα πράγματα να... ονειρευτεί), αλλά παραδόξως αποδέχονταν οι «αιρετικοί» (αναρχικοί) των καιρών του. «Ο Μαλατέστα», αφηγείται ο ιστορικός της αναρχίας Μάξ Νετλάου, «μου εξήγησε ότι όλοι, και ο Μπακούνιν, δέχονταν θεωρητικά πλήρως την κριτική που ασκούσε ο Μαρξ στο καπιταλιστικό σύστημα» (Μπερνέρι, Κ. - Μαλατέστα, Ε., *Η Κατάργηση και η Εξολόθρευση του Κράτους*, σ. 23). Άλλωστε δύο αναρχικοί ο Γερμανός Γιόχαν Μοστ στα 1873 και ο Ιταλός Κάρλο Καφιέρο το 1878 επιχείρησαν συνοπτικές εκλαϊκευτικές προσαρμογές του Α' τόμου του Κεφαλαίου, ενώ ο Μιχαήλ Μπακούνιν που είχε αναλάβει το 1870 τη μετάφρασή του στα ρώσικα υπαναχώρησε λόγω φόρτου... συνωμοτικής εργασίας και ανέθεσε, (σύμφωνα τουλάχιστον με τον πνέοντα τα μένεα Μαρξ), στο Νετσάγιεβ «να πείσει», με απειλητική επιστολή μιας φανταστικής οργάνωσης, τον εκδότη Λιουμπάβιν να τον απαλλάξει μιας δέσμευσης για την οποία είχε εισπράξει και χρηματική προκαταβολή. || Βλ. επ. επιστημονικός σοσιαλισμός, Καφιέρο Κάρλο, Μαρξ Καρλ, Μοστ Γιόχαν, Μπακούνιν & Μαρξ.

Αποσπάσματα
του Κεφαλαίου θα
πρωτοδημοσιεύσει το 1908
η σοσιαλιστική
εφημερίδα *Μέλλον*.

«Κιθάρισμα για την Αναρχία» (λογ.) Ποιητική σύνθεση από τη γραφίδα του του σπουδαίου ποιητή της Νεολιθικής Νυχτωδίας στην Κρονστάνδη Νίκου Καρούζου (1926-1990): «Τρυφερότητα ή όχι τα τόσο ανυπεράσπιστα οράματα της ανεξουσίασης μήπω-τοπίας (ενδεχόμενα και ξάστερης ουτοπίας) που μοιάζουν με πληγωμένα χαράματα, θεραπεύουν την αναφλαξία της ατομικότητας, διδάσκουν το βλέμμα,

τινάζουν στον αέρα την πλήξη των τριών διαστάσεων εντοπίζοντας τη θέληση στο σύνολο που κομματιάζεται και συναρμολογείται σαν ένα ποδήλατο, ελικόπτερο ή αεροπλάνο (θα εξαιρέσουμε μονάχα την απεγνωσμένη οπτασία του Μαξ Στίρνερ). Το γεγονός πως ανέφερα μηχανήματα τρεχούμενα δεν είναι τυχαίο. Η αναρχία τρέχει, δοξάζει την κίνηση, κατορθώνει την ακινησία του σύμπαντος που διαπιστώνεται με αρίφνητες κινήσεις. Πρόκειται για μαγική εικόνα. Η αναρχία θέλει να κάνει και το ανθρώπινο σύνολο μια τέτοια μαγική εικόνα. Η κυτταρική αντίληψη της ατομικότητας συνδυασμένη στ' αδιάκοπα κινητικά της πεπρωμένα με ένα σώμα που κάθεται στην καρέκλα δίχως καθόλου να κινείται. Στύση αρμονίας του μερικού με το γενικό. Κάθαση από κάθε αντιδικία του μέρους και του όλου. Θέωση (απ' το ρήμα θέω) του φυσικού μέσα στον άνθρωπο» (Καρούζος, Ν., Τα Ποιήματα, τόμ. Β', σ.113).

Κιλιφόρσα, Βάρναν [Κιλιφάρσκι, Вардан] (αναρχ.) Βούλγαρος αναρχικός (1879-1923) εκ των εισηγητών των ελευθεριακών ιδεών στη χώρα του, καθώς υπήρξε ελευθεριακός παιδαγωγός, εκδότης αναρχικών εφημερίδων και ο πρώτος μεταφραστής στη γλώσσα του έργων της ευρωπαϊκής αναρχικής φιλολογίας. Το 1912 εγκατέλειψε λόγω του πολέμου τη Βουλγαρία και επέστρεψε σε άσχημη φυσική κατάσταση μετά τη λήξη του. Στο μεσοδιάστημα στάθηκε αρωγός στο ελευθεριακό εκπαιδευτικό εγχείρημα του Σεμπασιάν Φορ στη Γαλλία, την Κυφέλη, γνώρισε εκ του σύνεγγυς πληθωρικές φυσιογνωμίες του αντιαυταρχικού χώρου, όπως τους Γκραβ, Ρόκερ και Μαλατέστα, και πλήρωσε με φυλακίσεις την ενεργό συμμετοχή του στους εργατικούς αγώνες των καιρών του σε Ελβετία και Ιταλία. || Βλ. επ. Βουλγαρία.

Κιμπάλτσιτς, Νικολάι Ιβάνοβιτς [Κιβαλβνιτς, Николаи Иванович] (εκλ. συγγ.) Ρώσος επαναστάτης, μακρινός συγγενής ενός άλλου διάσημου Κιμπάλτσιτς, του Βικτόρ Σερζ. Ήταν μέλος της επαναστατικής οργάνωσης Θέληση του Λαού και άριστος γνώστης της χρήσης των εκρηκτικών. Υπήρξε ο κατασκευαστής της βόμβας που σκότωσε το 1881 τον τσάρο Αλέξανδρο Β' αλλά και τον αυτοργό της επίθεσης. Στη φυλακή, όπου οδηγήθηκε όπως και άλλοι σύντροφοί του μετά την έκρηξη και περιμένοντας την εκτέλεσή του, σχεδίασε και «τελειοποίησε τα σχέδια μιας "ιπτάμενης μηχανής" προδρομού

κιμπούτς

των Σπούτνικ» (Σερζ, Β., *Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη*, σ. 693) και τα απέστειλε στο υπουργείο Εσωτερικών, ευελπιστώντας η ιδέα του να γίνει αποδεκτή και έτσι να «προσφέρει μια μεγάλη υπηρεσία», όπως έγραφε, στη χώρα του και «σε ολόκληρη την ανθρωπότητα». Τα σχέδιά του, ξεχασμένα στα συρτάρια των υπηρεσιών ασφαλείας, θα ανακαλυφθούν μετά τη λεγόμενη Οκτωβριανή Επανάσταση, θα δημοσιευτούν σε τεχνικό περιοδικό και «έναν αιώνα αργότερα» θα πάρουν «σάρκα και οστά με το σοβιετικό διαστημικό λεωφορείο Μπουράν!» (Βέμπος, Θ., *Τα Φαντάσματα του Διαστήματος*, σ. 88). || Βλ. επ. *Θέληση του Λαού, μηδενισμός (ρωσικός), μηδενιστές*.

κιμπούτς [p ɔɣ] (κοιν. εγγ.) Εβραϊκές αγροτικές κομμούνες με συλλογική γαιοκτησία και «ελευθεριακή δομή» που επιχειρούσαν να συνδυάσουν στην πράξη την κοινοτική παράδοση με τις μαρξιστικές και αναρχικές θεωρήσεις. Άνθησαν στη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα στην Παλαιστίνη, μεταλλάχθηκαν σταδιακά με την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ σε φυτώρια του παλλαϊκού στρατού και χρεοκόπησαν ιδεολογικά και οικονομικά στις τελευταίες δεκαετίες, αδυνατώντας πια να κρατήσουν εντός των ασφυκτικών τους ορίων τους νέους και να ανταποκριθούν στις κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές. Ανάμεσα στα πρώτα κιμπούτς -που κατά κάποιους προλείαναν το έδαφος για τον εβραϊκό εποικισμό της Παλαιστίνης- υπήρξε το Κινερέτ [כנרת], το οποίο ιδρύθηκε από τον αναρχικό Ααρών Σιντλόφσκι (1908) ενώ στα μακροβιότερα συγκαταλέγεται η Ντεγκάνια [דגניה], που επιζεί από τα 1910, όπου το πρώτο παιδί που γεννήθηκε στους κόλπους του ήταν ο πασιφγιστος στρατηγός Μοσέ Νταγιάν. Σήμερα στο κράτος του Ισραήλ υπάρχουν ακόμη 268 κατ' όνομα κιμπούτς, καθώς τα περισσότερα προχωρούν σε ιδιωτικοποιήσεις, ωθώντας τα πιο ριζοσπαστικά στοιχεία τους στην αποχώρηση και τη δημιουργία κολεκτίβων στις πόλεις.

Κίνηση για τη Συγκρότηση Αναρχικής Ομοσπονδίας (αναρχ. οργ.) Συλλογικότητα αναρχικών από την Αθήνα και τον Πειραιά και τη μοναδική τότε Ομάδα Αναρχοσυνδικαλιστών που επιδίωξε ανεπιτυχώς το 1983 την οργανωτική συγκρότηση του αναρχικού χώρου στην Ελλάδα. Έδρευε στην οδό Οικονόμου στα Εξάρχεια και εξέδωσε δύο προσούρες: *Σχετικά με την Οργάνωση του Αναρχισμού στην Ελλάδα* (Ιούνιος 1983) και *Η Νηπιακή Ηλικία του Αναρχισμού στην Ελλάδα μέσα από το Φως της Αποσύνθεσης του «Αναρχικού Χώρου»* από την Αναρχική Ομάδα Πειραιά.

Κίνημα Ελεύθερου Λογισμικού [Free Software Movement] (κοιν. εγγ.) Ένα από τα σημαντικότερα όπλα στη φαρέτρα των εργαζομένων για μια ψηφιακή ελευθεριακή δημοκρατία. Το κίνημα επιχειρεί να τερματίσει την υποδούλωση του χρή-

στη την οποία επέβαλαν, σύμφωνα με έναν εκ των εισηγητών του τον Ρίτσαρντ Στάλμαν, τη δεκαετία του 1970 οι κατασκευαστές και μεταπράτες των λογισμικών αποκλειστικής εκμετάλλευσης. Σύμφωνα με τον ίδιο στηρίζεται σε τέσσερις πυλώνες την: «ελευθερία να λειτουργήσεις το πρόγραμμα όπως θέλεις», την «ελευθερία να μελετάς τον πηγαίο κώδικα του προγράμματος και ύστερα να τον αλλάξεις έτσι ώστε να κάνει αυτό που θέλεις», την «ελευθερία να μοιράζεις αντίγραφα του προγράμματος όταν το επιθυμείς» και την «ελευθερία να μοιράζεις αντίγραφα των τροποποιημένων εκδοχών» (<http://www.re-public.gr/?p=96>).

Κινηματογραφικές Υπηρεσίες της CNT (κοιν. εγχ.) δημιουργήθηκαν μετά την επικράτηση των αναρχοσυνδικαλιστών στη Βαρκελώνη τον Ιούλιο του 1936, όταν το Ενιαίο Συνδικάτο Θεαμάτων [Sindicato Único de Espectáculos Públicos] της CNT-AIT κολεκτιβοποίησε τις 116 κινηματογραφικές αίθουσες της πόλης, συγκρότησε στα επιταγμένα στούντιο του Ορφέα,

επιτροπές προγράμματος, λογοκρισίας και προπαγάνδας, οργάνωσε μαθήματα κινηματογραφίας, εξειδικευμένη βιβλιοθήκη και επιχείρησε την παραγωγή ταινιών. Έτσι, συγκροτήθηκε η εταιρεία παραγωγής SIE Films, ενώ παράλληλα κινηματογραφικές παραγωγές υπέγραφαν και οι οργανώσεις CNT-AIT, CNT-FAI και η SIA. Γυρίστηκαν δεκάδες ταινίες επικαίρων στο μέτωπο και στις κολεκτίβες των επαρχιών, κυρίως από τον ελβετό εικονολήπτη Αντριέν Πορσέ, οι περισσότερες από τις οποίες καταστράφηκαν από τη φασιστική επέλαση, χάθηκαν ή ενσωματώθηκαν σε ταινίες συρραφής. Αργότερα το Συνδικάτο Θεαμάτων της CNT κατόρθωσε να γυρίσει και τρεις ταινίες μυθοπλασίας... αναρχικού ρεαλισμού στα στούντιο της Βαρκελώνης και της Μαδρίτης: το 1937 την «Αυγή της ελπίδας» και τις «Φτωχογειτονιές» και την επόμενη χρονιά μια σάτιρα της αστικής ηθικής με τίτλο «Το δικό μας σφάλμα», που σκηνοθέτησαν οι Αντόνιο Σάου Ολίν, Πέδρο Πουσέ και Φερνάντο Μινιονί αντιστοίχως. «Ο ισχυρισμός του ιστορικού κινηματογράφου Ρόμαν Γκουμπέρν [Roman Gubern] ότι τα ντοκιμαντέρ και τα επίκαιρα της CNT ήταν πολύ πιο καινοτόμα από τις συχνά παιδαριώδεις μυθοπλαστικές προσπάθειες, δύσκολα μπορεί να αμφισβητηθεί. Η ιδιαίτερη σύνθεση αναρχοσυνδικαλιστικής προπαγάνδας και καθιερωμένων αφηγηματικών σχημάτων που ενυπάρχουν σε αυτές τις ταινίες, τις καθιστά πολλές φορές συναρπαστικές» (Πόρτον, Ρ., *Το Αναρχικό Φαντασιακό και ο Κινηματογράφος*, σ. 97).

Κινηματογράφος του Λαού

Κινηματογράφος του Λαού [Cinéma du Peuple] (κοιν. εγχ.) Κινηματογραφική εταιρεία λαϊκής βάσης, που συνέστησαν στη Γαλλία του 1912 επιφανείς αναρχικοί όπως οι Σεμπασιτιάν Φορ, Ζαν Γκραβ, Μαρσέλ Μαρτινέ, κ.ά.. Ένα αναρχικής κοπής, αλλά μάλλον σοσιαλρεαλιστικής γραφής εγχείρημα που αποσκοπούσε να παρέχει «στο λαό ταινίες φτιαγμένες γι' αυτόν ικανές να υπηρετήσουν την εργατική τάξη» (CIRA, *Αναρχισμός και Σινεμά*, σ. 16). Αρκούντως δηλωτικές των προθέσεων του, οι ταινίες «Ο χειμώνας», «Δυστυχίες των φτωχών», «Η κηδεία του Φρανς ντε Πρεσανσέ», «Οι χήρες των πλούσιων», «Η δυστυχία της βελόνας», «Η Κομμούνια», που τις περισσότερες σκηνοθέτησε ο ισπανός αναρχικός κινηματογραφιστής Αρμάντ Γκέρα. || Βλ. επ. *Γκέρα Αρμάντ*.

Κιχώτες του Ιδανικού [Quijote de Ideal] (αναρχ. ομ.) Μαχητική ομάδα νεαρών ισπανών αναρχικών αντιτιθέμενη τουλάχιστον θεωρητικά στην επίσημη «συμβιβαστική γραμμή» της FAI. Στα γεγονότα του Μάη του 1937 στη Βαρκελώνη επιχειρήσε να δράσει «ανεξέλεγκτα» αλλά δεν το κατόρθωσε, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Αβέλ Παθ, ενός εκ των άτυπων «ηγετών» της ομάδας και κατοπινού βιογράφου του Ντουρούτι.

Κλαστρ, Πιερ [Clastres, Pierre] (εκλ. συγγ.) Γάλλος ελευθεριακός εθνολόγος που μελέτησε σε βάθος τις «απολιτίστες» πρωτόγονες φυλές της Λατινικής Αμερικής (Guayaki, Yanomami), για να χάσει τη ζωή του μόλις στα 43 του χρόνια, κάνοντας χρήση των επιτευγμάτων του πολιτισμού, σε αεροπορικό δυστύχημα το 1977. Υπήρξε ένας εκ των σπουδαιότερων επιγόνων του εισηγητή του στρουκτουραλισμού (δομισμού) Κλοντ Λεβί Στρος και εκ των επιφανών συνεργατών του Εθνικού Κέντρου Επιστημονικής Έρευνας της χώρας του. Με το έργο του (*Η Κοινωνία Ενάντια στο Κράτος*, *Χρονικό των Guayaki*, *Η Αρχαιολογία της Βίας*, *Εξουσία και Ελευθερία στις Πρωτόγονες Κοινωνίες κ.ά.*), που στάθηκε κριτικό στην ιδεολογική και οικονομοκεντρική ανάλυση των παρελθουσών ακρατικών κοινωνιών που επιχειρούσαν και επιχειρούν οι μαρξιστές, λογίζεται άθελά του, βοηθούσης της επιδερμικής ανάγνωσης του, σαν ένας από τους προδρόμους του αναρχοπιμιτισμού.

ΚΝΑΤ (κρατ. κατ.) Η... Κομμουνιστική Νεολαία Αποκατάστασης Τάξης. Ομάδες

κρούσης του ΚΚΕ, συγκροτημένες από νταβραντισμένους οικοδόμους της ΕΣΑΚ (το ΠΑΜΕ των καιρών) και φοιτητές, σε μια λάιτ εκδοχή της διαβόητης ΟΠΛΑ. Βαφτίστηκαν έτσι από εκείνα τα μιανρά «προβokatόρικά, πραχτόρικά, αναρχοαυτόνομα» στοιχεία, στα οποία ασκούσαν (όχι πάντα με επιτυχία και χωρίς αντίσταση) την επαναστατική τους αναμορφωτική παιδαγωγική διά της αρχαιοτέρας μεθόδου, αυτής της ράβδου. Έδρασαν αυτοβούλως και σε μερικές περιπτώσεις με κρατική «χρηγία», στις δεκαετίες κυρίως του 1980 και 1990, σε κάποιες κρίσιμες στιγμές (Χημείο 1979, Πολυτεχνείο 1980, μαθητικές καταλήψεις 1990-91 κ.ά.), όπου κράτος και κόμμα είχαν απολέσει παντελώς «τα αυγά και τα πασχάλια», ήτοι τον κοινωνικό έλεγχο. Η

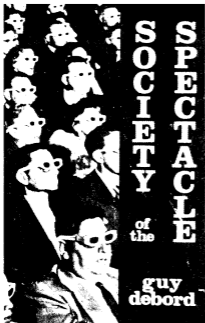
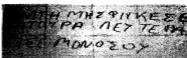
πρωική τους δράση εκτός του ότι αποτυπώθηκε σε λαϊκές παροιμιώδεις εκφράσεις («Τι τα θέλουμε τα ΜΑΤ, όταν έχουμε τα ΚΝΑΤ», «Οι κνίτες δέρνουν, οι πύραυλοι σκοτώνουν, προλάβετε τους κνίτες πριν γίνουν πύραυλοι», «Προσοχή! κυκλοφορούν κνίτες με πολιτικά»), τραγουδήθηκε κιόλας, όπως πιστοποιεί το ακόλουθο «δημοτικό» άσμα, που αναφέρεται στη νικηφόρα μάχη που έδωσαν τα ΚΝΑΤ με επικεφαλής το θρυλικό οπλαρχηγό Μαλάμη στο κατειλημμένο το 1979 από... κακοποιά στοιχεία Χημείο και «οικειοποιήθηκε» αργότερα κάποιος Τζίμης Πανούσης: «Μας την είχανε στημένη / τη νύχτα στο Χημείο / τα παιδιά της ΚΝΕ. / Ήτανε ταμπουρωμένοι / με ξύλα, με καθρόνια και σιδερολοστούς / και μας επιτεθήκαν / με ηθικό ακμαίο / και τη βοήθεια της ΕΣΑΚ / και μας χτυπούσανε αδερφωμένοι / φοιτητές, φοιτητές και εργατιά. / Βάρα μας Μαλάμη / χτύπα μας Μαλάμη / είμαστε μαζοχιστές».

κνίτης (πολ.) Αν για τους γάλλους καταστασιακούς στη δεκαετία του 1960 «το πιο περιφρονημένο ον, μετά τον αστυφύλακα και τον παπά» ήταν ο φοιτητής, για τους αναρχικούς και τους... συνοδοιπόρους τους στην Ελλάδα των δύο επόμενων δεκαετιών ήταν ο έχων την ιδιότητα του φοιτητή κνίτης. Το «πρώτο στα μαθήματα, πρώτο στους αγώνες», δηλαδή, μέλος της... φυττηγώσας νεολαίας του ΚΚΕ, ήταν εκείνον τον καιρό αποδέκτης των πιο σκωπτικών και ευφάνταστων συνηματικών πυ-

Κοινωνία του Θεάματος

ρών: «Όταν το δάχτυλο έδειχνε το φεγγάρι, ο κνίτης κοιτούσε το δάχτυλο», «Δώστε στους κνίτες αντισυλληπτικά», «Όπου μαζεύονται πολλοί κνίτες αργεί να ξημερώσει», «Έξω η ΚΝΕ του θανάτου» με υπογραφή «Βάσεις», «Οι κνίτες δεν έχουν ανάγκη από εμπρηστές, καίνε τα γραφεία μόνοι τους» κ.ά. || Βλ. επ. *λευκή προμοκρατία*.

Κοινωνία του Θεάματος, η (βιβλ.) Το «ευαγγέλιο» των καταστασιακών γραμμένο υπό τη μορφή 221 πυκνών θέσεων το 1967 από τον ενορατικό Γκι Ντεμπόρ. Αργότερα, το 1973, ο ίδιος, σκηνοθέτης των, θα τη μεταφέρει στο σελλίντ, εφαρμόζοντας τη πρακτική της μεταστροφής που ανέπτυξε η Καταστασιακή Διεθνής. Χρησιμοποίησε αποσπάσματα από το βιβλίο εναλλασσόμενα με παρελθόντα κινηματογραφικά πλάνα (του «Θωρηκτού Ποτέμκιν», της «Νέας Βαβυλώνας», του «Οκτώβρη» κ.ά.), σκηνές από επίκαιρα εποχής (της Ισπανικής Επανάστασης, της δολοφονίας του Κένεντι) και άλλα εικονογραφικά στοιχεία και τσιτάτα επιφανών ανδρών (Μαρξ, Μακιαβέλι, Τοκβιλ, Πουζέ). Το βιβλίο θα πρωτοεκδοθεί στα ελληνικά μεσούσης της Χούντας από τη Διεθνή Βιβλιοθήκη, θα ακολουθήσουν αρκετές

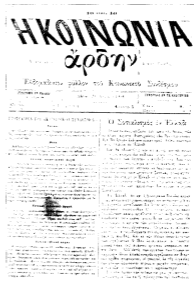
επανεκδόσεις του, ενώ η ενενητάλεπτη ταινία δεν θα βρει φυσικά το δρόμο για τις κινηματογραφικές αίθουσες, αναγκάζοντας την εγχώρια «ανατρεπτική ελίτ» να εκστασιάζεται σε μυσταγωγικές ιδιωτικές προβολές.

κοινωνική επανάσταση (κοιν. ορολ.) Σύμφωνα με τον «ειδήμονα» επί του θέματος, τον Μιχαήλ Μπακούνιν, επανάσταση ορίζεται η «εξαπόλυση όλων αυτών, που σήμερα τα ονομάζουν άγρια πάθη και το γκρέμισμα όλων εκείνων, που στην ίδια γλώσσα ονομάζονται “κοινωνική τάξη”» (Μαρξ, Κ.-Ενγκελς, Φ., *Για τον Αναρχισμό*, σ. 463), κρίνοντας ότι «οι επαναστάσεις δεν αυτοσχεδιάζονται. Δεν γίνονται αυθαίρετα ούτε από άτομα ούτε ακόμα από τα πιο ισχυρά σωματεία. Ανεξάρτητα από κάθε θέληση και από κάθε συνωμοσία, οδηγούνται πάντοτε από την πίεση των πραγμάτων. Μπορούμε να τις προβλέψουμε προαισθανόμενοι καμία φορά την έλευσή τους, αλλά δεν μπορούμε ποτέ να επιταχύνουμε την έκρηξή τους» (Μπα-

κούνιν, Μ., *Για έναν Αντιεξουσιαστικό Σοσιαλισμό*, σ. 46). Εβδομήντα περίπου χρόνια αργότερα, η ισπανική CNT στο περίφημο προσχέδιο μιας ελευθεριακής κοινωνίας, που επεξεργάστηκε στο έκτακτο Συνέδριο της Σαραγόσας το Μάιο του 1936, θα θεωρήσει «ολοκληρωτικά απηρχαιωμένη» αυτή την «παλιά αντίληψη σύμφωνα με την οποία η επανάσταση δεν είναι παρά η βίαιη στιγμή της καταστροφής του καπιταλιστικού συστήματος», υποστηρίζοντας πως «στην πραγματικότητα πρόκειται για την υλοποίηση μιας κατάστασης πραγμάτων που έχει ήδη λάβει σάρκα και οστά στη συλλογική συνείδηση» (Παζ, Α. *Ταξίδι στο Παρελθόν*, σ. 336).

κοινωνικά κέντρα (κοιν. εγχ.) Ακόμη ένας αυτοχαρακτηρισμός για τους δεκάδες αυτοδιαχειριζόμενους χώρους, βραχύβιους ή μακρόβιους, που άρχισαν να λειτουργούν αναρχικοί, αντιεξουσιαστές και αυτόνομοι από τη δεκαετία του 1980 και στην Ελλάδα. Ανάμεσά τους, με τη συγκεκριμένη προσωνομιά: το Κοινωνικό Κέντρο Ηρακλείου Κρήτης στην οδό Τσουδερών 6 (Μάιος 1995) με στόχο «πάντα τον ίδιο, Το Μεγάλο Κόλπο», το Κοινωνικό Κέντρο Πάτρας (Τσαμαδού και Ρήγα Φεραίου 167), το Κοινωνικό Πολιτιστικό Κέντρο Αιγίου (1998) και το Κατελιημένο Κοινωνικό Κέντρο Βοξ στα Εξάρχεια (2012).

Κοινωνικός Σύνδεσμος (οργ.) Βραχύβια ελευθεριακή σύμπραξη φοιτητών και διανοουμένων του κύκλου του Πλάτωνα Δρακούλη στην Αθήνα του 1891. Γραμματέας του ο δικηγόρος Βασίλειος Δουδούμης, διευθυντής του δημοσιογραφικού του οργάνου ο Γεώργιος Χαιρέτης και δύο από τα μέλη του οι συγγραφείς Γρηγόριος Ξενόπουλος και Ιωάννης Ζερβός. Ο Κοινωνικός Σύνδεσμος αποσκοπούσε στη θεμελίωση: «νέας κοινωνίας εξασφαλιζούσης οικονομικήν ανεξαρτησίαν εκ τής οποίας θά προκύψη ήθικη ανάπτυξις εις όλα τὰ μέλη αυτής». Προπαγανδίζοντας μέσω των δέκα φύλλων της εφημερίδας του με τίτλο *Ἡ Κοινωνία* και με υπότιτλο *δύναται και πρέπει ἄρδην νὰ μεταβληθῆ* έναν ιδιότυπο ελευθεριακό κομμουνισμό, ο Κοινωνικός Σύνδεσμος στις προγραμματικές του θέσεις υιοθετούσε κολεκτιβιστικές και φεντεραλιστικές αρχές, καθώς υποστήριζε ότι: «Ἡ πολιτεία ὀφείλει ν' ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην τῆς οικονομικῆς ἀνεξαρτησίας ἐκάστου Ἀτόμου κηρύττουσα κτήμα τῆς Κοινωνίας, ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν του, τὸν πλοῦτον, τούτέστιν ὄλα τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τῶν

κοινωνισμός

ἀναγκαίων καὶ χρησίμων προϊόντων». Και πως: «Ἄντι τῶν ὑφισταμένων κυβερνήσεων, αἱ ὁποῖαι διατηροῦσιν εἰς διαμάχην τοὺς λαοὺς καὶ τὰ ἄτομα, ἰδρυθῆσονται μικροὶ καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων Δήμοι συνδεδεμένοι καθ' ὁμοσπονδίας αἰτι- νὰ ὁμοίως συνδεδεμένοι θ' ἀποτελῶσι τοιοῦτον τῆς Κοινωνίας ὄργανισμόν, ὥστε νὰ ὑπάρχη πλήρης ἄρμονία μεταξύ τῆς ἐπὶ μέρει ἀνεξαρτησίας καὶ τῶν γενικῶν τῆς Ἀνθρωπότητος λειτουργιῶν». Ο Κοινωνικός Σύνδεσμος προσδοκῶσε ὅτι: «Αἱ μεγάλοι ἠθικαὶ ἀρχαὶ τῆς καθολικῆς Ἀληθείας, Ἀγάπης, καὶ Δικαιοσύνης, παραγωγοὶ τῆς πραγματικῆς Ἐλευθερίας, τῆς ἀλτρουιστικῆς Ἀδελφότητος καὶ τῆς ἄρμονικῆς Ἐνότητος, ἔσονται οἱ μόνοι πραγματικοὶ νόμοι τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας» (Ἡ Κοινωνία, 14.4.1891, φ. 1, σ. 1).

κοινωνισμός (πολ.) Ὅρος που προέρχεται ἀπὸ τὸ γαλλικὸ *socialisme* καὶ στον ἐλ- λαδικὸ χώρο υποδῆλωνε, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ στὶς δύο πρώτες δεκαετίες τοῦ 20οῦ, ὅλες σχεδὸν τὶς ἐκδοχῆς τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ τοῦ κομμουνι- σμοῦ. Τον πρωτοεισήγαγε τὸ 1833 ὁ σενασιονιστὴς διανοούμενος Φραγκίσκος Πυ- λαρινὸς σὲ νεκρολογία τοῦ γιὰ τὸν Ἀδαμάντιο Κοραΐ, ὅταν συμπύκνωνε τὸ πρό- ταγμα τῆς Γαλλικῆς Επανάστασης στὸ τρίπτυχο: «ἐλευθερία, ἰσότης, κοινωνισμός». Οἱ θιασῶτες τοῦ αυτοπροσδιορίζονταν ὡς κοινωνιστές, ἀλλὰ ἔκτοτε ἔτσι χαρα- κτηρίζονται μίγδην καὶ ὅλοι οἱ σοσιαλιστές, οἱ κομμουνιστές, οἱ αναρχικοί, οἱ ρι- ζοσπάστες, οἱ χριστιανοσοσιαλίζοντες, ἀκόμη καὶ οἱ τότε συνοδοιπόροι τοὺς ἀστοὶ δημοκράτες. Ἐνας ἐκ τῶν ἰδεολογικῶν του ἀντιπάλων, ὁ διανοούμενος Νεοκλῆς Καζάζης, ἔκρινε στὰ 1898 πως στὶς πρώιμες ἐκφάνσεις τοῦ «ὀ κοινωνισμὸς φέρει τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς τάσεις ἰδανικῆς ὄνειροπολίας μᾶλλον ἢ πραγματικῆς πο- λιτικῆς ἀρχῆς, ἀξιοῦσθαι θέσιν καὶ ἐνέργειαν ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ» καὶ μεμπό- ταν τὴν ἀμαθῆ «πολιτικὴ κοινωνία» που «ἐχειροκρότησε τὸν Proudhon κηρύξαντα μετ' ἀναιδεΐας τὴν ἀρνησιν ὡς λογικὸν καὶ τὴν ἀναρχίαν ὡς πολιτικὸν αὐτοῦ ἰδεῶδες, ἀποκαλέσαντα τὴν ἰδιοκτησίαν κλοπῆν» (Παρνασσός, τόμ. Β', τ. 10, 1878, σ. 764 & 770).

Κοινωνισμός, ὁ (εφημ.) Σοσιαλιστικὴ εβδομαδιαία εφημερίδα τῆς δευτέρας δεκαετίας τοῦ 20οῦ αἰῶνα (1910-11) με επικεφαλῆς τὸ δημοσιογράφου Πύρρο Γιαννόπουλο- Ηπειρώτη καὶ τὸ δικηγόρου Ἀνδρέα Μάρκελλο. Ο Κοινωνισμός, ἀν καὶ θα επαγ- γελθεῖ, μεταξύ πολλῶν ἄλλων, ὅτι «θα διδάξῃ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ὑπακοὴν πρὸς τὸ Κράτος, διότι ἄνευ νόμων ἡ Ἐλευθερία εἶναι λέξις κενὴ σημασίας» καὶ πως θα «χαράξῃ τὴν ὁδὸν Νέου Πολιτικοῦ Κόμματος», ἐντούτοις θα φιλοξενῆσει καὶ ἄρθρα γαλλικῶν ἀναρχικῶν εφημερίδων, ὅπως τὸ «Χρηματισταὶ καὶ Κράτος» ἀπὸ τὸν Κοινωνικὸ Πόλεμο [*La Guerre Sociale*] καὶ τὸ «Ὁ Ἄτομισμὸς καὶ τὸ Κοινω- νικὸν Ζήτημα» ἀπὸ τὴν Ἀναρχία [*L'Anarchie*], τὸ τελευταῖο μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν ἐλευθεριακὸν κοινωνιστὴ Σπύρο Φραγκόπουλο.

κόκα κόλα (μους.) Το γνωστό-άγνωστο κόκκινο εθιστικό ηδύποτο που «πάει με όλα» κατά το κοινώς λεγόμενο, συνεπώς και με ένα... μαυροκόκκινο λεξικό. Τη χρηστική αξία της κενής φιάλης της ύμνησε τη δεκαετία του 1970 ο μάλλον... αναρχάριος στην επιλογή υλικών για «επικίνδυνες μαγειρικές», γνωστός ευθυμογράφος Γιάννης Καλαμίτσης και τραγουδούσε (σύμφωνα με τον Ιό της

Ελευθεροτυπίας) σε μαθητές του ακόμη και ο... πονηρός πολιτευτής, «εξεγερμένος» τότε και ελευθεριακών, κατά δήλωσή του, καταβολών, Αντώνης Τρίτσης. Στην πρώτη του εκτέλεση τις φιάλες της γέμιζε ο Θάνος Αδριανός και αρκετά χρόνια αργότερα το πανκ συγκρότημα Απολίτιστοι: «Όποιος πίνει κόκα-κόλα, μην πετάει το μπουκάλι / γιατί όπως δείχνουν όλα, θα μας χρειαστεί και πάλι. / Να βάζεις μέσα στα μπουκάλια, βενζίνη, φώσφορο, στουπί / να δουν αυτοί με τα μυδράλια / αντίσταση τι πάει να πει. / Όποιος προτιμάει ούισκι / μύτρα Φιξ ή και Ταμ-Ταμ / πάντα κάποιο τρόπο βρίσκει / για να κάνει κάποιο μπαμ».

«Κόκκινα διαβόλαια» [«Красные Дьяволята»] (κινημ.) Σοβιετική κινηματογραφική παραγωγή του 1923, κατά την οποία γενναία και σφύζοντα από κομμουνιστική υγεία παιδόπουλα, ορμισμένα στον πατέρα τους «ν' αγωνισθούν εναντίον των εχθρών της εξουσίας των Σοβιέτ», θα σώσουν το χωριό τους από την καταστροφή που απειλείται οι «λησταναρχικοί πράχτορες» του Μαχνοί και θα τον συλλάβουν. Πολλοί, ζηλώσαντες την τεράστια επιτυχία της ανάλαφρης και σχετικά ανώδυνης αυτής βουβής ταινίας και τη δόξα του σκηνοθέτη της Ιβάν Περεστριάνι, θα ακολουθήσουν το φωτεινό του παράδειγμα, γυρίζοντας αρκετές επί το κομματικότερον συνέχεια της και άλλες αναβαθμισμένου αναρχικού περιεχομένου σοσιαλρεαλιστικές αρλούμπες. || Βλ. επ. *Ευτυχισμένος που Έκανε το Ταξίδι του Οδυσσέα*, Μαχνοβίτικος Στρατός.

κοκτέιλ μολότοφ (ιστ.) Το «υγρό πυρ» των αναρχικών και άλλων «αντικοινωνικών» στοιχείων στην «πολεμική» τους αντιπαράθεση με τις κατασταλτικές δυνάμεις του κράτους, η χρήση του οποίου δίνει ενίοτε την ευκαιρία στους τηλεοπτικούς διαύλους να προσφέρουν φαντασμαγορικό υπερθέαμα στους αθημονούντες εικονοκαταναλωτές. Πρωτοχρησιμοποιήθηκε σποραδικά από αναρχικούς και δημοκράτες ως αντιαρματικό στην Ισπανική Επανάσταση του 1936 και λίγο αργότερα, το 1939, μαζικά από τους Φινλανδούς στο Ρωσοφινλανδικό Πόλεμο. Εντούτοις, το κοινώς ονομαζόμενο «μπουκάλι» από άλλη μια ιστορική παραδοξότητα οφείλει τ' όνομά του στον τιμημένο με τα περισσότερα αξιώματα του «σοβιετικού» κράτους από τη λενινιστική και τη σταλινική εξουσία, Βιατσεσλάβ Μιχαήλοβιτς Μο-

λότοφ, εξαιτίας της χρήσης του στις οδομαχίες του Στάλινγκραντ την εποχή της ναζιστικής πολιορκίας. Στον ελλαδικό χώρο, το εμπρηστικό αυτό κοκτέιλ, με ατυργούς ελασίτες «άναψε φωτιές» το 1944 στα μπατζάκια της χωροφυλακής κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών και «ξαναφώτισε» έστω και αμυδρά τους δρόμους της Αθήνας, είκοσι χρόνια αργότερα, το 1965, στα λεγόμενα Ιουλιανά. Αν και κάποιες συνταγές «επικίνδυνων μαγειρικών» κυκλοφορούσαν στην Ελλάδα στα χρόνια της Χούντας (1967-74) σε φυλλάδια με παραπλανητικά και αθώα εξώφυλλα (όπως Ψαλμοί, 1Χ2 κ.ά.), η ρίψη κοκτέιλ μολότοφ δεν υιοθετήθηκε από το άπειρο και άοπλο από επιλογή φοιτητικό κίνημα. Ελάχιστοι αναρχικοί και «εξτρεμιστές» εργάτες χρησιμοποίησαν ορισμένες φιάλες του στην αποτυχημένη απόπειρα εμπρησμού του υπουργείου Δημοσίας Τάξεως στις 16 Νοεμβρίου του 1973, λίγο πριν την εισβολή του τεθωρακισμένου στο χώρο του Πολυτεχνείου.

κοκτέιλ μολότοφ - τρόπος παρασκευής (ιστ.) Ορμώμενοι ασφαλώς από... ιστορική ευσυνειδησία αντιγράφουμε μια ξεπερασμένη ίσως, αλλά παραδοσιακή καλή συνταγή από ένα παράνομο στη χούντα φυλλάδιο, μεταφρασμένο από εγχειρίδιο του ελβετικού στρατού δυο μήνες πριν την εξέγερση του Πολυτεχνείου. Το κείμενο της συνταγής επανεξέδωσε ο Λεωνίδας Χρηστάκης με τον τίτλο *Οδηγίες για τους Κυπρίους* μετά την τουρκική εισβολή, το Σεπτέμβριο του 1974, στη σειρά μικρο-Κούρος -τις μπροσούρες του περιοδικού Κούρος, τρεις εκδόσεις συνολικού τιράζ, σύμφωνα με τον εκδότη του, 14.000 αντιτύπων- και όταν εξαντλήθηκε, το ξαναδημοσίευσε στο περιοδικό *Pandermis*, τ. 16, Οκτώβριος 1976. «Διαλέγουμε μπουκάλια με λεπτά τοιχώματα και φαρδιά κοιλιά, είναι καλλίτερα για τη δου-

λειά που τα θέλουμε. Αντίθετα αυτά τα μπουκάλια με τα χοντρά γυαλιά χωρίς μια κάπως πιο μεγάλη φούσκα και με μικρό όγκο δεν είναι κατάλληλα. Γεμίζουμε το μπουκάλι με: βενζίνη ή πετρέλαιο ή αλκοόλ (δηλαδή, τζιν ή ούισκι, κονιάκ κ.λπ.). Το μπουκάλι πρέπει να γεμίζεται ως επάνω, τόσο που να χωρά ίσως ο φελλός. Το μισογεμάτο μπουκάλι έχει κινδύνους γι' αυτόν που πάει να το ρίξει, λόγω του κινούμενου αέριου που υπάρχει στο κενό. Κλείνουμε καλά το μπουκάλι και το σκουπίζουμε ώστε απ' έξω να είναι τελείως στεγνό. Αν είναι βενζίνη, θα στεγνώσει μόνη της εξαερωνόμενη, το πετρέλαιο και το αλκοόλ θέλει σκούπισμα γιατί είναι ελαιώδη και δεν στεγνώνουν γρήγορα. Στερεώνουμε από έξω, στο πάνω μέρος της μπουκάλιας, μεταξύ του κορμού και του λαιμού, σουπί ή βαμβάκι στεγνό, με μονωτική ταινία ή λευκοπλάστ ή σελοτέπ ή σπάγκο. Λίγο πριν

Κόλοκαλ

ρίξουμε τη μπουκάλα τότε βρέχουμε με βενζίνη το σουπί. Μ' ένα σπάρτο ή κρι ανάβουμε το σουπί ή το βαμβάκι και κρατώντας την μπουκάλα από το λαϊμό ορίζοντια, για να μην καούμε, αμέσως τη ρίχνουμε στο στόχο. Η ρίψη πρέπει να γίνει ή από ψηλά ή με κάποια δύναμη για να κτυπήσει και να σπάσει οπότε ανάβει το υγρό που τρέχει από μέσα» (Ιδεοδρόμιο, τ. 105, 1988, σ. 16).

Κόλοκαλ [Κολοκοπ: Καμπάνα] (εφημ.) Εβδομαδιαία εφημερίδα που εξέδιδαν αρχικά στο Λονδίνο (1857-65) και στη συνέχεια στη Γενεύη (1865-67) οι Αλεξάντρ Γκέρτσεν, Νικολάι Ογκάρεβ και άλλοι ρώσοι εξόριστοι αντικαθεστωτικοί και στην οποία συχνά αρθρογραφούσε και ο Μιχαήλ Μπακούιν. Έξι τεύχη της εφημερίδας έμειλε να εκδοθούν το 1870 από τον Νετσάγιεβ με χρήματα που απέσπασε διά της πλάγιας οδού από τον κύκλο των ιδρυτών της.

Τηλεγραφήματα
REUTER-HAVAS-BULIER.

Παρίσι οί. 29 Μαρτίου.

Ο δήμος ή η Commune έκεπρήχθη επίσημως εν τη κλατεία του δημαρχείου (Hôtel de ville) την 4 ώραν, μετεξ πολλού κανονοβολισμού. Πολλοί δημαρχοι παρητήθησαν, τινές δε δημοτικοί σύμβουλοι εκλεχθέντες απέβαλον την έελογίην.

Η τράπεζα έδωκεν ήμισυ έκτομμύριον εις τό κομπάτον

Η αναγγελία εγκαθίδρυσης της Κομμούνας από την αθηναϊκή εφημερίδα Αλήθεια (19.3.1871).

Κομμούνα των Παρισίων (1871) (ιστ.) Χαρακτηρίστηκε ως η πρώτη και επεισοδιακή εμφάνιση στο ιστορικό προσκήνιο της εργατικής ως καθαυτήν τάξης. Η υπερδιμηνιαία (18 Μαρτίου-28 Μαΐου) επικράτησή της σε όλη τη σφαίρα της κοινωνικής ζωής της γαλλικής πρωτεύουσας έδωσε την ευκαιρία στους θεωρητικούς του κοινωνικού κινήματος της εποχής αναλύοντας, ο καθείς κατά τη βολή του, τις πρακτικές της να προβάλουν συμπεράσματα ενισχυτικά των απόψεών τους. Ο Μαρξ στον *Εμφύλιο Πόλεμο στη Γαλλία* θα επικεντρώσει στην εμφανή απουσία συγκεντρωτικής δομής προκειμένου να επιχειρηματολογήσει εντέχνως υπέρ μιας ταξικής δικτατορίας και ο Μπακούνιν στο βιβλίο *Η Παρισινή Κομμούνα και η Ιδέα του Κράτους* στην ελευθεριακή της διάσταση, για να αποκηρύξει για μια ακόμη φορά το κράτος. Το σίγουρο ωστόσο είναι ότι στην Κομμούνα –που προέκυψε αυθόρμητα από την οικονομική και κοινωνική ασφυξία των καιρών και την ατιμωτική κατάληξη του Γαλλοπρωσικού Πολέμου– εμφανίστηκαν εν σπέρματι όλες σχεδόν οι πρακτικές που θα καθορίσουν το ιδεολογικό πρόσημο των κατοπινών εργατικών ρευμάτων, του ελευθεριακού συμπεριλαμβανομένου. Με την καθοριστική συμβολή των προουντικών, η Κομμούνα κληροδότησε την πρακτική του ανακλητού των αιρετών αντιπροσώπων, την ιδέα της εργατικής αυτοδιαχείρισης και εμπράκτως την αντικατάσταση του στρατού από τους οπλισμένους πολίτες, πριν οι τελευταίοι πληρώσουν δυσανάλογα σκληρά την ηρωική και απελπισμένη αντίστασή τους στα κυβερνητικά στρατεύματα του Θιέρσου που επέδραμαν τερματίζοντας το σύντομο βίο της. Το σύγχρονο της Κομμούνας, ελληνόφωνο περιοδικό του Παρισιού, *Εθνική Επιθεώρησης*, που εξέδιδε ο έλληνας ολιγαρχικός λόγιος Αλέξανδρος Μείμαρ, σ' ένα από τα άρθρα της με τίτλο «*Η Δημοκρατία των Παρισίων*» δίνει μια εικόνα αυτών που επακολούθησαν όταν οι τελευταίοι κομμουνάροι «κατέφυγον εις την νεκρόπολιν η τὰς ὑποχθονίους κατακόμβας»: «ὁ στρατὸς τῶν Βερσαλλίων, εἰσελθὼν διὰ τῆς λεγομένης πύλης τοῦ ἄδου, καὶ καταλαβὼν πάσας τὰς λοιπὰς διόδους, καί, ἔχων διὰ χειρῶν δᾶδας, προύχουρι πεφυλαγμένως εἰς τὴν ἀπέραντον λαβυρινθώδη ὄστεοθήκην. Εὐκόλως δὲ δύναται ἕκαστος ἵνα ἐννοήσῃ τί συνέβη τότε. Ἐπειδὴ φρικώδης ἐγένετο ἡ ἐσχάτη αὕτη μάχη πρὸς τὴν λάμπριν τῶν δαδῶν, φωτιζουσῶν παραδόξως τὰ συνεσταλμένα καὶ ἐξηγριωμένα πρόσωπα τῶν μαχομένων, οἵτινες ὤρμων μανιωδῶς ἐπ' ἀλλήλους, βοῶντες στενάζοντες, καταρώμενοι, φονευόμενοι. Αἱ δὲ κλαγγαὶ καὶ ἐκτυροσκοπήσεις τῶν ὄπλων, ὁ ρογχασμὸς τῶν ψυχορραγούντων ἐντὸς τῶν μακρῶν διαδρόμων τῶν κρυπτῶν, ὧν οἱ τοῖχοι σύγκεινται ἐκ μυρίων κρανίων καὶ ὀστέων τῶν νεκρῶν τῶν παρελθόντων αἰώνων, ἀπέτελεσαν θέαμα φοβερόν, διαταράξαν τὸν ὕπνον τῶν ἀπὸ αἰώνων ἐν ταῖς κατακόμβαις ἀναπαυομένων» (Βάντερβελντ, Ε., *Η Κομμούνα του Παρισιού*, σ. 23).

Πεσόντες νεαροί κομμουνάροι σε μια συγχρονιστική φωτογραφία από το λεύκωμα *Photo Icons*, εκδ. Taschen.

κομμουνισμός (πολ.) Όρος που επινοήθηκε στα χρόνια της Παρισινής Κομμούνας του 1871 από τους θιασώτες της σοσιαλιστικής εξουσίας των αυτονομημένων από το κράτος δήμων. Τον επανέφερε στις αρχές του 21ου αιώνα ως «ελευθεριακό δημοτισμό» που «αποσκοπεί αποφασιστικά στην εξάλειψη των κρατικών δομών και στην αντικατάστασή τους από θεσμούς μιας ελευθεριακής πολιτείας» στα στερνά του βίου του (2003) ο γνωστός αναρχοκομμουνιστικών προσανατολισμών διανουόμενος και ακτιβιστής Μάρεϊ Μπούκτσιν. Παρότι πρόβλεψε ότι ο κομμουνισμός «συνιστά μια κριτική της ιεραρχικής και καπιταλιστικής κοινωνίας στο σύνολό της», ερχόμενος σε ευθεία ρήξη με βασικές παραμέτρους του αξιακού πυρήνα του κλασικού αναρχισμού, θεωρώντας τον συλλήβδην ατομικιστικό, έκρινε πως «κάθε απόπειρα αναγωγής» του «σε μια απλή παραλλαγή του αναρχισμού θα ισοδυναμούσε με άρνηση της ακεραιότητας των δύο ιδεών – θα αγνοούσε τις αντικρουόμενες αντιλήψεις τους περί δημοκρατίας, οργάνωσης, ελλογών, διακυβέρνησης κ.ο.κ.» (Μπούκτσιν, Μ., *Το Πρόταγμα του Κομμουνισμού*, σ. 73, 75 & 82). || Βλ. επ. *Δημοκρατικός Σύλλογος του Λαού, Μπούκτσιν Μάρεϊ, Πανάς Παναγιώτης.*

ΚΟΜΠΡΑ [COBRA] (αβαν.) Η Διεθνής των Πειραματικών Καλλιτεχνών. Μια σουρεαλιστικής καταγωγής πρωτοποριακή ομάδα που χρωσάει τ' όνομά στα αρχικά των μητροπόλεων όπου δημιουργούσαν οι ιδρυτές της: Κοπεγχάγη, Βρυξέλλες και Άμστερνταμ. Συγκροτήθηκε προεξαρχόντων του δανού ζωγράφου Άσγκερ Γιόρν, του ολλανδού αρχιτέκτονα Κόνσταντ και του βέλγου ποιητή Κριστιάν Ντοτρεμόν το Νοέμβριο του 1948, αποσκοπώντας, στα τρία χρόνια της ύπαρξής της, να σπάσει τη μεταπολεμική αισθητική μιζέρια των καλλιτεχνικών κύκλων. || Βλ. επ. **αβανγκάρντ, Διεθνές Κίνημα για ένα Φανταστικό Μπαουχάουζ, Καταστασιακή Διεθνής.**

Κοιμήμενος, Νικόλαος (εκλ. συγγ.) Ένας επανήσιος πολυπράγμων διανοούμενος του 19ου αιώνα (γεννημένος το 1832), πρώιμος δημοτικιστής (*Το Ζήτημα της Γλώσσας*), πεζογράφος (*Lar-di ed Otipicidi, Η Διαθήκη μου, Η Οικογένεια κ.ά.*), ποιητής και εκδότης. Ριζοσπάστης ελευθεριακός στο φρόνημα και πεπεισμένος ότι «όλα σχεδόν τὰ κακά ποῦ συμβαίνουν σήμερα στὸν κόσμο, ξιριδες, κλοπές, φόνοι, ἔχθρες, ληστείες, πόλεμοι, τυραννίες, πενίες, δυστυχίες κάθε λογῆς, εἶναι ὅλα ἐξαιτίας τῆς

ἰδιοκτησίας καὶ τῆς οἰκογένειας» (Πρακτικά Επιστημονικοῦ Συμποσίου, «Νικόλαος Κοιμήμενος, Ένας Ριζοσπάστης Λόγιος τοῦ 19ου Αἰώνα», σ. 70), θα προτείνει πρώτος στην Ελλάδα ἓνα κοινωνιστικό συμβιωτικό πείραμα ἀντίστοιχο τῶν «αναρχικῶν αποικιῶν» τοῦ εξωτερικοῦ: «Κι ἂν ἡ Κυβέρνηση δὲν ἔσπεργε νὰ δώσῃ τὸ Βίδο ἢ ἄλλο νησί τῆς, εὐκόλα θὰ βρισκοῦν κάνα νησί ἢ ἄλλο ἰδιωτικό κτήμα, ὅπου ν' ἀγοραστῇ καὶ ἐφαρμοστῇ ἐκεῖ τὸ σχέδιο αὐτὸ τῆς συστάσεως μιᾶς νέας μικρῆς κομμουνιστικῆς ἢ σοσιαλιστικῆς κοινωνίας μὲς στὴ μέση καὶ στὸ πείσμα τῆς σκουριασμένης τῆς παλαιᾶς» (Κοιμήμενος, Ν., *Η Διαθήκη μου*, σ. 49). Ἀν καὶ θεωροῦσε πως: «Μία μεταρρύθμιση τοῦ καθεστώτος διὰ θυσιῶν τινῶν εἶναι ἀσυγκρίτως προτιμωτέρα ἀπὸ μίαν ἀνατροπὴν» (ὁ.π., σ. 49-50), καμιά φορὰ διαπίστωνε, (ὅπως τὸ 1900 σε μια ἐπιστολὴ τοῦ στις ἀνιψιές τοῦ με τις οποίες εἶχε κληρονομικὲς διαφορές), ἐμπλεος οργῆς «ὅτι ἔχουν μέγα δίκαιον οἱ σοσιαλισταὶ οἱ ζητῶντες τὴν κατάργησιν τῆς ἰδιοκτησίας καὶ μέγα δίκαιον ἴσως καὶ αὐτοὶ οἱ ἀναρχικοὶ οἱ δοξάζοντες ὅτι ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ διάθεσις πρὸς τὸ ἀδικεῖν εἶναι ἀδιόρθωτα καὶ ὅτι μόνον [μὲ] τὰ βίαια μέσα εἶναι ἀνάγκη καὶ πρέπει ν' ἀποπειραθῶμεν νὰ σωφρονίσωμεν τὴν κοινωνίαν» (Κοιμήμενος, Ν., *Το Ζήτημα τῆς Γλώσσας*, σ. 29). Πέθανε τὸ 1906 καὶ ἓνα χρόνο ἀργότερα τὸ περιοδικὸ *Ὁ Νουμάς* θα τὸν ξεπροβοδίσει με τὸ ἔμμετρο «Δάκρυα στὸ Θάνατο τοῦ Ν. Κοιμήμενου» τοῦ φίλου τοῦ Μιχέλη Ἀβλιχου: «Γέροντας... κλαίω γέροντα... καὶ παλαιὸ μου φίλο, / Κ' ἡ Μοῦσα μου στὸν ποιητὴ θλιμμένη ψάλλει ὦδῃ, / Κι ὁ πόνος πνίγει τὴν καρδιά... καὶ τρέμει σὰν τὸ φύλλο / Τοῦ φθινοπώρου ποῦ ὁ βορρῆς τὸ δέρνει στὸ κλαδί» (*Ὁ Νουμάς*, τόμ. Ε', τ. 242, 8.4.1907, σ. 3).

Κοινωνιστές, Βικτόρ [Considérant, Victor] (εκλ. συγγ.) Γάλλος «ουτοπικός» σοσιαλιστής του 19ου αιώνα, μηχανικός στο επάγγελμα. Γεννήθηκε το 1808, μαθήτευσε στον ελευθεριάζοντα κοινωνισμό και στη δημοσιογραφία κοντά στον Φουριέ, έλαβε μέρος στην επανάσταση του 1848, έζησε ένα διάστημα σε φαλανστήριο του Τέξας (1855-57), συμμετείχε

από την ίδρυσή της στην Α΄ Διεθνή, πήρε μέρος στην Παρισινή Κομμούνια του 1871 και πέθανε πλήρης δραστηρίων ημερών το 1893. Το βασικό του σύγγραμμα, *Αρχές του Σοσιαλισμού - Μανιφέστο της Δημοκρατίας του 19ου αιώνα*, υπήρξε -σύμφωνα τουλάχιστον με τη συγκριτική ανάλυση που επιχειρήσει ο Β. Τσερκέσαβ στο έργο του *Σελίδες της Κοινωνικής Ιστορίας*, οι *Προάγγελοι της Διεθνούς*- ένα πρόπλασμα ουσιαστικά του *Κομμουνιστικού Μανιφέστου* που εκδόθηκε πέντε χρόνια νωρίτερα από την «πρωτότυπη» επιστημονική εργασία των... αυτόφωτων Μαρξ και Ένγκελς, οι οποίοι θεωρούσαν όλους σχεδόν τους ιδεολογικούς αντιπάλους τους λογοκλόπους.

Κορνέλισεν, Χρίστιαν [Cornelissen, Christiaan] (αναρχ.) Ολλανδός αναρχοσυνδικαλιστής ακτιβιστής και συγγραφέας (*Θεωρία της Αξίας, Θεωρία των Μισθών και της Απασχόλησης κ.ά.*). Υπήρξε ένας από τους ιδρυτές του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος της χώρας του, από το οποίο διαγράφηκε για αναρχική απόκλιση στο Σοσιαλιστικό Συνέδριο που έγινε στο Λονδίνο το 1896. Έκτοτε, μέτοικος στη Γαλλία, θα συνεχίσει την κοινωνική του δραστηριότητα ως θιασώτης και θεωρητικός της άμεσης δρά-

σης και της γενικής απεργίας, θα πάρει μέρος το 1907 στο Διεθνές Αναρχικό Συνέδριο του Άμστερνταμ, θα αρθρογραφήσει κατά καιρούς στους *Νέους Καιρούς* [Les Temps Nouveaux] του Ζαν Γκραβ και θα διευθύνει ως το 1915 το *Διεθνές Δελτίο του Συνδικαλιστικού Κινήματος* [Bulletin International du Mouvement Syndicaliste]. Πέθανε στα 78 του χρόνια, το 1942, και τη χρόνια αντιμιλιταριστική του δραστηριότητα δεν μπόρεσε να κηλιδώσει ούτε η υπογραφή του το 1914 στο «*Μανιφέστο των 16*»

Κορτές, Κάρλος [Cortez, Carlos] (εκλ. συγγ.) Μεξικανός ελευθεριακός ποιητής,

αρθρογράφος, γελοιογράφος, αντιρρησίας συνείδησης στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ακτιβιστής (μέλος από το 1947 των Βιομηχανικών Εργατών του Κόσμου), αλλά γνωστότερος βέβαια για το γεμάτο κοινωνικές αναφορές σπουδαίο καλλιτεχνικό του έργο (ζωγραφικό και ξυλογραφικό) που κοσμεῖ διάφορα ανά τον κόσμο μουσεῖα και κυρίως το Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης της Νέας Υόρκης και το Εθνικό Μουσείο Τέχνης του Μεξικού στο Σικάγο. Γιος μεξικανού συνδικαλιστή και γερμανίδας πασιφίστριας, ο Κορτές, που γεννήθηκε το 1923, πορεύτηκε στα χνάρια τους σε ὅλη του τη ζωή και πέθανε το 2005 αφήνοντας πέρα από το εικαστικό έργο του και το βιβλίο *Βίβα Ποσάδα! Χαιρετισμός στο Μεγάλο Χαράκτη της Μεξικανικής Επανάστασης* (2002).

Ο Κάρλος Κορτές και δίπλα, διά χειρός Κορτές, ο Ρικάρδο Φλόρες Μαγόν.

Κοσέ, Γεωργία (εκλ. συγγ.) Η πρώτη ελληνίδα που αρθρογράφησε σε αναρχικό έντυπο, το 1898, ἔστω και αν το ζήτημα που διαπραγματεύτηκε με τη γραφίδα της στην «κοινωνιολογική» εφημερίδα των αναρχικών του Πύργου *Νέον Φως* (φ. 10, 6.12.1898) ήταν «*Ο Νεώτερος Πνευματισμός και ἡ Θεωρία τῆς Προϋπάρξεως*».

Κοσμοσοφία ή τὸ Καθολικὸν Ἀλληλέγγυον (βιβλ.) Το πρώτο ἴσως «κοινωνιστικού» περιεχομένου σύγγραμμα που κυκλοφόρησε στα ελληνικά το 1856 στις Βρυξέλλες από τους Γ. Π. Ι. Πηλιορείτη και Π. Κ. Φερτεκλή. Αποδιδόταν αρχικά στο Θεόφιλο Καίρη ενώ, ὅπως απέδειξαν νεώτερες έρευνες, πρόκειται για μεταφρασμένο έργο του Ανρί Λεκουτυριέ [Henri Lecouturier] που εκδόθηκε στο Παρίσι το 1850. Στο βιβλίο καταγγελοῦν αναλυτικά «τὸ τρικέφαλον τέρας. Ἡ τυραννία τῶν βασιλέων, ἐπεριδομένη τῇ μαχαίρᾳ, διὰ τῆς θηριώδους βίας ἐπιβάλλει τῷ ἄδυνάτῳ. Ἡ τυραννία τῶν Κεφαλαιούχων, ἐπὶ τὰ χρήματα ἐπιστηριζομένη, διὰ

κοσμοπολίτες

τῆς πείνης, ἦν ἐπάγει δτε, καὶ ὡς θέλει, ἐπιτίθεται τοῦ πεινῶντος. Ἡ τυραννία τοῦ Ἱερατείου, ἐπεριδομένη εἰς τὴν ἀποκάλυψιν, ἐπιβάλλει τῶ εὐπίστῳ διὰ τοῦ τρόμου τῶν φαντασιωδῶν τιμωριῶν τοῦ μέλλοντος κόσμου, οὐτινος ἀντιποιεῖται τὰς τε κλεῖς, καὶ διάταξιν» (Λεκουτεριέ, Α., *Κοσμοσοφία ἢ τὸ Καθολικὸν Ἄλληλέγγυον*, σ. 7).

κοσμοπολίτες (πολ.) Ὅρος ἐν χρῆσει ἀπὸ τὴν κλασικὴ ἀρχαιότητα γιὰ τοὺς θιασώτες (ὅπως ὁ Διογένης) τοῦ γνωστοῦ «ὅπου γῆς καὶ πατρίς». Αὐτοὺς ποὺ τὸ 190 αἰῶνα ἀποκάλεσαν διεθνιστές. «Ἡ Γενεὴ εἶναι ἡ εὐνοοῦμένη μου διαμονή, ἐπειδὴ ἐκεῖ χάνομαι ὅλως διόλου μὲς τοὺς κοσμοπολίτες: αὐτὸ μοῦ δίνει μὴν παραίτηση τῆς ἀληθινῆς καταστάσεως τῶν ὄντων», θὰ ἐξομολογηθεῖ ἡ αυτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας Ελισάβετ (πριγκίπισσα Σίσι) στο δάσκαλό τῆς τῶν ἐλληνικῶν καὶ λογοτέχνη (Ἡ Κερένια Κούκλα) Κωνσταντῖνο Χρηστομάνο καὶ ὁ μᾶλλον ἐρωτευμένος μαζί τῆς νεαρῆς θὰ σχολιάσει στο κολακευτικὸ γι' αὐτὴν *Βιβλίον τῆς Αυτοκράτειρας Ελισάβετ* (σ. 217-18) ἐπ' ἀφορμὴ τῆς ἐκτέλεσής τῆς, τὸ 1898, ἀπὸ τὸν ἀναρχικὸ Λουίτζι Λουκένι: «Σ' αὐτὴν τὴ φωλιὰ τῶν κοσμοπολιτῶν κρυβόταν ἡ ἔχιθνα ποὺ δάγκωσε τὴν καρδιά Τῆς. Ἀλλὰ δὲν ἦτον ἀνθρώπινος φόνος αὐτός, ἦτονε μὴ χειρονομία τῆς Εἰμαρμένης: - ἀπ' τὴν καρδιά Τῆς δὲν ἔσταξε οὔτε μὴ σταγόνα αἵμα». || Βλ. ἐπ. *πρακτικὸς κοσμοπολιτισμὸς*.

Κοσόν, Ζορζ [Cochon, Georges] (αναρχ.) Γάλλος ελευθεριακός ακτιβιστής, ο άνθρωπος που εγκαινίασε επισήμως στη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα την πρακτική των καταλήψεων στέγης. Γεννήθηκε το 1879 και λίγα χρόνια αργότερα, ως γενικός γραμματέας της Συνδικαλιστικής Ένωσης των Ενοικιαστών Εργατοϋπαλλήλων, θα προπαγανδίσει με κάθε τρόπο το «δικαίωμα στέγης για όλους», θα οργανώσει διαδηλώσεις αστέγων, μετακομίσεις και φυγαδεύσεις κατοκληρωτών και καταλήψεις όπως αυτή του Δημαρχείου των Παρισίων στις 23 Μαρτίου του

1912. Την ίδια χρονιά (8-9 Απριλίου) θα επιχειρήσει ανεπιτυχώς να καταλάβει κάποιους έρημους στρατώνες στο Παρίσι με πενήντα άστεγες οικογένειες και θα κατέβει υποψήφιος στις δημοτικές εκλογές, πράγμα που θα επιφέρει την αποπομπή του από τη Συνδικαλιστική Ένωση των Ενοικιαστών. Απτόητος από εκφοβισμούς, πρόσκαιρες φυλακίσεις και την ψυχρότητα των ελευθεριακών συντρόφων του, θα συνεχίσει με έντονους ρυθμούς τη δράση του μέσω της δικής του εμπνεύσεως Εθνικής και Διεθνούς Ομοσπονδίας των Ενοικιαστών. Μετά τη λιποταξία του από το στρατό το 1917 και μέχρι το τέλος της ζωής του, τον Απρίλιο του 1959, θα συνεχίσει με ηπιότερους ρυθμούς τη δράση του για το δικαίωμα στη στέγη.

Ο Κοσόν (δεύτερος από αριστερά) με αστέγους στους δρόμους του Παρισιού.

Κόσσυβας, Γεώργιος (αναρχ.) Αναρχικός εργάτης (τσιγαράς) ιδρυτικό και δραστήριο μέλος του πρώτου Εργατικού Κέντρου που συγκροτήθηκε στον ελληνικό χώρο, αυτό του Βόλου (1908). Αυτομορφωμένος, πρωτοστατούσε σε όλες τις εκδηλώσεις του, πολιτικές και πολιτισμικές. Στα περίφημα Αθεία του Βόλου θα εμπλακεί τόσο για την «ανατρεπτική» δραστηριότητα στο Εργατικό Κέντρο όσο και για τη δημοσίευση στην εφημερίδα *Εργάτης - Γεωργός* (10.8.1911) δύο κεφαλαίων από το πολυθρύλητο φυλλάδιο *Κάτω τα Είδωλα του Γ. Τελεμίτη*, τα «*Παγκόσμιος Όδύνη*» και «*Γη και Έλευθερία*», για τα οποία η εφημερίδα διατύπωνε τη διαφωνία της. Η επιστολή του Κόσσυβα που συνόδευε τα υπό δημοσίευση απο-

σπάσματα, κατέληγε: «Πρέπει άλλως τε σιγά σιγά να νοιώση ο κόσμος ότι αναρχισμός δε θα πη μπόμπα και δυναμίτις άλλ' ότι είναι σύστημα φιλοσοφικό με ορισμένες αρχές που συζητούνται σοβαρά και από σοβαρά πνεύματα σ' όλα τα άλλα κράτη» (Κολιού, Ν., *Οι Ρίζες του Εργατικού Κινήματος και ο «Εργάτης» του Βόλου*, σ. 232). Στη δίκη των κατηγορουμένων για τα Αθεϊκά που έγινε το 1914 στο Ναύπλιο (όπου και αθώωθηκε) δεν θα παραστεί και θα πεθάνει λίγα χρόνια αργότερα το 1919 φυματικός στη Μακρινίτσα, αφήνοντας τη μικρή του περιουσία των 10.000 δραχμών στη διαχείριση συμπολιτών του «μέχρις ότου ιδρυθή εν Βόλω Σοσιαλιστικόν Κέντρον (...) προς έκδοσιν βιβλίων σοσιαλιστικῶν καὶ ἐν γένει βιβλίων, ἅτινα θὰ τείνουν εἰς τὴν πρόδοον τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐργάτου» με την προτροπή: «να μεταχειρίζωνται γλῶσσαν τὴν ὁποίαν νὰ ἐνοοῦν οἱ ἐργάται» (ό.π., σ. 150). || Βλ. επ. **Αθεϊκά** του Βόλου, **Εργατικό Κέντρο Βόλου**, **Κάτω τὰ Εἴδωλα**.

Ἡ ΔΙΑΘΗΚΗ ΕΝΟΣ ΕΡΓΑΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΟΣΙΑΒΑΣ

Τη διαθήκη του Κόσσυβα ή Κόσιαβας δημοσίευσε ένα μήνα μετά το θάνατό του η εφημερίδα *Κοινωνία* (26.3.1919, φ. 10, σ. 1).

Ποιος ἦτο ὁ Κόσιαβας, — Ἄφινει τὴν περιουσίαν του εἰς τὰ σοσιαλιστικὰ Κέντρα, — Ζητεῖ τὴν πνευματικὴν ἀνύψωσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως.

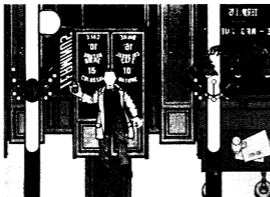

Κόστα, Αντρέα [Kosta, Andrea] (αναρχ.) Ιταλός αναρχικός και αργότερα ιδρυτικό στέλεχος και βουλευτής (1892) του Ιταλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος. Στη ελευθεριακή του «θητεία» και μέχρι την αποχώρησή του υπήρξε στενός φίλος του Μαλατέστα και ένας από τους εισηγητές της έμπρακτης προπαγάνδας. Συνδιοργανωτής με τον Μπακούινι και τον Καφιέρο της «αποτυχημένης» εξέγερσης του 1874 στην Μπολόνια, όπου συνελήφθη πριν καν αυτή εκδηλωθεί. Παρευρέθηκε το 1876 στο συνέδριο της ανεξουσιαστικής Διεθνούς Ένωσης Εργαζομένων στη Βέρνη, όπου συν τοις άλλοις αντιπροσώπευσε και τον πατρινό Δημοκρατικό Σύλλογο του Λαού. Γεννήθηκε το 1851 και πέθανε το 1910, έχοντας αναρχηθεί και στο βάθρο της προεδρίας της ιταλικής Βουλής.

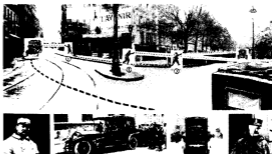

Κοσταντίνι, Φλάβιο [Costantini, Flavio] (τεχ.) Ιταλός ζωγράφος, σχεδιαστής και εικονογράφος. Ένας πρώην καπετάνιος του πολεμικού και εμπορικού ναυτικού που αρχικά εντρίφθησε και εμπνεύστηκε από τη λογοτεχνία (Κάφκα) και επίσης πρώην κομμουνιστής που σαγηνεύτηκε -μετά από μια απομυθοποιητική επίσκεψη στις αρχές της δεκαετίας του 1960 στη Σοβιετική Ένωση και την ανάγνωση των Αναμνήσεων ενός Επαναστάτη του Βικτόρ Σερζ- από την ιερχαλιστική αναρχία στιγμές της οποίας αποτύπωσε για μια εικοσαετία σε περίπου εξήντα έργα του (Ραβασόλ, Εμίλ Ανρί, «Συμμορία Μπονό», Τζίνο Λουτσέτι κ.ά). Στα τελευταία χρόνια της ζωής του πηγές έμπνευσής του υπήρξαν: η σφαγή των Ρομανόφ, το ναυάγιο του Τιτανικού και η Γαλλική Επανάσταση. Γεννήθηκε το 1926, πέθανε το Μάιο του 2013.

Η βομβιστική επίθεση του Εμίλ Ανρί στο καφενείο «Τέρμινοους» διά χειρός Κοσταντίνι.

Αναπαράσταση της ένοπλης επίθεσης του αναρχικού Λουί Εμίλ Κοτέν στον εποχούμενο Κλεμανσό και φωτορεπορτάζ από την παρισινή *Illustration*.

Κοτέν, Λουί Εμιλ [Cottin, Louis Émile] (αναρχ.) Γάλλος αναρχικός, γεννημένος το 1896. Υπήρξε ο αυτοοργός μιας αποτυχημένης (παρά τις επτά σφαίρες που έρι-

Κοτόκου, Σούσουε

Ξε) απόπειρας εκτέλεσης στις 22 Φεβρουαρίου του 1919 του πρωθυπουργού της χώρας του Κλεμιανσό, για την οποία καταδικάστηκε σε θάνατο, αλλά εξέτισε μόνο δέκα χρόνια φυλάκισης, καθώς απελευθερώθηκε μετά από μια μεγάλη καμπάνια αλληλεγγύης. Σκοτώθηκε στις 8 Οκτωβρίου του 1936 στην Ισπανία πολεμώντας στο πλευρό των αναρχοσυνδικαλιστών με την Ταξιαρχία Ντουρούτι.

Κοτόκου, Σούσουε [幸徳秋水] (αναρχ.) Ιάπωνας αναρχοκομμουνιστής, γιατρός, εκδότης και συγγραφέας (*Η Ουσία του Σοσιαλισμού*). Συνιδρυτής στις αρχές του 20ού αιώνα με τον Σεν Καταγιάμα [片山潜] ενός ολιγόζωου σοσιαλιστικού κόμματος και συνεκδότης στα 1904, κατά τη διάρκεια του ρωσοϊαπωνικού πολέμου, με το μαρξιστή Τοσιχίκο Σακάι [堺利彦] του αντιμιλιταριστικού εντύπου *Εφημερίδα του Λαού*. Γνώρισε τις αναρχικές ιδέες μελετώντας Κραπότκιν στη φυλακή, όπου είχε οδηγηθεί για την αντιπολεμική του δραστηριότητα. Έζησε για βραχύ χρονικό διάστημα στις ΗΠΑ και πρωταγωνίστησε στην

έντονη και σχετικά μαζική αναρχική δραστηριότητα των ετών 1907-08 στη χώρα του. Καταδικάστηκε σε θάνατο για έναν υποτιθέμενο σχεδιασμό δολοφονίας του αυτοκράτορα και εκτελέστηκε στα 42 χρόνια του, στις 24 Ιανουαρίου του 1911, μαζί με άλλους ομοϊδέατες του παρά τη διεθνή κατακραυγή που εκφράστηκε με διαδηλώσεις αλληλεγγύης σε όλο τον κόσμο.

Κούβα (κοιν. γεωγρ.) Νησί της Καραϊβικής, ένα από τα τελευταία προπύργια του υπαρκτού σταλινισμού. Μια πανέμορφη χώρα που δεν γνώρισε τα τελευταία 150 χρόνια παρά μόνο την υποδούλωση (ισπανική και αμερικανική) και την απολυταρχία με δύο μόνο μικρά διαλείμματα στις δεκαετίες του 1920 και του 1940, στα χρόνια δηλαδή της Πρώτης και της Δεύτερης Δημοκρατίας, που τη εξουσία άσκησαν «δημοκρατικοί» καραβανάδες τύπου Ματσάδο και Μπατίστα, πριν ο τελευταίος εγκαθιδρύσει μια στυγνή δικτατορία. Υπό αυτές τις συνθήκες συγχροτήθηκε και συνέδραμε στους απελευθερωτικούς αγώνες, αντιδικτατορικούς και κοινωνικούς, ένα σχετικά ρωμαλέο ελευθεριακό κίνημα μέσα από τις γραμμές πολυτασιών αγροτικών και εργατικών οργανώσεων (Αγροτική Ομοσπονδία το 1915, Εθνική Συνομοσπονδία Εργασίας το 1925, Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας το 1949) και αυτοδύναμων όπως η μαπακουνικού τύπου Εργατική Συμμαχία (τη δεκαετία του 1880), η αναρχοσυνδικαλιστική Συνομοσπονδία Εργατών Κούβας (1940), ο Ελευθεριακός Σύνδεσμος Κούβας (1940-60) και η Ελευθεριακή Νεολαία του. Το γεγονός ότι σήμερα δεν βρίσκεις στην τροπική Κούβα αναρχικό... κουνούπι, δεν μπορεί παρά να αποδοθεί στη μη αναγκαιότητα της ύπαρξης ιστορικά παρωχη-

μένων απόψεων και πρακτικών σε μια χώρα που βιώνει κάτω από τη πεφωτισμένη καθοδήγηση της καστροτικής αδελφότητας (σε συνθήκες, ομολογουμένως, ασφυκτικής περικύκλωσης) «εθνική αυτοδιάθεση» (Γκουαντανάμο), «οικονομική ισότητα» (όλοι εκτός των γραφειοκρατών κάτω από τα όρια της φτώχειας) και μια πρωτοφανή (επ' αμοιβή) «σεξουαλική ελευθερία».

EL PRODUCTOR

Μια από τις πρώτες αναρχικές εφημερίδες της Κούβας *Ο Παραγωγός*. Την εξέδιδε ένας εκ των εισηγητών των ελευθεριακών ιδεών στη χώρα κατά τη δεκαετία του 1880, ο Ενρίκε Ροίγ δε Σαν Μαρτίν.

κουκουλοφόροι (κρατ. κατ.) Οι καταδότες στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, τότε που η κοινώς αποκαλούμενη ρουφιανιά ή χαφιεδιλίκι θεωρούνταν βδελυρή και απόβλητη κοινωνικά πρακτική, κάτι που συναισθάνονταν ενδόμυχα και οι ίδιοι και προτιμούσαν τη συγχεκριμένη ενδυματολογική εκδοχή προκειμένου «να έχουν πρόσωπο στην κοινωνία» και ν' αποφεύγουν βεβαίως τα χειρότερα. Στους καιρούς της θεαματικής αντιστροφής των περισσότερων κοινωνικών αξιών, όπου προκρίνεται η δήθεν ασφάλεια έναντι της ελευθερίας, κουκουλοφόρος αποκαλούν στα κάθ' ημάς, οι «γνωστοί-γνωστοί» δημοσιογράφοι, υπηρέτες δύο και ενίοτε τριών αφεντάδων (εφημερίδων και καναλιών), τους αναρχικούς και όλους όσους αρνούνται να κατέβουν στις διαδηλώσεις ως πρόβατα επί σφαγής. Οι επινοητές και χρήστες του αμφίσημου χαρακτηρισμού είναι οι ίδιοι συνήθως «προοδευτικοί, δημοκράτες και αριστεροί», οι οποίοι αντιλαμβάνονται πλήρως τους λόγους που αναγκάζουν τους διαδηλωτές άλλων κοινωνικών αποχρώσεων να επιλέγουν την κάλυψη του προσώπου τους, όταν αυτό συμβαίνει εις την αλλοδαπήν, και που αφήνουν συνήθως ασχολίαστη τη χρήση της μοδάτης κουκούλας του Τσεκλένη και άλλων μόδιστρων

Κουλιόβα, Άννα

από τις ειδικές και μυστικές δυνάμεις της αστυνομίας. || Βλ. επ. «**Άλφτες, ρουφιάνοι, δημοσιογράφοι**», **γκωστοί-άγκωστοί**.

Αριστερά ο πιο αναγνωρίσιμος κουκουλοφόρος της υψηλίου ο Γποδιοικητής Μάρκος και δεξιά η ιστορική αφίσα της Διεθνούς Βιβλιοθήκης με φωτογραφία από πορεία αναρχικών της Αθήνας την πρωτομαγιά του 1977, όπου σε πρώτο πλάνο και ο πρώτος κουκουλοφόρος της Μεταπολίτευσης.

Κουλιόβα, Άννα [Кулишова, Анна] (αναρχ.) Ρωσοεβραία αναρχική, η κατά κόσμον Άννα Μοϊσέγιεβνα Ροζενστάιν [Анна Моисеевна Розенштейн], που κατέληξε (ίσως και του έρωτος βοηθούτος) σοσιαλίστρια. Γεννήθηκε το 1857, σπούδασε ιατρική αρχικά στη χώρα της και στη συνέχεια στη Ζυρίχη, όπου γνώρισε τον Μπακούιν και ενστερνίστηκε τις απόψεις του. Έδρασε ως αναρχική στη Ρωσία, στην Ελβετία (Βίλα Μπαρονάτα) και στη Γαλλία, όπου και συνελήφθη για να απελευθερωθεί με παρέμβαση του διάσημου συμπατριώτη της συγγραφέα Ιβάν Τουργκένιεβ.

Μετά την αποφυλάκισή της κατέφυγε στην Ιταλία, γνώρισε και παντρεύτηκε διαδοχικά τον πρώην αναρχικό Αντρέα Κόστα και το σοσιαλιστή ηγέτη Φίλιπο Τουράτι, συνιδρυτή του Κόμματος των Ιταλών Εργαζομένων, το οποίο μετονομάστηκε το 1893 σε Ιταλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα. Πέθανε το 1925.

Κουμπέ, Γκιστάβ [Coutbet, Gustave] (αναρχ.) Γάλλος ζωγράφος, ο εισηγητής του ρεαλισμού και αυτουργός των αριστουργηματικών έργων: «Οι λιθοθραύστες», «Η κηδεία στην Ορνάν», «Απόδειπνο στην Ορνάν» κ.ά. Γεννημένος το 1819 στην Ορνάν, υπήρξε ελευθεριακός και μποέμ πριν οι όροι εφευρεθούν και φίλος και θαυμαστής του Προυντόν, τον οποίο και απεικόνισε σε οικογενειακή σκηνή. Έλαβε μέρος στην επανάσταση του 1848, στην Παρισινή Κομμούνα του 1871 ως υπεύθυνος καλλιτεχνικών θεμάτων και πρωταγωνίστησε στο γκρέμισμα της Στήλης Βαν-

τόμ, ένα, κατά τα λεγόμενά του, «μνημείο του βο-
ναπαρτικού δεσποτισμού και μιλιταρισμού». Για τη
συγκεκριμένη «βέβηλη πράξη βανδαλισμού» φυλα-
κίστηκε για έξι μήνες και στη συνέχεια αυτοεξορίστηκε
στην Ελβετία. Εκεί, στον Ιούρα, σ' ένα αναρχικό συ-
νέδριο στα 1872, «ο καλοπροαίρετος κολοσσός με το
παιδικό ύφος», σύμφωνα με τον Τζέιμς Γκιγιόμ, συμ-
μετείχε κατά τρόπο αρμόζοντα στην μποσέμικη ιδιο-
συγκρασία του: «κάθισε παρέα με δυο-τρεις φίλους που είχε φέρει μαζί του σ' ένα
τραπέζι που πολύ γρήγορα γέμισε μπουκάλια· τραγουδούσε όλο το βράδυ χωρι-
να του το ζητήσει κανείς, με τραχιά, χωριάτικη φωνή» (Τζολ, Τζ., *Οι Αναρχι-
κοί*, σ. 183). Ο Κουρμπέ έζησε το υπόλοιπο της ζωής του δημιουργικά και πέρα-
νε το 1877.

Μια από τις σπουδαιότερες
καλλιτεχνικές παρεμβάσεις
του Κουρμπέ, το γκρέμισμα
της στήλης Βαντόμ.

Κουτσούγλου, Σταύρος (αναρχ.) Εργάτης τσιγαράς, γεννημένος στην Κωνσταν-
τινούπολη το 1878. Ίσως, σύμφωνα με τον Α. Στίνα που τον γνώρισε προσωπικά
και διέσωσε τα περισσότερα στοιχεία του θρυλικού βιογραφικού του, «ο μόνος στην
Ελλάδα ολοκληρωμένος και αυθεντικός αναρχικός» πριν, κατά και μετά τον Α' Παγ-
κόσμιο Πόλεμο. Εθελοντής στο γαριβαλδινό στρατό και απαλλοτριωτής τραπεζών
στην Αλεξάνδρεια και στην Κωνσταντινούπολη για κοινωνικούς σκοπούς. Δραστή-
ριος αναρχοσυνδικαλιστής στην Αλεξάνδρεια και στο Κάιρο στις αρχές του 20ού αι-
ώνα, όπου συνεργάστηκε με αναρχικές εφημερίδες (*Εργάτης*, *Η Ιδέα [L'Idée]*) και
έγραψε την μπροσούρα *Κάτω η Μάσκα*. Στην Ελλάδα, όπου κατέφυγε κυνηγημέ-

Κουχτσόγλου, Σταύρος

νος στις αρχές της δεύτερης δεκαετίας του 20ού αιώνα, συνέβαλε στην ίδρυση της Ομοσπονδίας των Καπνεργατικών και Σιγαροποιητικών Σωματείων του Βόλου. Έλαβε μέρος στο ιδρυτικό συνέδριο της ΓΣΕΕ προωθώντας την αναρχοσυνδικαλιστική προοπτική και βέβαια δεν άργησε να έρθει σε ρήξη με την κρατούσα συνδικαλιστική λογική και να τιμωρηθεί, στις 21 Απριλίου του 1919, με τρίμηνη αργία και διετή στέρηση των συνδικαλιστικών του δικαιωμάτων από το Σωματείο Σιγαροποιών Καπνεργατών Αθηνών-Πειραιώς. Αφετηρία της σύγκρουσης στάθηκε η έκδοση, στις αρχές Απριλίου του 1919 στο Βόλο, της εργατικοαγροτικής βραχύβιας

ΑΝΑΡΧΙΚΟΙ ΣΤΑΙΟΙ ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΟΥΧΤΣΟΓΛΟΥ

Στο καπνεργοστάσιο Τσανακλή εργαζόταν και... απεργαζόταν τη συντριβή του κράτους και του κεφαλαίου, ο Σταύρος Κουχτσόγλου.

εφημερίδας του *Ελευθερος Άνθρωπος*. «Εξ άφορμής τών έν τῷ ὑπ' ἀριθ. 1 φύλλῳ τοῦ "Ελευθεροῦ Άνθρώπου" τοῦ Βόλου δημοσιευομένων λιβέλλων», διαβάζουμε στην *Κοινωνία*, που εξέδιδε στην Αθήνα ο σοσιαλιστής Νίκος Γιαννιός, «ἐξ άφορμής δ' ἐπίσης τοῦ κυνισμού καί τῆς θρασύτητος τοῦ αντιπροσώπου τοῦ ἡμετέρου Σωματείου Σταύρου Κουχτσόγλου, ὅστις, θεωρήσας ἑαυτὸν ἀμετάκλητον, ἐνόμισεν, ὅτι θὰ τῷ ἐπετρέπετο ἀτιμωρητὶ νὰ κατευθύνῃ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Σωματείου, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει εἰς τὴν Καπνεργατικὴν ὁμοσπονδίαν, συμφώνως πρὸς τὰς ἀναρχικὰς ἰδεολογίας του. Ἐξ άφορμής προσέτι τῆς ἀναιδείας τοῦ τρομοκράτου τοῦ ἀναρχικοῦ, ὅστις, τρόφιμος ὢν τοῦ Σωματείου τῶν Σιγαροποιῶν καί Καπνεργατῶν Ἀθηνῶν-Πειραιῶς δι' 600 δραχμῶν μηνιαίως, ἀπετόλμησεν ὄ... μεγαλοπράγμων οὗτος ἐπιτήδειος νὰ ὑπογράψῃ ἀποκηρύξιν τοῦ Σωματείου τῶν Σιγαροποιῶν Ἀθηνῶν, διότι τὸ Σωματεῖον τοῦτο δὲν ἐτάχθη ὑπὸ τὴν ἀναρχικὴν ἰδεολογίαν του, εἰς ἣν ὠθεῖ τὴν Πανεργατικὴν Ὅμοσπονδίαν Ἑλλάδος, εἰς ἣν διὰ πλαστῶν καί ἀνυπάρχων ἀντιπροσώπων κατάρθρωσε νὰ ἐκλεγεί γραμματεὺς» (*Κοινωνία*, 13.4.1919, φ. 27, σ. 2). Στὴ συνέχεια ο Κουχτσόγλου ἀρθρογράφησε στὴν καθημερινὴ ἐργατικὴ εφημερίδα *Άμυνα* (1920) τῆς Αθήνας που διηύθυνε ο Ηρακλῆς Αποστολίδης ἐνῶ ἀνεξακρίβωτες πληροφορίες τον φέρουν συντάκτη ἀκόμη

δύο φυλλαδίων με τίτλους *Η Γέννηση και η Διαίρεση του Σοσιαλισμού και Ένα Γράμμα Ανοιχτό*, αλλά και αρκετών επαναστατικών ποιημάτων. Εικάζεται ότι στη διάρκεια της πολυτάραχης ζωής του γνώρισε προσωπικά τον Ερίκο Μαλατέστα και διατηρούσε επαφές με τους σημαντικότερους αναρχικούς κύκλους της Ευρώπης. Πέθανε το 1949 εν πλήρει κοινωνική συνειδήσει, πάμπτωχος σε δημόσιο γηροκομείο, αρνούμενος άφεση των κάθε λογής «αμαρτιών» του, όπως μαρτυρά και η φράση που θρυλείται ότι εκστόμισε στον ιερέα που επεδίωξε φορτικά να τον μεταλάβει: «Φύγε από 'δώ παπά μου, μη φτύσω μέσα». || Βλ. επ. Άμυνα, Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ), *Εργάτης, Κάτω ή Μάσκα*.

Κραπότιν, Πιοτ Αλεξέγεβιτς [Κροποτκιν, Πέτρ Αλεκσεεβιτς] (αναρχ.) Ρώσος γεωγράφος, κοινωνιολόγος, συγγραφέας και εκδότης, εκ των βασιικών εισηγητών του αναρχοκομμουνισμού. Ένας διανοούμενος και ακτιβιστής που δεν ταίριαζε με το «σκοτεινό προφίλ» που είχαν φιλοτεχνήσει οι φυσιογνωμιστές των καιρών του για τους αναρχικούς καθότι, κατά γενική παραδοχή, υπήρξε πραγματικά ευγενής, παρά την... ευγενή καταγωγή του. Πράος και σπουδαίος επιστήμονας, ακόμη και όταν προσδοκούσε τη διαρκή επανάσταση «με την πένα, το μαχαίρι, το τουφέκι ή το δυναμίτη». Γεννήθηκε στη Μόσχα το 1842,

όπου και σπούδασε, και από αξιωματικός των Κοζάκων, μελετώντας συγγράμματα και ανθρώπους, θα μεταμορφωθεί αρχικά σε φιλελεύθερο ουμανιστή και στη συνέχεια στο γνωστό «Μαύρο Πρίγκιπα της Αναρχίας». Οι γεωλογικές, γεωγραφικές και ανθρωπολογικές μελέτες, που πραγματοποίησε το 1863 ως επικεφαλής μιας στρατιωτικής εξερευνητικής αποστολής στη Σιβηρία και στη Μαντζουρία, θα του παρέχουν το σπερματικό υλικό για τη σταδιακή σύνθεση και διατύπωση κατά τρόπο επίμονο, διεξοδικό και συστηματικό –σε αντίθεση με τον αντιφατικό και αποσπασματικό λόγο των Προυντόν και Μπακούνιν– μιας αναρχικής θεωρίας και ηθικής στην κατεύθυνση του κομμουνισμού, επικεντρωμένης στη σημασία της αλληλοβοήθειας και της αλληλεγγύης. Σύμφωνα με τον ίδιο, η χρόνια προσπάθειά του συνίστατο στο «να δείξει την στενή, λογική σύνδεση η οποία υπάρχει μεταξύ της σύγχρονης φιλοσοφίας των φυσικών επιστημών και του αναρχισμού· να θέσει τον αναρχισμό σε επιστημονική βάση με την σπουδή των τάσεων οι οποίες είναι εμφανείς τώρα στην κοινωνία και μπορούν να δείξουν την

παρὰ πέρα εξέλιξή της» και να επεξεργαστεί τις βάσεις της αναρχικής ηθικής» (Κραπότιν, Π., *Νόμος και Εξουσία*, σ. 63). Το 1867, παραιτούμενος από το στρατό, θα κόψει οριστικά τις γέφυρες με το αριστοκρατικό του παρελθόν, για να αφοσιωθεί στην υπόθεση του λαού. Το 1872 θα ταξιδέψει στην Ελβετία, όπου θα ενταχθεί αρχικά στο τοπικό τμήμα της Ζυρίχης της Α΄ Διεθνούς, το οποίο θα εγκαταλείψει γρήγορα όταν συναντήσει τους ήδη αντιξουσιαστές ωρολογοποιούς του Ιούρα. Την ίδια χρονιά, αναρχικός πλέον, με την επιστροφή του την άνοιξη στη Ρωσία θα συμμετάσχει στις δραστηριότητες του μοσχοβίτικου Κύκλου Τσαϊκόφσκι. Το 1874 θα συλληφθεί, θα κλειστεί στα κάτεργα, θα αποδράσει το 1876 με τη βοήθεια συντρόφων του και τελικά θα διαφύγει στην Ευρώπη, όπου και θα ζήσει την επόμενη τεσσαρακονταετία. Αρχικά θα καταφύγει στην Ελβετία, όπου θα συνδράμει στην έκδοση της εφημερίδας *Πρωτοπορία* [Avant-garde] και θα εκδώσει την ιστορική *Ο Εξεγερμένος* [Le Révolté], στη συνέχεια στη Γαλλία, όπου θα φυλακιστεί για βραχύ χρονικό διάστημα (στη Λιόν το 1882-85) και από το 1886 θα ζήσει κυρίως στην Αγγλία. Εκεί, στο Λονδίνο το 1886, θα εκδώσει την εφημερίδα *Ελευθερία* [Freedom] – από τις μακροβιότερες παγκοσμίως αναρχικές εφημερίδες – και τα περισσότερα βιβλία του. Ανάμεσά τους τα: *Αγροί, Εργοστάσια, Εργαστήρια του Αύριο* (1899), *Η Αλληλοβοήθεια Συντελεστής Εξέλιξης* (1902), *Η Κατάκτηση του Ψωμιού* (1906) στα οποία διατυπώνει τις βασικές αρχές του αναρχοκομμουνισμού και ασχολείται διεξοδικά με την οργάνωση της ελευθεριακής κοινωνίας και το αυτοβιογραφικό *Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη* (1899). Η επιλογή στρατοπέδου, αυτού των Συμμάχων στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο («Μανιφέστο των 16»), κόντρα στη συντριπτική πλειονότητα των ανά τον κόσμο συντρόφων του, θα κριθεί η μοναδική του παρέκκλιση από το αναρχικό αξιακό «σύστημα» που υπεράσπισε μια ζωή. Με την έκρηξη της επανάστασης του 1917, εβδομηντάχρονος πλέον, θα επιστρέψει στη Ρωσία, για να συμβάλει στο μέτρο του δυνατού σε μια ελευθεριακή προοπτική της. Ωστόσο κάποιες χλιαρές του απόπειρες μέσω επιστολών να «συνετίσει» τον Λένιν, ο οποίος μπροστά του φερόταν με σεβασμό μια πίσω από τις πλάτες του τον αποκαλούσε «γερογκρινιάρη», θα προσκρούσουν στη δογματική αλαζονεία του τελευταίου και γρήγορα θα αποσυρθεί στο Ντιμιτρόφ, για να αφοσιωθεί στη συγγραφή του τελευταίου βιβλίου του για την *Ηθική* (1920). Θα πεθάνει ένα χρόνο αργότερα, στις 8 Φεβρουαρίου του 1921, και θα δώσει με το θάνατό του στους συντρόφους του τη δυνατότητα να διαδηλώσουν για τελευταία φορά κατά χιλιάδες στην κηδεία του (13.2.1921), ακολουθώντας το φέρετρό στους δρόμους της Μόσχας και να αναρτήσουν, έστω και μεσίστια, τη μαύρη σημαία της αναρ-

χίας. || Βλ. επ. *Αναρχία - ή Φιλοσοφία και τή Τεωδής Αύτης, αναρχοκομμουνισμός, Έσολογας εις τούς Νέους, Κατάκτηση του Ψωμού, Ρεβολτέ, Ξόδι.*

Ο Πιοτρ Κραπότκιν
και η σύντροφός του Σοφία
στη «Δίκη της Λιόν»
(γκραβούρα της εποχής).

Κραπότκινα, Σοφία Γκριγκόριεβνα [Κροποτκινα, Софья Григорьевна] (αναρχ.) Ουκρανοεβραία αναρχική βιολόγος και συγγραφέας, η σύντροφος για σαράντα χρόνια του Πιοτρ Κραπότκιν. Το πατρικό της όνομα ήταν Σοφία Γκριγκόριεβνα Ραμπινόβιτς-Ανάγγιεβνα [Софья Григорьевна Рабинович-Ананьева]. Γεννήθηκε το 1856 στο Κίεβο, έζησε από τα πέντε της στο Τομοσκ της Σιβηρίας, όπου κατά την επικρατούσα εκδοχή βρισκόταν και το χρυσωρυχείο του πατέρα της. Στα δεκαεπτά της εγχατέλειψε την οικογενειακή εστία αντιδρώντας στην εκμετάλλευση των μεταλλωρύχων. Σε άσημη κατάσταση στα είκοσί της χρόνια θα καταφύγει για ανάρρωση και πολιτικούς λόγους στην Ελβετία, όπου θα γνωρίσει και θα παντρευτεί το 1878 τον «αναρχικό πρίγκιπα» σύμφωνα με τους κανόνες των μηδενιστικών γάμων που εφάρμοζαν οι ριζοσπάστες της εποχής, δηλαδή συμβόλαια συμβίωσης με δικαίωμα ανανέωσης ή καταγγελίας από τους συμβαλλομένους ανά τριετία. «Συνάντησα στη Γενεύη», θα γράψει ο Πιοτρ Κραπότκιν, «μια κοπέλα, ρωσίδα, νέα, ήρεμη, καλή, πολύ γλυκιά, με θαυμάσιο χαρακτήρα που, έπειτα από μια αυστηρή νιότη, γίνεται ακόμα καλύτερος... Με αγαπά και

την αγαπώ» (Κροπότκιν, Π., *Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη*, σ. 288). Η Σοφία Κραπότκινα θα σπουδάσει βιολογία και φυσική στο Πανεπιστήμιο της Βέρνης, ή κατ' άλλους της Γενεύης, και το 1884 θα μεταβεί για το διδακτορικό της στο Παρίσι. Έζησε χρόνια στην Αγγλία, ακολουθώντας τον πλάνητα σύζυγό της, συμμετείχε πολύμορφα στο ελευθεριακό κίνημα των καιρών και έγραψε δεκάδες επιστημονικά άρθρα και μια νουβέλα με τίτλο *Η Γυναίκα του Αριθμού 4237* που δημοσιεύ-

Κρας

ηκε το 1886 στα γαλλικά στον Αδιάλλακτο [L'Intransigeant] του ριζοσπάστη Ανρί Ροσφόρ, στα αγγλικά στη βοστονέζικη *Ελευθερία* [Liberty] του Μπέντζαμιν Τάκερ και δύο χρόνια αργότερα, το 1888, στα ελληνικά υπό τον τίτλο *Η Σύζυγος του Αριθμού 4237* σε τέσσερις συνέχειες στο αθηναϊκό περιοδικό *Εκλεκτά Μυθιστορήματα* μεταφρασμένη από τον Ε. Πολιτάκη (η νουβέλα της εκδόθηκε για πρώτη φορά σε βιβλίο το 2013 από τις Εκδόσεις των Συναδέλφων). Μετά το θάνατο του Πιοτρ Κραπότκιν έζησε στο σπίτι-μουσείο στο Ντιμιτρόβ και παρά τη δημόσια εκφρασμένη αντίθεσή της στο σοβιετικό καθεστώς της επετράπη –τιμής και επικοινωνιακής ανάγκης ένεκεν– να ταξιδέψει δύο φορές (το 1923 και το 1929) στη Δυτική Ευρώπη. Πέθανε το 1941.

Κρας [Crass] (μουσ.) Μουσική κολεκτίβα της αγγλικής πανκ σκηνής με σαφείς αντιεξουσιαστικές αντιλήψεις για την τέχνη και την κοινωνία. Σχηματίστηκε το 1977 και συχνά ντυμένοι ομοιόμορφα στα μαύρα, για να υποδηλώσουν την αντιεραρχική τους δομή, έπαιξαν σε καταλήψεις, κοινωνικούς χώρους και κλαμπ, έδωσαν συναυλίες στη χώρα τους και στη Νέα Υόρκη και «παρενοχλήθηκαν» αρκετές φορές από τη δικαιοσύνη. Κυκλοφόρησαν από την «οικοτεχνία» Crass

Records μέχρι το σημαδιακό 1984 (χρονιά που εκ των προτέρων είχαν αποφασίσει να διαλυθούν) τα ακόλουθα άλμπουμ: «The Feeding of the 5000», «EP» (1978), «Station of the Crass» (1979), «Pentis Envy» (1981), «Christ the Album» (1983), «Yes Sir, I Will» (1983), «Acts of Love» (1985). Τελευταία τους ηχητική προβοκάτσια η διάχυση στα μίντια τον καιρό του πολέμου των Φόκλαντ κατασκευασμένης ψηφιακά συνομιλίας μεταξύ της Θάτσερ και του Ρίγκαν για επικείμενη πυρηνική στοχοποίηση της Ευρώπης σε περίπτωση πολεμικής σύρραξης με την υπαρκτή ακόμη ΕΣΣΔ. Η τελευταία τους εμφάνιση πραγματοποιήθηκε σε μια συναυλία συμπαραστάσης στους απεργούς ανθρακωρύχους της Ουαλίας στις 7 Ιουλίου του 1984.

Κρατισμός και Αναρχία (βιβλ.) Κατά πολλούς το αρτιότερο και ωριμότερο γραπτό του Μιχαήλ Μπακούνιν και το μόνο ολοκληρωμένο έργο του που εκδόθηκε αυτοτελώς και όσο ο συγγραφέας του ήταν ακόμη εν ζωή. Γράφτηκε το καλοκαίρι του 1873, πρωτοεκδόθηκε από νεαρούς ρώσους φυγάδες στη Ζυρίχη το 1874 στα ρώσικα και για συνωμοτικούς λόγους δεν έφερε την υπογραφή του. Τα πρώτα 1200 αντίτυπα διοχετεύτηκαν παράνομα στους επαναστατικούς κύκλους της Ρωσίας, όπου άσκησαν –όπως και άλλα κείμενά του, σύμφωνα με έκθεση του τότε υπουργού Δικαιοσύνης– «πάνω στη νεολαία μια καταπληκτική κι ολέθρια επιρροή». Το βιβλίο διαπραγματεύεται με το γνωστό «ενορατικό» μπακουνικό τρόπο την ευρωπαϊκή

ιστορία και βρίθει ιστορικών και πολιτικών «προφητειών» για το ρόλο της εργατικής τάξης, την επεκτατική πολιτική της Γερμανίας και τη δικτατορία του προλεταριάτου που τον επόμενο αιώνα θα επαληθευτούν. Στα ελληνικά κυκλοφόρησε έναν αιώνα αργότερα (το 1979) από τον Ελεύθερο Τύπο μεταφρασμένο από έναν τέως αριστερό αντάρτη τον μπάμπα-Γιάννη Γαλανόπουλο.

Το κράτος...
αυτοπροσώπως σε μια
άκρως αυτόρεσκη και
αποκαλυπτική πόζα,
κατά τη γνωστή
εκτίμηση του
εικονιζόμενου
καβαλημένου
εστεμμένου
Λουδοβίκου του ΙΔ'.

κράτος (ουσ.) Ετυμολογικά η ισχύς (εκ του κρατέω), τυπικά ένας εξουσιοδοτημένος ή μη μηχανισμός διαμεσολάβησης των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων και κυριολεκτικά η θεσμοθετημένη βία στην υπηρεσία των εκάστοτε κρατούντων, εχόντων και κατεχόντων. Ένα αναγκαίο κακό για τους μαρξιστές, αλλά απόλυτο κακό (σε όλες τις εκδοχές του) για τους ελευθεριακούς κάθε απόχρωσης που τους ενέπνευσε μια τεράστια γκάμα απαξιωτικών και με λογοτεχνικές αξιώσεις ευφάνταστων ορισμών του. «Αφαίρεση που καταβροχθίζει τη λαϊκή ζωή» θα το χαρακτηρίσει ο Μιχαήλ Μπακούνιν, ένα «απέραντο κοιμητήριο» όπου κάτω απ' τη σκιά του «με γενναιοδωρία και μακαριότητα σφαγιάζονται και θάβονται όλοι οι γνήσιοι κραδασιμοί, όλες οι ζωντανές δυνάμεις μιας χώρας». «Πρόληψη» και «φαντασμαγορία του πνεύματος», ο Πιερ-Ζοζέφ Προυτόν που ταυτίζει εκ του προχείρου το κράτος με την Κυβέρνηση. «Τυραννία, είτε ενός είτε πολλών» πάνω στον ατίθασο εγωιστή ο Μαξ Στίρνερ και το «ψυχρότερο όλων των ψυχρών τεράτων, εκεί όπου η αργή αυτοκτονία λέγεται ζωή» ο συμπατριώτης επίγονός του Φρίντριχ Νίτσε. Ενώ ο Κραπότκιν, πιο «πεζός», θα υποστηρίξει πως πρόκειται για ένα θεαμό που αναπτύχθηκε στην πορεία της ανθρώπινης ιστορίας, «προκειμένου να εμποδίσει τη σύναψη δεσμών ανάμεσα στους ανθρώπους, να παρακω-

Κράτος και Βία

λύσει την εκδίπλωση των τοπικών και ατομικών πρωτοβουλιών, να συνθλίψει τις υπάρχουσες ελευθερίες και να αποτρέψει τη γέννηση νέων ελευθεριών» (Συλλογικό, *Αναρχοφαιμισμός, στα Ίχνη μιας Ουτοπίας*, σ. 32-33). Το «αναγκαίο» αυτό κακό, κατά τους μαρξιστές (εξαιρουμένων των συμβουλιακών), θα μπορούσε να μετουσιωθεί σταδιακά από μοχλός χειραγώγησης στα χέρια του νικηφόρου προλεταριάτου σε εργαλείο απάλειψης των εκμεταλλευτικών σχέσεων και των τάξεων, πριν μαραθθεί τελικά και το ίδιο ως μη απαραίτητο πια κυριαρχικό μόρφωμα· κάτι που ως γνωστόν... απεδείχθη εν τοις πράγμασι τον 20ό αιώνα σε πείσμα των «αστοιχείωτων» αναρχικών που επέμεναν ότι κάθε κράτος έστω και «επαναστατικό» δεν μπορεί παρά να κλωνοποιεί τον εαυτό του σε διάφορες εύσχημες (δημοκρατικές) ή άσχημες (ολοκληρωτικές) παραλλαγές.

Κράτος και Βία (μυθ.) Αδέρφια, σύμφωνα με τη Θεογονία του Ησίοδου, τέκνα της Στυγός και του Πάλλαντος. Στον Προμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου τα πιστά όργανα του άρχοντα θεών τε και ανθρώπων Δία που βοηθούν τον Ήφαιστο και δένουν τον Προμηθέα στα βράχια του Καυκάσου. Κατά μια αληθοφανή εκδοχή του μύθου, οι πανίσχυροι αδελφικοί τους δεσμοί δεν έσπασαν ακόμη και όταν ο συντηρητικός Κράτος πήρε το δρόμο του κακού και έγινε εκατονταετίες αργότερα... κομμουνιστής. || Βλ. επ. **κράτος, Προμηθέας**.

Κρίστα, Στούαρτ [Christie, Stuart] (αναρχ.) Βρετανός αναρχικός ακτιβιστής, συγγραφέας και εκδότης. Παρότι γεννημένος στη Σκωτία (το 1946) δεν θα... τοιχουνεντεί καθόλου και θα συνεισφέρει τα πάντα στο αναρχικό κίνημα. Θα δραστηριοποιηθεί το 1962, νεοσσός ακόμη, στον ελευθεριακό χώρο, εντασσόμενος στην Ομοσπονδία της Γλασκώβης. Στη συνέχεια θα εκδηλώσει το δυναμικό και δυναμιτιστικό (κατά τις δικιτικές αρχές) ταμπεραμέντο του καθώς δύο χρόνια αργότερα θα συλληφθεί στη Μαδρίτη

με την κατηγορία μεταφοράς εκρηκτικών με τα οποία ο σύντροφός του Φερνάντο Μπλάνκο Καρβάλιο [Fernando Blanco Carballo] σκόπευε να... εξαερώσει το δικτάτορα Φράνκο. Πράξη για την οποία θα καταδικαστεί σε 20 χρόνια κάθειρξη (δέκα λιγότερα από το σύνεργό του), για να αποφυλακιστεί το 1967 μετά από μια ειρηνική καμπάνια αλληλεγγύης με επικεφαλής το γνωστό φιλόσοφο Μπέρτραντ Ράσελ και μια βομβιστική από διάφορες ένοπλες ομάδες (1η Μάη κ.ά.). Το 1970 θα εκδώσει με τον Άλμπερτ Μέλτσερ την εφημερίδα *Μαύρη Σημαία* [Black Flag] και μαζί του θα επανιδρύσει τον Αναρχικό Μαύρο Σταυρό. Την επόμενη χρονιά θα κατηγορηθεί για συμμετοχή στη βομβιστική δραστηριότητα της Οργανισμένης Ταξιαρχίας, για να αθωωθεί από τις κατηγορίες αφού όμως προφυλακιστεί

επί δεκαοκτώ μήνες. Πιο συγkraτημένος στο πέρασμα του χρόνου, συγγράφει (το τελευταίο του βιβλίο διαπραγματεύεται την ιστορία της ΦΑΙ) και συμβάλλει στη διάδοση των αναρχικών απόψεων μέσω των εκδόσεων Cienfuegos Press και της ενδιαφέρουσας ιστοσελίδας του. || Βλ. επ. **Αναρχικός Μάυρος Σταυρός, Οργανισμένη Ταξιαρχία.**

Κροιστάνδη (κοιν. γεωγρ.) Πόλη και ναυτική βάση της Βαλτικής με επαναστατική ελευθεριακή παράδοση και αναρχοσυνδικαλιστική ομάδα με άτυπο ηγέτη τον Ε. Γιαρτσούκ. Ο Τρότσκι από το 1917, εξομολογούμενος στον Τσερετέλι, διέβλεπε τον αναρχισμό των ναυτών και εργατών της αλλά προφανώς όχι και το μελλοντικό δικό του ρόλο: «Ναι, οι κροιστανδιανοί είναι αναρχικοί. Αλλά όταν θα φθάσει η έσχατη ώρα για την επανάσταση, όταν αυτοί, οι ίδιοι κύριοι που σας προτρέπουν στην εξόντωση των κροιστανδιανών, θα ετοιμάσουν τα σχοινιά για να σας κρεμάσουν μαζί με μας, θα είναι οι κροιστανδιανοί εκείνοι που θα πολεμήσουν μέχρι θανάτου για μας» (Σερζ, Β. - Μπέρκμαν, Α., *Οι Ισβέσπιες της Κροιστάνδης*, σ. 130). Ήταν ο ίδιος άνθρωπος που τέσσερα χρόνια αργότερα διαμνηούσε στους κατόικους της ότι θα τους «τουφεκίσει σαν πέρδικες» ή κατ' άλλους ότι «θα τους σφάζει σαν τα κοτόπουλα» και κράτησε το λόγο του. || Βλ. επ. **εξέγερση της Κροιστάνδης.**

Κροπότκιν Πιοτρ Αλεξέγεβιτς, βλ. **Κραπότκιν Πιοτρ Αλεξέγεβιτς**

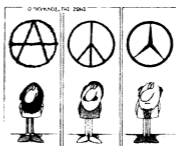
Κτήμα Πρατόπουλου (κοιν. εγχ.) Εγκαταλειμμένο από δεκαετίες και κατελημμένο από το 2007 βρίσκεται στο Χαλάνδρι στην οδό Προφήτη Ηλία 49, απέναντι από την είσοδο του Θεάτρου Ρεματιάς. Οι αντιεξουσιαστές καταληψίες του, που δεν κάμφθηκαν από την εμπρηστική επίθεση των φασιστών (2008) και τις συνεχείς οχλήσεις από τις κρατικές και δημοτικές αρχές, συνεχίζουν να επιζητούν «την μετατροπή του σε ένα δημιουργικό μέρος συναντήσεων, πολύμορφης δραστηριοποίησης όπως ζωγραφική, θέατρο, προβολές ταινιών, δημιουργία βιβλιοθήκης και διάφορων ομάδων στηριζόμενων στην αρχή της αλληλοβοήθειας βάσει κοινών ενδιαφερόντων και απασχολήσεων καθώς και πειραματισμό με εναλλακτικές μορφές ενέργειας και βιολογικής καλλιέργειας» και να εναντιώνονται «σε κάθε μορφή εξάρτησης (ουσίες, κατανάλωση, επιβεβλημένο life style κ.λπ.)».

κύκλος (ουσ.) Το πρωτόλειο οργανωτικό σχήμα που προτιμούν οι ελευθεριακοί θιασώτες της οριζόντιας κοινωνικής συγκρότησης καθώς δεν διαθέτει γωνίες όπου μπορεί να κρυφτεί κανείς, έδρες, προνομιούχες πλευρές, συνιστώσες, συνισταμέ-

Κύκλος Αναρχιών

νες και... τριγωνικές ιδεολογικές σχέσεις. Εκτός των άλλων πλεονεκτεί έναντι σχημάτων όπως του τετραγώνου στο γεγονός ότι δύσκολα κυκλώνεται και αν αυτό συμβεί, γίνεται μόνο από ομόκεντρες δυνάμεις. Πέριξ ενός κύκλου και ελλείπουσας μιας διακριτής θέσης όλοι αισθάνονται ισότιμοι και δυνητικά μπορούν άπαντες ενώπιον ενωπίους (αφού υπάρχει οπτική επαφή με όλους) να αντιπαραθέσουν το λόγο τους, πράγμα που γνώριζαν ορισμένοι «πρωτόγονοι αναρχοκομμουνιστές», όπως οι ινδιάνοι και κάποιες άλλες «βάρβαρες» φυλές. Να τετραγωνίσουν τον κύκλο, να συμβάλλουν δηλαδή στην επίλυση του κοινωνικού ζητήματος, επιχειρήσαν από τα τέλη του 19ου αιώνα και εντεύθεν –ειλικρινώς μεν, αλλά με σχετική επιτυχία δε– ο Κύκλος της Ενώσεως, ο Κύκλος του Άνθους και της Αρμονίας, ο Κύκλος Τσαϊκόφσκι και εκατοντάδες άλλοι ελευθεριακοί και αναρχικοί κύκλοι. Άλλοι, κατ' ευφημισμόν κύκλοι –που είχαν σχήμα... πυραμίδας– σοσιαλεπαναστατικοί, μηδενιστικοί (όπως του Ισούτιν ή του Τσεκουριού) και μαρξιστικοί επιχειρήσαν απλώς να εγκλωβίσουν την κοινωνική δυναμική στις πολυεπίπεδες εξουσιαστικές βλές τους.

Αριστερά γραφούρα για την αλχημιστική απόπειρα τετραγωνισμού του κύκλου και δεξιά σκίτσο του Κυρ για τον κύκλο μιας ζωής.

Κύκλος Αναρχιών (αναρχ. ομ.) Αθηναϊκή συλλογικότητα της δεκαετίας του 1990, εδρεύουσα στο κατεληγμένο κτίριο της οδού Λέλας Καραγιάννη 37 με εκδοτική και κοινωνική δραστηριότητα που συνεχίζει μεταλλαγμένος σε Κύκλο της Φωτιάς.

Κύκλος Ισούτιν [Круг Ишутин] (οργ.) Ιεραρχικά δομημένη, ολιγομελής μυστική οργάνωση της πρωτοπορίας στη Ρωσία των χρόνων της δεκαετίας του 1860. Τον συγκροτούσαν «πιστοί της επανάστασης», πραγματικά ταγμένοι στην απελευθέρωση του λαού. Πήρε το όνομά του από τον Νικολάι Αντρέγιεβιτς Ισούτιν [Николай Андреевич Ишутин], πρόδρομο του νετσαγιεφισμού, ένα διανοούμενο, που πίστευε στη χρήση κάθε θεμίτου και αθέμιτου μέσου για την ευόδωση της Υπόθεσής του.

Εντός των κόλπων του Κύκλου του είχε συστήσει κρυφά και την ομάδα Κόλαση –υποτιθέμενο τμήμα μιας πανευρωπαϊκής αντιμπαρταχικής ένωσης– εντεταλμένη να σκοτώσει τον τσάρο και να προκαλέσει γενικευμένη εξέγερση. Στον Κύκλο Ισούτιν θήτευσαν για ένα διάστημα και δύο κατοπινοί σύντροφοι του Πιοτρ Κραπότκιν, ο Βαρλαάμ Τσερκέσαβ και ο Ντιμίτρι Καρακάζοβ, που στα 1866 απέτυχε στην προσπάθειά του να εκτελέσει τον «πατερούλη». || Βλ. επ. *μηδενισμός (ρωσικός), μηδενιστές*.

Κύκλος Ισούτιν (αντιεξ. ομ.) Καταστασιακών επιρροών ομάδα από τη Θεσσαλονίκη της δεκαετίας του 1980, αυτοργός αργότερα του περιοδικού *De Bello Civili* και των φυλλαδίων: *Θεωρία της Αθλιότητας, Αθλιότητα της Θεωρίας* του Ντανιέλ Ντενεβέρ [Daniel Denevert], *Αλληθογραφία* κ.ά. Ο εν λόγω κλειστός έως... αόρατος κύκλος, σύμφωνα με τα γραφόμενά του, «ήταν ένας σχηματισμός μάχης που δημιούργησε η ίδια η επανάσταση για τις ανάγκες της γύρω στο '84. Μια ολιγομελής ομάδα κρούσης που ανέλαβε να προωθήσει την πολιτική συνεργασία με τα πιο ριζοσπαστικά και γι' αυτό περισσότερο εκτεθειμένα στην αλλοτρίωση τμήματα της νεολαίας (Hooligans-Punks-Skins-Μηχανόβιοι-Άνεργοι-Homeless κ.λπ.) προσπαθώντας (...) να μετατρέψει την συνείδηση του εξτρεμισμού τους σε εξτρεμισμό της συνείδησης». Ο Κύκλος Ισούτιν θεωρούσε εαυτόν «κεφάλι της επαναστατικής λύσσας για όσα χρόνια μονοπωλούσε τους αγώνες της» (*De Bello Civili*, τ. 1, χ.χ., σ. 45.). || Βλ. επ. *Λέσχη Φύλων του Βορειοδυτικού Περάσματος*.

κουνικοί (εκλ. συγγ.) Οι χίπηδες της αρχαιότητας, –σύμφωνα με τον Τζέισον Ξενάκη– που ζούσαν τις σκυλιέςες μέρες τους, «κατά φύσιν» αντισυμβατικά και ελευθέρια περιφρονώντας τις αξίες του οργανωμένου άστεως, τον πλούτο και τις πολιτικές αρχές, προαναγγέλλοντας την έλευση αιώνες αργότερα της αναρχικής θεωρίας. || Βλ. επ. *Ανασθένης, Διογένης, χιτσιμής*.

«Κυρά-Δυναμίτιδα» [«Dame-Dynamite»] (μουσ.) Τίτλος παλιού αναρχικού τραγουδιού του μπάρμπα-Καθαριμού που τραγουδούσαν στη Γαλλία στα τέλη του 19ου αιώνα ιδίως σε κάποιες κυριολεκτικά εκρηκτικές στιγμές: «Οι πατεράδες μας χορέψαν άλλοτε (δισ) / Στου Κανονιού τον ήχο τον παλιό (δισ) / Μα ο τραγικός τώρα χορός / Θέλει πιο ντούρα μουσική / Δυναμίτη, Δυναμίτη // (επωδός) Κυρά-Δυναμίτιδα / Γοργά χόρευε / Χόρεψε, τραγούδα / Κυρά-Δυναμίτιδα / Γοργά χόρευε / Χόρεψε, τραγούδα / Δυναμίτιδα, Δυναμίτιδα». || Βλ. επ. *μπάρμπα-Καθαριμός*.

“DAME DYNAMITE”

Κωνσταντίνος, Χρήστος

Κωνσταντίνος, Χρήστος (αναρχ.). Εκδότης και ακτιβιστής, ο άνθρωπος, που κατά πολλούς, επανασύνδεσε το (για μια σχεδόν πενήνταετία) κομμένο νήμα της αναρχικής παρουσίας στην ελληνική επικράτεια. Δημιούργησε το φινόπρωτο του 1971, μεσούσης της Χούντας (χωρίς να αποθαρρύνεται από τις απανωτές προσαγωγές στην Ασφάλεια), το δεύτερο μετά την Αναρχική Βιβλιοθήκη του 1898, αναρχικό εκδοτικό οίκο στην επικράτεια, τη Διεθνή Βιβλιοθήκη.

Εξέδωσε την πρώτη μεταπολεμική αντιεξουσιαστική περιοδική έκδοση, το *Πεζοδρόμιο*, και εισήγαγε στο ελληνικό αντικρατικό «οπλοστάσιο» την καταστασιακή θεωρία. Το Φεβρουάριο του 1973 πρωτοστάτησε με συντρόφους του της Διεθνούς στην αντιδικτατορική κατάληψη της Νομικής, καθώς σε παρέμβασή του «οφείλεται το ότι διήρκεσε η κατάληψη έστω και για μια νύχτα (αφού η Επιτροπή Κατάληψης ετοιμαζόταν να διαπραγματευτεί την αποχώρηση) καθώς και το μοναδικό σύνθημα “ελευθερία”» (*Ελευθεροτυπία*, ένθετο *Αφιέρωμα*, «Αναρχία, το πιο Άσπρο Μέλλον είναι... Μαύρο», 21.8.1999, σ. 17) που γράμμα-γράμμα σε ξεχωριστά πλακάτ αναρτήθηκε στην ταράτσα της. Το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου με μια χούφτα αναρχικούς συντρόφους του πρωταγωνίστησε στην εξέγερση του Πολυτεχνείου. Συνέβαλε τα μέγιστα στη συγκρότηση της Εργατικής Συνέλευσης και στην αντικρατική-αντικαπιταλιστική συνθηματολογία της πρώτης μέρας της κατάληψης και συμμετείχε στα «εξάσια κοινωνικά έκτροπα» στα οποία επιδόθηκε πλήθος εργατών στα περίξ του κατειλημμένου Πολυτεχνείου. Στη μεταπολιτευτική περίοδο και μέχρι τον πρόωπο θάνατό του συνέχισε την κοινωνική και εκδοτική του δραστηριότητα, συμμετείχε στην πανελλαδικής εμβέλειας και κυκλοφορίας, αλλά βραχύβια, αναρχική εφημερίδα *Αλληλεγγύη* και φυλακίστηκε επανειλημμένα. Πέθανε στα 45 του χρόνια στις 8 Απριλίου του 1992 και κανένα αντιεξουσιαστικού-εναλλακτικού περιοδικού *Άνθη του Κακού*, που του αφιέρωσαν το τελευταίο τεύχος τους. || Βλ. επ. *Διεθνή Βιβλιοθήκη, Πολυτεχνείο 1973*.

Λ

Λαγκαρντέλ, Ιμπέρ [Lagardelle, Hubert] (πρόσ.) Γάλλος δικηγόρος και δημοσιογράφος. Γεννήθηκε στην Τουλούζη το 1874, πέθανε το 1958 και αν για κάτι διακρίθηκε στο ενδιάμεσο, ήταν για τη... σταθερότητα των κοινωνικών του απόψεων. Μαρξιστής αρχικά, προντονικών αντιλήψεων στη συνέχεια, θεωρητικός αργότερα του επαναστατικού συνδικαλισμού, στέλεχος το 1904 του Σοσιαλιστικού Κόμματος, οικονομικός σύμβουλος κατόπιν του Μουσσολίνι και τελικά υπουργός Εργασίας της φιλοναζιστικής Κυβέρνησης του Βισί υπό τον Πετέν. Στην αντιξουσιαστική και σοσιαλιστική του περίοδο υπήρξε εκδότης της επιθεώρησης *Το Σοσιαλιστικό Κίνημα* [*Le Mouvement Socialiste*] (1899-1914) και συγγραφέας των βιβλίων: *Η Εξέλιξη των Συνδικάτων στη Γαλλία* (1901), *Οι Διανοούμενοι πριν το Σοσιαλισμό* (1901), *Η Γενική Απεργία και ο Σοσιαλισμός* (1905), *Η Γενική Συνομοσπονδία και το Σοσιαλιστικό Κόμμα* (1908), *Ο Εργατικός Σοσιαλισμός* (1911) κ.ά. Άρθρα του δημοσιεύτηκαν στα ελληνικά στην εφημερίδα *Άμυνα* το 1920. || Βλ. επ. αναρχοσυνδικαλισμός, «*Χάρτα της Αμείνης*».

Λαζάρ, Μπερνάρ [Lazare, Bernard] (πρόσ.) Γαλλοεβραίος δημοσιογράφος, κριτικός λογοτεχνίας και συγγραφέας. Ελευθεριακός στη δεκαετία του 1890 που υπερασπιζόταν στα δικαστήρια αναρχικούς (τον Ζαν Γκραβ) και εντύπως διωκόμενους εβραίους (Ντρέιφους). Αχραιφνής σιωνιστής αργότερα, όταν έπαιρνε μέρος στο σιωνιστικό συνέδριο του 1898 και μετριοπαθής στα τελευταία του -πέθανε 38 ετών το 1903- όταν διατύπωνε την άποψη πως «το να οδηγηθεί ένας λαός σκλάβων στην Παλαιστίνη δεν συνιστά λύση του προβλήματος», κρίνοντας στο κείμενο «*Ενάντια στον Εθνικισμό του Εδάφους*» ανώφελη μια εβραϊκή κρατική συγκρότηση, εφόσον ο «εβραϊκός εθνικισμός» συνίσταται στο να «συμμετέχει στο ανθρώπινο έργο παραμένοντας ο εαυτός του» (Άρδην, τ. 71, Αύγουστος-Οκτώβριος 2008, σ. 62).

Λαζάρεβιτς, Νικόλας [Lazarevitch, Nicholas] (αναρχ.) Ένας ρωσικής καταγωγής αναρχοσυνδικαλιστής που γεννήθηκε το 1895 στο Βέλγιο, αλλά ως συνεπής διεθνιστής γνώρισε για αντικαθεστωτική δράση τα κελιά αρκετών ευρωπαϊκών χωρών. Στην Ολλανδία κρατήθηκε στο στρατόπεδο του Μπέργκεν. Στη Ρωσία συνελήφθη για πρώτη φορά το 1919 και τη δεύτερη φυλακίστηκε από το 1924 έως το 1926 (οπότε και απελάθηκε), επειδή συμμετείχε στα κοινωνικά δρώμενα χωρίς να απεκδυθεί την κριτική του σκέψη. Στην Ιταλία έμεινε έγκλειστος ένα διάστημα για συμμετοχή στις καταλήψεις εργοστασίων το 1920, στο Βέλγιο (1934-36) για εμπρηστική προπαγάνδα και στη Γαλλία το 1940 στο στρατόπεδο Βερνέ για αντιναζιστική δραστηριότητα. Στα ειρηνικά μεσοδιαστήματα της μακράς αγωνιστικής του πορείας (πέθανε στο Παρίσι το 1975) εργάστηκε σε ορυχεία και τυπογραφεία, γνώρισε τη σύντροφος της ζωής του την Ίντα Μετ, βίωσε τον πυρετό της προεπαναστατικής Ισπανίας (1931), έγραψε διάφορες μεμουςούρες, αρθρογράφησε στην *Υπόθεση της Εργασίας* [Дело Труда], στην αναρχοσυνδικαλιστική *Προλεταριακή Επανάσταση* [La Revolution Proletarienne] και συνδέθηκε φιλικά με προσωπικότητες του διαμετρήματος της Σιμόν Βέλ και του Αλμπέρ Καμί.

Φωτογραφία από τη δίκη μελών της ομάδας (1925).

Λαιμητόμου Κοινωνία [ギロチン社会] (οργ.) Ιαπωνική αναρχοϋλεγκαλιστική ομάδα που συγκροτήθηκε το 1922 και τα δυο επόμενα χρόνια τα βασικά της μέλη φλερτάροντας με τη λαϊμητόμο επιδόθηκαν σε ληστείες τραπεζών, βομβιστικές επιθέσεις και αρκετές αποτυχημένες απόπειρες εκτέλεσης αξιωματούχων (πράξεις εκδίκησης για την εκτέλεση του αναρχικού Σακάε Οσούγκι). Η δράση τους θα

τερματιστεί γρήγορα με τη σύλληψη και πολύχρονη καταδίκη των περισσότερων και την αυτοκτονία στη φυλακή του ισοβίτη Νακαχάμα Τέτσου [中濱鐵] με αποτέλεσμα κάποιες μεγαλεπήβολες επιδιώξεις τους, όπως η εκτέλεση του αυτοκράτορα Χιροχίτο, να μην πραγματοποιηθούν. || Βλ. επ. Οσούγκι Σακάε.

Λάιφ στάιλ αναρχισμός (νεολ.) Νεολογισμός για έναν αναρχισμό «που επικεντρώνει στον τρόπο ζωής (lifestyle)», σύμφωνα με τον επινοητή του όρου, αναρχοκομμουνιστή διανοούμενο και ακτιβιστή Μάρρεϊ Μπούκτσιν (1995). Ο οποίος, καταφανώς επηρεασμένος από τη σύγχρονη βορειοαμερικανική οικολογική, πριμιτιβιστική και μυστικιστική/ζουσα αντικρατική σκηνή, θα επιχειρήσει να ορθώσει θεωρητικά τείχη ανάμεσα σ' όλες τις ατομιστικές ελευθεριακές εκδοχές και στον κοινωνικό αναρχισμό, κρίνοντας ότι: «Ανάμεσα σε ένα στρατευμένο επαναστατικό σώμα ιδεών και πρακτικής, από τη μια μεριά, και έναν περιπλανώμενο βαθύ πόθο για ιδιωτική έκσταση και αυτό-πραγμάτωση από την άλλη, δεν μπορεί να υπάρχει κοινότητα» (Μπούκτσιν, Μ., *Κοινωνικός Αναρχισμός ή Lifestyle Αναρχισμός*, σ. 88-89).

Λάκατος, Ίμρε [Lacatos, Imre] (εκλ. συγγ.) Ούγγρος (1922-1974) αιρετικός κομμουνιστής, επιστήμονας και επιστημολόγος που επιχείρησε να «δημιουργήσει μια μεθοδολογία που να αποδίδει στον επιστήμονα την ελευθερία του, χωρίς όμως να καταστρέφει την “έννομη τάξη” στην επιστήμη», θέση που ο άσπονδος φίλος του Πολ Φαγιεράμπεντ θα χαρακτηρίσει, στο πολύχροτο βιβλίο του *Ενάντια στη Μέθοδο* (το οποίο και θα του αφιερώσει), ως «μεταμφιεσμένο αναρχισμό».

Λακόμπ, Λεόν [Lacombe, Léon] (αναρχ.) Γάλλος αναρχοατομιστής, γνωστός στους ιλεγκαλιστικούς κύκλους του Παρισιού με το παρατσούκλι «Σκύλος». Άρχισε την «απαλλοτριωτική» του δραστηριότητα από βιοτική ανάγκη και κατέληξε τελικά να διώκεται για τρεις φόνους: ενός ελεγκτή εισιτηρίων, ενός διευθυντή ταχυδρομείου και του αναρχικού βιβλιοπώλη Ερλμπάκ που θεώρησε (εσφαλμένα) ότι τον κατέδωσε στις αρχές. Συνελήφθη στις 11 Μαρτίου του 1913 και αυτοκτόνησε πέφτοντας από την ταράτσα των φυλακών, όταν στην προσπάθειά του να αποδράσει, βρέθηκε περικυκλωμένος από παντού. «Θα προτιμούσα να φάω μαύρο ψωμί με μαύρα χέρια, αλλά αναγκάστηκα να φάω άσπρο ψωμί με κόκκινα χέρια», έγραφε σ' ένα σύντομο «απολογητικό» του κείμενο, εν είδει πολιτικής διαθήκης, που δημοσιεύτηκε στον *Ελευθεριακό* [Le Libertaire]: «Η μοίρα ευθύνεται για όλα αυτά. Η όλη οικονομική κατάσταση που προέκυψε και με την οποία βρέθηκα αντιμε-

Λαμπαντί, Ζοζέφ

ταπος ήταν εκείνη που με έκανε να σκοτώσω ανθρώπους της τάξης μου, εκμεταλλευόμενος, αλλά αδαείς και υπερβολικά ενθουσιώδεις να υπερασπίσουν τα συμφέροντα των αφεντικών τους. Τους θεωρώ εξίσου ένοχους με μένα. Λυπάμαι που σκότωσα εργάτες, αλλά μήπως δεν φτιάχτηκαν για να σκοτώσουν ο ένας τον άλλον πατριωτικά στο πεδίο της μάχης ή κατά την διάρκεια απεργιών;» (Πέρι, Ρ., *Η Συμμορία Μπονό*, σ. 245). || Βλ. επ. *ατομική επανάκτηση, Ζακόμπ Αλεξάντρ Μαριούς, Ιεργκαλισμός*.

που αποτελεί σήμερα πολύτιμο βοήθημα για τους μελετητές του κοινωνικού κινήματος των Ηνωμένων Πολιτειών.

Λα Μποεσί, Ετιέν ντε [La Boétie, Étienne de] (εκλ. συγγ.) Γάλλος νομικός, ποιητής και φιλόσοφος του 16ου αιώνα (1530-1563). Έγραψε τη διεισδυτική *Πραγματεία περί Εθελοδοουλείας* το μακρινό 1548 σε ηλικία μόλις δεκαοκτώ ετών, η οποία χαρακτηρίστηκε εκ των υστέρων ως προδρομική αντιεξουσιαστική κριτική. Κατά τον ελευθεριακό εθνολόγο Πιερ Κλασπ: «Ο Λα Μποεσί είναι στην πραγματικότητα ο αγνοημένος θεμελιωτής της ανθρωπολογίας του σύγχρονου ανθρώπου, του ανθρώπου των διαεπόμενων κοινωνιών (...). Προκαταλαμβάνει, πάνω από τρεις αιώνες πριν, την προσπάθεια ενός Νίτσε – πριν ακόμα και από έναν Μαρξ – να σκεφτεί πάνω στην παρακμή και την αποξένωση. Ο αποφυσικοποιημένος άνθρωπος ζει στην παρακμή γιατί έχει χάσει την ελευθερία, ζει στην αποξένωση γιατί πρέπει να υπακούει» (Λα Μποεσί, Ε. ντε, *Πραγματεία Περί Εθελοδοουλείας*, σ. 57). || Βλ. επ. *εθελοδοουλεία, εξουσιοφρένεια*.

“
LA SERVITUDE
VOLONTAIRE.
“
LE CONTR'UN.
DISCOURS
DESTINEE DE LA BOSTIE.

Λάμπρου, Ευάγγελος (αναρχ.) Αναρχικός ακτιβιστής με έντονη δραστηριότητα στη

δεκαετία του 1980. Συνεισέφερε στην έκδοση της μπροσούρας *Η Κοινωνία των Φυλακών* και εξέδωσε ο ίδιος στα μέσα της δεκαετίας τα εφημεριδικά *Εκτός Ελέγχου* και *Ελεγχόμενο*. Αποσύρθηκε διακριτικά από τον χώρο, εξέδωσε για «όσους θέλουν να καταλάβουν» «εν Κολοπετινίτση» το 1988 το *Πιστοποιητικό Θανάτου* του μέσω της αυτοεκδοτικής Άλκη και αφού πλανήθηκε για λίγους μήνες στην Κεντρική Αμερική, κρεμάστηκε στην Αίγινα. «Τρομοκράτη με είπατε» σάρκαζε, στο *Πιστοποιητικό* του, «εγκληματικό στοιχείο, προσωποποίηση του ποινικού κώδικα με είπατε, μισάνθρωπο, γενικά ύποπτο, κατευθυνόμενη σαίτα, μέλος της εταιρίας δολοφόνων, πράκτορα της Γκα-γκε-μπε, χαφιέ, τρελό. Το τι μαλακία και το τι πουσιτιά ξέρασε το κεφάλι σας δεν λέγεται (...). Μόνο οι κρατιστές και οι ανερχόμενοι εξουσιαστές ξερνάνε και μηχανοραφούνε τόσο όσο να θάψουν τον άλλον. (...) Γω πια έχω φύγει από το θέατρο με ήθος όπως και ήρθα. Με τις ίδιες κινήσεις που 'ρθα μ' αυτές και έφυγα. Και δεν λέω χωρίς να 'χω κάνει άστοχες κινήσεις. Μα ποιος όμως περνά από δρόμους γεμάτους λάκκους και δεν σκουντουφλάει; (...) Ξέρω λοιπόν όπως και ο καθένας από σας να υπερασπιστώ την ιστορία μου. Αλλοίμονο σε αυτούς που ήταν απόντες στη ζωή τους. Θα πεθάνουν όπως έλεγα και παλιά με μια απορία στα μάτια. Εξάλλου, γω δεν έπαιξα μ' άσους στο μανίκι» (Λάμπρου, Ε., *Πιστοποιητικό Θανάτου*, σ. 29-30 & 39).

Λαντάουερ, Γκούσταβ [Landauer, Gustav] (αναρχ.) Γερμανοεβραίος αναρχικός στοχαστής, λογοτέχνης, μεταφραστής και ενεργό μέλος των εξπρεσιονιστικών και πρωτοποριακών θεατρικών κύκλων της χώρας του. Ένας «πνευματικός γίγαντας», σύμφωνα με τον αναρχοσυνδικαλιστή Ρούντολφ Ρόκερ. Γεννήθηκε στην Καρλσρούη το 1870 και μετά την κατάλυση της ολιγόζωης Συμβουλευτικής Δημοκρατίας της Βαυαρίας, στην οποία συμμετείχε ως επίτροπος για την Παιδεία, συνελήφθη την πρωτομαγιά του 1919 και δολοφονήθηκε από παρακρατικούς στο Μόναχο την επομένη.

Στο σύντομο βίο του αρθρογράφησε στο εβδομαδιαίο αιρετικό περιοδικό του Βερολίνου *Σοσιαλιστής* [Sozialistisches] το *Όργανο των Ανεξάρτητων Σοσιαλιστών* [Organ der Unabhängigen Sozialisten] (1892) και αποβλήθηκε από δύο συνέδρια της Β' Διεθνούς (της Ζυρίχης του 1893 μαζί με τη Ρόζα Λούξεμπουργκ και του Λονδίνου του 1896 μαζί με τον Ερίκο Μαλατέστα). «Ο Λαντάουερ», θα περιγράψει ο ανταποκριτής του *Σοσιαλιστή* του Σταύρου Καλλέργη, «εξήχθη τῆς θύρας διὰ τῆς βίας, οὗτος πάλιν διὰ τῆς βίας εἰσῆλθεν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς συνεδριάσεως, ἐξήχθη καὶ πάλιν εἰσῆλθεν ἄχρις οὗ ἐκβαλόντες αὐτὸν καὶ πάλιν διὰ τῆς βίας ἔξω, ἐκλείσαν τὴν θύραν ἔσωθεν καὶ οὕτως ἔληξε τὸ τυπικὸν ὄλωσ τοῦτο ἐπεισόδιον ὑπὸ τὰ γενικά χειροκροτήματα καὶ τὰς ἐπευφημίας πάντων» («Τὸ ἐν Ζυρίχῃ Συ-

Λαντί, Εζέν

νέδριον - Έξωσις τῶν Ἀναρχικῶν Ἀντιπροσώπων τῶν ἐπικαλουμένων Νέων ἢ Ἀνεξαρτήτων», *Σοσιαλιστής*, 19-26 Σεπτεμβρίου 1893, φ. 36, σ. 3). Ο Λαντάουερ εμφανώς επηρεασμένος από το μπουτουαλισμό του Προυντόν και τις εκπαιδευτικές πρακτικές του Φερέρ, διατύπωσε ένα εξελικτικό και θεσμικό ελευθεριακό όραμα, παρότι φυσικά δεν απέκλειε και την επαναστατική προώθησή του, κάτι που πιστοποιούν η ενεργός συμμετοχή του στο Κεντρικό Συμβούλιο των εργατικών, αγροτικών και στρατιωτικών Συμβουλίων της Βαυαρίας και ο τραγικός του θάνατος. Η κοινωνική του θεώρηση, που συνέβαλε στην εξέλιξη της σκέψης σημαντικών στοχαστών (Μάρτιν Μπούμπερ, Βάλτερ Μπένγιαμιν κ.ά.), στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό έγινε γνωστή μόλις πρόσφατα με την κυκλοφορία από τις εκδόσεις Τροπή δύο βιβλίων με κείμενά του με τίτλους *Το Μήνυμα του Τιτανικού* και *Έκκληση για Σοσιαλισμό*. || Βλ. επ. *Μίζαμ Έριχ, Συμβουλευτική Δημοκρατία της Βαυαρίας*.

Λαντί, Εζέν [Lanti, Eugene] (εκλ. συγγ.) Ψευδώνυμο του Γάλλου Εζέν Άνταμ [Eugène Adam] ενός αυτομορφωμένου εργάτη αναρχοκομμουνιστικών πεποιθήσεων, που αφιέρωσε τη ζωή του στην επεξεργασία και διάδοση της εσπεράντο. Γεννήθηκε στη Μάγχη το 1879 από εργατική οικογένεια αναλφάβητων και εξαιτίας τούτου απέκτησε το πάθος για την εκμάθηση διαφόρων γλωσσών. Ασπάστηκε τον αναρχισμό στον κύκλο του Σεμπασιάν Φορ και με την έκρηξη της Ρωσικής Επανάστασης έθεσε στην υπηρεσία των μπολσεβίκων τις δυνάμεις του και την εφημερίδα του *Εργαζόμενος Εσπεραντιστής* [Esperantista Laboristo]. Ωστόσο μετά από ένα ταξίδι του το 1922 στη... γη της επαγγελίας θα αποστασιοποιηθεί σταδιακά από το κόμμα και από το 1936, οριστικά αποδεδουλευμένος, θα αρχίσει μια εκστρατεία για τη διάδοση της εσπεράντο από την επαναστατημένη Ισπανία, για να καταλήξει μέσω Πορτογαλίας, Ιαπωνίας, Αυστραλίας, Νέας Ζηλανδίας και Λατινικής Αμερικής στο Μεξικό, όπου μετά από μια ιατρική διάγνωση όγκου στον εγκέφαλο, θα επιλέξει τον Ιανουάριο του 1947 την εθελούσια αξιοπρεπή αναχώρηση για τον κόσμο των... άφατων γλωσσών.

Λάο Τσου [老子] (εκλ. συγγ.) Κινέζος ταϊοστής φιλόσοφος του βου αιώνα π.Χ., που θεοποιήθηκε αργότερα από τη δυναστεία των Τσαγκ. Στον Λάο Τσου (πατέρας στα κινέζικα) αποδίδονται τα κείμενα του *Τάο τε Τσιν* [道德經], του λεγόμενου *Βιβλίου του Λόγου και της Φύσης*, όπου σε αρκετούς στίχους του προτείνεται μια αναρχοασπιστική και ασκητική στάση ζωής: «Όταν αυξάνουν οι απαγορεύσεις, οι άνθρωποι γίνονται φτωχότεροι / όταν τα όπλα πλεονάζουν, το χάος επικρατεί / όταν πληθαί-

νουν οι επιδέξιοι αυξάνουν τα συστήματα / όταν οι νόμοι πολλαπλασιάζονται παράνομοι ξεπηδούν» και ακόμη: «παραγωγή χωρίς κατοχή / δράση χωρίς αυτοπροβολή, / ανάπτυξη χωρίς κυριαρχία» (Κέντγουορντ, Ρ., *Οι Αναρχικοί*, σ. 7).

Λαυρεωτικά (ιστ.) Έτσι καταγράφηκε ιστορικά η σημαντικότερη άγρια απεργία του 19ου αιώνα στον ελλαδικό χώρο, η οποία ξέσπασε στα μεταλλεία του Λαυρίου το πρώτο δεκαήμερο του Απριλίου του 1896. Την εξέγερση, την οποία συνέδραμαν με εμπρηστικές προκηρύξεις σοσιαλιστές και αναρχικοί του Σοσιαλιστικού Συνδέσμου «Κόσμος», περιέγραφε ως εξής η πατρινή αναρχική εφημερίδα *Επί τα Πρόσω*: «Ήτο σχεδόν ή 2 ώρα μ.μ. και οι έργάται εύρισκοντο, κατά τὰ συμπεφωνημένα, και πάλιν πρό των γραφείων και έζήτουν νά εισέλθουν, έν ώ ή ο. Σερπιέρης έσωθεν ουσκέπτετο περί του πρακτέου μετά των μηχανικών Ραμπώ, Παζεράλ και Σαρπαντιέ Ρουπέ, και των γεωμετρών και έργοδηγών Φρειδερίκου Κανιάκ, Σάλτου, Γεωργίου Δορίγου και Δελφόζ. Οι άπεργούντες ήθελον νά εισέλθουν έπιμόνως, άλλ' οι στρατιώται τούς άπωθουν έξερεθίζοντες αυτούς. Αίφνης από του γραφείου ρίπτεται εις πυροβολισμός, εις δ' έργάτης εξαπλοΰται χαμαί νεκρός. Τò πλήθος ώς έκ τούτου δέν συγκρατείται πλέον. Μένεται κυριολεκτικώς. Ρίπτει λίθους και μεταλλεύματα κατά του γραφείου, εις δ εύρίσκονται ό διευθύνων κ.λ. Δια δυνاميίδος άνατινάξει τας άποθήκας των ύλικών, τò δέ πϋρ μεταδίδεται εις τò έλαιον. Οι στρατιώται πυροβολούν κατά του πλήθους φονεύονται δύο και πολλοί τραυματίωνται, άλλοι μèn βαρέως άλλοι, δ' έλαφρώς. Οι άπεργούντες έτι περισσότερο έκμανέντες θέτουν πϋρ, πϋρ παντοϋ. Τά οικήματα τής έταιρίας άποτεφροΰνται. Η στρατιωτική δύναμις άναγκάζεται, νά τραπή εις φυγήν. Ό κ. Σερπιέρης και λοιποί σώζονται άλλοι μèn τραπέντες εις φυγήν, άλλοι δέ μεταμφιεσθέντες» (*Επί τα Πρόσω*, 14.4.104 (1896), φ. 3(16), σ. 4).

Το υπέργειο εργοτάξιο του Λαυρίου σε φωτογραφία του ύστερου 19ου αιώνα.

Λαφόργκ, Πολ [Lafargue, Paul] (πρόσ.) Γαλλοεβραίος... εξ αγχιστείας θεωρητικός του «επιστημονικού σοσιαλισμού», γεννημένος στην Κούβα το 1844. Ο άσωτος (κατά κάποιον τρόπο) γαμπρός του θείου Καρόλου καθώς πέραν των νεανι-

κών του κακών συναστροφών με αναρχικά στοιχεία (προντονιστές και μακακουνικούς) υπεράσπισε κάποια στιγμή γραπτώς το Δικαίωμα στην Τεμπελιά και αποδήμησε εις Κύριον στις 26 Νοεμβρίου του 1911 οικειοθελώς μετά της συζύγου του Λόρας χωρίς να περιμένει την έλευση της επανάστασης. Ο «γαμπρός του Μαρξ», αφηγείται ο Μαξ Νετλάου, «δεν ήταν αρκετά αντιαναρχικός στα μάτια του πεθερού του (...). Στις 11 του Νοέμβρη 1882 ο Μαρξ ξέσπασε σ' ένα γράμμα στον Ένγκελς: "Να πάνε στο διάβολο ο Λονγκέ, ο τελευταίος προντονικός, κι ο Λαφάργκ, ο τελευταίος μακακουνικός". Τον Μαρξ τον κυνηγούσε ο εφιάλτης ότι οι δυο γαμπροί του ήταν αναρχικοί» (Μπερνέρι, Κ. - Μαλατέστα, Ε., *Η Κατάργηση και η Εξολόθρευση του Κράτους*, σ. 25). Στα χρόνια βέβαια της έντονης αντιπαράθεσης ανάμεσα στην ελευθεριακή και την αυταρχική τάση της Α' Διεθνούς συντάχθηκε φυσικά στο πλευρό του διάσημου πεθερού του, συγκρότησε τη μαρξιστική αλλά μειοψηφική πτέρυγα του ισπανικού τμήματός της και συμμετείχε στις μηχανογραφίες του Μαρξ και στη σύνταξη του αποπεμπτικού του Μπακούιν και του Γκιγιόμ από τους κόλπους της.

Λεβάλ, Γκαστόν [Leval, Gaston] (αναρχ.) Γάλλος αναρχοσυνδικαλιστής, ο κατά κόσμον Πιερ Ρομπέρ Πιγιέ [Pierre Robert Pillet], θεωρητικός και ιστορικός του ελευθεριακού κινήματος. Γιος κομμονάρου, γεννήθηκε το 1895 και αρνούμενος συνειδητά τη στράτευση εγκατέλειψε τη χώρα του με την έκρηξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, για να καταφύγει στη γειτονική Ισπανία. Εκεί οργανώθηκε στην αναρχοσυνδικαλιστική CNT, έδρασε πολύτροπα και φυλακίστηκε επανειλημμένα για την κοινωνική του δραστηριότητα. Το 1921 εκπροσώπησε την οργάνωση στο ιδρυτικό συνέδριο της Διεθνούς των Επαγγελματιών - γνωστής ως Διεθνής των Κόκκινων Συνδικάτων- που διεξήχθη στη Μόσχα και συγκροήθηκε ανοιχτά με τον Τρότσκι. Με τις παρασκηνακές του πιέσεις στην ηγεσία των μπολσεβίκων στο περιθώριο των εργασιών του συνεδρίου συνέβαλε στην απελευθέρωση δέκα επώνυμων αναρχικών (Βολίν, Μαξίμοβ κ.ά.) από τις σοβιετικές φυλακές. Η έκθεση πεπραγμένων που παρουσίασε με την επιστροφή του στην Ισπανία και οι εντυπώσεις του διέλυσαν τις καλλιφερούμενες από κάποια μέλη της CNT (Α. Νιβ) ψευδαισθήσεις της οργάνωσης για τη φύση του «σοβιετικού» καθεστώτος. Ο Γκαστόν Λεβάλ τον καιρό της δικτατορίας του Πρίμο

δε Ριβέρα θα μετοικήσει στην Αργεντινή και θα ζήσει στην Ισπανία μέχρι την οριστική ήττα της επανάστασης. Αργότερα, φυγιάς στην ίδια του την πατρίδα, τη Γαλλία, θα εργαστεί ως τυπογράφος στο Παρίσι, όπου θα εκδώσει μεταξύ άλλων την περίοδο 1963-1976 τα μηνιαία *Τετράδια του Ελευθεριακού Ουμανισμού* [Cahiers de l'Humanisme Libertaire]. Πέθανε το 1978 καταλείποντας, πέραν της αγωνιστικής του παρακαταθήκης, την πληρέστερη ίσως και ζωντανότερη καταγραφή του τρόπου λειτουργίας των αγροτικών και εργοστασιακών αναρχικών κολεκτίβων – που γνώρισε εκ του σύνεγγυς– στο έργο του *Ελευθεριακή Ισπανία 1936-1939* (Παρίσι, 1971).

Λέγνιν Αρτούρ [Lehning, Arthur] (αναρχ.) Ολλανδός αναρχοσυνδικαλιστής, ιστορικός, δημοσιογράφος, εκδότης και συγγραφέας. Μια σημαίνουσα προσωπικότητα που διέτρεξε με απαράμιλλο αγωνιστικό ήθος κυριολεκτικά όλον τον 20ό αιώνα, καθώς γεννήθηκε το 1899 στην Ουτρέχτη της Ολλανδίας και πέθανε το 2000 στη Γαλλία. Υπήρξε συνδρυτής με τον Ρούντολφ Ρόκερ της αναρχοσυνδικαλιστικής Ελεύθερης Ένωσης Εργατών Γερμανίας (FAUD) το 1919, γραμματέας της Διεθνούς Ένωσης των Εργαζομένων (IWWA /AIT) κατά την περίοδο της Ισπανικής Επανάστασης και εκ των ιδρυτών το 1935 του σημαντικότερου αρχείου παγκοσμίως, του Διεθνούς Ινστιτούτου Κοινωνικής Ιστορίας [International Institute of Social History] του Άμστερνταμ. Συμμετείχε στο ριζοσπαστικό καλλιτεχνικό κίνημα του μπαουχάουζ, εκπόνησε τα έργα Από τον Μπουκναρότσι στον Μπακούιν, Αναρχισμός και Μαρξισμός στη Ρωσική Επανάσταση και προχώρησε στην οριστική έκδοση των Απάντων του Μιχαήλ Μπακούιν με τη συνδρομή του Ινστιτούτου.

Λέι δε φούγας [ley de fugas] (κρατ. κατ.) Ο νόμος περί αποδράσεων που καθιγάιζε ένα ύπουλο αστυνομικό τέχνασμα εξόντωσης εκατοντάδων φυλακισμένων ισπανών αναρχοσυνδικαλιστών στην εύφλεκτη προεπαναστατική περίοδο, ανάλογο με το νόμο Μπαζάν που εφαρμόζαν στους ομοιόειδες τους οι εξίσου βάρβαρας αρχές ασφαλείας της Αργεντινής. Μια περιγραφή του βρισκουμε στις ταξιδιωτικές εντυπώσεις από την Ισπανία του έλληνα λογοτέχνη Κώστα Ουράνη: «Τις νυχτερινές ώρες άποφάσιζαν δήθεν να τους μεταφέρουν από τὸ κρατητήριο στη φυλακή. Σύγχρονα διάφοροι μυστικοί, ντυμένοι σάν εργατικοί, τοποθετούνταν στις παρόδους τῶν δρόμων ἀπ' ὅπου θά μεταφέρονταν οί φυλακισμένοι. Καί ὅταν αὐτοί περνοῦσαν μὲ τὴ στρατιωτικὴ τους συνοδιά, οί κρυμμένοι μυστικοί ἄρχιζαν νά ρίχνουν πυροβολισμούς δήθεν ἐναντίον τῆς στρατιωτικῆς συνοδιάς, σά νά εἶταν ἐργάτες πού ζητοῦν νά ἐλευθερώσουν τούς συντρόφους τους. Ἐπακολουθοῦσε μιά ψεύ-

Λεκουάν, Λουί

τική μάχη, με αποτέλεσμα να σκοτωθούν όλοι οι μεταφερόμενοι έργατες. Την επομένη ένα ανακοινωθέν του στρατιωτικού διοικητού πληροφορούσε τον κόσμο ότι "άπειρα βρήκαν να διαφύγουν οι μεταφερόμενοι εις την φυλακήν έργαται, βοηθούμενοι προς τούτο από ένεδρευόντας συντρόφους των, οι οποίοι ήνοιξαν πύρ κατά των φρουρών. Ούτοι εύρέθησαν εις την σκληράν ανάγκην να κάμουν χρῆσιν των δπλων των και να φονεύσουν τούς διαφεύγοντας"» (Ουράνης, Κ., *Ισπανία*, σ. 313-14). || Βλ. επ. νόμος Μπαζάν.

Εδώ μια «νόμιμη» εκτέλεση. Αυτή των τεσσάρων ισπανών αναρχικών του Ξερές (1892).

Λεκουάν, Λουί [Lecooin, Louis] (αναρχ.) Γάλλος δικηγόρος αναρχοπασιφιστής, ο προπάτορας των σημερινών αντιρρησιών συνείδησης. Γεννήθηκε το 1888 και υπήρξε γραμματέας της γαλλικής Ένωσης Αναρχικών το 1912, διευθυντής ένα διάστημα της εφημερίδας της Ο Ελευθεριακός [*Le Libertaire*], εκ των πρωταγωνιστών της καμπάνιας για την απελευθέρωση των Σάκο και Βαντσέτι στη χώρα του και εκ των πρωτεργατών της συγκρότησης στα χρόνια της Ισπανικής Επανάστασης της Διεθνούς Αντιφασιστικής Αλληλεγγύης (SIA). Η σημαντικότερη υπόθεση υπεράσπισης στην «καριέρα» του, αυτή των κατηγορούμενων μελών της ομάδας Οι Αλληλέγγυοι, Ντουρούτι, Ασκάσο και Χοβέρ (για την απόπειρα εκτέλεσης του βασιλιά της Ισπανίας Αλφόνσου ΙΓ΄) στέφθηκε από επιτυχία καθώς, όπως περιγράφει, ένας από τους άλλους συνηγόρους υπεράσπισης, ο Ανρί Τορές: «Ο πεισματάρης Λεκουάν, που έμοιαζε λίγο με μάγο Μέρλιν και λίγο με καπουτσίνο ιεραπόστολο, ξεπέρασε με τη στρατηγική του όλα τα εμπόδια» (Έντσενσμπέργκερ, Χ.-Μ., *Το Σύντομο Καλοκαίρι της Αναρχίας*, σ. 79). Πέθανε πλήρης ημερών και εμπειριών (όχι μόνο δικανικών) το 1971 στα 88 του χρόνια.

Άβελας Καραγιάννη 37 (κατ.) Η αρχαιότερη εν ζωή κατάληψη στέγης στην Ελλάδα (από τις 15 Απριλίου του 1988) σε κτίριο ιδιοκτησίας του Πανεπιστημίου Αθη-

τών στη συμβολή των οδών Λέλας Καραγιάννη & Δροσοπούλου στην Κυψέλη. Παρά την επιδρομή φασιστών το Δεκέμβριο του 1992 και την καταστροφή της υποδομής της, την πρόσκαιρη εκκένωση του χώρου από τα ΜΑΤ την ημέρα της επετείου του Πολυτεχνείου το 1994 και τις συνεχείς παρενοχλήσεις και επιθέσεις έκτοτε από

κρατικά και παρακρατικά όργανα, η κατάληψη παραμένει σε πλήρη λειτουργία και συνεχίζει τις πολυποικίλες δραστηριότητές της (ινδιάνικο βιβλιοπωλείο, εκδόσεις, θεατρικά δρώμενα, κινηματογραφικές προβολές, παιδότοπος κ.ά.). Στις 15 Ιανουαρίου 2013 ειδικές μονάδες της αστυνομίας, στα πλαίσια της συνολικής επίθεσης στις αναρχικές καταλήψεις, θα εκκενώσουν πρόσκαιρα το κτίριο, για να το ανακαταλάβουν μερικές ώρες αργότερα οι ενοικοί του εφόσον... σύμφωνα με δήλωση της αστυνομίας «δεν απειδείχθη ότι αποτελούσε εστία ανομιίας». || Βλ. επ. **Εναλλακτικές Εκδόσεις Νότιος Άνεμος, Κύκλος Αναρχικών.**

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΜΑΣ
ΕΙΝΑΙ Η ΨΥΧΗ ΜΑΣ,

ΑΝΑΡΧΙΑ

1988 ★ 2013
ΚΑΤΑΛΗΠΗΝ ΛΕΛΑΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ

Λένιν [Ленин] (πρόσ.) Ψευδώνυμο του ρώσου μαρξιστή διανοούμενου, επαναστάτη, συγγραφέα και πολιτικού ηγέτη Βλαντίμιρ Ίλιτς Ουλιάνοφ (1870-1924). Ο γραμματέας του μπολσεβίκικου κόμματος πριν, κατά και μετά την επανάσταση και πρόεδρος του πρώτου «κομμουνιστικού» κράτους. Στη νεκρολογία του ο Μαλατέστα, διερμηνεύοντας τα αισθήματα και τις απόψεις της πλειονότητας των αναρχικών για τον... ανεπίληπτο επαναστατικό βίο και την αυταρχική πολιτεία του εκλιπόντος κατέληγε: «Ο Λένιν είναι νεκρός. Μπορούμε να νιώσουμε γι' αυτόν εκείνο τον αναγκαστικό θαυμασμό που μπορούν να αποσπάσουν από το πλήθος οι ισχυροί άντρες, ακόμα κι όταν είναι παραπλανημένοι, ακόμα κι όταν είναι διεστραμμένοι, άντρες που καταφέρνουν ν' αφήσουν με το πέρασμά τους βαθιά ίχνη στην ιστορία: ο Μέγας Αλέξανδρος, ο Ιούλιος Καίσαρας, ο Λογίολα, ο Κρόμβελ, ο Ροβεσπιέρος, ο Ναπολέοντας. Αλλά, ακόμα και με τις καλύτερες προθέσεις, ήταν ο τύραννος που στραγγάλισε τη Ρωσική Επανάσταση - κι αυτός που δεν μπορούσε να τον θαυμάσει ενδώς ήταν ζωντανός, δεν μπορεί να τον θρηνησει τώρα που είναι νεκρός. Ο Λένιν είναι νεκρός. Ζήτω η Ελευθερία!» (Τζολ, Τζ., *Οι Αναρχικοί*, σ. 200). || Βλ. επ. **Αναρχισμός και Σοσιαλισμός, ΓΚΕΠΕΣΤ, εξέγερση της Κρονονάδης, επιστημονικός σοσιαλισμός, Μαχρό Νέστορ Ιβάνοβιτς, Μαχροβίτικος Στρατός.**

Ο Λένιν στα χρόνια της παρανομίας στην πιο πετυχημένη του μεταμφίεση, σε εργάτη.

Λεό, Αντρέ [Λέο, Αντρέ] (εκλ. συγγ.) Γαλλίδα ελευθεριακή, δημοσιογράφος, συγγραφέας και φεμινίστρια του λεγόμενου πρώτου κύματος. Η κατά κόσμον Βικτουάρ Λεοντίλ Μπερά [Victoire Léodile Bétra] γεννήθηκε το 1824 στη Βιέννη και εμφανίστηκε στο λογοτεχνικό προσκήνιο τη δεκαετία του 1860 με τα μυθιστορήματα *Η Γεροντοκόρη* και *Ένας Σκανδαλώδης Γάμος*. Στο κοινωνικό πεδίο, την ίδια εποχή, θα θέσει επί τάπητος το γυναικείο ζήτημα στο Σύνδεσμο για την Ειρήνη και για την Ελευθερία, όπου και γνώρισε τον Μιχαήλ Μπακούνιν και έκτοτε ακολούθησε τις επιλογές του. Αρχικά εντάχθηκε στη Διεθνή Συμμαχία για την Κοινωνική Δημοκρατία και στη συνέχεια στο αντιαυταρχικό ρεύμα της Α' Διεθνούς. Στη δεκαετία του 1870 θα επιδοθεί σε μια μαχητική φεμινιστική αρθρογραφία σε διάφορα έντυπα του κοινωνιστικού κινήματος, θα συμμετάσχει στην Κομμούνα του Παρισιού, γράφοντας και μια έκκληση στους αγρότες που μοιράστηκε στην επαρχία σε 100.000 αντίτυπα και θα επιχειρήσει ανεπιτυχώς με τη Ναομί Ρεκλί (της γνωστής αναρχικής οικογένειας) την ίδρυση ενός κοσμικού σχολείου για κορίτσια. Κοινωνικά ενεργή ως τα τελευταία της, πέθανε την αυγή του πολλά υποσχόμενου νέου αιώνα, το 1900.

Λέσχη Αρόδου (κοιν. εγγ.) Το αυτοδιαχειριζόμενο αγκυροβόλιο πολλών εν ενεργεία ή... παροπλισμένων αναρχικών, ελευθεριακών και άλλων εκλεκτικών συγ-

γενών τους από τον Πειραιά και τα περίξ του. Βρισκόταν στην οδό Πραξιτέλους 78 & Ελευθερίου Βενιζέλου και λειτουργούσε τα πέντε πρώτα χρόνια του 21ου αιώνα.

Λέσχη Κατασκόπων του 21ου αιώνα (αυτ. ομ.) Αυτόνομη μητροπολιτική συλλογικότητα, συγκροτημένη το 1999. Με ορμητήριο της την κατάληψη επί των οδών Φυλής και Φερών στην Αθήνα, επιδιέχεται έκτοτε σε μια πολύπλευρη πολιτικοκοινωνική, εκδοτική και αρχαιακή δραστηριότητα. || Βλ. επ. **αυτόνομοι, Φεντεράξιον**.

DE BELLO CIVILI

2, σ. 48, χ.χ.). || Βλ. επ. **Κύκλος Ισούτιν**.

Λέσχη Φίλων του Βορειοδυτικού Πέρασματος (αντιεξ. ομ.) Θεσσαλονικιώτικη ομάδα καταστασιακών επιρροών που διαδέχτηκε τον Κύκλο Ισούτιν. Αυτοπαρουσιάζονται σαν «μια κλειστή ένωση επαναστατών που εργάζεται στην ανάπτυξη των πρακτικών στιγμών της θεωρίας και των θεωρητικών στιγμών της πρακτικής». Η ομάδα κυκλοφόρησε στα 1991-92, τρία τεύχη της επιθεώρησης *De Bello Civili* και κατά δήλωσή της υποκινούσε και συμμετείχε σε «μια γκάμα πρακτικών ενεργειών», καθώς έβρισκε «τον εαυτό της ανυπόμονο να απαγκιστραθεί από την εκδοτική δράση μόλις αποκατασταθεί μια ανώτερη μορφή επικοινωνίας» (*De Bello Civili*, τ.

Από αριστερά οι Βολμάν, Νταχόου, Ντεμπόρ και Σιγκλόβ. Στη φωτογραφία υπάρχει και ένα ακέφαλο σώμα για το οποίο δεν γνωρίζουμε αν ευθύνεται ο φωτογράφος ή το... πειθαρχικό των λετριστών.

Λετριστική Διεθνής [Lettriste Internationale] (αβαν.) Πρωτοποριακός καλλιτεχνικός κύκλος γύρω από τους Ντεμπόρ, Μπερνστάιν, Βολμάν. Διαδέχτηκε το 1952

Λευκή τρομοκρατία

διά της μεθόδου της συμβολικής πατροκτονίας το μεταπολεμικό Λετριστικό Κίνημα του ρουμανοβραίου «ποιητή» Ισντόρ Ιζού, το οποίο είχε προκαλέσει το περίφημο Σκάνδαλο της Παναγίας των Παρισίων. Στους κόλπους της κυοφορήθηκαν οι πρώτες θεωρητικοπρακτικές τεχνικές που έμελλε αργότερα να αναπτυχθούν μεθοδικά από την Καταστασιακή Διεθνή. || Βλ. επ. Ντεμπόρ Γκι, Σκάνδαλο της Παναγίας των Παρισίων.

Λευκή τρομοκρατία (νεολ.) Κοινώς το γιαιούρτωμα κάθε λογής κρατικών λειτουργών ή μεγαλοσημόνων, κυρίως από πιστοποιημένες, αλλά ενίοτε και από συνταξιούχους «πουροκομάντος». Μια ανώδυνη διεθνής πρακτική που άνησε στη δεκαετία της έκρηξης του Rock n' Roll (1950) με τη μορφή του τεντιμποϊσμού και βλάστησε στις επόμενες. Στην Ελλάδα, η αναρχίζουσα «λευκή τρομοκρατία», που εξασκούσαν κυρίως μαθητές επί των κεφαλών των καθηγητών τους, ειδώκετο μέχρι το 1984 με τον περίφημο νόμο 4000. Την παράδοσή της μεταπολιτευτικά συνέχισαν επαξίως αναρχικοί, συνήθως φοιτητές, που εκσφενδόνιζαν το παχύρρευστο έδεσμα με στόχο κνίτες συναδέλφους τους υπό την πολεμική ιαχή «τιμημένο Βελουτέ» να δονεί τις συνελεύσεις. Κατά περίπτωση, η «λευκή τρομοκρατία» με την εκτόξευση ωρίμων τοματών, αναβαθμίζεται σε... ερυθρά.

« ΧΘΕΣΙΝΗ ΔΙΑΠΟΜΠΕΥΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΟΔΟΥΣ ΤΩΝ «ΤΕΝΤΥ - ΜΠΟΥΨ» »

Διαπόμπευση κεχαρμένων «λευκών τρομοκρατών» στους αθηναϊκούς δρόμους της δεκαετίας του 1950.

«Λευτεριά στους φυλακισμένους τηλεθεατές» (σύνθ.) Συνθηματική προτροπή αναρχικών και αυτόνομων για αυτοαπεγκλωβισμό των μισοπνιγμένων τη δεκαετία του 1990 στα κανάλια της εξημέρωσης. Ανάλογης προβληματικής και η επίσης συνθηματική διαπίστωση της ίδιας δεκαετίας: «Έγχρωμη τιβί, ασπρόμαυρη ζωή».

Πλάνο από την κατάληψη συχνότητας της κρατικής τηλεόρασης την ώρα των υποτιθέμενων ειδήσεων στα Δεκεμβριανά του 2008. Τα αναγραφόμενα συνθήματα και σήμερα ισχύουν στο ακέραιο.

ληστεία (ουσ.) Διαρκές αδίκημα στο οποίο υποπίπτουν κατεχοχήν και κατ' εξακολούθησιν οι άρχουσες τάξεις (οι ληστές με τα μαύρα... ράσα ή φράκα) από καταβολής εξουσίας και ιδιοκτησίας. Ο αξιακός πυλώνας στον οποίο στηρίζεται ως γνωστόν και στους καιρούς μας το γιγάντιο καπιταλιστικό οικοδόμημα. Ένα κολάσιμο αδίκημα του οποίου το προϊόν της υπεξαίρεσης, ο κοινωνικός πλούτος, μέλλει να αποδοθεί κάποτε (σύμφωνα με τους εσαεί αισιόδοξους αναρχοκομμουνιστές) στους γεννητόρες του μέσω της γενικευμένης απαλλοτρίωσης που θα επιφέρει η κοινωνική επανάσταση. Πράγμα που ως γνωστόν δεν συμμερίζεται μερίδα ανυπόμοτων αναρχοατομικιστών που κατά καιρούς προβαίνει σε μερική επανάκτηση και κάποτε σε μερική αναδιανομή του. Βλ. επ. **απαλλοτρίωση, ατομική επανάκτηση**.

ληστές τραπεζών (ιστ.) Οι «βασιλείς των άστεων» που βγαίνουν στο... αναίμικτο έως ανύπαρκτο πια κλαρί, ωθούμενοι από βιοποριστικά, βαθυπλουτιστικά, ιδεοψυχαναγκαστικά ή και επαναστατικά κίνητρα. Στο παρελθόν υπήρξαν αρκετοί αναρχικοί ληστές που οι απαλλοτριώσεις τους «υπάκουαν» σε κάποιο από τα προαναφερόμενα κίνητρα και σε μερικές περιπτώσεις σε όλα, καθώς άβυσσος η ψυχή ενός ορισμένου τύπου «ατομικιστή αναρχικού» που επιχειρεί να συνδυάσει το «επαναστατικόν» μετά του τερπνού και του προσωπικά ωφελίμου. Ο Γάλλος Ζιλ Μπονό και τα μέλη της ομώνυμης εποχούμενης «συμμορίας», οι Ιταλοί Βιτόριο Πίνι, Ορσο Φαντατασίι, Ρέντσο Νοβατόρε και Σιβερίνο ντι Τζιοβάνι, ο Έλληνας Σταύ-

Λιβερτός, Παναγιώτης

ρος Κουχτσόγλους και οι Ισπανοί Φρανθίσκο Σαμπατέ και Σαλβαδόρ Πουτς Αντί είναι μόνο μερικοί (γνωστοί) από τους αναρχικούς νεοσπεράντος που εξάσκησαν (ο καθένας με τον τρόπο του) στο αγωνιστικό πεδίο των τραπεζών με επαγγελματικό ή ερασιτεχνικό τρόπο το *extreme sport*, γνωστό περιφραστικά σαν «πάρε τα λεφτά και τρέχα». Ανάμεσά τους ένας «μπαντίδο», ο Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι, που δεν έβαλε (όπως και όλοι σχεδόν οι προαναφερόμενοι) πεσέτα στην τσέπη του από τις ανά τον κόσμο απαλλοτριωτικές επιχειρήσεις των Αλληλέγγυων, ο οποίος χωρίς να απαρνείται το πλούσιο ληστρικό παρελθόν του, δήλωνε ωστόσο στα 1933: «Ληστεία, όχι, μαζική απαλλοτρίωση, ναι! Η πορεία της Ιστορίας έχει προχωρήσει πέρα από το χτες. Και αυτός που θέλει να το ξαναζήσει κρυβόμενος πίσω από το "δικαίωμα της ζωής", είναι ελεύθερος να το κάνει. Αλλά πρέπει να το κάνει έξω από τις γραμμές μας, αποκηρύσσοντας τον τίτλο του αγωνιστή κι αναλαμβάνοντας την ευθύνη της πράξης του μόνον για τον εαυτό του, χωρίς να εκθέσει τη ζωή του κινήματος ούτε την υπόληψή του μπροστά στην εργατική τάξη» (Παζ, Α., Ντουρούτι, τόμ. Α', σ. 201).

ΑΠΟ ΤΑ ΑΙΜΑΤΗΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Φωτορεπορτάζ εποχής για τη ληστρική δραστηριότητα της Συμμορίας Μπινό.

Λιβερτός, Παναγιώτης (αναρχ.) Αναρχικός ναυτικός (β' μηχανικός), ο πρωταγωνιστής της πρώτης ίσως μετά το «Ποτέμκιν», κατάληψης πλοίου. Γεννήθηκε το 1947 στην Κεφαλονιά. Σπούδασε στη Σχολή Εμπορικού Ναυτικού, εντάχθηκε προδικτατορικά στη Νεολαία Λαμπράκη και το 1976 πέρασε στον αναρχικό χώρο, δραστηριοποιούμενος στην Επιτροπή για την Απελευθέρωση του Ρολφ Πόλε. Τον επόμενο χρόνο, στις 31 Ιανουαρίου στο Ρίο ντε Τζανέιρο θα πρωτοστατήσει στην κατάληψη του πλοίου «Aeolian Wind» με το οποίο είχε μπαρκάει και ανακηρύσσοντάς το «κοινωνική περιουσία των εργαζομένων» θα το μετονομάσει, κάτω από τη συγκινησιακή φόρτιση των καιρών, σε Μ/Ν «Ουλρίκε Μάινχοφ». Για την πράξη του συνελήφθη από τις βραζιλιάνικες ειδικές δυνάμεις μαζί με τους άλλους

ναυτικούς, βασανίστηκε επί ένα εικοσήμερο και απελάθηκε τελικά στην Ελλάδα, όπου του αφαιρέθηκε το ναυτικό φυλλάδιο. Την πρωτομαγιά του 1977 κατά τη διάρκεια των επεισοδίων που προκάλεσαν οι αναρχικοί, η άστοχη ρίψη μολότοφ και ο αυτοτραυματισμός του θα καταγραφεί σε ταινία που παρέδωσε στην αστυνομία (κατά το περιοδικό *Πεζοδρόμιο*) ο γνωστός σκηνοθέτης Θ. Μαραγκός, μέλος τότε του ΕΚΚΕ. Στις 10 του ίδιου μήνα θα καταδικαστεί για βιαιοπραγία εναντίον του αριστερού δικηγόρου της πλοιοκτήτριας εταιρείας σε δίχρονη φυλάκιση. Ωστόσο παρά το γεγονός ότι θα αφηθεί ελεύθερος σε λίγους μήνες μετά από απεργία πείνας και τον επακόλουθο συμβιβασμό με το δικηγόρο στο εφετείο, εξουθενωμένος ψυχικά και σωματικά, θα αυτοπυρποληθεί στις 22 Αυγούστου στην ταράτσα του σπιτιού του στον Πειραιά.

Λίμπερο [Libero] (αναρχ.) Ιταλός αναρχικός, ο κατά κόσμον Αλφόνσο Φανταζίνι [Alfonso Fantazzini]. Υιοθέτησε το προσωνύμιο «Ελεύθερος» την περίοδο του μωσολινικού φασισμού, για να υποδηλώσει αφενός την έμπρακτη αντίθεση στο καθεστώς και αφετέρου τη βούληση να παραμείνει ασύλληπτος. Στα τέλη της δεκαετίας του 1920 κατέφυγε αρχικά στη Γαλλία και κατόπιν στην περιοχή του Σάαρ, που τη διοικούσε μια ειδική επιτροπή του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών, επειδή τη διεκδικούσαν και οι Γάλλοι και οι Γερμανοί. Εκεί εργάστηκε στις οικοδομές, εντάχθηκε σε μια αναρχική ομάδα της περιοχής, νυμφεύτηκε τη Γερμανίδα Μπέρτα Χέινζ και απέκτησε το γιο του Όρστ, ο οποίος θα γίνει γνωστός τη δεκαετία του 1960 ως «ο ευγενικός ληστής». Από το 1935, που η περιοχή πέρασε σε γερμανικά χέρια, και μέχρι τη λήξη του πολέμου έζησε σε καθεστώς ημιπαρανομίας για ν' αποφύγει τη σύλληψη από τις ναζιστικές αρχές που κατά καιρούς τον αναζητούσαν. Όταν επέστρεψε οικογενειακά στην Μπολόνια, αναμίχθηκε στα μεταπολεμικά αιματηρά ξεκαθαρίσματα λογαριασμών μεταξύ αναρχικών και φασιστών και το 1948 οδηγήθηκε στη φυλακή κατηγορούμενος για φόνο και τραυματισμούς μωσολινικών, αλλά ένα χρόνο μετά αθωώθηκε. Παρέμεινε μέχρι το θάνατό του, το 1985, κοινωνικά ενεργός και απασχόλησε τον τύπο για τελευταία φορά στις αρχές της πύρινης δεκαετίας του 1970, όταν κρέμασε στον πύργο Αζινέλι ένα πανό για να καταγγείλει τις κρατικομασσοτικές βομβιστικές προβοκάτιες και να ζητήσει την απελευθέρωση του άδικα εμπλεκόμενου αναρχικού Βαλπρέντα. || Βλ. επ. Φανταζίνι Όρστ.

Λιμπερτάντ [Libertad] (αναρχ.) Γάλλος θεωρητικός του αναρχοατομικισμού και ακτιβιστής που το πραγματικό του όνομα ήταν Ζοζέφ Αλμπέρ [Joseph Albert]. Θεωλλώδης ρήτορας, βλάσφημος και σαματατζής, ο χωλός αναρχικός με τις πατερίτσες υπήρξε μια από τις πιο αναγνωρίσιμες φιγούρες του Παρισιού των αρχών του 20ού αιώνα. Νόθος γιος νομάρχη και «αγνώστου μητρός», «ήταν από μόνος του μία διαδήλωση» όπως χαρακτηριστικά ειπώθηκε. Γεννήθηκε το 1875, μεγάλωσε σε ορφανοτροφείο, έβγαλε το δημοτικό στο Μπορντό και αλήτεψε με τους «αλιανιάρηδες» για ένα μεγάλο διάστημα. Ασπάστηκε –άγνωστο πού– τις αναρχικές ιδέες και το 1897 βρέθηκε στο Παρίσι να συνεργάζεται με τον Σαρλ Μαλατό και τους αναρχοσυνδικαλιστές Ντελεσάλ και Πελουτιέ στον *Ελευθεριακό* [Le Libertaire] ενώ παράλληλα έγραφε και στην καθημερινή *Εφημερίδα του Λαού* [Le Journal du Peuple] των Σεμπασιάν Φορ και Εμίλ Πουζέ. Αργότερα εργάστηκε σε μια εκδοτική ως διορθωτής και με τον Παράφ-Ζαβάλ που γνώρισε το 1902 ξεκίνησαν στη Μονμάρτη τις «Λαϊκές Ομιλίες». Μαζί του και με κάποιους συνδικαλιστές ίδρυσαν και την Αντιμιλιταριστική Λίγκα την οποία όμως εγκατέλειψε σταδιακά όπως και τη συνδικαλιστική πρακτική, ερχόμενος σε ρήξη με το σύνολο σχεδόν των αναρχικών του Παρισιού για χάρη του αναρχοατομικισμού. Τον Απρίλιο του 1905 ο Λιμπερτάντ εξέδωσε με συντρόφους του την καθαρά ατομικιστική φιλοεργαλιστική εβδομαδιαία

Εκδρομή αναρχοατομικιστών. Τρίτος εκ των ορθίων, με το μαστούνι ο Λιμπερτάντ.

εφημερίδα *Η Αναρχία* [*L'Anarchie*] που συνέχισε να κυκλοφορεί και μετά το θάνατό του. Στις 29 Σεπτεμβρίου του 1908 κατά τη διάρκεια μιας «Λαϊκής Ομιλίας» των διασπασμένων αναρχοατομικιστών, μετά από χτύπημα μιας πρώην ερωμένης του που προσπαθούσε να σταματήσει μια ενδοσυντροφική σύρραξη, θα καταλήξει στο νοσοκομείο. Εκεί εξέπνευσε λίγες εβδομάδες αργότερα, στις 12 Νοεμβρίου, τραγικά μόνος όπως και στα πρώτα χρόνια της ζωής του. «Είχε τόσο πολύ ψυχρανθεί με τους πρώην συντρόφους του, ώστε αυτοί αρνήθηκαν να δουν το πτώμα του ή να αναλάβουν την ταφή του. Μετά τις 72 ώρες που προέβλεπε ο νόμος, η σωρός μεταφέρθηκε στην Ιατρική Σχολή Κλαμάρ, για να συμβάλει στην πρόοδο της επιστημονικής έρευνας» (Πέρι, Ρ., *Η Συμμορία Μπονό*, σ. 39). Τη «βλάσφημη» σκέψη του πρωτοπαρουσίασαν στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό οι εκδόσεις του ελληνοαιγυπτιακού περιοδικού *Γράμματα*, τα οποία κυκλοφόρησαν το 1917 στη σειρά των Βιβλίων της Ζωής το κείμενο του *Η Ευλύβεια του Ψοριμιού* μεταφρασμένο από τον Γ. Πουλάκη. || Βλ. επ. *Αναρσί, αναρχοατομικισμός*.

Λιμπερτάτια [*Libertatia*] (κοιν. εγγ.) Μια ελευθεριάζουσα πειρατική αποικία που υποτίθεται ότι ίδρυσαν κουρσάροι στις αρχές του 17ου αιώνα υπό τη... σοφή καθοδήγηση του Κάπτεν Μίσον στα βόρεια της Μαδαγασκάρης. Περιγράφεται στον πρώτο τόμο της *Γενικής Ιστορίας των Πειρατών* του Κάπτεν Τσαρλς Τζόνσον, που κατά τις εκτιμήσεις των ειδικών δεν είναι άλλος από τον ευφάνταστο μυθιστοριογράφο Ντάνιελ Ντιφού.

Ένας επώνυμος αναγνώστης της *Monde Libertaire*, ο αναρχικός τραγουδοποιός Ζορζ Μπρασένς.

Λιμπερτέρ, λε [*Le Libertaire: Ο Ελευθεριακός*] (εφημ.) Ο τίτλος τριών ιστορικών γαλλικών εφημερίδων. Η πρώτη εκδόθηκε το μακρινό 1858 στη Νέα Υόρκη από τον επινοητή του νεολογισμού Ζοζέφ Ντεζάκ, η δεύτερη κυκλοφορούσε από

Λινγκ, Λουίς [Lingg, Louis] (αναρχ.) Αμερικανός αναρχικός, ο νεότερος (μόλις 21 ετών) από τους οκτώ κατηγορούμενους στην Υπόθεση Χειμάρκετ. «Επαναλαμβάνω ότι είμαι εχθρός της τάξης που επικρατεί σήμερα και επαναλαμβάνω ότι θα την πολεμήσω με όλες μου τις δυνάμεις, όσο μπορώ ακόμα και ανασαίνω... Σας απεχθάνομαι! Απεχθάνομαι την τάξη σας, τους νόμους σας, την εξουσία σας που στηρίζεται στη βία. Κρεμάστε με γι' αυτό!» (Ομάδα για την Αλληλεγγύη και την Αυτονομία, *Ιστορία της Εργατικής Πρωτομαγιάς*, σ. 29), θα υποστηρίξει ενώπιον των δικαστών. Μετά την προειλημμένη απόφαση, θα τους στερήσει τη χαρά της εκτέλεσης, αυτοκτονώντας στο κελί του με ένα μασούρι δυναμίτη που πυροδότησε στο στόμα του.

Σελίδα από παλιά γαλλική έκδοση των *Αναρχικών* όπου ανάμεσα στα υπό εξέταση... απεχθή πρόσωπα φιγουράρει έκτη κατά σειρά και η αναρχική Λουίζ Μισέλ.

Λομπρόζο, Τσέζαρε [Lombroso, Cesare] (κρατ. κατ.) Ιταλός γιατρός και εγκληματολόγος του 19ου αιώνα, εισηγητής της φυσιογνωμιστικής και πνευματιστής που έβλεπε στα τελευταία του τα τραπεζάκια να... πετούν. Ανάμεσα στα δεκά-

Λόπεθ Πενέδο, Χοσέ

δес «επιστημονικά» του συγγράμματα *Οι Αναρχικοί* (1895), όπου εκθέτει τα πορίσματά του, που προέκυψαν μετά από ενδελεχή «επιστημονική» μελέτη δεκάδων αναρχικών από το Παρίσι, το Σικάγο και το Τορίνο. Έτσι, θα αποφανθεί πως περίπου το 35% του δείγματος των αναρχικών που εξέτασε διέθετε φυσιολογικές προσομοιάσεις με τον εκ γενετής «εγκληματικό τύπο» που ο ίδιος είχε ανακαλύψει. Για τον Λομπρόζο, τα χαρακτηριστικά του Ραβασόλ ήταν ένα τέλει παράδειγμα: «Αυτό που εντυπωσιάζει με την πρώτη ματιά στη φυσιολογία του Ραβασόλ (...) είναι η ασχήμια. Το πρόσωπο που παρουσιάζει μια ευκρινέστατη ασυμμετρία, διακρίνεται για την τεράστια στενοκροταφία, τα υπερβολικά οφρυϊκά τόξα, τη μύτη που κλίνει πολύ προς τα δεξιά, τα καμπυλωτά και τοποθετημένα σε διαφορετικό ύψος αυτιά, και τέλος την τεράστια τετραγωνισμένη κάτω γνάθο που προεξέχει, απαρτίζουν σε αυτό το κεφάλι τα τυπικά χαρακτηριστικά του εκ γενετής εγκληματία» (Λομπρόζο, Τσ., *Οι Αναρχικοί*, σ. 45-46).

Λόπεθ Πενέδο, Χοσέ [López Penedo, José] (αναρχ.) Ισπανός αναρχικός που γεννήθηκε το 1915 και πήρε μέρος στην ένοπλη αντίσταση στο φρανκικό καθεστώς. Στις 9 Μαρτίου του 1949 στην Θεράσα σε μάχη με τους διώκτες του τραυματίστηκε, συνελήφθη, καταδικάστηκε σε θάνατο το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου και εκτελέστηκε στη Βαρκελώνη στις 4 Φεβρουαρίου του 1950.

Λόπεθ Σάντσεθ, Χουάν [López Sánchez, Juan] (αναρχ.) Ισπανός αναρχοσυνδικαλιστής και υπουργός. Γεννήθηκε το 1900, εντάχθηκε νέος στη CNT, κατέκτησε τη κορυφή της αντιεραρχικής της... ιεραρχίας στη δεκαετία του 1920 ως γραμματέας της και την εκπροσώπησε στα υπουργικά έδρανα της κυβέρνησης του Λαϊκού Μετώπου το Σεπτέμβριο του 1936. Ως υπουργός Εμπορίου (ο μοναδικός αναρχικός υπουργός που πέρασε τα όρια της ισπανικής επικράτειας για διαβουλεύσεις με το γάλλο ομόλογό του) υπέγραψε το Φεβρουάριο του 1937 την καταδίκη των κολεκτιβοποιήσεων ένα διάταγμα δηλαδή που ουσιαστικά ανέκοπτε την επέκτασή τους και απονεύρωνε τις ήδη υπάρχουσες. Μετά την επικράτηση του Φράνκο διέφυγε στην Αγγλία, έζησε εκεί ως το 1954 και στη συνέχεια μετοίκησε στο Μεξικό. Θα επιστρέψει τελικά στην Ισπανία το 1966 και θα στηρίξει όπως και άλλοι «γρηγοί και απογοητευμένοι αναρχοσυνδικαλιστές», που «έπεσαν στην παγίδα του καθεστώτος, όποιες κι αν ήταν οι προθέσεις τους» (Φλώρος, Κ., *Οι Άνθρωποι που Κύκλωσαν το Άλφα*, σ. 267) τη συμμετοχή στις συνδικαλιστικές εκλογές της Εθνικής

Συνομοσπονδίας των Συνδικάτων [Confederación Nacional de Sindicatos (CNS)]. Πέθανε στη Μαδρίτη το 1972. || Βλ. επ. *υπουργοί αναρχικοί*.

Λορένθο Ασπερίγια, Ανσέλμο [Lorenzo Asperilla, Anselmo] (αναρχ.) Ισπανός αναρχικός διανοούμενος, γεννημένος το 1842, ο «παππούς» του ισπανικού αναρχικού κινήματος, που με τα απομνημονεύματά του (*Το Μαχόμενο Προλεταριάτο*) διέσωσε την πρώιμη ιστορία του. Υπήρξε παρών το 1868 στις συναντήσεις των ισπανών εργατών και διανοουμένων με τον απόστολο της Ιδέας και της μακρινικής Συμμαχίας, Τζουζέπε Φανέλι. Μέχρι τα 72 του χρόνια, το 1914 που θα πεθάνει, θα αναλάβει (με ένα μικρό διάστημα αποχής ανάμεσα στα 1881 και 1884) όλη του την ενεργητικότητα για την Υπόθεση. Υπήρξε εκ των οργανωτών του ισπανικού τμήματος της Α' Διεθνούς και εκπρόσωπος του στη συνδιάσκεψη του Λονδίνου (1871), εκδότης και συντάκτης των πρώτων σημαντικών ελευθεριακών εντύπων (*La Solidaridad, Acracia, La Revista Blanca*) και συγγραφέας πλήθους άρθρων και μικρών αλληγορικών κοινωνικών ιστοριών. || Βλ. επ. *Φανέλι Τζουζέπε*.

Λοριλό, Αντρέ [Loriot, André] (αναρχ.) Γάλλος θεωρητικός του αναρχοατομισμού που θα γοητευθεί αργότερα, όπως αρκετοί ομοϊδεάτες του, από τη ρωσική επανάσταση. Γεννήθηκε το 1885, πέθανε το 1963 και στη μακρά ζωή του υπήρξε σφοδρός αντικληρικαλιστής, πολυγραφότατος συγγραφέας (*Γιατί Είμαι Άθεος, Η Αναρχική Θεωρία, Ο Μύθος του Ιησού, Η Ζωή μου - οι Ιδέες μου κ.ά.*) και εκδότης το 1911 της εφημερίδας *Η Ελεύθερη Ιδέα* [*L'Idée Libre*]. Ο κατά κόσμον Αντρέ Ζορζ Ρουλό [André Georges Roulot] υπήρξε για ένα μικρό διάστημα «οικότροφος» του κοινοβίου του Ρομενβίλ, όπου «εκκολάφθηκε» η «Συμμορία Μπονό» και αρχισυντάκτης της εφημερίδας *Η Αναρχία* [*L'Anarchie*] αλλά την περίοδο της έξαρσης των ιλεγκαλιστικών πρακτικών στη Γαλλία των αρχών του 20ού αιώνα, διαχώρισε τη θέση του. Από το έργο του, στα ελληνικά έχουν εκδοθεί το βιβλίο *Ο*

ΕΙΝΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ :

INAEETH GRAMMENE EPHHRAE AND TON
ANDRE LORULOT CIA TA GRAMMATA :

Άτομικισμός και οι Διάφορες Μορφές του Άλτρουισμού στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου το μακρινό 1917, μεταφρασμένο από τον Μ. Μυριώτη και η με-

λέτη του *Είναι Έλεύθερος ο Άνθρωπος*; στην εκδοτική σειρά Βιβλία της Ζωής του περιοδικού *Γράμματα*. || Βλ. επ. *Αναρχο, αναρχοατομικισμός*.

Λουδίτες [Luddites] (ιστ.) Άγγλοι υφαντουργοί εργάτες του 1810-20, οι προάγγελοι κατά κάποιον τρόπο του εργασιακού σαμποτάζ. «Οι λουδίτες κατέστρεφαν τις μηχανές ή έκαναν σαμποτάζ οργανωμένοι σε μαχητικές μουσικές ομάδες των οποίων ο αρχηγός έφερε το συνθηματικό παρανόμι "στρατηγός Λουδ" απ' όπου πήραν και το όνομά τους» (Μπούκτιαν, Μ., *Η Σύγχρονη Οικολογική Κρίση*, σ. 125). Οι οπαδοί του κατ' άλλους «βασιλιά Λουδ» εξαπλώθηκαν γρήγορα και σε άλλους βιομηχανικούς κλάδους. Οι λουδίτες λειδορήθηκαν ως οπισθοδρομικοί τόσο από τους σοσιαλιστές των καιρών τους, που λάτρευαν όσο και οι αστοί τις μηχανές, αλλά και από τους επιγόνους τους, που προσδοκούν (μάλλον επί ματαιώ) την διά της βιομηχανικής επανάστασης έλευση της περιλότης, αλλά ακριβοθώρητης επί του παρόντος, απελευθερωτικής τεχνολογίας. Ένας από τους λίγους συνηγούς τους υπήρξε ο ρομαντικός ποιητής Μπάιρον που τους υπεράσπισε σθεναρά στην παρθενική του αγόρευση στη Βουλή των Λόρδων το 1812 και τους αφιέρωσε τέσσερα χρόνια αργότερα (1916) το ποίημά του «Τραγουδί για τους Λουδίτες» [*Song for the Luddites*]: «(...) Όπως οι εξεγερμένοι άντρες πέρα απ' τη θάλασσα / την ελευθερία τους εξαγόρασαν, και φθνή, με αίμα / έτσι κι' εμείς παιδιά! / Θα πεθάνουμε πολεμώντας ή θα ζήσουμε ελεύθεροι! / Και κάτω όλοι οι βασιλιάδες, εκτός του βασιλιά Λουνν! // Όταν ο ιστός που υφαίνουμε ολοκληρωθεί / και τη σαίτα του αργαλειού αντικαταστήσει το σπαθί / με βία θα ριζούμε το τυλιγμένο νήμα / πάνω στον αφέντη -που στα πόδια μας θα κείται- / και θα το βάψουμε στο αίμα που θα χύνει. // Μαύρο είναι το αίμα του, σαν την καρδιά του / αφού τις φλέβες του η λάσπη έχει νοθεύσει / όμως με τη δροσιά του θα ξαναζωντανέψει / το δέντρο της Ελευθερίας / το δέντρο που φύτεψε ο Λουνν!» (Λορντ Μπάιρον, *X Ποιήματα*, σ. 53, μετφ. Γιάννης Μπαζός).

Αριστερά Λουδίτες του 19ου αιώνα επί το έργον και δεξιά δημοσίευμα της εβδομαδιαίας εφημερίδας *Ο Κοινωνισμός* όπου διαπιστώνουμε ότι έναν αιώνα αργότερα στις αρχές της δεκαετίας του 1910 ο προβληματισμός για την επέλαση των μηχανών βρισκόταν ακόμη στην κοινωνική επικαιρότητα.

Ο ΚΟΙΝΩΝΙΣΜΟΣ

ΑΠΕΡΓΟΙ ΣΙΓΑΡΟΠΟΙΟΙ

ΧΕΙΡΟΝΑΚΤΕΣ ΚΑΤΑ ΜΗΧΑΝΩΝ

Περί τοῦς 130 σιγαροποιῶν, ἐργάδων τοῦ καννῶ τοῦ ἐργοδότη καὶ Βάσιος ἀπέργησαν. Οἱ λόγοι, ὅτινας ἀπέργησαν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀπεργίαν, ἦτε εἰς τὸν ἀπομαρθεῖστον δεκαετησίαν τοῦς, εἰς ὅτι ὁ κ. Βάσιος κερδαίνει καὶ φέρει σιγαροποιητικὰ μηχανὰ, διὰ τῆς ἐργασιαστικῆς τῶν ἀπῶν θὰ ἐπὶ τῶν ἡμετέρας τῶν ἰσχυρῶν.

Ἡ ἀπεργία αὕτη, δι' ἧμάς παρουσιάζει σπουδαίωτον θέμα διὰ τὸ ἀνεγρήθημεν ἐν κερταίῳ ὁ ἐργάτης δεῖς ἐθελούσων εἰς τὴν χειροτεχνικὴν ἐργασίαν τοῦ εἰς τὸ καλλίτερον ἔργον τῶν φασικῶν δυναμῶν τοῦ, ἐν κερταίῳ ὁ ἐργάτης αὐτὸς μὴ παραγνωρίζεται ἀπὸ τῆς πρῶτον τοῦ πολιτισμοῦ, δεῖς ἐν τῇ ἐβελίῳ τοῦ ἀπαρτῆ ἡμετέρας τὴν ἀνάγκην τῆς μὴκίης ἐργασίας ἀντικαθίσταν ἀπῶν διὰ τῆς μηχανοδυναμικῆς τοιαύτης. Καὶ εἰς τὸ ἀνεγρήθημεν ζήτησι

Λούης (εκλ. συγγ.) Ο κατά κόσμον Μανώλης Αυτιάς. Μικροκρατικής καταγωγής, ριζωσε, πόνεσε, έκανε του κόσμου τις δουλειές (εκτός του παπά, του χωροφύλακα και του πολιτικού) και ερωτοτρόπησε ακατάπαυστα στο Πέραμα. Τον ελεύθερο βίο και την ερωτική πολιτεία του ανάπλασε μυθιστορηματικά στα *Βαμμένα Κόκκινα Μαλλιά* ο Κώστας Μουρσελάς και μετέφερε στη μικρή οθόνη ο Κώστας Κουτσομούτης. Αειθαλής στα εβδομήντα του, ο γοργοπόδαρος (απ' όπου και το παρατσούκλι του) πρώην επονίτης, δήλωνε αναρχικός και κατέβαινε στα συλλαλητήρια -η χάρη του έφτασε το 2001 μέχρι τη Γένοβα- εκτός των άλλων και για να... καμαρώνει «τις νέες κοπέλες». Πέθανε το 2012 σε ηλικία 81 ετών.

Λούθερ Μπλίσετ [Louther Blissett] (εκλ. συγγ.) Ιταλική ομάδα «σαμποτέρ» των «Μέσων Μαζικής Εξαπάτησης», που δανειζόμενη το όνομα ενός εισαγόμενου αποτυχημένου (και αποδέκτη ρατσιστικών σχολίων) ποδοσφαιριστή της Μίλαν, επέδραμε με επιτυχία στα μέσα της δεκαετίας του 1990, διασπείροντας πειστικά ψευδείς ειδήσεις, αρθρογραφώντας στο ίντερνετ και εκδίδοντας μπροσούρες και βιβλία, όπως το ιστορικό μυθιστόρημα *Εκκλησιαστής, τον μετακαταστασιακό λίβελο Ο Γκι Ντεμπόρ είναι Πραγματικά Νεκρός* και κείμενα που προβοκατόρικα απέδωσαν στον αναρχοσούφι Χακίμ Μπέι (*Ο Ελευθεριακός Δρόμος - Για τη Μιζέρια των Αναγνωστών των Προσωρινά Αυτόνομων Ζωνών*). Πίσω από τη «θολή βετρίνα» της ομάδας, η οποία καλούσε καθέναν να υπογράψει με το όνομα «Λούθερ Μπλίσετ» τις δικές του «αταξίες», οι «πανικόβλητοι» νοικοκυραίοι των ΜΜΕ, αναγνώριζαν κατά καιρούς -πριν ο Λούθερ Μπλίσετ ανακοινώσει την αυτοκτονία του και αργότερα την... ανάστασή του ως συγγραφική κολεκτίβα επονομαζόμενη Wu Ming- τον Ουμπέρτο Έκο, το αναρχικό «κωλόπαιδο» της διπλανής πόρτας, «λυσσασμένους καταστασιατικούς» ή το φάντασμα του Μπακούιν.

Λουκέν, Λουίτζι [Lucheni, Luigi] (αναρχ.) Αναρχικός μεροκαματιάρης, αγνώστος πατρός, γεννημένος στο Παρίσι το 1873 από ιταλίδα μετανάστρια. Μεγαλωμένος σε ορφανοτροφεία και ανάδοχος οικογένειες, θα περιπλανηθεί για κάποια χρόνια στην Ευρώπη, θα πολεμήσει με τον ιταλικό αποικιοκρατικό στρατό στην Ανατολική Αφρική και θα συνδεθεί από το 1896 με τους ελευθεριακούς κύκλους. Στα 25 του χρόνια το Σεπτέμβριο του 1898 θα καταλάβει μία θέση στο αναρχικό «πάνθεον», χάρη σε έναν μη προγραμματισμένο φόνο -πολιτικά ανούσιο και ακατα-

νόητο κατά τους αναρχικούς των καιρών του- αυτόν της «θλιμμένης» αυτοκράτειρας της Αυστρίας Ελισαμπεθ Βίτελσμπαχ. Η πασίγνωστη πριγκίπισσα Σίσι θα βρεθεί τυχαία στο δρόμο του Λουκένι, στην ακτή της λίμνης της Γενεύης, καθώς αυτός περιδιάβαινε απογοητευμένος, επειδή ο Δούκας της Ορλεάνης Φραντσέσκο Τζουσέπε, ο αρχικός στόχος του, τον έστησε στο ραντεβού του θανάτου. Ο Λουκένι (μια «έχινδα» κατά τον έλληνα λογοτέχνη Κωνσταντίνο Χρηστομάνο), που συνελήφθη επιτόπου, δέχτηκε την ισόβια καταδίκη του με την κραυγή: «Θάνατος στην αριστοκρατία, ζήτω η Αναρχία!». Οδηγήθηκε στην απελπισία και τελικά στην αυτοκτονία στις φυλακές της Γενεύης τον Οκτώβριο του 1910, όταν ένας αρχιφύλακας, ονόματι Ντεπεριέτου, του στέρησε κάθε λόγο ύπαρξης κατάσχοντας τα πέντε τετράδια, όπου για μια δεκαετία κατέγραφε με τα λίγα του γράμματα σκέψεις και εμπειρίες. Χειρόγραφα που θα δουν το φως της δημοσιότητας 28 χρόνια αργότερα, για να φωτίσουν λίγο τα σκοτάδια της μαύρης ζωής του. || Βλ. επ. κοσμοπολίτες.

Λούμπεν προλεταριάτο (πολ.) Νεολογισμός του 19ου αιώνα γι' αυτούς που το μόνο που διαθέτουν είναι η εργατική τους δύναμη, αλλά αντίθετα με την πλειοψηφία

των ομοιοπαθών τους δεν την εκχωρούν επί μισθώ, «προτιμώντας» να επιβιώνουν λάθρα, μισοπαράνομα και παρασιτικά είτε στις παρυφές του «κοινωνικού εργοστασίου» είτε στον αυλόγυρο του «κρατικού στρατώνα» (παρακρατικοί). «Ο Μαρξ μιλάει περιφρονητικά, αλλ' εντελώς άδικα, γι' αυτό το "λούμπεν" προλεταριάτο. Γιατί μέσα σ' αυτό και μόνο σ' αυτό, κι όχι σ' αστικοποιημένα εργατικά στρώματα, αποχρυσταλλώνεται ολόκληρη η πνευματική και φυσική δύναμη της επερχόμενης Κοινωνικής Επανάστασης» (Μπακούνιν, Μ., *Η Παρισινή Κομμούνια και η Ιδέα του Κράτους*, σ. 105). Όμως, τόσο η αναγόρευση του κουρελοπρολεταριάτου σε «επαναστατικό υποκείμενο» από μερίδα αναρχικών και ορισμένους «αναρχοκαταστασιακούς», όσο και η μετά βδελυγμίας αφοριστική αντιμετώπισή του από τους μαρξιστές στερούνται πραγματικού πολιτικού νόηματος, καθότι ο διττός χαρακτήρας του λούμπεν προλεταριάτου καθιστά απρόβλεπτη τη συμπεριφορά του στις διαφορετικές ιστορικές συγκυρίες.

Λους, Μαξιμιλιάν [Luse, Maximilien] (αναρχ.) Γάλλος ζωγράφος ελευθεριακών πεποιθήσεων, όπως άλλωστε όλος σχεδόν ο κύκλος των μπρεσιονιστών και νεοίμπρεσιονιστών στους οποίους κατατάσσεται από τους ιστορικούς της τέχνης. Γεννήθηκε στο Παρίσι το 1858 και αποχώρησε από τον κόσμο των χρωμάτων το 1941, στα 83 του χρόνια, έχοντας χορτάσει και αποτυπώσει το φως μέσα σε μια κατάμαυρη ευρωπαϊκή πραγματικότητα.

Λουτσέτι, Τζίνιο [Lucetti, Gino] (αναρχ.) Ιταλός αναρχικός που επιχείρησε να εκτελέσει με ρίψη αυτοσχέδιας βόμβας στις 11 Σεπτεμβρίου του 1926 τον εποχούμενο Μουσολίνι. Ο εικοσιεξάχρονος τότε Λουτσέτι, όταν σχεδίασε την απόπειρα βρισκόταν στη Γαλλία, όπου είχε καταφύγει μετά από μια ένοπλη συμπλοκή με φασίστες. Η απόπειρα, για την οποία ήταν ενήμερος και ο Μαλατέστα, απέτυχε και ο αυτουργός της συνελήφθη και καταδικάστηκε σε τριαντάχρονη φυλάκιση. Πέθανε στη φυλακή το 1943 και το όνομά του θα υιοθετήσουν τιμής ένεκεν δύο ένοπλα αντάρτικα τμήματα (Gino Lucetti, «Lucetti Bis») των αναρχικών της Καράρας στη διάρκεια του αντιφασιστικού αγώνα.

Λυσσασμένοι

Λυσσασμένοι [Epagés] (αντιεξ. ομ.) Ομάδα «ταραξιών» προσκείμενη στους καταστασιακούς που δανείστηκε το όνομά της από τους ομώνυμους αβράκωτους της Γαλλικής Επανάστασης και λειτούργησε σαν πυροκροτητής στην κοινωνική έκρηξη του Μάη του 1968. Σχηματίστηκαν το Φεβρουάριο στην πανεπιστημιούπολη της Ναντέρ «με αφορμή έναν αγώνα ενάντια στην παρουσία της αστυνομίας» στον οποίο πρωταγωνίστησε ένας αρχικός πυρήνας ατόμων που «αποτελούνταν από τους καθυπό «Λυσσασμένους» και από μια δεκάδα αναρχικούς» (Βιενέ, Ρ., *Μάης 1968*, σ. 19-20). Ως οργανωμένη ομάδα, οι Λυσσασμένοι έλαβαν μέρος στις οδομαχίες και τα έκτροπα, διέσπειραν παντού τα συνθήματα της Καταστασιακής Διεθνούς, κυκλοφόρησαν αρκετές εμπρηστικές προκηρύξεις, συμμετείχαν στην κατάληψη του Πανεπιστημίου της Σορβόνης και συγκρότησαν το Συμβούλιο για τη Συνέχιση των Καταλήψεων. Ένα τηλεγράφημα, ανάμεσα σε πολλά άλλα παρεμφερή και σε διαφορετικούς παραλήπτες, που απέστειλαν στις 17 Μαΐου ως μέλη της Επιτροπής Κατάληψης της Αυτόνομης και Λαϊκής Σορβόνης στο Πολιτικό Γραφείο του Κομμουνιστικού Κόμματος της ΕΣΣΔ, συνόψιζε συνθηματολογικά τις θέσεις τους: «Τρέμμετε γραφειοκράτες -ΣΤΟΠ- Η διεθνής εξουσία των συμβουλίων των εργαζομένων σύντομα θα σας σαρώσει -ΣΤΟΠ- Η ανθρωπότητα θα ευτυχήσει μόνο όταν ο τελευταίος γραφειοκράτης κρεμαστεί με τ' άντερα του τελευταίου καπιταλιστή -ΣΤΟΠ- Ζήτω η πάλη των ναυτών της Κρονστάνδης και της Μαχνοβτσάινα εναντίον του Τρότσκι και του Λένιν -ΣΤΟΠ- Ζήτω η συμβουλιακή εξέγερση της Βουδαπέστης του 1956 -ΣΤΟΠ- Κάτω το Κράτος -ΣΤΟΠ- Ζήτω ο επαναστατικός μαρξισμός -ΣΤΟΠ-» (ό.π., σ. 138). || Βλ. επ. *Αβράκωτοι, Καταστασιακή Διεθνής, Μάης του 1968*.

M

Μαγκανάρας, Ιωάννης (αναρχ.) Κορίνθιος αναρχικός ακτιβιστής και δημοσιογράφος, συνεργάτης της πατρινής Πελοποννήσου και ανταποκριτής στη δεκαετία 1890 όλων σχεδόν των κοινωνιστικών εφημερίδων της Αθήνας (Σοσιαλιστής, Σοσιαλιστικός Σύλλογος, Μεταρρυθμιστής, Σοσιαλιστική Εφημερίς). Μέλος αρχικά της πολιτειακής Σοσιαλιστικής Αδελφότητας Πατρών (της οποίας τις δραστηριότητες κάλυπτε δημοσιογραφικά) και εκδότης το 1896 της ιστορικής αναρχικής εφημερίδας *Επί τα Πρόσω*. «Τον σύντροφό μας αυτόν», θα μνημονεύσει ο Αναρχικός Εργατικός Σύνδεσμος της Αθήνας το 1900 στην έκθεσή του προς το Διεθνές Επαναστατικό Συνέδριο του Παρισιού, «βρίσκουμε και πάλιν να είναι ο επί κεφαλής του μεγάλου συλλαλητηρίου του 1896, του διοργανωμένου από τους σταφιδοπαραγωγούς αγρότες της Αχαΐας και της Ήλιδας» η ομιλία του για την ανάγκη της άμεσης λαϊκής δράσης οδήγησε στην σύλληψη και καταδίκη του από το κακοურγοδικείο» (Μοσώφ, Κ., *Εισαγωγικά στην Ιστορία του Κινήματος της Εργατικής Τάξης*, σ. 168). Υπήρξε ακόμη δόκιμος στιχοπλόκος, υπεύθυνος των εκδόσεων των Αναρχική Βιβλιοθήκη και συγγραφέας μιας ημιτελούς ευτοπίας που δημοσιεύτηκε σε δύο συνέχειες στο *Μεταρρυθμιστή* με τίτλο «*Ο Χρυσός Αίών*» και των φυλλαδίων *Πείνα* και

ΟΙ ΑΝΑΡΧΙΚΟΙ ΕΙΣ ΔΙΩΓΜΟΝ

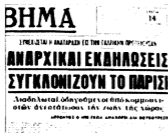
Ἐκδοθέντος καὶ τοῦ κ. Ι. Μαγκανάρου συντάκτου τῆς ἐν Πάτραις ἐκδόμενης ἀναρχικῆς ἐφημερίδος «Ἐπί τὰ πρόσω» ἐξεδόθησαν κατὰ καιρὸς διάφορα βιβλιάρια καὶ φυλλάδια περὶ ἀναρχίας, ἐν γένει καὶ τῶν ἀναρχικῶν ἰδεῶν κτλ.

Ἡ ἐξέλιξις ἀντίστασις ταῦτα κατεργάσθησαν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ταῦτα περιέχουσιν ἐξυβρίσεις κατὰ τοῦ Βασιλέως.

Ὁ ἐκδότης αὐτῶν ἐλθὼν εἰς τὰ γραφεῖά μας παρεπονέθη διὰ τοῦτο εἰπὼν, ὅτι τὰ φυλλάδια τούτῳ οὐδὲν ἀπολύτως τὸ ἐξυβριστικὸν τῆς Α. Μ. περιέχουν.

Ἡ τελευταία ἰσως αναφορά στην αναρχική δραστηριότητα του Ιωάννη Μαγκανάρα στον ελληνικό τύπο (*Εμπρός*, 17.12.1900, φ. 1486, σ. 3).

Έξουσία και Η Απόλυτος του Ανθρώπου Έλευθερία που κυκλοφόρησαν στην Πάτρα το 1898. Η έντονη προπαγανδιστική κοινωνική του δραστηριότητα θα του επιφέρει άλλες δύο ολιγόμηνες φυλακίσεις και θα τερματιστεί στην αυγή του 20ού αιώνα με τη συμμετοχή του, το 1900, στον Αναρχικό Εργατικό Σύνδεσμο της Αθήνας, στην οποία είχε καταφύγει μαζί με άλλα μέλη του πατριού Ομίλου, για να αποφύγει τις συνεχείς διώξεις. Από τη μετέπειτα δραστηριότητά του τα μόνα γνωστά είναι ότι θα εκδώσει το 1904 εν Αθήναις κατά Πέμπτην ένα άρνουβιά, σατυρικό φύλλον με το ψευδώνυμο Γιάννης Μάγκκας που τιτλοφορούσε αρχικά Το Κόρτε και στη συνέχεια Το Πεταχτό Κόρτε, οι δικαστικές του διενέξεις για την κυριότητα του εντύπου -στις οποίες θα του συμπαρασταθούν παλιοί σύντροφοί του από την Πάτρα- και ότι θα «εισπράξει» μια εξάμηνη καταδίκη στις 29 Ιουλίου του 1904 γιατί σύμφωνα με το κατηγορητήριο «έξεβίαζε τόν εν Αθήναις έμπορον κ. Μπαλακάκην, ζητών κατά καιρούς χρήματα παρ' αυτού» (Σκριπ, 30.7.1904, φ. 9038, σ. 3). || Βλ. επ. Αναρχική Βιβλιοθήκη, Αναρχικός Εργατικός Σύνδεσμος, Αναρχικός Όμιλος Πατρών, «Αρνησήμεροι», Έπί τὰ Πρόσω, Σοσιαλιστική Αδελφότης Πατρών.

Μάης του 1968 (ιστ.). Ένας μήνας που κράτησε πολύ περισσότερο από τον συνήθη ημερολογιακό χρόνο που του αναλογούσε, όχι τόσο επειδή η απρόσμενη κοινωνική αναταραχή άρχισε το τρίτο δεκαήμερο του Μαρτίου και εκτονώθηκε στα μέσα Ιουνίου, αλλά κυρίως επειδή το ελευθεριακό ρήγμα που προκάλεσε στον χωρόχρονο της κυριαρχίας επέτρεψε την επανάκαμψη, τον εμπλουτισμό και τη διασπορά των

αντιαυταρχικών κοινωνικών αντιλήψεων που είχαν βίαια εξοριστεί από προσώπου ευρωπαϊκής γης από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα του αιώνα. Την πολύμορφη επαναστατική διαδικασία πυροδότησε στις 22 Μαρτίου η κατάληψη από αναρχικούς και φιλοκαταστασιακούς φοιτητές ενός κτιριακού συγκροτήματος του Πανεπιστημίου της Ναντέρ και κλιμάκωσαν η δολοφονική απόπειρα στις 14 Απριλίου του Ρούντι Ντούτοκε στη Γερμανία και η απαγόρευση μιας συγκέντρωσης στις 3 Μαΐου στη Σορβόννη που είχε ως αποτέλεσμα τη σύλληψη εξακοσίων ατόμων. Ακολούθησαν η κατάληψη της Σορβόννης από Λυσσαμένους και μη «έξτρεμιστές», η περίφημη νύχτα των οδοφραγμάτων στις 10 Μαΐου, η μαζικότητα πορεία ενός εκατομμυρίου ανθρώπων στις 13 και η κατάληψη δυο μέρες αργότερα του θεάτρου Οντεόν, της αυτοκινητοβιομηχανίας Ρενό και δεκάδων άλ-

λων εργοστασίων. Στη συνέχεια, η γενική απεργία εννιά εκατομμυρίων εργαζομένων οδήγησε μετά από την πυροσβεστική παρέμβαση του Κομμουνιστικού Κόμματος στις συμφωνίες της Γκρενόμεπλ που προέβλεπαν μείωση κατά 10% του ωραρίου εργασίας και αύξηση κατά 25% του βασικού μισθού. Η ελληνική συμμετοχή στην «γιωρτή χωρίς αρχή και τέλος» του περιώνυμου μήνα θα περιοριστεί στην κατάληψη του ελληνικού περιπτέρου της πανεπιστημιούπολης και στην ανακήρυξη του

Παρίσι, Μάης του 1968. Η επόμενη μέρα.

σε «ελεύθερο ελληνικό έδαφος». Ωστόσο πέρα από τους έλληνες αριστερούς, κατ'οίκον πολιτικούς αστέρες και διανοούμενους, που σπούδαζαν στο Παρίσι για να... πικάρουν το χουντικό καθεστώς, υπήρξαν αρκετοί σπουδαστές (κυρίως κινηματογραφιστές) που εγκολπώθηκαν το ελευθεριακό πνεύμα του Μάη και σήκωσαν ανάμεσα στις κόκκινες και τη μαύρη σημαία. Από τις 29 Μαΐου θα αρχίσει η αντεπίθεση της σιωπηράς συντηρητικής πλειοψηφίας του στρατηγού Ντε Γκολ με μια αντιδιαδήλωση ενός εκατομμυρίου «νοικοκυραίων» και θα ακολουθήσει η προκήρυξη εθνικών εκλογών. Σύμφωνα η αριστερά, δογματική και αιρετική, θα εγκαταλείψει γρήγορα την επαναστατική γυμναστική και θα επικεντρωθεί στον αγώνα για την κεφαλαιοποίηση του Μάη μέσω της ψηφοθηρίας. Απέμεινε μόνο το αναρχοκαταστασιακό Συμβούλιο για την Συνέχιση των Καταλήψεων και οι καταληψίες εργάτες που εξακολουθούσαν ως οι μόνοι εναπομείναντες ρεαλιστές να επιζητούν το... αδύνατο. «Χάσαμε πολιτικά, αλλά αλλάξαμε την κοινωνία», θα αποφανθεί δικαίως ένας μαυροκόκκινος αναρχικός του Μάη (που αργότερα «πράσινησε») ο Ντανιέλ Κον-Μπεντίτ, καθώς έκτοτε τίποτα δεν έμεινε αλώβητο τουλάχιστον στο επίπεδο των διαπροσωπικών σχέσεων και των νοοτροπιών. Πράγμα που δυστυχώς δεν μπορούν να ισχυριστούν ότι κατόρθωσαν οι δυο σημαντικότερες επαναστάσεις

Μακάι, Χένρι Τζον

του 20ού (η ρωσική και η ισπανική) που όπως και η εξέγερση του Μάη ευαγγελίστηκαν την ολική ανατροπή.

Μακάι, Χένρι Τζον [Mackay, Henry John] (αναρχ.) Γερμανός ποιητής, αναρχοατομιστής και μαχητικός ομοφυλόφιλος, γεννημένος το 1864. Ο άνθρωπος που νεκρανάστησε ιδεολογικά τον αναρχοατομικισμό με την επαναφορά στο εκδοτικό προσκήνιο των ιδεών του ξεχασμένου Στίρνερ μέσω της πρώτης βιογραφίας του *Μαξ Στίρνερ, η Ζωή και το Έργο του* (1897). Εντυπωσιασμένος από τις απόψεις του συμπατριώτη του και επηρεασμένος από τις παρεμφερείς του Αμερικανού Μπέντζαμιν Τάκερ και το μου-

τουαλιστικό κοινωνικό όραμα του Πιερ-Ζοζέφ Προυντόν, ο Μακάι θα συνεισφέρει, μέχρι το θάνατό του το 1933, στην ανάπτυξη μιας συνθετικής αναρχοατομικιστικής προβληματικής τόσο με την αρθρογραφία του σε διάφορα γερμανόφωνα περιοδικά όσο και με τα βιβλία του *Οι Αναρχικοί* (1891) και *Οι Ελευθεριακοί* (1920).
|| Βλ. επ. *αναρχοατομικισμός, Στίρνερ Μαξ*.

Μαλατέστα, Ερρίκο [Malatesta, Errico] (αναρχ.) Ιταλός αναρχικός, η προσωποποίηση του κοινωνικού ακτιβισμού. Υιοθέτησε έναν ιδιότυπο αναρχοκομμουνισμό και διέτρεξε όλη σχεδόν την κλασική αναρχική περίοδο, από την Α' Διεθνή μέχρι τις παραμονές της Ισπανικής Επανάστασης, συμπληρώνοντας εξήντα συναπτά έτη πολύτροπης έμπρακτης προπαγάνδας. Γεννήθηκε το 1853 στη Σάντα Μαρία Καπούα Βετέρε και από τα δεκαοκτώ του χρόνια, εγκαταλείποντας τις

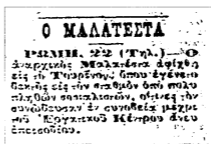
ιατρικές σπουδές του στη Νάπολη, θα δουλέψει ως ηλεκτρολόγος, μηχανικός και κλειδαράς. Υπήρξε εκδότης και... φωτεινός συνωμότης στα ελευθεριακά εργαστήρια πολλών χωρών (Ιταλία, Αίγυπτος, Συρία, Ελβετία, Βέλγιο, Γαλλία, Αγγλία, Ισπανία, Αργεντινή, ΗΠΑ, Κούβα) πληρώνοντας το ανάλογο τίμημα με απελάσεις, φυλακίσεις και εκτοπίσεις. Σημαντικά πλάνα της κινηματογραφικής ζωής του υπήρξαν η γνωριμία του με τον Μιχαήλ Μπακούνιν και η συγκρότηση το 1872 του ιταλικού τμήματος της Α' Διεθνούς, η υιοθέτηση της έμπρακτης προπαγάνδας και η πιλοτική της εφαρμογή με τους Καφιέρο και Στεπνιάκ στο Μπενεβάντο το 1877, η συμβολή του στη συγκρότηση της Ομοσπονδίας του Ιούρα, η καθοριστική συμμετοχή του στα

αναρχικά συνέδρια του Λονδίνου (1881) και του Άμστερνταμ (1907) και η «υποκίνηση» των ταραχών στην ιταλική επαρχία Μάρκε (1898) και στην «Κόκκινη Εβδομάδα» (1914). Παρομιμώδεις υπήρξαν οι θεωρητικές του αντιπαραθέσεις με τον Κραπότκιν κι όσους υπέγραψαν το «Μανιφέστο των 16», με τους πλατφορμιστές, τους αναρχοσυνδικαλιστές και τον Μερλίνο. Επέστρεψε στην Ιταλία το 1919, όπου τον υποδέχτηκαν χιλιάδες εργαζόμενοι, και τον επόμενο χρόνο έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ίδρυση και στον προγραμματικό λόγο της Ιταλικής Αναρχικής Ένωσης (UAI). Συνέγραψε εκατοντάδες άρθρα και «εκλαϊκευτικά» βιβλία όπως το *Μεταξύ Αγροτών* (που μόνο στην Ιταλία πούλησε 300.000 αντίτυπα), τα επίσης ευπώλητα *Στο Καφενείο* και *Η Αναρχία*, και εξέδωσε ιστορικά έντυπα ευρείας κυκλοφορίας, με σπουδαιότερα τα εβδομαδιαία *Το Κοινωνικό Ζήτημα* [*La Questione Sociale*] στη Φλωρεντία (1883), *Η Αγκιτάτσα* [*L'Agitazione*] στην Αγκόνα (1897), *Η Θέληση* [*La Volontà*] στην ίδια πόλη το 1913, το περιοδικό *Σκέψη και Θέληση* [*Pensiero e Volontà*] στη Ρώμη των ταραγμένων χρόνων 1924-26 και φυσικά την μακρόβια καθημερινή εφημερίδα *Νέα Ανθρωπότητα* [*Umanita Nuova*] που τη διετία 1920-22 πουλούσε πάνω από 50.000 φύλλα. Μετά την οριστική επικράτηση του Μουσολίνι, θα αρνηθεί να εγκαταλείψει την Ιταλία και τους συντρόφους του. Θα ζήσει τα επτά τελευταία χρόνια της ζωής του στο σπίτι του στη Ρώμη, εργαζόμενος ως ηλεκτρολόγος και στενά παρακολουθούμενος από το φασιστικό καθεστώς. Πέθανε στις 22 Ιουλίου του 1932 έχοντας κερδίσει την εκτίμηση και το σεβασμό της συντριπτικής πλειονότητας των πληθείων συμπατριωτών του. || Βλ. επ. *Εξέγερση στο Μπαρβέτο*, «Μανιφέστο των 16», *Ουμανιτά Νόβα*.

Η αναγγελία της επιστροφής
του Μαλατέστα στην Ιταλία
από το Ριζοσπάστη
(23.12.1919, φ. 870, σ. 2).

«Μαλατέστα» [«Malatesta»] (κινημ.) Ταινία που σκηνοθέτησε το 1970 ο Πέτερ Λιλιεντάλ [Peter Lilienthal], με τον Έντι Κονσταντίν στον πρωταγωνιστικό ρόλο. Αφηγείται ένα μικρό επεισόδιο από την πολυτάραχη ζωή του ιταλού αναρχικού στο Λονδίνο του 1911, όπου είχε καταφύγει και διατηρούσε ένα μικρό κλειδαράδικο, και την ακούσια εμπλοκή του στην υπόθεση των λετονών ιλεγκαλιστών της Σίντνεϊ Στριτ. || Βλ. επ. «Η ληστεία της Σίντνεϊ Στριτ».

μανιφέστο

μανιφέστο (πολ.) Οι αποτυπωμένες σε μορφή διακήρυξης κοινωνικοπολιτικές ή αισθητικές θέσεις και προθέσεις ατόμων, ομάδων, οργανώσεων και κομμάτων για συγκεκριμένα θέματα ή περί παντός του επιστητού και αισθητού (μαρξιστικές, σοσιαλιστικές, αναρχικές, ντανταϊστικές, σουρεαλιστικές, καταστασιακές κ.ά.). Ο δρόμος για την κόλαση είναι, καθώς λέγεται, στρωμένος με τις καλύτερες προθέσεις και... της Γης οι κολασμένοι το διαπίστωσαν ιδίοις όμμασι, σώμασι και πνεύμασι, όταν επιχειρήθηκε να υλοποιηθεί κατά το δοκούν στον αιώνα μας το πιο διάσημο ίσως από όλα τα μανιφέστα το *Κομμουνιστικό*. || Βλ. επ. **Κονσινταρέν Βικτόρ**.

«Μανιφέστο των 16» (ιστ.) Μανιφέστο που υπέγραψαν γνωστοί αναρχικοί (Κραπότκιν, Γκραβ, Τσερκέζοβ, Κορνέλισην, Πολ Ρεκλί κ.ά.) στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, κόντρα στο σύνολο σχεδόν του ελευθεριακού κινήματος των καιρών, συντασσόμενοι στο πλευρό των Συμμάχων. Το *«Μανιφέστο των 16»* (που φέρει... δεκαπέντε υπογραφές) δημοσιεύτηκε στις 14 Μαρτίου του 1916 στη *Συνδικαλιστική Μάχη* [La Bataille Syndicaliste].

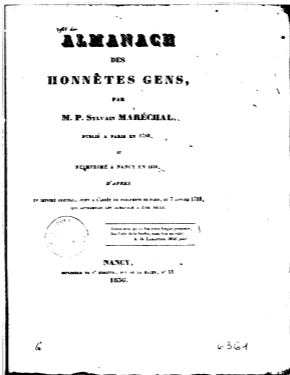
Μαξιμόβ, Γκριγκόρι Πετρόβιτς [Максимов, Григорий Петрович] (αναρχ.) Ρώσος αναρχοσυνδικαλιστής, συγγραφέας και εκδότης. Γεννήθηκε το 1893, σπούδασε γεωπονία και θεολογία και έλαβε ενεργό μέρος στη Ρωσική Επανάσταση. Βίωσε δύο φορές την αναμορφωτική «παιδαγωγική» των μπολσεβίκικων φυλακών. Την πρώτη τη 1917 όταν εγκατέλειψε απηυδισμένος τον Κόκκινο Στρατό, και τη δεύτερη, το 1921, ως μέλος πια της Ναμπάτ, της Συνομοσπονδίας Αναρχικών Οργανώσεων της Ουκρανίας, την εποχή που εκδηλώθηκε και η εξέγερση της

Κρονστάνδης. Την πρώτη φορά απελευθερώθηκε μετά από έντονες πιέσεις της Ένωσης Εργατών Ατσαλιού και τη δεύτερη μετά από απεργία πείνας (μαζί με τον Βολίν και άλλους αναρχικούς) υπό τον όρο να εγκαταλείψει για πάντα τη χώρα του. Μετά από ένα σύντομο πέρασμα από το Βερολίνο και το Παρίσι μετανάστευσε στις ΗΠΑ όπου εξέδωσε ρωσόφωνα περιοδικά, επιμελήθηκε μια αξιοσημείωτη τετράτομη θεματική σειρά έργων του συμπατριώτη του Μιχαήλ Μπακούνιν που κυκλοφόρησε τέσσερα χρόνια μετά το θάνατό του (ελλ. έκδ. Πανοπτικών) και κατέγραψε την οδυνηρή «σοβιετική του εμπειρία» και τις απόψεις του στα βιβλία *Μπολσεβικισμός: Υποσχέσεις και Πραγματικότητα* (1935), *Η Λαιμητόμος επί τω Έργω* (1940), *Εποικοδομητικός Αναρχισμός* (1952) κ.ά. Πέθανε στο Σικάγο το 1950.

Μαρεσάλ, Σιλβάν [Maréchal, Sylvain] (εκλ. συγγ.) Γάλλος δημοσιογράφος και δραματουργός του 18ου αιώνα (1750-1803). Ένας ελευθεριακός... Ξεουσιαστής των και-

ρών του καθώς προεπαναστατικά συνέθετε έμμετρες βουκολικές ευτοπίες και στην εποχή της Γαλλικής Επανάστασης υπήρξε θιασώτης της τρομοκρατίας και συντάκτης του περίφημου «Μανιφέστου των Ίσων» για λογαριασμό της ιεραρχικής οργάνωσης Συνωμοσία των Ίσων του Μπαμπέφ. Γεννήθηκε το 1759, απεβίωσε το 1803 και στο ενδιαμέσο (πέραν του διφορούμενου «Μανιφέστου») διατύπωσε τον αθεϊσμό του και κάποιους ελευθεριάζοντες κοινωνικούς συνειρμούς (μαζί και την ιδέα της γενικής απεργίας) στις παραβολές *Η Χρυσή Εποχή: Συλλογή Ποιμενικών Μύθων από το Βοσκό Σιλβάν* (1782), *Βιβλίο που Διασώθηκε από τον Κατακλυσμό* (1784) και *Σύγχρονοι Απολογητές, προς Χρήσιν ενός Δελφίνου* (1788).

Μαριάνι, Μάριο [Mariani, Mario] (αναρχ.) Αναρχικός συγγραφέας γεννημένος στην Ιταλία το 1883, μα αναγκαστικά πολίτης του κόσμου, καθώς θα περάσει κάποια χρόνια της ζωής του σε διάφορες χώρες. Κατέφυγε αρχικά στη Γαλλία το 1926, διω-

Μαρίνος, Χιστόφορος

κόμενος από το μουσολινικό καθεστώς, απ' όπου τον επόμενο χρόνο απελάθηκε μαζί με εκατό ομοϊδεάτες του λόγω προπαρασκευής αντιφασιστικών ενεργειών. Έζησε στο Βέλγιο και στη Βραζιλία και πέθανε τελικά στη χώρα του το 1951.

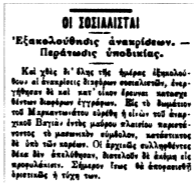

Μαρίνος, Χιστόφορος (αναρχ.) Μέλος από νεαρή ηλικία αυτοδιαχειριζόμενων χώρων και της Ένωσης Αναρχικών Αθήνας. Πρωτοσυνελήφθη το 1987 στα γεγονότα της Καλογρέζας (όπου δολοφονήθηκε από αστυνομικούς εν ψυχρώ ο Μιχάλης Πρέκας) και έκτοτε και για μια δεκαετία περίπου μπεινόβγαίνει στις φυλακές κατηγορούμενος για πολιτικά αδικήματα (συμμετοχή σε ένοπλες οργανώσεις) και ποινικά (κλοπές και ληστεία μετά φόνου) που ποτέ δεν αποδέχθηκε. «Αυτοκτονήθηκε», σύμφωνα με τους συντρόφους του και τις αντιφάσεις των πραγματογνωμόνων, από πάνοπλους αστυνομικούς στις 23 Ιουλίου του 1996 σε μια καμπίνα του πλοίου «Πήγασος». Ο θάνατός του προκάλεσε έναν άγονο ανοιχτό διάλογο ανάμεσα σε πρώην συντρόφους του μέσω της *Ελευθεροτυπίας*, αλλά λίγα χρόνια αργότερα σύντροφοι και φίλοι του θα εναποθέσουν αντί στεφάνου στη μνήμη του κρίσεις, αναμνήσεις και αισθήματα σ' ένα βιβλιαράκι υπό τον τίτλο *Λόγος Τιμής*.

Μαρκαντωνάτος, Ευάγγελος (εκλ. συγγ.) Κεφαλλονίτης αναρχοκοινωνιστής του 19ου αιώνα. Ως φοιτητής της Νομικής υπήρξε μέλος του Κεντρικού Σοσιαλιστικού Συλλόγου της Αθήνας και συνεργάτης της εφημερίδας του Σοσιαλιστής. Το 1893 ωστόσο θα πρωτοστατήσει στη διάσπασή του, εκδίδοντας μαζί με άλλα πρώην μέλη του την προσκείμενη στον Δρακούλη μετριοπαθή κοινωνιστική εφημερίδα Σοσιαλιστικός Σύλλογος. Τον επόμενο χρόνο (1894) τον βρίσκουμε ομιλητή, «δλο φωτιά και λαύρα», σύμφωνα με τον Κορδάτο, στη συγκέντρωση της συμφιλιωτικής ενωτικής πρωτομαγιάς στο Καλλιμάριμαρο. Είκοσι ημέρες μετά τον εορτασμό με αφορμή μια επιστολή που φέρεται ότι έστειλε στο μεγαλοτραπεζίτη Ανδρέα Συγγρό, για να του ζητήσει ένα χρηματικό ποσό προκειμένου να εκδώσει κάποιο περιοδικό, απειλώντας ότι «ειδ' άλλως σείεται υπό τούς πόδας σου τὸ ἔδαφος και μοιραῖον και ἄγριον τέλος σὲ περιμένει», θα συλληφθεῖ όπως και άλλοι δώδεκα σοσιαλιστές, συμπεριλαμβανομένου και του Καλλέργη. Το γράμμα που υιοθέτησε μετά τη σύλληψή του, κατά κάποιους μετά από βασιανιστήρια, δεν έδωσε ολόκληρο στη δημοσιότητα η αστυνομία εκτός από κάποιες περικοπές του που ανέφεραν: «μὲ ἐμπνέει τὸ παράδειγμα τοῦ Ραβασόλ, τοῦ Βαγιάν, τοῦ Πάλα και τοῦ Ἄνρι και τίποτα δὲ μὲ ἐμποδίζει νὰ χρησιμοποιήσω τὰς μεθόδους τους (...) και ὑποσημειοῦμαι μεθ' ἑλοῦ τοῦ μίσους, τὸ ὅποιον τρέφω. Ε. Μαρκαντωνάτος» (Κορδάτος Γ, *Ιστορία του Ελληνικού Εργατικού Κινήματος*, σ. 69). Η υπόθεσή του δεν ξεκαθάρισε ποτέ και κάποιοι ιστορικοί του κοινωνικού κινήματος, ακολουθώντας

την γεμάτη αναπόδεικτα υπονοούμενα περιγραφή του Κορδάτου, τον θέλουν ακούσιο ή εκούσιο προβοκάτορα του αστυνόμευ Μιλτιάδη Έβερτ. Ωστόσο, το μόνο σίγουρο είναι ότι δεν υπάρχει καμιά τέτοια επίσημη μομφή από τους κοινωνιστές των καιρών του και ο Μαρκαντωνάτος, τελωνοφύλακας πλέον, θα διατηρήσει τα επόμενα χρόνια επαφές με τους αναρχικούς της Πάτρας και θα ξανααλληληφεί «κύπο των άρχων ώς αναρχικός» το 1896 με αφορμή την πρώτη μείζονα τρομοριστική επίθεση στην Ελλάδα από τον αναρχικό τσαγκάρη Μάτσαλη. || Βλ. επ. *Μάτσαλης Δημήτριος, Κεντρικός Σοσιαλιστικός Σύλλογος*.

Ρεπορτάζ της αθηναϊκής εφημερίδας *Το Άστυ* (3.5.1894, σ. 2) για την κατ' οίκον έρευνα στο σπίτι του Μαρκαντωνάτου. Ανάμεσα στα επιλήψιμα τεκμήρια «ή εικών του άναρχικού Βαγιάν εντός μαύρου πλαισίου παριστάνοντος τὸ μασωνικὸν σύμβολον, κατάστικος δὲ ὑπὸ τῶν κορέων».

Μαρξ, Καρλ [Marx, Karl] (πρόσ.) Γερμανός (1818-1883) φιλόσοφος, οικονομολόγος και ακάματος συγγραφέας. Υπήρξε ο οξυδερκέστερος ανατόμος της καπιταλιστικής μηχανής των καιρών του (*Το Κεφάλαιο*) και ο πρώτος που μελέτησε κριτικά την αποξένωση, την ψευδή συνείδηση και την ιδεολογία. Ηγετική μορφή της Α' Διεθνούς και σύμφωνα με μια βιαστική κρίση του Μπακούιν, την εποχή που οι δυο τους περνούσαν το μήνα του μέλιτος, «ένα από τα πιο σταθερά, τα πιο έξυπνα (...) στηρίγματα του σοσιαλισμού, ένα από τα πιο δυνατά φράγματα ενάντια στην είσοδο κάθε αστικής τάξης και ιδεολογίας» (Μπακούιν, *Μ., Για έναν Αντιεξουσιαστικό Σοσιαλισμό*, σ. 96). Παρά ταύτα ήταν συναντουργός του Κομμουνιστικού Μανιφέστου και συνεμπνευστής της δυστοπίας του επιστημονικού σοσιαλισμού. Ένας «αρνητής» κάθε δόγματος που σπατάλησε, ωστόσο, σημαντικό μέρος του χρόνου του και χιλιάδες σελίδες προκειμένου να καταπολεμήσει τους «αστοιχείωτους» αναρχικούς, τον Προυντόν (*Η Αθλιότητα της Φιλοσοφίας*), τον Στίρνερ (*Η Γερμανική Ιδεολογία*) και τον Μπακούιν (*Η Συμμαχία για την Κοινωνική Δημοκρατία και η Διεθνής Ένωση*)

Μαρξ, Θεωρητικός του Αναρχισμού

Εργαζομένων κ.ά.). Ο ίδιος βέβαια, πέρα από τη σκληρή πολεμική του με θεμιτά και αθέμιτα μέσα, τοποθετούσε την αναρχία στο τελευταίο στάδιο του κομμουνισμού. Στην διά χειρός του *Εμπιστευτική Ανακοίνωση* του Γενικού Συμβουλίου της Α' Διεθνούς (1872) διαβάζουμε: «Όλοι οι σοσιαλιστές δίνουν στον όρο αναρχία την εξής έννοια: μετά την επίτευξη του σκοπού του προλεταριακού κινήματος -που είναι η κατάργηση των τάξεων- η κρατική εξουσία, η οποία υπάρχει για να κρατάει την τεράστια πλειοψηφία της κοινωνίας, που αποτελείται από παραγωγούς, κάτω απ' το ζυγό μιας ασήμαντης εκμεταλλευτικής μειοψηφίας, εξαφανίζεται και οι κυβερνητικές λειτουργίες μετατρέπονται σε απλές διοικητικές λειτουργίες» (Μαρξ, Κ.-Ενγκελς, Φ., *Για τον Αναρχισμό*, σ. 318). Μια προφητεία του που ως γνωστόν «εκπληρώθηκε» πανηγυρικά στον 20ό αιώνα σε δεκάδες χώρες όπου οι επίγονοι του «κατάργησαν τις τάξεις» επιβάλλοντας την εντελώς... πρόσκαιρη δικτατορία του προλεταριάτου, παρά τις δυσοίανες προβλέψεις από τις Κασσάνδρες του αναρχισμού που κατά την άποψή του Μαρξ έθεταν το πρόβλημα της κατάργησης του κράτους ανάποδα. || Βλ. επ. *Διεθνής Ένωση Εργαζομένων (Α' Διεθνής), Διεθνής Συμμαχία για την Κοινωνική Δημοκρατία, επιστημονικός σοσιαλισμός, Κοινωνιτράν Βικτόρ, Μπακούιν & Μαρξ, μπισμαρξισμός, Κεφάλαιο*.

Άγγλοι εργάτες στη δεκαετία του 1930. Δεν είναι ωστόσο ξεκάθαρο αν προσπαθούν να σπάσουν ή να... επισκευάσουν τις αλυσίδες τους (φωτ. από το λεύκωμα του Nick Yapp, The Hulton Getty Picture Collection 1930s, εκδ. Konemann).

Μαρξ, Θεωρητικός του Αναρχισμού, ο (βιβλ.) Αιρετική μελέτη γραμμένη το 1973 από έναν συμβουλευτικό μαρξιστή τον Μαξιμιλιάν Ρομπέλ, ερευνητή του Κέντρου Μαρξιστικών Ερευνών του Παρισιού που επιχειρεί να αναδείξει την ελευθεριακή, αντικρατική πλευρά του εμπνευστή όλων των κρατικοσοσιαλιστικών εξαμβλωμάτων του 20ού αιώνα ενώ στο «υστερόγραφο» της, στηλιτεύει τη δεσποτική συγκεντρωτική

οπτική του Μιχαήλ Μπακούνιν μεγάλο αντιπάλο του Μαξ στα χρόνια της Α' Διεθνούς. Το βιβλίο, που φυσικά αντιμετωπίστηκε σαν ιερόσυλο από τους περισσότερους μαρξιστές και αναρχικούς, πρωτοκυκλοφόρησε στα ελληνικά στη σειρά Μικρά Κείμενα με πρόλογο του Γιάννη Γαλανόπουλου και υπήρχε ένθετο στο περιοδικό *Κείμενα* (τ. 11, Χειμώνας 1990-91). Επανεκδόθηκε το 2012 από τις εκδόσεις Ασύμμετρα Απειλή.

Στη βάση της «πιραμίδας» ο Ζέπο και στους ώμους του οι Γκρούτσο, Χάρπο και Τσίκο.

Μαξ Μπράδερς [Marx Brothers] (κινημ.) Οι αναρχίζοντες συνεπίθετοι του θείου Καρόλου, τα μαύρα πρόβατα κατά κάποιον τρόπο της ευρύτατης οικογένειας των Μαξ. Περιφημη αμερικανική κινηματογραφική κωμική ομάδα με ιδιότυπο αναρχικό χιούμορ. Τη συγκροτούσαν οι αδερφοί Γκράουτσο, Χάρπο, Τσίκο και ο Ζέπο που εγκατέλειψε νωρίς για να τους μανατζάρει. Πρωτοεμφανίστηκαν ως μουσικό σχήμα και στη συνέχεια μέχρι και το 1924 έδωσαν στο Μπρόντγουεϊ με επιτυχία πολλές μουσικοθεατρικές παραστάσεις. Πασίγνωστοι όμως έγιναν από τις προκλητικές -και παραγνωρισμένες στον καιρό τους από την κρατούσα κριτική ελίτ- αριστουργηματικές σουρεαλίζουσες ταινίες τους «Σούπα πάπιας» [«Duck Soup»] του 1933, «Τρελοί ερωτευμένοι» [«Love Harry»] του 1949 κ.ά. «Ποτέ δεν ξεχνώ ένα πρόσωπο αλλά στην περίπτωση σου θα κάνω μια εξαίρεση», «Αυτές είναι οι ηθικές αρχές μου. Αν δεν σου αρέσουν έχω κι άλλες», «Πολιτική είναι η τέχνη του να αναζητάς προβλήματα, να επεξεργάζεσαι τη λύση τους και να παίρνεις πάντα λάθος αποφάσεις», «Εμπρός! Να ανατρέψουμε τη λογική για να απελευθερώσουμε τη σκέψη», «Δεν υπάρχει ωραιότερος ήχος από το θρυμμάτι-

Μαρτίνεθ Μάρκεθ, Φρανθίσκο

σμα ενός ειδώλου» είναι κάποιες από τις δεκάδες ατάκες τους που υιοθετήθηκαν από μεταγενέστερους κωμικούς, έγιναν γκράφιτι και συνθήματα και πέρασαν στον καθημερινό λόγο.

Μαρτίνεθ Μάρκεθ, Φρανθίσκο [Martínez Márquez, Francisco] (αναρχ.) Ισπανός αναρχικός, γνωστός ως Πάκο, στέλεχος από το 1947 στη Γαλλία της Ομοσπονδίας των Ελευθεριακών Νεολαιών Ιβηρικής [Federación Ibérica de Juventudes Libertarias (FIJL)] και από τον επόμενο χρόνο μέλος παράνομων ομάδων της Βαρκελώνης που τοποθέτησαν βόμβες στα προξενεία του Περού και της Βραζιλίας στα πλαίσια του ένοπλου αντιφρανκικού αγώνα. Σκοτώθηκε από τις δυνάμεις της τάξης το πρωινό της 21ης Οκτωβρίου του 1949 σε ένα δρόμο της Βαρκελώνης στην ίδια γειτονιά όπου μεγάλωσε.

Μάτσαλης, Δημήτριος (αναρχ.) «Άναρχικός, άναρχικώτατος» κατά δήλωσή του, τσαγκάρος από την Πάτρα. Ο αυτουργός της πρώτης στα ελληνικά κοινωνικά χρονικά φονικής επίθεσης σε εκπρόσωπο του τραπεζικού κεφαλαίου, το μακρινό 1896. Σύμφωνα με το ρεπορτάζ της αθηναϊκής εφημερίδας *Εστία* (5.11.1896, φ. 248, σ. 3): «Ο δράστης του τραγικού δράματος υποδηματοποιός Ματζάλης πρό τριών μηνών πωλήσας τὰ εργαλεία του ήγηράσε φονικά δπλα μελετών την εφαρμογήν άναρχικών ιδεών, ών ειχεν έμπνευσθη έξ άναγνωσμάτων, όχι διά πειθοῦς ώς ειπεν, αλλά διά πραγμάτων. Προχθές την μεσημβρίαν από τής πλατείας του Γεωργίου παρατηρήσας τόν Φραγκόπουλον συναντήσαντα τόν Κόλλαν και διαλεγόμενους ζωηρώς ώρμησε και κατήνεγκε τὸ τραῦμα εις την καρδιακὴν χώραν του Φραγκοπούλου μη άντιληφθέντος. Παρευθύς έστράφη και κατά του Κόλλα και κτυπήσας έπλήγωσε τούτον έλαφρώς, όλισθησάσης τής μαχαίρας εις τραχηλικόν όστουν. Κατεδίωξεν ελτα τούτον καταφυγόντα εις τὸ έγγυς Πιλοπωλείον όπου έσώθη. Ό φονεύς προβαλόν περίστροφον άπεμάκρυνε τούς καταδιώκοντας αυτόν πολίτας, και την έξουσίαν, ώδευσε δέ μόνος εις την χωροφυλακὴν όπου παρεδόθη. Έν τῇ φυλακῇ έκαυχάτο διά την πράξιν του εις τούς έπισκεπτομένους δηλώσας εις τόν άναρχικόν ότι ενήργησεν άσχέτως άλλων όμοφρόνων ειρηνικών. Αυτός μόνος εινε άκρος άναρχικός, εις τὰ πρόσωπα τών πληγέντων κτυπήσας τὰ κεφάλαια». Στις 7 Νοεμβρίου: «Ο Μάτσαλης έδίκασε και κατεδίκασε τόν έαυτόν του εις θάνατον. Περὶ την μεσημβρίαν ητύοκτόνησε διά φυσιογίαν δυναμίτιδος. (...) Είχε δύο φυσίγγια δυναμίτιδος, ών τὸ μὲν έθεσεν εις τὸ στόμα, τὸ δέ έκτός του λαϊμού και θεις διά σιγάρου φωτιάν υπέστη τόν οικτρότερον θάνατον, τής κεφαλῆς του άποκοπέισης έντελώς του τραχήλου» (*Σκρίπ*, 8.11.1896, φ. 430, σ. 2). Με την πρωτόγνωρη στον ελλαδικό χώρο υπόθεση Μάτσαλη, πέρα από τα ρεπορτάζ των εφημερίδων της εποχής, θα ασχοληθεί με τον τρόπο του και ο πάπας της σάτιρας Γεώργιος Σουρής σε ένα μακροσκελές έμμετρο στη μόνιμη στήλη του «Φασουλῆς και

Περικλέτος» της μακρόβιας εφημερίδα του Ρωμηός: «Τί παράξενος ντουνιάς / άλλο πάλι ξαφνικό... / Ένας παπουτσιής φονιάς / κάνει τόν άναρχικό. // Νάτος! χύνεται 'στ' άσκέρι / και κτυπά με τὸ μαχαίρι / δὺδ πλουσίους Πατρινοὺς / και τρομάζει κάθε νοὺς. // Ω πατρίς, και πάλιν χαίρε!... / ἤλθαν εὐτυχεῖς ἡμέραι, / κι' άξιώθηκα νά 'δῶ / Έναν Ραβασσόλ κι' έδῶ. // Ήθραν δρόμο τὰ μυαλά μας, / κύττα φόνους τραγικούς, / μέσα 'στ'άλλα τὰ καλά μας / Έχομε κι' άναρχικούς» (Ρωμηός, 9.11.1896, φ. 565, σ. 2). || Βλ. επ. *Πριμαρόλια, φευτοαναρχικοί*.

Το πορτρέτο του Μάτσαλη σε πρωτοσέλιδο της εφημερίδας Το Άστν (5.11.1896).

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΑΤΣΑΛΗΣ
Ο ΑΝΑΡΧΙΚΟΣ ΔΟΛΟΦΟΝΗΣ ΤΩΝ ΠΑΤΡΩΝ
(Έκ προχέρου σχεδόν από τὸ φουρνὸ)

Μαύρη Γάτα (κοιν. κεντ.) Αυτοδιαχειριζόμενο αντιεξουσιαστικό στέκι της Θεσσαλονίκης με πολύπλευρη κοινωνική δραστηριότητα από τον Οκτώβριο του 2001 σε κατελυμμένο κτίριο της οδού Αριστέως 2 & Πολιορκητού στην Άνω Πόλη από... μη προληπτικούς ελευθεριακούς που δήλωναν, ανάμεσα σε άλλα, στην πρώτη επέτειο της λειτουργίας του σε ένα «Γράμμα στη Γειτονιά»: «Δημιουργήσαμε επίσης αυτό το στέκι με σκοπό να στεγάσουμε τη δημιουργικότητά μας και την ανάγκη μας για έμπρακτη αντίσταση στο πολιτικό-οικονομικό καθεστώς και τον πολιτισμό που αυτό προάγει, ο οποίος με άμεσους ή έμμεσους τρόπους καταπιέζει, όπως αποδεικνύεται καθημερινά, την ανθρώπινη φύση. Αντιπροτείνουμε τη ρήξη μ' αυτό το καθεστώς σε επίπεδο πολιτισμού, πολιτικής συνείδησης και ηθικής και

Μαύρη Συμμορία

δημιουργούμε θεσμούς και διαδικασίες που εκ φύσεως εντάσσονται σε μια επα-
ναστατική προοπτική».

Μαύρη Συμμορία [Bande Noire] (οργ.) Αναρχίζουσα εργατική μυστική εταιρεία. Εικάζεται ότι συγκροτήθηκε ανάμεσα στα 1873 και 1878 στη γαλλική περιοχή Μον-σό λε Μιν [Montceau-les-Mines], κυρίως από μεταλλωρύχους. Διέθετε μυστικό τελετουργικό και στο απόγειο της τεροριστικής της δράσης -που εκδηλώθηκε από το 1882 μέχρι το 1884 με βανδαλισμούς, απειλητικές επιστολές και επιθέσεις με δυναμίτη και τσεκούρια σε εκκλησίες και σπίτια μηχανικών και εργοδοτών- είχε οκτακόσια ορκισμένα μέλη, ανάμεσά τους και αρκετούς δηλωμένους αναρχικούς. Από τα σπλάχνα της θα ξεπηδήσουν (τη συγκεκριμένη περίοδο που έκλεισε με την καταδίκη αρκετών από τους 32 συλληφθέντες που οδηγήθηκαν σε δίκη την 26η Μαΐ-ου 1885) ομάδες με προφανή εκ των επωνυμιών τους ηχηρή δραστηριότητα όπως: Ο Δυναμίτης, Με το Περίστροφο στο Χέρι, Η Κατάργηση των Μπουρζουαδών, Ο Πεινασμένος κ.ά.

ΗΤΤΑ
ΤΩΝ ΑΝΑΡΧΙΚΩΝ ΕΝ ΜΟΣΧΑ
ΗΛΑΡΙΣΤΟΙ, 25 Μαρτίου.
(Τηλεγραφικώς). — Έκδοσι-
μων ανακοινωθέν της Μαξιμα-
λιστικής Κυβερνήσεως ἀγγέλλ-
λει ότι, ἡ ἀρρέπερα ἀντεπικυ-
στάσεως τῶν ἀναρχικῶν της
Μόσχας, κατεστάλη, κατόπιν
αἰχμητικῆς μάχης. Συνελήφθη-
σαν 1100 ἀναρχικοὶ καὶ διελύ-
θησαν 30 ὀργανώσεις τῶν. Ἡ
τάξις, ἀπεκατεστάθη τελείως.
Αἱ προκλήσεις ἐπὶ τοῦ ὁμο-
ἑθνικοῦ ἡμίτι ἀνέρχονται
εἰς πολλὰ ἑκπομπύρια ρού-
θλια.

Χαρμόσυνη, ετεροχρονισμένη
και φυσικά ολίγον ανακριβής
αναδημοσίευση του
Ριζοσπάστη (26.5.1918,
φ. 304, σ. 2).

Μαύρη Φρουρά [Чорна Гвардія] (οργ.) Τύπος ενόπλων ομάδων αυτοάμυνας που είχαν συγκροτήσει (με αυστηρή επιλογή) στη ρωσική επικράτεια κατά τη διάρκεια της επανάστασης (1918) οι μεγαλύτερες αναρχικές ομοσπονδίες, όπως της Μόσχας και της Ουκρανίας (η επονομαζόμενη Ναμπάτ), προκειμένου να αντιμετωπίσουν τους Λευκούς και τις επιθέσεις της «μυστικής» αστυνομίας των μπολσεβίκων της περιβόητης Τσεκά (κατοπινής Γκεπεού). Η δημιουργία πενήντα περίπου τμημάτων της μόνο στη Μόσχα (Αυτονομία, Τυφώνας, Εμπροσθοφυλακή, Άμεσο

Σοσιαλιστές, Ανεμοστρόβιλος, Λάβα, Η Τρικυμία κ.ά.) θορύβησε την ηγεσία των μπολσεβίκων. Έτσι, στις 11 Απριλίου του 1918 δόθηκε το έναυσμα για μια γενικευμένη επίθεση της Τσεκά με τη συνδρομή λετονικών στρατιωτικών μονάδων στο Σπίτι της Αναρχίας και σε 25 ακόμη κοινωνικά κέντρα (πρώην αρχοντικά) της Μόσχας, που κατέληξε στο θάνατο σαράντα αναρχικών και στη σύλληψη πεντακοσίων. Ανάλογες ένοπλες επιχειρήσεις εναντίον τμημάτων της Μαύρης Φρουράς έγιναν και στην Αγία Πετρούπολη. || Βλ. επ. ΓΚΕΠΕΟΥ.

Μαύρη Χειρ [Mano Negra] (οργ.) Το «απόκοσμο» τρομακτικό Μαύρο Χέρι της αναρχίας. Μια μυστική οργάνωση στην Ιβηρική της δεκαετίας του 1870 που μένει ακόμη αδιευκρίνιστο αν υπήρξε στην πραγματικότητα ή μόνο στην άγηση φαντασία των «αλεπούδων» της ισπανικής αστυνομίας που όσες αντικαθεστωτικές ενέργειες δεν έφταναν «τις κάνας κρεμαστάρια». Υπαρκτή ή ανύπαρκτη η Μαύρη Χειρ, γεγονός παραμένει ότι εκατοντάδες αναρχικοί πλήρωσαν ακριβά τη «συμμετοχή» τους σ' αυτήν, και επτά εκτελέστηκαν. Κάτω από ίδια επικέτα ωστόσο έδρασαν στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του επόμενου διάφορες υπαρκτές οργανώσεις, εμπνέοντας συν τους άλλους ευφάνταστους δημοσιογράφους και μυθιστοριογράφους. Εθνικιστικές, όπως η σέρβικη Τσέρνα Ρούκα [Црна рuka] και του κοινού ποινικού δικαίου με πιο γνωστή την ιταλική Μάνο Νέρα [Mano Nera]. Την υπογραφή Μαύρη Χειρ χρησιμοποίησε χάριν παιδιάς στα μέσα της δεκαετίας του 1910 μια νεανική «συμμορία» της Αθήνας σε εκβιαστικές επιστολές της. Σχεδόν μια εκατονταετία αργότερα, ο γαλλοίσπανός τροβαδούρος του αντιπαγκοσμιο-ποητικού ρεύματος Μάνου Τσάο θα ονομάσει Mano Negra, τιμής ένεκεν, την πασίγνωστη μουσική μπάντα του.

Μαυρίκιος [Mauricius] (αναρχ.) Εξελληνισμένο το υπο-χοριστικό του γάλλου αναρχοατομικιστή Μορίς Βαντάμ [Maurice Vandamme]. Μια πληθωρική και κατά κάποιους (Σερζ) αινιγματική προσωπικότητα του γνωστού κύκλου του Ρομενβίλ και της εφημερίδας *Η Αναρχία* [L'Anarchie]. Γεννήθηκε στο Παρίσι το 1886, πέθανε το 1974 και στη μακρά ελευθεριακή του «σταδιοδρομία» υπεράσπισε με πάθος στον αναρχικό τύπο τις ιλεγκαλιστικές, αντιμιλιταριστικές και νεομαλθουσιανές του απόψεις. Εξέδωσε τις αλγεινές εντυπώσεις του από τη Σοβιετική Ένωση, όπου

μαυροκόκκινα μεροκάματα

είχε ταξιδέψει το 1920 ως παρατηρητής του συνεδρίου της Κομμουνιστικής Διεθνούς και γλίτωσε την εκτέλεση με την κατηγορία του πράκτορα χάρη στην παρέμβαση των ελευθεριακών και του παλιού του γνώριμου Βικτόρ Σερζ. Πήρε μέρος στην αντιναζιστική αντίσταση και συνέβαλε προπολεμικά στην ιατρική έρευνα (παρότι βοηθός αρχιτέκτονας) με τη δημιουργία ενός ιατρικού κέντρου που ασκούσε θεραπευτική πρακτική στηριγμένη στις αιματικές ιδιότητες του όζοντος. Ως τελευταία του παρέμβαση στα ελευθεριακά κοινά λογίζεται η έντυπη συμμετοχή του το 1964 σε ένα συλλογικό αφιέρωμα στον ομοϊδεάτη του Εμίλ Αρμάν.

μαυροκόκκινα μεροκάματα (νεολ.) Εθελοντική εργασία για καλό, αναρχικό σκοπό. Τα υφίστανται αγόγγυστα άνθρωποι που δικαίως υποστηρίζουν ότι «η δουλειά δεν είναι ντροπή, αλλά εκβιασμός», προκειμένου να συνεισφέρουν τον οβολό τους, όχι βέβαια για την οικοδόμηση «Σπιτιών του Λαού», αλλά για τη λειτουργία ελευθεριακών στεκιών, την έκδοση εντύπων, την αρωγή σε φυλακισμένους και άλλες μαυροκόκκινες αγαθοεργές δραστηριότητες. || Βλ. επ. *αλληλεγγύη*.

Μαύρο Λάβαρο [Черное Знамя] (οργ.) Η ισχυρότερη αναρχική οργάνωση στη Ρωσία της πρώτης δεκαετίας του 20ού αιώνα στην οποία πλειοψηφούσαν νέοι και φοιτητές. Ιδρύθηκε στο Μπιαλιστόκ το 1903 και υιοθετούσε τον αναρχοκομμουνισμό του Κραπότκιν, το συνωμοτισμό του Μπακούιν και τον τερορισμό των μηδενιστών. Αποτελούνταν κυρίως από σπουδαστές εβραϊκής, πολωνικής και ουκρανικής καταγωγής, λειτούργουσε το πεσστήριο Αναρχία (που παρήγαγε πλήθος εμπερηστικών προκηρύξεων) και διέθετε μια μεγάλη μαχητική οργάνωση αποτελούμενη από ανιδιοτελείς νεοσσούς (δεκαπεντάχρονους) υπέρμαχους της βίαιης δράσης και οργανωμένους σε κύκλους των δέκα ατόμων. Ανάμεσα στα ενεργά μέλη της (που τα περισσότερα διαμελίστηκαν, εκτελέστηκαν ή αυτοκτόνησαν) οι Στριγκά (Βλαντίμιρ Λάπντους), Παβέλ Γκόλντμαν, Νίσαν Φάμπερ, «Τολστόι» Ροστόβτσεβ, Μαρούσια Ροστόβτσεβ, Αλεξάντρ Κολόσοβ, Βλαντίμιρ Κονσταντίνοβιτς Ουσάκοβ, Βλαντίμιρ Μπορίς Ένγκελσον, Άντον Νισμπόρσκι, Όλγα Ταρατούτα, Ματρένα Πρισιάζνιουκ και φυσικά ο απαραίτητος μυστικός πράκτορας Ντμίτρι Μπογκολιούμποβ που συνέβαλε με το ίδιο... πάθος τόσο στην χρηματική δραστηριότητα, όσο και στην αιματηρή διάλυση της οργάνωσης το 1906.

Μαύρο Μπλοκ [Black Block] (ιστ.) Μάχιμος αναρχικός σχηματισμός (με κράνη, κουκούλες, σακίδια με πολεμοφόδια, κοντάρια, μάσκες κ.λπ.) που αρνείται την ελευθεριακή πολυχρωμία χάρην της ασφαλούς (κατά το δυνατόν) αμυντικής και επιθετικής αποτελεσματικότητας. Ένα οργανωτικό σχήμα, εφεύρημα των γερμανών αυτόνομων από την εποχή των αναπυρηνικών διαδηλώσεων, που υιοθέτησαν οι αναρχικοί και μη ταραξίες του Σιάτλ. Έκτοτε το Μαύρο Μπλοκ ακολουθώντας πα-

«Μαύρος Γάτος»

«Μαύρος Γάτος» (ιστ.) Αθηναϊκό «καφενεϊον γνωστόν διὰ τὴν ἐκεῖ συγκέντρωσιν διαφόρων φοιτητικῶν, φιλολογικῶν καὶ σοσιαλιστικῶν παραγόντων», σύμφωνα με τον Αβραάμ Μπεναρόγια (*Ἡ Πρώτη Σταδιοδρομία του Ἑλληνικοῦ Προλεταριάτου*, σ. 93), περιστασιακὸ θαμνῶνα του κατὰ τὴ δεκαετία του 1910. Στο «Μαύρο Γάτο» των ἀδελφῶν Σπαταλά σύχναζαν, μεταξύ ἄλλων, και οἱ επαναστάτες συνδικαλιστές τῆς Σοσιαλιστικῆς Συνδικαλιστικῆς Ὄργανώσεως ἐνὸς στο πατάρι του συνεδρίαζαν τὰ στελέχη του Σοσιαλιστικοῦ Κέντρου Ἀθηνῶν του Νίκου Γιαννιού.

«Μαύρος γάτος» (μουσ.) Το πασίγνωστο αλληγορικό τραγούδι που αφηγείται τις επιδόσεις ενός αλανιάρη γάτου. Ο Θανάσης Παπακωνσταντίνου που έγραψε τους στίχους θα θυμηθεί χρόνια αργότερα: «Θεωρητικά ἴμουν κοντά στον αναρχισμό καὶ παραμένω ως σήμερα, κατὰ ἕναν τρόπο, στον αντιεξουσιαστικό χώρο, γιατί πιστεύω ὅτι ἡ ἐξουσία φθείρει καὶ τους καλύτερους ανθρώπους. (...) Τὴν εποχὴ που ἔγραψα τὸ Μαύρο Γάτο διάβαζα Μπακούνιν, Μαλατέστα, διάφορα βιβλία ἀπὸ τις ἐκδόσεις Ἐλεύθερος Τύπος, Διεθνῆς Βιβλιοθήκη καθώς καὶ τὸ περιοδικό τῆς. Ἀργότερα γνώρισα τὸν Μάρει Μπούκτσιν, Ἀμερικανὸ αναρχοκομμουνιστῆ-ακτιβιστῆ. Μου ἄρεσε παρὰ πολὺ ἡ σκέψη του, γιατί ἦταν πιο σύγχρονος καὶ ἔθετε προβλήματα οἰκολογίας καὶ πολεοδομίας» (Δίφωνο, τ. 107, Αύγουστος 2004, σ. 36).

Μαχαίρας, Πάνος (αναρχ.) Ἐργάτης, λεπτοουργός, δραστήριο μέλος στα τέλη του 19ου αἰῶνα του Αναρχικοῦ Ὁμίλου Πύργου. Με τὴ διάλυση του Ὁμίλου ο Πάνος Μαχαίρας θα καταφύγει στο Κάιρο, ὅπου στα 1902 με ἰταλούς καὶ ἔλληνες αναρχικούς θα συμβάλει στη συγκρότηση του Διεθνούς Αναγνωστηρίου καὶ θα συμμετάσχει στην (ανεπιτυχή) ἀπόπειρα ἰδρύσεως Ἐλεύθερου Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου στο Κάιρο στα πρότυπα αὐτοῦ τῆς Ἀλεξάνδρειας. Ἀργότερα θα μεταναστεύσει στις ΗΠΑ, για νὰ επιστρέφει τελικὰ στα πάτρια καὶ νὰ πεθάνει στην Ξάνθη τὸ 1926. Ἀπὸ τις σποραδικές του ἐντυπια παρεμβάσεις στην εφημερίδα *Νέον Φως* του Ὁμίλου, σταχυολογούμε ως δείγμα αυθεντικῆς γραφῆς μια τοποθέτησή του (με ἀφορμὴ ἕνα ἄρθρο του Πλάτωνα Δρακούλη) για τὸ ρόλο τῶν ἐπώνυμων στο εργατικὸ κίνημα: «Μάθε ἀπὸ ἐμὲ τὸν ἐργάτην δι τὸ σοσιαλισμὸς εἶνε ἐλευθερία καὶ ἀλληλεγγύη ἄνευ διακρίσεως προσώπων, καὶ ὄχι καθὼς σεῖς νομίζετε καὶ εὐρίσκετε δίκαιον ὅλα τὰ παράσιτα τὰ ἀποτελοῦντα τὸ λεγόμενον κράτος τῶν ἐργατῶν νὰ τρέφονται παρὰ τοῦ ἐργάτου καὶ νὰ λαμβάνουσι τιμὰς καὶ πρωτοκαθεδρίας. Ἡμεῖς δὲ οἱ πραγματικοὶ σοσιαλισταί, ἢ ἀναρχικοὶ θέλομεν νὰ ἐργαζώμεθα ὅλοι, δηλαδὴ ἕκαστος νὰ ἐργάζεται κατὰ τὰς δυνάμεις του καὶ ν' ἀπολαμβάνῃ ὅσο ἔχει ἀνάγκη» (*Νέον Φως*, 8.11.1898, φ. 6, σ. 3). || Βλ. ἐπ. *Αναρχικὸς Ὁμιλος Πύργου, Διεθνὴς Αναγνωστήριο, Ἐλεύθερο Λαϊκὸ Πανεπιστήμιον Ἀλεξάνδρειας*.

ΣΥΛΛΗΨΙΣ ΑΝΑΡΧΙΚΟΙ

*Εν Πύργω

Καθὰ ἀγγέλλεται: ἐκ Πύργου, συνελή-
φθη, κτεθῆ. συνεπεία τηλεγραφήματος τοῦ
εἰσαγγελέως τῶν ἐν Πάτραις Πλημμελειο-
δικῶν, ἀπομέν τι κατηγορούμενον ἐπί συνε-
νοχῆ εἰς τὴν ἐν Πάτραις λαβοῦσαν χώραν
βολορονίαν. Τὸ ἀπομὸν τοῦτο, ἑνὸς Μα-
χαίρης ἐφωράθη, ἐπιδοκιμῶν ἐν μέτῃ ἀγορῆ
τῶ ἐγκλημα νόῦ Ματσαλή.

Η εἰδηση μιας σύλληψης
στο σωρό. Αυτή του
παντελώς αμέτοχου
Πάνου Μαχαιρά στην
πρώτη αναρχική
τεροριστική ενέργεια
στην Ελλάδα από το
Δημήτριο Μάτσαλη
(Εμπρός, 10.11.1896, σ. 2).

Μαχνό, Νέστορ Ιβάνοβιτς [Μαχνο, Нестор Иванович] (αναρχ.) Ουκρανός αναρχικός, ιδιοφυής στρατιωτικός νους – πράγμα που αναγνώρισαν ακόμα και οι αντίπαλοί του. Ο αγρότης που ηγήθηκε στα 28 του χρόνια του μαζικότερου ένοπλου αναρχικού κινήματος στα χρόνια της Ρωσικής Επανάστασης, γνωστού στην ιστορία ως Μαχνόβσινα. Γεννήθηκε τον Οκτώβριο του 1898 στο χωριό Γκουλιιά Πόλε και γοητευμένος ως έφηβος από την επανάσταση του 1905 προσχώρησε, μετά από μια μικρή περιπλάνηση στις λαϊκίστικες ομάδες της εποχής, στο αναρχοκομμουνιστικό ρεύμα, πράγμα που πλήρωσε το 1908 με μια καταδίκη σε θάνατο για φόνο, η οποία μετατράπηκε λόγω του νεαρού της ηλικίας του σε ισόβια καταναγκαστικά έργα στα κάτεργα Μπουτίρκι της Μόσχας. Εκεί, αντί να αναμορφωθεί, αυτομορφώθηκε, καθώς έγραμμάτος, με τη βοήθεια του συγκαταόμενου του Πιοτρ Αρσίνοβ. Μετά την απελευθέρωσή του το Μάρτιο του 1917 από τους εξεγερμένους εργάτες, επιστρέφοντας στα μέρη του και με την αίγλη του ενισχυμένη λόγω της φυλάκισής του, πρωτοστάτησε στη σύσταση αγροτικών και εργατικών συμβουλίων και στη συγκρότηση ένοπλων ομάδων αντίστασης στους γερμανούς και αυστριακούς εισβολείς που έσπευσαν να συνδράμουν τα τσαρικά στρατεύματα. Τον Ιούλιο του 1918 μετά από μια σύντομη παραμονή στη Μόσχα, όπου είχε επαφές με μοσχοβίτες αναρχικούς, θα συναντήσει τον Λένιν και τον Σεβέρντολοβ και αφού αρνηθεί την πρότασή τους να αναλάβει υπεύθυνη κομματική θέση σε περιοχή της αρεσκείας του, θα επιστρέψει στην Ουκρανία. Στα πάτρια, θα σχηματίσει την πρώτη στρατιωτική μονάδα που γρήγορα με τις επιδόσεις της στο πεδίο των μαχών και την καλή φήμη του ίδιου στον αγροτικό πληθυσμό θα μετατραπεί σε κανονική στρατιά με χιλιάδες μέλη. Θα διεξάγει κατά καιρούς ένα διμέτωπο αγώνα εναντίον Λευκών και Ερυθρών και παράλληλα θα συ-

Μαχνοβίτικος Στρατός

νεισφέρει στη δημιουργία ελευθεριακών αγροτοεργατικών κοινοτήτων σε όλη την Ουκρανία μέχρι τη τελική ήττα του, τον Αύγουστο του 1921, από τον Κόκκινο Στρατό. Ο κατά περίπτωση για τους μπολσεβίκους «σύμμαχος» ή «ληστής», Νέστορ Μαχνό, τραυματισμένος βαριά θα διαφύγει αρχικά στη Ρουμανία και τελικά στο Παρίσι. Εκεί θα γράψει τα τρίτομα απομνημονεύματά του με τίτλο *Η Ρωσική Επανάσταση στην Ουκρανία*, θα συμβάλει το 1926 στην επεξεργασία –μαζί με τον ιστορικό της μαχινόβινα Πιοτρ Αρσίνοβ και άλλους ρώσους φυγάδες– μιας *Οργανωτικής Πλατφόρμας των Ελευθεριακών Κομμουνιστών* (που απορρίφθηκε από τους περισσότερους αναρχικούς της εποχής ως συγκεντρωτική) και θα πεθάνει μέσα σε πλήρη ένδεια και αλκοολικός δεκατρία χρόνια αργότερα, το 1934. || Βλ. επ. Αρσίνοβ Πιοτρ Αντρέγιεβιτς, *Βολίν, Ευτυχημένος που Έκανε το Ταξίδι του Οδυσσέα, «Κόκκινα διαβολάκια», Πλατφόρμα, Ρωσική Επανάσταση, Συναγεμίες*.

Η σημαία του Μαχνοβίτικου Στρατού με το σύνθημα «Ελευθερία ή Θάνατος».

Μαχνοβίτικος Στρατός (οργ.) Ένοπλο εθελοντικό αντάρτικο σώμα χιλιάδων αγροτών που συγκρότησε σταδιακά το 1918 στην Ουκρανία ο αναρχοκομμουνιστής Νέστορ Μαχνό από μια μαγιά τριάντα ανδρών. Ο Μαχνοβίτικος Στρατός –στον οποίο συμμετείχαν και Πόντιοι– δεν αυτοπροσδιοριζόταν ως αναρχικός αφού σύμφωνα με ένα μανιφέστο του «το αναρχικό ιδανικό για την ευτυχία και τη γενική ισότητα» δεν θα μπορούσε πραγματωθεί «διά μέσου της προσπάθειας ενός στρατού έστω κι αν αποτελείτο μόνο από αναρχικούς», καθώς ένας τέτοιος στρατός «θα μπορούσε να συμβάλει στην καταστροφή του παλιού μισητού καθεστώτος», αλλά θα «ήταν ολοκληρωτικά ανίσχυρος και ακόμα ολέθριος» στην οικοδόμηση μιας αναρχικής κοινωνίας, αφού «ούτε οι αναρχικοί στρατοί, ούτε οι απομονωμένοι ήρωες, ούτε οι ομάδες, ούτε η Αναρχική Συνομοσπονδία θα δημιουργήσουν μια ελεύθε-

ρη ζωή για τους εργάτες και τους αγρότες». Μόνο με τη «δική τους δουλειά, με συνειδητές προσπάθειες, θα μπορούσαν να οικοδομήσουν την ευημερία τους, χωρίς Κράτος και χωρίς κυρίους» (Γκερέν, Ντ., *Ούτε Θεός Ούτε Αφέντης*, τόμ. Α', σ. 66). Προσπαθώντας να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για μια ελευθεριακή προοπτική, ο Μαχνοβίτικος Στρατός θα διεξάγει για τρία χρόνια έναν αιματηρό διμέτωπο αγώνα, συμμαχώντας με τους μπολσεβίκους ενάντια στους αυστριακούς και στους γερμανούς αρωγούς των τσαρικών στρατευμάτων και στους λευκοφρουρούς του Βράνγκελ, στρεφόμενος όμως εναντίον τους όταν καταπατούσαν τις συμφωνίες και αξίωσαν τη διάλυσή του σαν ληστρικού. Ο Μαχνοβίτικος Στρατός θα διαλυθεί τελικά τον Αύγουστο του 1921 μετά από μια συντονισμένη επίθεση εννιάμηνης διάρκειας ισχυρότατων σωμάτων του Κόκκινου Στρατού που έπνιξε στο αίμα και τις ελευθεριακές κοινότητες της Μαχνόβσινα. || Βλ. επ. *Ευτυχημένος που Ήστανε το Ταξίδι του Οδυσσέα, Μαύρη Φρουρά, Μαχνό Νέστορ Ιβάνοβιτς*.

Μαχνόβσινα (ιστ.) Όρος της κοινωνικοπολιτικής γεωγραφίας που περικλείει το σύνολο των επιχειρούμενων στην κατεύθυνση του ελευθεριακού κομμουνισμού – ένοπλων και μη– κοινωνικών δραστηριοτήτων στην ουκρανική επικράτεια κατά την τριετία (1918-21) υπό από την αντιταραχική διεύθυνση του... μπάτσκο (πατερούλη) Μαχνό στα πλαίσια της εξελισσόμενης Ρωσικής Επανάστασης. Τον όρο επινόησε ο Πιοτρ Αρσίνοβ για να περιγράψει, σύμφωνα με τον Βολίν, «ένα μοναδικό, απόλυτα αυθεντικό και ανεξάρτητο επαναστατικό κίνημα της εργατικής τάξης που σταδιακά αποχτάει συνείδηση του εαυτού της και βγαίνει στον πλατύ στίβο της ιστορικής δράσης» (Αρσίνοφ, Π., *Ιστορία του Μαχνοβίτικου Κινήματος*, σ. 13).

Μέγια Θέα, Ρικάρδο [Mella Cea, Ricardo] (αναρχ.) Ισπανός αναρχικός, πολύγλωσσος και πολυμαθής, διανοούμενος και ακτιβιστής, που άφησε κυρίως με την πένα του ένα έντονο στίγμα στα ελευθεριακά χρονικά της χώρας του. Γεννήθηκε τον Απρίλιο 1861 στο Βίγκο της Γαλικίας. Κληρονόμησε από τη φιλελεύθερη οικογένειά του τις φεντεραλιστικές αρχές και υιοθέτησε με την πάροδο του χρόνου τις αναρχικές, τις οποίες αφομοίωσε και διατύπωσε με το δικό του ιδιαίτερο τρόπο με πληθώρα άρθρων σ' όλο το φάσμα του ελευθεριακού τύπου των καιρών του εντός και εκτός ισπανικών συνόρων (*Actracia, La Revista Blanca, Solidaridad, El Libertario, Acción Libertaria, La Sociale, L'Humanite Nouvelle*).

Παρότι ο ίδιος διατύπωνε κολεκτιβιστικές απόψεις, θα συμβάλει σε μια αντιδογματική πρόσληψη του «αναρχισμού χωρίς επιθετικούς προσδιορισμούς» με το ομώνυμο άρθρο του και το οραματικό πόνημα *Η Νέα Ουτοπία* (1890). Το 1911 θα

Μεϊντάνης, Δρόσος

εκπροσωπήσει τις Αστουρίες στο Α΄ Συνέδριο της CNT που έκλινε ήδη προς τον ελευθεριακό κομμουνισμό. Απεβίωσε τον Αύγουστο του 1925 και ενταφιάστηκε στην πόλη του Βίγκο, η οποία για να τον τιμήσει βυθίστηκε στη σιωπή. Πέρα από την αρθρογραφία του, θα συνεισφέρει στην Υπόθεση με το βιβλίο-απάντηση στον Τσέζαρε Λομπρόζο, τον ιταλό φυσιολογικό εγκληματολόγο, με τίτλο *Λομπρόζο και οι Αναρχικοί: Μια Διάψευση* (1896) και τις μεταφράσεις στα ισπανικά έργων του Μπακούν (Θεός και Κράτος), του Κραπότκιν (*Η Εύγερνη Επιστήμη και Αναρχισμός*) και του Μαλατέστα (*Η Αναρχία*). || Βλ. επ. *αναρχισμός χωρίς επιθετικούς προσηγορισμούς*.

Μεϊντάνης, Δρόσος (αναρχ.) Αναρχικός ποιητής και σκιτσογράφος. Φοιτητής της ιατρικής, υπήρξε στα τέλη του 19ου αιώνα μέλος της συντακτικής ομάδας της πατρινής αναρχικής εφημερίδας *Επί τα Πρόσω* και αποραδικά συνεργάτης των κοινωνιστικών εφημερίδων *Νέον Φως* και *Σοσιαλιστής*. Την ίδια περίοδο θα συμπράξει στη συγκρότηση του Σοσιαλιστικού Συνδέσμου «Κόσμος» και θα υπογράψει τις δραστηριότητες του Αναρχικού Εργατικού Συνδέσμου της Αθήνας. Πέθανε το 1901, νεότερος, στη γενέθλια πόλη του, την Κέρκυρα, μόνος, πάμπτωχος και φθισικός. Ένα «Ποίημα προς τούς Έργάτας και Χωρικούς» που δημοσίευσε ο Σοσιαλιστής του Σταύρου Καλλέργη την επόμενη χρονιά υπογεγραμμένο με τα αρχικά Δ. Α. Μεν. μελετητές αποδίδουν στον Δρόσο Μεϊντάνη: «Γδρωνε σπάπτε, γεωργέ, με κεφαλή σχυμμένη / Έργάτα, δούλευε και σὺ με τὴν καρδιά σφιγμένη / σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία! // Ποῦ ὁ πλοῦτος σᾶς ἀποροφᾶ και δὲν σᾶς ἀπομένει / παρὰ τὸ δάκρυ τὸ πικρὸ και ἡ ψυχὴ θλιμμένη / ἀπὸ τὴν τυραννία. // Νύχτα και ἴμερα, δυστυχεῖς, ἐργάζεσθε και ἴμως / πεινᾶτε γυμνιτεύετε.... αὐτὰ θεσπίζει ὁ νόμος / τῆς ἰδιοκτησίας, // Ἐν ὧ και ἄρτος εἶν' πολὺς και ἐνδυμάτων πληθὸς / σεῖς δὲν ἀπολαμβάνετε και με θλιμμένον ἦθος / φιλεῖτ' ἀδίκους χεῖρας // Ἀδίκους! Ναί! κ' αἰμοχαρεῖς! Ποῦ κλέπτουν τὸ ψωμί σας / ποῦ κλέπτουνε τοὺς κόπους σας, τὰ χρόνια τῆς ζωῆς σας / κ' ἐν τέλει σᾶς χλευάζουν // Χωρὶς καθόλου νὰ πονοῦν, τὰ δόλια τὰ παιδιὰ σας / ποῦ ἀπομένουν νηστικά και μέσ' τὴν ἀγκαλιά σας / σὰν τὰ πουλιὰ σπαράζουν. // Τὰ δάκρυα, τὸ παράπονο και ἴλας τὰς στερησεις / ἀφήνει ὁ πλοῦσιος δι' ἐσᾶς, κ' ἐν ὧ ἀγρία φθίσις / τὰ στῆθι σας σπαράζει // εἰς θέατρα και εἰς χοροὺς, εἰς γεύματα και πότους, // εἰς ἐρωμένας εὐειδεῖς, τοὺς ἱεροὺς σας μύχθους // Τρώγει και ὀργιάζει... // Παρῆλθον ἔτη ἄπειρα Παρῆλθον και αἰῶνες! / χωρὶς καρποὺς ἀπέμειναν οἱ τόσοι σας ἀγῶνες, / και μόνη ἡ δουλεία // Ὡς φᾶσμα σᾶς ἀκολουθεῖ ὅτ'α νιάτα σας βαρύνει / με σύντροφον ἀχώριστον ποῦ τὴ ζωὴ σας πίνει / ἢ μαύρη δυστυχία... // Πλέον μὴν ὑπομένετε τὴν τόση καταφρόνια / ἐγκλημα κάνετε βαρῦ. Εὐτυχημένα χρόνια / τότε μόνον θὰ ἰδῆτε! // Ὅταν μὲ ἴμερα οὐσσωμοι με ὄργανα εἰς τὰς χεῖρας / βαδίσετε ὑπερήφανοι και κρούσητε τὰς θύρας / ἐκείνων ποῦ μισεῖτε... // Ὅταν οἱ μόνοι αἴτιοι τῆς πείνης σας ἐνδώσουν /

Επάνω η σοσιαλιστική εφημερίδα *Μέλλον*, που εξέδιδε στα 1908-09 ο κατοπινός ιστορικός και Ακαδημαϊκός, Διονύσιος Κόκκινος και κάτω ένα αναρχοκομμουνιστικό *Μέλλον* που εξέδιδαν στην Αργεντινή ιταλοί αναρχικοί το 1896 (Αρχείο Σταύρου Καλλέργη).

Μέλτσερ, Άλμπερτ [Meltzer, Albert] (αναρχ.) Άγγλος αναρχικός ακτιβιστής, συγγραφέας και εκ των επανιδρυτών τη δεκαετία του 1960 του Αναρχικού Μαύρου Σταυρού. Γεννήθηκε στο Λονδίνο το 1920 και στα δεκαπέντε του, το 1935, πρωτοεκδήλωσε το δυναμισμό του σε αναρχική εκδήλωση, όταν απέναντι στην Έμα Γκόλντμαν υπεραμύνθηκε της μεγάλης του αγάτης, του μποξ.

Έκτοτε και μέχρι το θάνατό του, υπεράσπισε κόντρα σε συντρόφους που αποκαλούσε νεοφιλελεύθερους έναν ταξικό αναρχισμό. Στην πράξη συμμετέχοντας σε ένα δίκτυο διακίνησης όπλων για λογαριασμό της Ισπανικής Επανάστασης, στην αντιναζιστική αντίσταση, στο μεταπολεμικό αντιφρανκικό αγώνα και στο επαναστατικό συνδικαλιστικό κίνημα της χώρας του και μέσω των εντύπων που εξέδωσε: της σατιρικής επιθεώρησης *Cuddon's Cosmopolitan* του 1965 και της γνωστής εφημερίδας *Μαύρη Σημαία* [Black Flag]. Στην Ελλάδα, ο μαχητικός του λόγος αποτυπώθηκε σε δύο βιβλία: *Αντίσταση χωρίς Σύνορα*, *Το Αναρχικό Κίνημα στην Κίνα* και στην απομαγνητοφωνημένη παρέμβασή του (μαζί με αυτή του Αλφρέντο Μπονάνο) στη Θεσσαλονίκη σε εκδήλωση που διοργάνωσε Πρωτοβουλία Αναρχικών στις 15-16 Ιανουαρίου 1993. Λίγες εβδομάδες πριν πεθάνει (7.5.1996) κυκλοφόρησε η αυτοβιογραφία του με τίτλο *Δεν Μπορούσα να Ζωγραφίζω Χρυσάφενια Αγγελοῦδια*, όπου δείχνει εντυπωσιασμένος από τη φιλοξενία που του επιφύλαξαν στη συμπρωτεύουσα: «Έμεινα μ' έναν παλιό σύντροφο τον Γιάννη Ταμτάκο, έναν αξιοσημείωτο άνθρωπο ογδόντα πέντε ετών, σιτεμένο αγωνιστή», θα θυμηθεί, ενώ μπροστά στην αναγκαστική και επικείμενη, λόγω ηλικίας έξοδό του από την κοινωνική σκηνή, σάρκαζε: «αν τα' χω λογαριάσει λάθος – κι ένας φίλος μου, άξιος κληρικός, με διαβεβαιώνει πως έχω κάνει λάθος – και υπάρχει πράγματι Θεός, θα ήθελα να νοιώθω, αν έχει κάποια αίσθηση του χιούμορ και κάποια αγάπη για τον άνθρωπο, πως δεν θα καλούσε κοντά του άλλους, παρά ανθρώπους σαν και μένα. Αν δεν έχει, τότε ποιος θέλει να πάει κοντά του;» (*Ο Αναρχικός*, φ. 123).

Μεξικανική Επανάσταση (ιστ.) Αγροτικού προσανατολισμού επανάσταση που ξέσπασε το 1910 στο ημιφεουδαρχικό Μεξικό, όπου το 85% της γης ήταν υπό την κυριότητα μιας πραγματικά αισχροφής μειονότητας. Αρχικά θα καθοδηγηθεί από το «δημοκράτη» Φρανσίσκο Μαδέρο, πολιτικό αντίπαλο του προέδρου Πορφίριο Δίας, που είχε εξελιχθεί σε δικτάτορα. Στην πορεία, μετά τη θριαμβευτική είσοδο στην πόλη του Μεξικού και την ανάληψη της εξουσίας, ο Μαδέρο θα διαφεύσει τις μεταρρυθμιστικές προσδοκίες των αγροτών. Έτσι, κάτω από την καταλυτική επιρροή του Μεξικανικού Φιλελεύθερου Κόμματος (PLM) των αναρχοκομμουνιστών αδερφών Μαγόν και την είσοδο στο κοινωνικό προσκήνιο των αγροτικών στρατευμά-

Μεξικανικό Φιλελεύθερο Κόμμα

των του Εμιλιάνο Σαπάτα και του Πάντσο Βίγια, η επανάσταση θα ριζοσπαστικοποιηθεί, απαιτώντας με μάχες και καταλήψεις «γη και ελευθερία» τόσο από τον Μαδέρο όσο και από τον αντικαταστάτη του, το 1913, στρατηγό Βικτοριάνο Ουέρτα, εκλεκτό των Αμερικανών. Η επανάσταση θα μετρήσει με βια τη μεξικανική γη επί μία δεκαετία για να πνιγεί τελικά στο αίμα χιλιάδων αυτοχθόνων, μιγάδων αγροτών και δουλοπάροικων. Οι σπουδαιότεροι ηγέτες της, Εμιλιάνο Σαπάτα, Πάντσο Βίγια και Ρικάρδο Φλόρες Μαγόν θα δολοφονηθούν, κληροδοτώντας ωστόσο ονόματα, απόψεις και πρακτικές στα οπισθοδρομικά κατά τους ακραιφνείς μαρξιστές και νεωτερικά κατά κάποιους αναρχικούς κινήματα των σαπατίστας και μαγιονίστας. || Βλ. επ. Βίγια Φρανσίσκο (Πάντσο), «Γη και ελευθερία», Σαπάτα Σαλασάρ Εμιλιάνο, Φλόρες Μαγόν Ρικάρδο.

Ο Φορτίνο Σαμίνο, υπολοχαγός του Σαπατιστικού Στρατού, καπνίζει αγέρωχος το τελευταίο του τσιγάρο μπροστά στο εκτελεστικό απόσπασμα (1916).

Η φωτογραφία που τραβήχτηκε από το μεγάλο μεξικανό φωτογράφο Αγουστίν Βίκτορ Κασαόλα ενέπνευσε, έναν σχεδόν αιώνα αργότερα, στον τραγουδοποιό Θανάση Παπακωνσταντίνου ένα μικρό μουσικοσχιχουργικό αριστούργημα.

Μεξικανικό Φιλελεύθερο Κόμμα [Partido Liberal Mexicano (PLM)] (οργ.) Αναρχοκομμουνιστικών προσανατολισμών πολιτικοστρατιωτική οργάνωση που προέκυψε το 1906 μετά τη σταδιακή ριζοσπαστικοποίηση των εκατοντάδων δημοκρατικών Φιλελεύθερων Λεσχών που λειτουργούσαν μισοπαράνομα στο απολυταρχικό και κληροκρατούμενο Μεξικό, όταν σ' αυτές συνέρευσαν μαζικά αγρότες, εργάτες και αναρχικοί. Την πρωτοβουλία της συγκρότησής του πήρε ο κύκλος της εφημερίδας Αναγέννηση [Regeneración], την οποία πρωτοεξέδωσαν το 1900 οι αναρχικοί

αδερφοί Ρικάρδο και Ενρίκε Φλόρες Μαγόν και που μετατράπηκε σε επίσημο όργανο του κόμματος. Προαναγγέλλοντας την επερχόμενη επανάσταση, το κόμμα υποκίνησε δύο αποτυχημένες εξεγέρσεις το 1906 και 1908, πληρώνοντας το ανάλογο αιματηρό τίμημα. Στη Μεξικανική Επανάσταση το PLM συμμετείχε με όλες του τις εφεδρείες, καθορίζοντας το ελευθεριακό της στίγμα και λανσάροντας το βασικό της σύνθημα: «Γη και Ελευθερία». «Η ελευθερία και η ευημερία μπορούν να πραγματοποιηθούν τώρα», κατέληγε το μανιφέστο του προς τους Μεξικανούς που συνυπέγραψαν στις 23 Σεπτεμβρίου του 1911 στο Λος Άντζελες ως Οργανωτική Επιτροπή του Μεξικανικού Φιλελεύθερου Κόμματος [Junta Organizadora del Partido Liberal Mexicano] οι Ρικάρδο Φλόρες Μαγόν, Ανθέλμο Λ. Φιγκουέρδα, Λιμπράδο Ριβέρα, Αντόνιο ντε Π. Αρούγιο και Ενρίκε Φλόρες Μαγόν. «Η ίδια προσπάθεια κι οι ίδιες θυσίες που απαιτούνται για να ανεβάσουμε στην εξουσία έναν κυβερνήτη -δηλαδή έναν τύρανο- μπορούν να πετύχουν την απαλλοτρίωση της περιουσίας που οι πλούσιοι κρατούν μακριά σας. Εσείς λοιπόν πρέπει να επιλέξετε. Είτε ένα νέο κυβερνήτη -δηλαδή, ένα νέο ζυγό- ή μια λυτρωτική για τη ζωή απαλλοτρίωση και την κατάργηση κάθε είδους επιβολής, είτε αυτή είναι θρησκευτική, πολιτική, ή όποιοι άλλου είδους» (Συλλογικό, *Αναρχοκομμουνισμός: Η Διερεύνηση του Μέλλοντος στο Παρόν*, σ. 122). || Βλ. επ. *αναρχοκομμουνισμός, «Γη και ελευθερία», Μεξικανική Επανάσταση, Φλόρες Μαγόν Ρικάρδο.*

Η ηγεσία του Μεξικανικού Φιλελεύθερου Κόμματος αντιμετώπιζε με το φακό το 1910.

Μέρα Σανθ, Θιπριάνο [Mera Sanz, Cipriano] (αναρχ.) Σημαντικότετος ισπανός αναρχοσυνδικαλιστής με έντονη δραστηριότητα στους κόλπους του Συνδικάτου Οικοδόμων της CNT προεπαναστατικά και στα πεδία των μαχών κατά τη διάρκεια της επανάστασης και του εμφυλίου. Το 1933 συμμετείχε στην ένοπλη εξέγερση των αναρχικών της Αραγονίας και κατά την περίοδο της επανάστασης υπήρξε διοικητής τμήματος πολιτοφυλάκων και μετά τη μάχη της Γουαδαλαχάρα, όπου διακρίθηκε για τον ηρωισμό και τις στρατιωτικές του ικανότητες, διοικητής του 4ου Σώ-

Μερλίνο, Φρανσέσκο Σαβέριο

ματος Στρατού των δημοκρατικών. «Μετά τον Μπουεναβεντούρα Ντουρρούτι», θα εκτιμήσει επιτοπίως το 1937 η Έμα Γκόλντμαν, «το είδωλο του λαού, ήταν ο Μέρα, αυτός που αιχμαλώτισε τη φαντασία των ισπανικών μαζών με τη γενναιότητά του» (Γκόλντμαν, Ε., *Για την Ισπανική Επανάσταση*, τόμ. Α', σ. 76). Θιασώτης της στρατιωτικοποίησης και της συνεπαγόμενης επαναφοράς των κανονισμών και της πειθαρχίας, αποδέχτηκε το βαθμό του αντισυνταγματάρχη, δηλώνοντας ότι θα ασκήσει και πάλι το επάγγελμά του λιθοξόου με τη λήξη του πολέμου. Πράγμα που αναγκαστικά έκανε μετά την ατυχή έκβαση τόσο της επανάστασης όσο και του αντιφασιστικού αγώνα, όταν αποφυλακίστηκε από τις φρανκικές φυλακές και κατέφυγε όπως χιλιάδες άλλοι αναρχικοί στη γειτονική Γαλλία, όπου και πέθανε κοινωνικά ενεργός, το 1975 στα 78 του χρόνια.

Ο Οτιριάνο Μέρα σε τρία πλάνα της κυριολεκτικά κινηματογραφικής ζωής του.

Μερλίνο, Φρανσέσκο Σαβέριο [Merlino, Francesco Saverio] (αναρχ.) Ιταλός ελευθεριακός ακτιβιστής και διανοούμενος. Γεννήθηκε στη Νάπολη στις 15 Σεπτεμβρίου του 1856 και μετά από μια έντονη αναρχική δραστηριότητα στα φοιτητικά του χρόνια, που του στοίχισε μια δεκαετή αυτοεξορία στο Λονδίνο (1884-94), επέστρεψε στην Ιταλία όπου συνελήφθη και φυλακίστηκε για δύο χρόνια. Στη συνέχεια θα εγκαταλείψει τον κλασικό αναρχισμό, προκρίνοντας έναν ιδιότυπο θεσμικό ελευθεριακό σοσιαλισμό. Οι αποκλίνουσες απόψεις του σε ζητήματα όπως της εκλογικής αποχής, της αντιμετώπισης της δικτατορίας και του αστικού φιλελευθερισμού και της πλειοψηφικής αρχής θα τον φέρουν αντιμέτωπο το 1897 εκτός των άλλων και με το φίλο του Ερίκο Μαλατέστα. Η ιδεολογική του αντιπαράθεση με τον σύντροφό του μέσω του ελευθεριακού τύπου θα πρωτοδημοσιευθεί το 1949 στη συλλογή *κειμένων Αναρχισμός και Δημοκρατία* [Anarchismo e De-

μοκρατία] και θα αναδημοσιευτεί αρκετές φορές αργότερα. Η συνειδητή απομάκρυνσή του από το αναρχικό κίνημα των καιρών του και η ενασχόλησή του με την δικηγορία δεν θα τον σύρει βέβαια στο άρμα των δυνάμεων της τάξης. Τουναντίον, σε εποχές άγριας καταστολής θα τολμήσει να αναλάβει το 1900, με την επαγγελματική του ιδιότητα την υπεράσπιση του «ακραιού» αναρχικού Γκαετάνο Μπρέσι, εκτελεστή του βασιλιά της χώρας Ουμβέρτου του Α'. Στα τελευταία του ταύτιζε τον όρο «Δημοκρατία» με αυτόν της «Αναρχίας», «είτε επειδή» κατά τον Αμεντέο Μπερτόλο, «υποτίμησε την αναρχία, είτε επειδή υπερτίμησε τη δημοκρατία ή επειδή έκανε και τα δύο ταυτόχρονα» (Ευτοπία, τ. 5, Ιούλιος 2000, σ. 9). Πέθανε στη φασιστοκρατούμενη Ρώμη στις 31 Ιουνίου του 1930.

Μετ, Ίντα [Ида Метт] (αναρχ.) Ρωσίδα αναρχική, σύντροφος και στη ζωή του Νικόλας Λαζάρβετις (1895-1975) με τον οποίο μοιράστηκε από το 1927 διώξεις, φυλακίσεις και απελάσεις. Η ίδια γεννήθηκε το 1901 ως Ίντα Γκίλιμαν [Ида Гильман], συνελήφθη από τους μπολσεβίκους το 1924 και διέφυγε στο εξωτερικό τον επόμενο χρόνο. Στη Γαλλία με τους συμπατριώτες της Μαχνό και Αρσινόβ συνέβαλε στην εκπόνηση της Πλατφόρμας και στην κοινωνική ιστοριογραφία με το βιβλίο της *Η Κομμούνα της Κρονστάνης* που εκδόθηκε στα ελληνικά το 1972 από τη Διεθνή Βιβλιοθήκη. Πέθανε το 1973.

μετα-αναρχισμός (αναρχ. ορολ.) Σύγχρονο ελευθεριακό ρεύμα σκέψης που στηρίζεται στη μεταδομιστική κριτική της εξουσίας (Λακάν, Φουκό, Λιοτάρ, Ντελέζ κ.ά.) και επιχειρεί, κατά τους εκπροσώπους του αποδομώντας τις εσφαλμένες παραδοχές και πλάνες -ιδιαίτερα περί επανάστασης, κράτους, πολιτικής και αντιπροσώπευσης- του κλασικού αναρχισμού να συμβάλει στην ανανέωση της αντι-αυταρχικής θεωρίας και να αποτελέσει, σύμφωνα με έναν εκ των βασικών εισηγητών του το Σαούλ Νιούμαν «μία διερεύνηση των δυνατοτήτων της πολιτικής πέρα από το κράτος» (Συλλογικό, *Εισαγωγή στον Μετα-αναρχισμό*, σ. 112). Οι επικριτές του χαρακτηρίζουν το νεολογισμό γέννημα του πανεπιστημιακού σωλήνα, σχετικά ατυχή και εκ του περισσού, καθότι, όπως υποστηρίζουν, η... υπεραιώνωβια αναρχική θεωρία δεν είχε ποτέ το χαρακτήρα αεροστεγούς δόγματος και ως εκ τούτου χρησιμοποιούσε πάντοτε τα πρόσφορα επιστημονικά εργαλεία των καιρών χωρίς ωστόσο να έχει χρεία κατασκευής νέων -ισμών.

μεταστροφή (νεολ.) Η εκτροπή και οικειοποίηση του νοήματος ενός καλλιτεχνικού έργου (πίνακα ζωγραφικής, αφίσας, φωτογραφίας, κόμικ, φωτορομάντζου, κι-

«Μεταφοράι - Εκδρομαί, ο Μήτσος»

νηματογραφικής ταινίας κ.λπ.) μέσω της αισθητικής του αλλοίωσης για προπαγανδιστικούς σκοπούς. Την τεχνική πρωτοεφάρμοσε στη μακρινή δεκαετία του 1890 η αναρχοκομμουνιστική εφημερίδα *Η Εξέγερση* [*La Révolte*], μεταστρέφοντας εικονογραφικά στοιχεία παραδοσιακών αστικών εντύπων, τελειοποίησε και επέβαλε εβδομήντα περίπου χρόνια αργότερα η Καταστασιακή Διεθνής και αφομοίωσε ταχύτατα η διεθνής των... διαφημιστών.

Η διαλεκτική μπορεί να σπάσει... τούβλα σε μια μεταστραμμένη ταινία καράτε του René Biéné (1973).

Σκηνή από την κινηματογραφική ταινία «Αλδεβαράν» (1975) του Αντρέα Θωμόπουλου, όπου οπτικοποιήθηκαν τα περισσότερα τραγούδια της συλλογής ένα χρόνο πριν αποτυπωθούν στο βινύλιο.

«Μεταφοράι - Εκδρομαί, ο Μήτσος» (μουσ.) Ο σημαντικότερος ίσως δίσκος της «ηρωικής εποχής» του ελληνικού ροκ, αποσπάσματα του οποίου είχαν «οπτικοποιηθεί» στη σουρεαλιστική και αναρχική ταινία του Ανδρέα Θωμόπουλου «Αλδεβαράν». Κυκλοφόρησε το 1976 με τραγούδια με έντονο σουρεαλιστικό, αντιχουντικό και γενικότερα αντιεξουσιαστικό περιεχόμενο που έγραψε ο Δημήτρης Πουλικιά-

κος και οι συνεργάτες του επί δικτατορίας και ερμήνευε ο ίδιος με το συγκρότημά του Εξαδάκτυλος, ζωντανά και θαρρετά στο Κύνταρο το χειμώνα του 1972-73. Δείγμα γραφής από το τραγούδι «Τι μας λες»: «Κεφάλια ψηλά, στην τσέπη λιανά / σιωπηλή πλειονότης. / Στο ράφι τιμές και δόξες παλιές / λαμπρή αρχαιότης! / Σφιχτές αγκαλιές, βροχή καρπαζιές / στο γύψο νεότης. / Γιαμάχα, χος παντός, ασφάλεια και τανκς / πλήρης ισότης!».

«Μετέλλο» [«Metello»] (κινημ.) Κοινωνική κινηματογραφική τοιχογραφία εποχής, βασισμένη στην ομώνυμη νουβέλα του Βάσκο Πρατολίνι, που σκηνοθετήσε το 1970 ο ιταλός σκηνοθέτης Μάουρο Μπολονίνι. Ήρωάς της ένας αναρχίζων οικοδόμος ο Μετέλλο και χώρος δράσης της η Φλωρεντία του 19ου αιώνα. Πρωταγωνιστές της ο Μάσιμο Ρανιέρι και η Οτάβια Πίκολο υπό τη μουσική υπόκρουση του Ένιο Μορικόνε.

«Μετραλέτα Στέιν» [«Metralleta Stein»] (κινημ.) Κινηματογραφική παραγωγή του 1975, εμπνευσμένη από ένα επεισόδιο της πολυτάραχης ζωής του αναρχικού και αντιφρανκικού αγωνιστή Φρανθίσκο Σαμπατέ, σκηνοθετημένη από τον Χοσέ Αντόνιο δε λα Λόμα με πρωταγωνιστές τους Τζον Σάξον, Φρανθίσκο Ραμπάλ και Μπλάνκα Εστράδα.

μη βία (πολ.) Η παθητική πολιτική ανυπακοή που εκδηλώνεται συνειδητά ως ριζοσπαστική θεσμική άρνηση (στράτευσης, ψήφου, καταβολής φόρων κ.ά.) ή ως χριστιανική ιδεοληψία. Την υιοθέτησαν ως κοινωνική πρακτική το 19ο αιώνα οι ελευθεριακοί στοχαστές Τολστόι και Θορό, την εφάρμοσε με το δικό του τρόπο ο Γκάντι στην Ινδία στα μέσα του 20ού ως εθνικοαπελευθερωτική διαδικασία και την επανεφήραν τη δεκαετία του 1960 οι χίπις. Ανάμεσα στους θιασώτες της μεθόδου οι... στρατευμένοι οπαδοί της εναλλακτικής θητείας, οι Μάρτυρες του Ιεχωβά, αλλά και ορισμένοι αριστεριστές (εντόπιοι και αλλοδαποί) που απαντούν στους ξυλοδαρμούς τους από νεонаζιστές με «επαναστατικές» μηνύσεις κατά παντός... ανευθύνου. || Βλ. επ. *αναρχοχριστιανισμός*, *Γκάντι Μοχάντας*, *Θορό Χένρι Ντέιβιντ*, *πολιτική ανυπακοή*, *Τολστόι Λέων*, *χιπισμός*.

μηδενισμός (ρωσικός) (πολ.) Όρος που υποδήλωνε το 19ο αιώνα την εν ονόματι της επιστήμης καθολική άρνηση των παραδοσιακών κοινωνικών αντιλήψεων και αξιών, καθώς και της υπάρχουσας τάξης πραγμάτων. Προέκυψε ετυμολογικά από τη λατινική λέξη nihil (μηδέν) και τον πρωτοχρησιμοποίησε το 1862 στο μυθιστόρημά του *Πατέρες και Παιδιά* ο ρώσος λογοτέχνης Τουργένιεβ, που όπως και το Ρούντιν, κατά πολλούς, το εμπνεύστηκε από τη δραστηριότητα του Μπακούβιν. Υιοθέτησε τον όρο μηδενισμός για να περιγράψει ένα επαναστατικό ρεύμα που

μηδενιστές

αναπτυσσόταν εκείνη τη δεκαετία στη χώρα του από πρωτοποριακούς κύκλους φοιτητών και διανοούμενων (Πιζάρεβ, Ντομπρολιούμποβ κ.ά.) κάτω από την επιρροή του εισαγόμενου επιστημονικού θετικισμού και της εντόπιας ασφυκτικής πραγματικότητας. «Είχε αναπτυχθεί», θα επισημάνει ο Πιοτρ Κραπότκιν, αναφερόμενος στο κυριαρχικό και κοινωνικό έδαφος όπου άνηθε ο ρωσικός μηδενισμός, «ένας ολόκληρος κόσμος εθίμων και νοστροπιών, προκαταλήψεων και ηθικής ατομίας, συνθησιών – δημιουργήματα μιας οκνηρής ύπαρξης. (...) Αυτά τα πράγματα, δεν μπορούσε να τα καταπολεμήσει νόμος. Μόνον ένα ρωμαλέο κοινωνικό κίνημα που θα χτυπούσε τις ρίζες του κακού θα μπορούσε να μετασηματίσει τα ήθη και τα έθιμα της καθημερινής ζωής· και στη Ρωσία το κίνημα αυτό – η εξέγερση του ατόμου – ήταν αγριότερο και άσκησε κριτική δριμύτερη από οπουδήποτε αλλού στη δυτική Ευρώπη ή στην Αμερική» (Κροπότκιν, Π., *Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη*, σ. 175). Μετά το 1870, ο μηδενισμός κάτω από την επίδραση και του Τσερνισέβσκι μέσα σ' ένα κλίμα λατρείας της επιστήμης και της επανάστασης «στενά δεμένος με το κίνημα μιας εξαπατημένης θρησκείας, καταλήγει να γίνει τρομοκρατία» (Καμί, Α., *Ο Επαναστατημένος Άνθρωπος*, σ. 210).

μηδενιστές (πολ.) «Οι ανιδιοτελείς χειρώνακτες του μηδενός» που με διακυμάνσεις στην ποικίλη δράση τους (με το τσεκούρι, το στίλετο, τη βόμβα, το τουφέκι, το δηλητήριο), αυθόρμητα ή στεγαζόμενοι σε πολυάριθμες ανώνυμες ομάδες και επώνυμες πολιτικές οργανώσεις (Θέληση του Λαού, Εσέροι κ.ά.) έσπειραν τον τρόπο στην τσαρική Ρωσία από τη δεκαετία του 1860 μέχρι τις παραμονές της επανάστασης. Οι πρωτοποριακές αντιλήψεις λαϊκιστές κληροδότησαν τις πρακτικές τους στη μειονοτική, αλλά βροντερή τάση του αναρχισμού του 19ου αιώνα και την ιεραρχική οργανωτική τους δομή και λογική στις ένοπλες λενινιστικές ομάδες και οργανώσεις του 20ού. Υπήρξαν κατά την ακριβολόγα ρήση του Καμί οι «μάρτυρες της επαναστατικής θρησκείας»: «Μέσα στον κόσμο της γενικής άρνησης, αυτοί οι νέοι προσπαθούν, με τη βόμβα και το ρεβόλβερ, αλλά και με το θάρρος που βάδιζαν προς την κρεμάλα, να ξεπεράσουν την αντίφαση και να δημιουργήσουν τις αξίες που είχαν ανάγκη. Μέχρι τότε οι άνθρωποι πέθαιναν στο όνομα αυτού που ήξεραν ή που πίστευαν πως ήξεραν. Από τότε επικράτησε η πιο δύσκολη συνήθεια, να θυσιάζονται για κάτι που δεν ξέρουν τίποτα γι' αυτό, εκτός από το ότι πρέπει να πεθάνουν για να υπάρχει αυτό το κάτι» (Καμί, Α., *Ο Επαναστατημένος Άνθρωπος*, σ. 210-11). Έναν θούριό τους, το «Μιδενιστικό Τραγούδι», θα επιλέξει να μεταφέρει στα ελληνικά κάποιος Μ. Π. (; Μίτσος Πανόζας) σε έμμετρη «Πιστη Μεταφραση» αλλά ιδιόμορφη... μηδενιστική ορθογραφία: «Μεις είμασ' αγέρας που το παν τριγίρηζει, / Μεις είμαστε ήλιος που στο κύμα βυθίζει, / Δεν διχτήκαμε ισχυροι, πιος Θεός, πιος βασιλιάς. // Είναι μάνα, είναι πατρίδα, είναι τάφος το χώμα. / Ζούμε για την πάλη και για τον αγώνα. / Δεμένη στο τίποτις είν'

η πίστης για μας. // Σερνόμαστε σαν φίδια, δρεπάνια ζητάμε. / Τώρα είμαστε γίγαντες πηγαίοι προχωράμε / Έχουμε χίλια χέργια δεμένα στη θέληση. / Πέφτουν' εκατο συκώνουντε κατομήρια, / Δεν υπάρχουν για μας φυλακες, δικαστήρια. / Πεθαίνει ένας στην πάλη, μας μένει η θύμηση. // Απ' τον Κάφκασο στο Τομπόσκ απο την Ωνέγα στο Κεβί / Είναι λαός που προσέφκεται μαζί κι' απηλει / Που θέλει την πατρίδα του και τη λεφτερια. / Θάνατο σ' όποιον το λαό βασανίζει, / Στον άνθρωπο δόξα που λαο καθαρίζει / Ορκιζόμαστ' εκδίκιση Τρανη μια φορα! // Με πλούσια χαρίσματα μεσ' τους σπλισμένους, / σκίζουν καρδιες μαναδων σε χρόνους βλογιμένους, / Σε γιορτες πολύ-έξωδες θάλασσας και γης. // Ξέρουμε τι γυρέβουμε, γι' αφο πολεμάμε, / Οδυγάει το δίκιο, τρέχουμε, νικάμε! / Γλυκο να πεθαίνει για τη Ρωσία κανεις. // Μεις είμαστε αγέρας που το παν τρυγήζει, / Μεις είμαστε ήλιος που στο κύμα βυθίζει, / Δεν διχτήκαμε ισχυροι, πιος θεος, πιος βασιλιας. // Είναι μάνα, είν' πατρίδα, είναι τάφος το χώμα. / Ζούμε για την πάλη και για τον αγώνα. / Δεμένη στο τίποτις είν' η πίστη για μας» (Αντικεινωμικά Τραγούδια, σ. 23-24, 1912). || Βλ. επ. «Επιστολή στον Νετσάγεβ», Θέληση του Λαού, Κατήχηση του Επαναστάτη, Κύκλος Ισούαν, Νετσάγεβ Σεργκέ Γκιενάντιβετις.

ΟΙ ΜΗΔΕΝΙΣΤΑΙ

Σά δωά θερή που άξαρα τύχη ν' άπανηθούνε
Στόν έρημο, και χύνονται ν' άλληλοπαγωδούνε,
Έτσι ή θεός και πό Μηδέν μιά μέρ' άπανηθούκαν
Στό χόσος, και γιά μιά στιγμή άγροκουταχθούκαν.
Μιά ξέρνου άνοιξ' ή θεός τά γυλανά του μάτια
Και γάνα! Άυτοκράτορας στά θειά του καλάτια.

Και είπε τότε ελξ' τό Μηδέν—Μηδέ! οί ήλιω θίναι...
Κι' όπως έμ' στόν άφανό οί κόσμοι μ' τραμάζουν,
Χύνε, τού λεί, βασιλεί; και τυραννίσκοις χύνε,
Καθώς έγώ, κι' αύτοί 'σθή γή τόν κόσμο νά τρανιάζουν!..
Κ' έχουσι τόσους τό Μηδέν 'στόν κόσμο έδώ κάτω
'Όσα κανόμα είν' ή Κρούμ στά έργοστάσι του! . . .

Και τό Μηδέν άπάντοια—θεό μ' έκαμας είναι!
Τώρα κ' έγώ σέ μιά στιγμή Μηδέν νά γίνης θέλω.
Χύνε λοιπόν μηδενιστάδε, χύνε και πάλι χύνε...
Κ' έγώ μ' αύτούς τούς βασιλείς στους άφρανοίς σου φίλλω!..
Κ' έχουσι τόσους ή θεός μηδενιστάδε 'δώ κάτω
'Όσους μιθράλιας είν' ή Κρούμ στά έργοστάσι του!

Α! έπ' από τότε πολεμούν τά δωά αυτά θερή...
Σήμερα παλουκόνουε μηδενιστάς πένν' είν',
Άγριο βομβαρδίζουνε καλάτια δωά τρια,
Χαρτιά τήν άλλη ή αφρανοί μηδενιστών θά βρέξη,
Και παει λέγοντας! . . . αυτό τώρα μ' ής συγγίξη
Είν' ή θεός και τό Μηδέν που τά διαργανίζαι!

Nihil.

Έμμετρο δοκίμιο πάνω στην... αρνητική διαλεκτική (Μη Χάνεσαι, τόμ. 2, τ. 142, 1881). Πίσω από το... νυχιλιστικό ψευδώνυμο πιθανότατα κρύβεται ο εκδότης του περιοδικού Βλάσης Γαβριηλίδης.

«Μην περιμένετε...»

«Μην περιμένετε...» (σύνθ.) «...να χιονίσει για να δείτε άσπρη μέρα». Ανυπόμονο σύνθημα των αρχών της δεκαετίας του 1980. Ανάλογο το «μην περιμένετε τους σεισμούς για να βγείτε στους δρόμους», προϊόν ίσως ταρακούνηματος αναρχικού τινος εγκεφάλου από τα καμώματα του Εγγέλαδου τότε σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Βλ. επ. **ιερόσυλα και βλάσφημα συνθήματα**, «Κάτω...».

Μίζαμ, Έριχ [Mühsam, Erich] (αναρχ.) Γερμανός ελευθεριακός, καλλιτέχνης του καμπαρέ, ποιητής, εκδότης εφημερίδων και περιοδικών και πολιτικός ακτιβιστής, μια πολυσύμμαντη προσωπικότητα των καιρών του. Στα 56 χρόνια του βίου του, ο γεννημένος το 1878 στο Βερολίνο Μίζαμ, δημοσίευσε ποιητικές συλλογές αντιπολεμικού και επαναστατικού περιεχομένου *Η Έρμος*, *Ο Κρατήρας*, *Φλεγόμενη Γη*, εκπόνησε δραματουργικές συνθέσεις *Οι Απατεώνες*, *Οι Ελευθερονομφευμένες*, *Ιούδας* και την *Κρατική Λογική* αφιερωμένη στους Σάκο και Βαντσέτι.

Εξέδωσε, ανάμεσα σε άλλα, τα περιοδικά *Κάιν* [Kain] (1911) και *Λάβαρο* [Fanal], το οποίο έγραφε μόνος του από το 1926 ως το 1931 παρότι εμφανιζόταν σαν όργανο της Αναρχικής Οργάνωσης Βερολίνου. Έζησε έναν καιρό στην ελευθεριακή υγιεινιστική κοινότητα Μόντε Βεριτά και πρωταγωνίστησε με το φίλο και σύντροφο του Γκούσταβ Λαντάουερ στο κίνημα των Συμβουλίων της Βαυαρίας το 1918-19. Για τις αντικρατικές του δραστηριότητες βρέθηκε τρεις φορές πίσω από τα κάγκελα. Την πρώτη «προληπτικά» για λίγους μήνες το 1918, τη δεύτερη μετά τα επαναστατικά γεγονότα του Μονάχου για μια πενταετία (1919-24) και την τρίτη, το 1934, με αφορμή την αποκάλυπτα αντιφασιστική του αθρογραφία. Οι ναζιστές, που δεν στόχευαν πια την ελευθερία του ματη ζωή του, τον συνέλαβαν όπως και εκατοντάδες άλλους τη νύχτα του εμπρησμού του Ράιχσταγ (27 προς 28 Φεβρουαρίου 1934), τον βασάνισαν για μήνες σε διάφορα «αναμορφωτικά» καταστήματα του στυγνού καθεστώτος τους και τον «αυτοκτόνησαν» τελικά τη νύχτα της 10ης Ιουλίου του ίδιου χρόνου. «Υπάρχει κάποιος που να ξέρει να δώσει ένα όνομα στην ύπαρξή μου; / χωρίζοντας τον κόσμο μου από το όνειρό του; / Είμαι ένας οδοιπόρος χωρίς προορισμό» (Μίζαμ, Ε., *Από το Καμπαρέ στα Οδοφράγματα*, σ. 30), αναρωτιόταν σ' ένα του ποίημα το 1904 και όλες τις απαντήσεις τις έδωσε ο ίδιος, η πολυκύμαντη ζωή του και η τραγική του κατάληξη. || Βλ. επ. **μυοεμισμός, Συμβουλευτική Δημοκρατία της Βαυαρίας**.

Μιλων Αναρχος (ψευδ.) Ψευδώνυμο που χρησιμοποιούσε στην *Κομμουνιστική Επιθεώρηση* ο «άλλοτε υπερεπαναστάτης», κατά τον Μπεναρόγια, Δημητρίος Πουρνάρας, αγροτιστής σοσιαλιστής, δημοσιογράφος και εκδότης αργότερα της εφημερίδας *Ανεξάρτητος*, υπεύθυνος της κοινωνιολογικής σειράς της και του περίφημου τρίτομου μαρξίζοντος *Κοινωνιολογικού και Πολιτικού Λεξικού* (1933-34).

Μιμπό, Οκτάβ [Mitbeau, Octave] (εκλ. συγγ.) Γάλλος λογοτέχνης που κατά τη διάρκεια της μποέμικης ζωής του (1848-1917) υπηρέτησε με συνέπεια και επιτυχία όλα σχεδόν τα είδη του γραπτού λόγου, καθώς υπήρξε μυθιστοριογράφος, θεατρικός συγγραφέας, κριτικός τέχνης, αρθρογράφος κ.λπ. Παρομοίως διέτρεξε χωρίς ιδιαιτελία όλο σχεδόν το ιδεολογικό φάσμα μεταλλασσόμενος από εθνικιστή, ρατσιστή και αντι-

σημίτη σε φιλελεύθερο δημοκράτη υπερασπιστή του Ντρέϊφους, για να καταλήξει αναρχοατομικιστής αρχικά, αναρχοκομμουνιστής στη συνέχεια (φίλος του Ζαν Γκραβ) και τελικά επιτυχημένος συγγραφέας (*Το Ημερολόγιο μιας Καμαριέρας*, *Γολγοθάς*, *Ο Κήπος των Μαρτυριών*, *Κακοί Ποιμένες* κ.ά.). Από τα λιγοστά πολιτικά του κείμενα ξεχωρίζουν η εισαγωγή που έγραψε το 1893 για το βιβλίο του Ζαν Γκραβ *Η Θνήσκουσα Κοινωνία και η Αναρχία* και ο αντιεκλογικός του λίβελος «*Η Απεργία των Ψηφοφόρων*» που δημοσιεύτηκε το 1888 στην εφημερίδα *Le Figaro* όπου μεταξύ άλλων διαπίστωνε: «Τα πρόβατα οδηγούνται στο σφαγείο. Είναι σιωπηλά και δεν ελπίζουν τίποτα. Τουλάχιστον όμως δεν ψηφίζουν τον σφαγέα τους ή τον αστό που θα τα καταβροχθίσει. Πιο ζώο από τα ζώα, πιο πρόβατο από τα πρόβατα, ο ψηφοφόρος εκλέγει τον σφαγέα του και επιλέγει τον αστό του. Έκανε τις επαναστάσεις για να κατακτήσει αυτό το δικαίωμα» (Μιμπό, Ο., *Η Απεργία των Ψηφοφόρων*, σ. 13). || Βλ. επ. *ψηφοφόρος*.

Μισέλ, Λουίζ [Michel, Louise] (αναρχ.) Περιφημη γαλλίδα αναρχική ακτιβίστρια, ρήτορας, ποιήτρια συγγραφέας και δασκάλα, η επονομαζόμενη «πετρολού» και «κόκκινη παρθένος». Γεννήθηκε το 1830. Έλαβε ενεργό μέρος στην Παρισινή Κομμούνα το 1871, το έργο της οποίας και υπερασπίστηκε με παρρησία στο δικαστήριο που παραπέμφθηκε ως εκ των υποκινήτων της. Στην απολογία υπερασπίστηκε με θέρμη την κοινωνική επανάσταση και απαίτησε το «μερίδιό της». Κάτι που της απεδόθη με τη μορφή εκτόπισης στη Νέα Καληδονία, τον Αύγουστο του 1873. Στα οκτώ χρόνια της εξορίας της έμαθε την τοπική διάλεκτο, οργάνωσε μαθήματα για τους ιθαγενείς Κανάκ, υποστήριξε έμ-

πρακτα την εξέγερσή τους και έγραψε αρκετά βιβλία, ανάμεσα στα οποία και το *Θρύλοι και Ιστορία των Κανάκ*. Μετά την αμνηστία που δόθηκε, επέστρεψε στη Γαλλία, όπου οργώνοντας όλη τη χώρα άσκησε έντονη προπαγανδιστική δραστηριότητα για λογαριασμό της αναρχικής συνιστώσας του εργατικού κινήματος της εποχής, ιδιαίτερα ανάμεσα στις υφάντρες και τους μεταλλωρύχους. Το 1882 ξαναφυλακίστηκε ένα δεκαπενθήμερο για αντίσταση κατά της αρχής στη διαδήλωση της επετείου δολοφονίας του Μπλανκί. Τον επόμενο χρόνο, στις 2 Ιουνίου του 1883, καταδικάστηκε σε εξάχρονη φυλάκιση ως υποκινήτρια της λεηλασίας των αρτοποιείων μετά από άγρια διαδήλωση χιλιάδων ανέργων και αναπήρων, στην οποία η Λουίζ Μισέλ προπορευόταν με υψωμένη μια μαύρη σημαία που έφερε αναγραμμένη τη φράση «ψωμί ή σφαίρες». Στις φυλακές του Σεν Λαζάρ και του Κλερμόν, όπου εξέτισε μέρος της ποινής της, έγραψε τις *Αναμνήσεις* της πριν αποφυλακισθεί το 1886 κατόπιν απονομής χάριτος που αποδέχτηκε ύστερα από έντονες πιέσεις των συντρόφων της. Στις 20 Ιανουαρίου του 1888, κατά τη διάρκεια μιας εργατικής συγκέντρωσης στη Χάβρη, πυροβολήθηκε στο κεφάλι τη στιγμή που μιλούσε στο ακροατήριο από κάποιον παρακρατικό ονόματι Λουκά και κατέπληξε τη Γαλλία, όταν αφού διέφυγε τον κίνδυνο, παρουσιάστηκε στο δικαστήριο και ζήτησε την αθώωσή του, αποδίδοντας την πράξη του σε κοινωνικά αίτια. Αργότερα, από το 1891 μέχρι και το θάνατό της το 1905, για να αποφύγει τον επικείμενο εγκλεισμό της σε φρενοκομείο, διέφυγε στην Αγγλία, όπου γνωρίστηκε με τον Κραπότκιν, έγραψε τα περισσότερα βιβλία της και με ορμητήριό της τη νέα της «πατρίδα» διέτρεξε μαζί με τον Σεμπασιάν Φορ σε καθεστώς ημιπαρνομίας προπαγανδίζοντας τις απόψεις της την Ολλανδία και τη Γαλλία αλλά και την Αλγερία μαζί με τον Ερνέστ Ζιρόλ. || Βλ. επ. *Είκοσι Χιλιάδες Λεύγες υπό την Θάλασσαν, Κομμούνια των Παρισίων* (1871).

«Η κηδεία της Λουίζ Μισέλ»
(1905) του d' Albert Peters-
Desteray (Μουσείο Τέχνης και
Ιστορίας του Σαν Ντενί).

Μολινάρι, Λουίτζι [Molinari, Luigi] (αναρχ.) Ιταλός ελευθεριακός παιδαγωγός, δικηγόρος, εκδότης και συγγραφέας. Στα 28 του καταδικάστηκε σε φυλάκιση 23 χρόνων μετά τα επαναστατικά γεγονότα της Σικελίας του 1894, καθώς θεωρήθηκε ηθικός αυτουργός των αντιποίνων στα οποία προέβησαν αναρχικές ομάδες των καιρών με στόχο τις κυβερνητικές ένοπλες δυνάμεις. Θα απελευθερωθεί ένα χρόνο αργότερα μετά από μια μεγάλη καμπάνια αλληλεγγύης και λίγα χρόνια μετά, στην αυγή του 20ού αιώνα, θα επιχειρήσει να συμβάλει κατά το δυνατόν σε μια ορθολογική ελευθεριακή επιμόρφωση με την ίδρυση του Università Popolare [Λαϊκού Πανεπιστημίου] και του ομώνυμου περιοδικού του. Τη σκέψη του Μολινάρι μετέφερε στα ελληνικά ο Φίλιππος Κυρίτσης μεταφράζοντας και εκδίδοντας το 1990 την *Παρακμή του Ποινικού Δικαίου*. Γεννήθηκε το 1866 και πέθανε κοινωνικά ενεργός στο Μιλάνο το 1918.

Μομφεράτος, Ιωσήφ (εκλ. συγγ.) Επτανήσιος ενωτικός ριζοπάστης (1816-1888), από τους επικεφαλής του Ριζοσπαστικού Κόμματος, εκδότης της εφημερίδας *Αναγέννησις*, δικηγόρος, μέλος της Ιονίας Βουλής και αργότερα της Ελληνικής Εθνοσυνέλευσης. Ένας πρόδρομος κοινωνιστής, σύμφωνα με τους ειδήμονες αλλά και την εκτίμηση του συγχρόνου του Νικολάου Κομεμένου που σε επιστολή του προς τον Λασκαράτο στις 28.4.1860 σκιαγραφούσε ως εξής το ιδεολογικό του προφίλ: «Ο Μομφεράτος δεν θέλει τὴν Ἐνωσι παρὰ ὡς ἓνα μέσον γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐφαρμόσῃ ταῖς φιλανθρωπικαῖς ἀρχαῖς του· ὁ Μομφεράτος, καθὼς ἡξεύρεις, εἶναι κοινωνιστὴς καὶ ἄλλο δὲν ζητεῖ παρὰ τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἀνάπτυξι τῆς κοινωνίας (...) νὰ διοργανισθῇ διαφορετικὰ βάνωντας εἰς ἐνέργεια ἓνα σύστημα γενικῆς καὶ τελείας ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας μεταξὺ ὄλων τῶν πολιτῶν (...) Ὁ Μομφεράτος, μὲ ἄλλα λόγια, εἶναι μαθητὴς τοῦ Proudhon, Louis Blanc κ.τ.λ καὶ τὸ Δημοκρατικὸ του πολίτευμα ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ἓνα πρῶτο σκαλί τὸ ὅποιον θὰ μᾶς φέροι εἰς ἓνα δεύτερο, εἰς ἓνα τρίτο, καὶ καθεξῆς, ὅσο πού νὰ φθάσομε εἰς τὴν ἐπιθυμητὴν ἰσότητα, εἰς τὸν κομμουνισμό, γιατί κι' ὁ ἴδιος ὁ Μομφεράτος παραδέχεται ὅπως τέτοιες ἀρχαῖς δὲν μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθοῦνε παρὰ βαθμολογικῶς καὶ μὲ τὸν καιρὸ» (Πρακτικὰ Ἐπιστημονικοῦ Συμποσίου, «*Νικόλαος Κομεμένος, Ἐνας Ριζοσπάστης Λόγιος τοῦ 19ου Αἰῶνα*», σ. 60). Κάτι που επιβεβαιώνεται και από το πολιτικό πρόγραμμα του Μομφεράτου, το οποίο στηριζόταν σε δύο δογματικούς πυλώνες, στο «δόγμα τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ, ὡς τὸ ὑπέρτατον, ἀπαράγραπτον καὶ ἀναπαλλοτρίωτον δικαίωμα τῆς κοινωνίας, ὡς τὸ ἀνώτατον κύρος

Μοναδικός και η Ιδιοκτησία του

πάσης κοινωνικής αληθείας, ως τὸ μόνον ἀληθὲς μέσον τῆς καθιερώσεως πάσης κοινωνικῆς προόδου, ως τὴν μόνην ἀληθινὴν καὶ νόμιμον πηγὴν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας» και στο «δόγμα τῆς Ἰσότητος, Ἐλευθερίας, καὶ Ἀδελφότητος, τὸ ὁποῖον μεταφερθὲν ἀπὸ τὸν χριστιανικὸν εἰς τὸν πολιτικὸν κόσμον, διὰ τῶν ἐνδόξεων τοῦ γαλικοῦ λαοῦ ἐπαναστάσεων, συνιστᾷ τὴν βάσιν τοῦ νεωτέρου διοργανισμοῦ τῶν κοινωνιῶν, καὶ προαναγγέλλεται εὐτυχῶς ὡς τὸ μέλλον πολιτικὸν θρήσκευμα πάσης τῆς ἀνθρωπότητος» (Πανάς, Π., *Βιογραφία Ἰωσήφ Μομφεράτου*, σ. 42).

Ἡ πρώτη (1974) ἀπόδοση στα ἑλληνικὰ μέρους τοῦ ἔργου ἀπὸ τις ἐκδόσεις Πολιτεία.

Μοναδικός και η Ιδιοκτησία του, ο (βιβλ.) Το μοναδικό ουσιαστικά σύγγραμμα του Μαξ Στίνερ που δίκαια χαρακτηρίστηκε σαν ευαγγέλιο του αναρχοατομικισμού. Σε επιστολή του προς τον Μαρξ στις 19 Νοεμβρίου του 1844, ο Ένγκελς, πολύ μακριά από το ειρωνικό ύφος της κατοπινής Γερμανικής Ιδεολογίας, θα αποτιμήσει πιο ψύχραιμα το μόλις τυπωμένο έργο του Στίνερ, όπου ανάμεσα σε πολλά και επικριτικά θα παραδεχτεί το προφανές: «είμαστε κομμουνιστές και εξαιτίας του εγωισμού μας, καθώς και εξαιτίας εγωισμού επιθυμούμε να είμαστε ανθρώπινα όντα, και όχι απλά άτομα» (Πανοπτικόν, τ. 10, Ιούλιος 2007, σ. 7). Κατά τον εθνικόφρονα στοχαστή Νεοκλή Καζάζη, που πρώτος διατύπωσε στην Ελλάδα το 1878 τον κριτικό του λόγο στον «Κοινωνισμό ἐν Γερμανία», «ὁ Μαξ Στίνερ, παρ' ὧ ἐκπροσωπεῖται ἡ τελευταία ἔκφρασις, τὸ μὴ περαιτέρω τῆς τάσεως τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ Ἐγγέλου» στο συγκεκριμένο σύγγραμμα «τελείας σοφιστικῆς παραδοξολογίας, κάλλιον εἰπεῖν μανίας, ἀρνεῖται πᾶσαν ἀρχὴν θρησκείας, ιδιοκτησίας, κοινωνίας. Οὐδὲν πλέον ὑφίσταται ἔξω τοῦ ὑποκειμένου. Θεότης, ἀνθρώ-

πινον γένος, πατρίς, καθολική ιδέα, απόλυτος άρχή, δίκαιον, έλευθερία, ήθικό-της, έρωσ, άδελφότης, κοινότης συμφερόντων, ούδέν ύφίσταται, ούδέν έχεται άλη-θειάς και πραγματικότητος εκτός του άτόμου, τó όποιον έναπολειφθέν έν μέσω τής φοβεράς ταύτης καταστροφής άπαγγέλει ώς επικήδειον τής πατρίδος και τής άνθρωπότητος τās άπαισίους ταύτας ύφυγās παραληρούντος πνεύματος» (Παρ-νασσός, τόμ. Β', τ. 10, 1878, σ. 773-74).

Μονάτ, Πιερ [Monatte, Pierre] (αναρχ.) Γάλλος αναρχοσυν-δικαλιστής και τυπογράφος. Ένας από τους εκπροσώπους των εργατών της χώρας του στο Διεθνές Αναρχικό Συνέδριο του Άμστερνταμ του 1907 (όπου συγκρούστηκε με τον Μαλατέστα) και ηγετικό στέλεχος για αρκετά χρόνια στην υπό αναρχική πλειοψηφία προπολεμικά Γενική Συνομοσπονδία Εργασιών (CGT) της Γαλλίας. Μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο προσχώρησε στο Κομμουνιστικό Κόμμα και συμμετείχε στη συγκρότηση της Ενω-τικής Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών (CGT-U), η οποία αργότερα πέρασε στον έλεγχο των κομμουνιστών. Γεννήθηκε το 1881 και πέθανε το 1960.

Μονιέ, Ελί [Monnier, Élie] (αναρχ.) Γάλλος αναρχοατο-μικιστής μέλος της «Συμμορίας Μπονό», γνωστός με το πα-ρατοσούκλι Σιμεντόφ. Κατατομήθηκε το 1913 φωνάζοντας: «Αντίο σε όλους σας, κύριοι και στην Κοινωνία επίσης». (Πέρι, Ρ., *Η Συμμορία Μπονό*, σ. 250). Με διαθήκη κλη-ροδότησε το περίστροφό του σε κάποιο Μουσείο με τον όρο να χαραχτούν στη λαβή του «ευκρινώς τα λόγια ενός με-γάλου μάρτυρα: “Ου φονεύσεις”» (ό.π., σ. 247), τα Άπαντα του Ζαν Ζακ Ρουσό στον ανεψιό του και τα υπόλοιπα βιβλία του, που αποτελούσαν τη μοναδική του περιουσία, στη Δημοτική Βιβλιοθήκη του Παρισιού, ανάμεσά τους και μια ολο-κληρωμένη έκδοση του Ραμπιλέ. Στο ίδιο κείμενο ευχόταν: «Αφήνω στην κοι-νωνία την φλογερή μου επιθυμία ότι κάποια ημέρα, όχι πολύ μακρινή, θα επι-κρατήσει η μεγαλύτερη δυνατή άνεση και ανεξαρτησία στην ικανοποίηση των κοι-νωνικών αναγκών, έτσι ώστε στον ελεύθερο χρόνο του κάθε άτομο να μπορεί να αφοσιωθεί καλύτερα σε οτιδήποτε κάνει ομορφότερη την ζωή του, στην μόρφωση και σε όλες τις μορφές της επιστήμης» (ό.π., σ. 246-47). || Βλ. επ. *αναρχοατομ-ικισμός, ατομική επανάκτηση, «Συμμορία Μπονό»*.

Μόντε Βερτιά [Monte Verità] (ελευθ. ποιικ.) Ελευθεριάζουσα κοινότητα με μυ-στικιστικές τάσεις που ιδρύθηκε το 1899 κοντά στη λίμνη Ματζόρε στην Ασκόνα της Ελβετίας και αποτέλεσε για αρκετά χρόνια κέντρο ιδεολογικής ζύμωσης, κα-

Μοντέρνοι Καιροί

θώς το λεγόμενο «Όρος της Αληθείας» επισκέπτονταν και διέμεναν εκεί προσωπικότητες που έμελλε να παίξουν σημαντικό ρόλο στην ιστορία του 20ού αιώνα. Ανάμεσα στους κατά καιρούς οικοτρόφους της, οι γνωστοί αναρχικοί Πιοτρ Κραπότκιν και Έριχ Μίζαμ, οι συγγραφείς Έρμαν Έσε, Τζέιμς Τζόις και Έριχ Μαρία Ρεμάρκ, οι εικαστικοί Πάουλ Κλέε και Χανς Αρπ, οι ψυχαναλυτές Καρλ Γιούγκ και Ότο Γκρος, η χορεύτρια Ισιδώρα Ντάνκαν και πολλοί άλλοι. Από το 1920 και εντεύθεν η εναλλακτική πια κοινότητα θα λειτουργεί ως άντρο της πρωτοπορίας και τουριστικό θέρετρο υπό τη χορηγία διάφορων βαρόνων ενώ από το 1986 τελεί υπό την προστασία του ομόσπονδου ελβετικού κράτους. || Βλ. επ. ελευθεριακές αποικίες, ελευθεριακή εκπαίδευση, εναλλακτισμός.

Η διατηρητέα Casa Anatta ένα από τα πρώτα οικοδομήματα της κοινότητας (1902).

Μοντέρνοι Καιροί [Modern Times] (ελευθ. αποικ.) Αυτοδιαχειριζόμενη κοινότητα στο Λονγκ Άιλαντ της Νέας Υόρκης, στηριγμένη στον κοινοβιακό τρόπο ζωής και σε ένα τοπικό οικονομικό σύστημα αμοιβαίων ανταλλαγών, η οποία επιβίωσε ολόκληρη τη δεκαετία του 1850. Το εγχείρημα των Μοντέρνων Καιρών, που στήριζαν ελευθεριακοί διανοούμενοι όπως ο Στέφεν Περλ Άντριους και ανεξάρτητοι παραγωγοί, έσβησε μέσα στη

δίνη του Αμερικανικού Εμφυλίου Πολέμου. Τον τίτλο «Μοντέρνοι Καιροί», αυτούσιο ή παραλλαγμένο, χρησιμοποίησαν πολλοί και για διαφορετικά εγχειρήματα, όπως ο Τσάρλι Τσάπλιν που μετά από ένα σχεδόν αιώνα, το 1936, κατέγραψε στο σελιλόιντ με απaráμιλλη σκηνοθετική μαεστρία και έντονη αντιεξουσιαστική διάθεση το θαυμαστό νέο κόσμο της αυτοματοποιημένης αλυσίδας παραγωγής εμπορευμάτων και τη μετατροπή του εργάτη σε μηχανικό νευρόσπαστο.

Μοντσένι Μανιέ, Φεδερίκα [Montseny Mañé, Federica] (αναρχ.) Ισπανίδα αναρχοσυνδικαλίστρια που γεννήθηκε τον Φεβρουάριο 1905 στη Μαδρίτη. Η «λέαινα της Ισπανικής Επανάστασης» ή ένας «Λένιν με φουστάνι» σύμφωνα με τη δημοτική παρομοίωση της Έμα Γκόλντμαν. Κόρη του παλαιμάχου ελευθεριακού συγγραφέα Χουάν Μοντσένι που υπέγραφε ως Φεδερίκο Ουράλες [Federico Urales] και της επί-

σης γνωστής για τη δραστηριότητά της στο ελευθεριακό κίνημα Σολεδάδ Γουστάβο [Soledad Gustavo], ψευδώνυμο της Τερέσα Μανιέ ι Μιραβέτ [Teresa Mañé i Miravet]. Η Φεδερίκα Μοντσένι υπήρξε δεινή ρήτορας και υπέρμαχος πριν την επανάσταση της ασυμβίβαστης, σκληρής γραμμής στη CNT. Η αποδοχή το 1936 του χαρτοφυλακίου του υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας στην κυβέρνηση συνασπισμού των «δημοκρατικών δυνάμεων» του σοσιαλιστή Λάργο Καμπαγιέρο, η πυροσβεστική της πρακτική στα γεγονότα του Μάη του 1937 και η εν γένει πραγματιστική και η «υπεύθυνη» στάση στη

διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου, θα «κηλιδώσουν» πρόσκαιρα την καλή της φήμη τόσο στη χώρα της όσο και στους αναρχικούς κύκλους του εξωτερικού, παρότι κανένας δεν αμφισβήτησε ποτέ ούτε τις μεγάλες ικανότητές της ούτε τις καλές της προθέσεις. Προθέσεις που προσπάθησε να υλοποιήσει

με το έργο της και στο υπουργείο, όπως η ίδρυση κέντρων για τις πόρνες, τα παιδιά και τους αναπήρους και η απόπειρα να νομιμοποιήσει τις αμβλώσεις. Στην Τουλούζη της Γαλλίας, θα παίξει σημαντικό ρόλο στην ανοικοδόμηση της CNT-στην εξορία [CNT-en exilio] και θα αποτιμήσει αρνητικά (επανασπαζόμενη τις «ορθόδοξες» αναρχικές ιδέες) την υπουργική της εμπειρία και τη συμμετοχή των αναρχοσυνδικαλιστών από διάφορες θέσεις στο Λαϊκό Μέτωπο, κρίνοντας «ότι όλες οι παραχωρήσεις που έγιναν στο κράτος είχαν σαν αποτέλεσμα μόνο την ισχυροποίηση του» (Γκερέν, Ντ., *Ούτε Θεός Ούτε Αφέντης*, τόμ. Β', σ. 92). Στα νεανικά της χρόνια ασχολήθηκε με τη λογοτεχνία, δίνοντας στο αναγνωστικό κοινό τη νουβέλα *Τραγικές Ώρες* (1921) και το μυθιστόρημα *Η Νίκη* (1925). Αργότερα θα συγγράψει ένα βιβλίο για τον Ανσέλμο Λορένθο (1935), το πολιτικό δοκίμιο *Τι είναι ο Αναρχισμός* (1974), τα ιστορικά *Χρονικά της CNT* (1974) και *Η Αναρχική Έξοδος* (1977), το αυτοβιογραφικό *Τα πρώτα μου Σαράντα Χρόνια* (1987) κ.ά. Παρέμεινε κοινωνικά αεικίνητη και μέχρι το θάνατό της, το 1994, στα 89 της χρόνια. || Βλ. επ. *υπουργοί αναρχικοί*.

Μοντσένι Καρέτ, Ζουάν [Montseny Carrat, Joan] (αναρχ.) Το πραγματικό όνομα του ισπανού ελευθεριακού διανοουμένου, συνδικαλιστή και συγγραφέα Φεδερίκο Ου-

α) που διέκοψε την κυκλοφορία του το 1905 για να επανεκδοθεί το 1923. Στα 61 του χρόνια, το 1925, θα αρχίσει να εκδίδει τις αλληγορικές του μυθολογίες *Το Ιδανικό Μυθιστόρημα* [La Novela Ideal], *Το Ελεύθερο Μυθιστόρημα* [La Novela Libre] και *Ο Παλαιστής* [El Luchador]. Στα 74 χρόνια του, «αποστρατευμένος» πλέον, θα ευτυχήσει να δει την έκρηξη της κοινωνικής επανάστασης, για να πεθάνει, όταν όλα πια είχαν χαθεί, πικραμένος και ταιλαιπωρημένος από τη διαμονή του σε διάφορα στρατόπεδα συγκέντρωσης της ναζιστοκρατούμενης Γαλλίας, το Μάρτιο του 1942 στο Σαλόν.

ράλες [Federico Utales], πατέρα της Φεδερίκα Μοντσέι στην οποία και το «κληροδότησε» μαζί τις κοινωνικές του απόψεις. Γεννήθηκε το 1864 στην Καταλονία και μετά από ένα πέρασμα από το Σοσιαλιστικό Κόμμα των καιρών του και τις εργατικές του οργανώσεις θα υιοθετήσει μετά της συντρόφου του Σολεδάδ Γουστάβο τις ελευθεριακές αρχές και το 1896 θα πληρώσει το ανάλογο τίμημα με φυλάκιση μετά βασανιστηρίων και εξορία. Από το 1898 θα «προπαγανδίζει» τις ιδέες του κυρίως μέσω του περιοδικού *Λευκή Επιθεώρηση* [La Revista Blanca]

Μοράλ Ρόκα, Ματέο [Morral Roca, Mateo] (αναρχ.) Ο ισπανός αναρχικός που επιχείρησε ανεπιτυχώς με αυτοσχέδια βόμβα να σκοτώσει το βασιλιά Αλφόνσο ΙΓ', την ημέρα των γάμων του στις 31 Μαΐου του 1906 στη Μαδρίτη. Ο Μοράλ γεννήθηκε το 1880 από εύπορη οικογένεια, σπούδασε φιλολογία στη Γαλλία και στη Γερμανία και τον καιρό του φονικού εγχειρήματος, το οποίο προκάλεσε το θάνατο 24 ανθρώπων (φρουρών στην πλειονότητά τους) και τον τραυματισμό πολλών δεκάδων, βοηθούσε ως βιβλιοθηκάριος στη λειτουργία του Σύγχρονου Σχολείου του Φερέρ. Το Σχολείο σφραγίστηκε ως παράπλευρη απώλεια της δράσης του, ο ιδρυτής του συνελήφθη ενώ ο Μοράλ αυτοκτόνησε με περίστροφο λίγες μέρες αργότερα στις 2 Ιουνίου του 1906 μετά από ένοπλη συμπλοκή, όταν εντοπίστηκε σε προάσιο της Μαδρίτης.

Μορέλι [Morelly] (πρόσ.) Γάλλος φιλόσοφος, «ουτοπικός» σοσιαλιστής και συγγραφέας του 18ου αιώνα. Εξέδωσε τα βιβλία *Δοκίμιο για το Ανθρώπινο Πνεύμα* (1743), *Δοκίμια Σχετικά με την Ανθρώπινη Ψυχή ή Οι Φυσικές Αρχές της Εκπαίδευσης* (1745), *Ο Κώδικας της Φύσης* (1755) και το μακροσκελές ποιητικό *Les Iles Flottante ou la Basiliade du Celebre Pilpai* (1753) γνωστό ως *Βασιλιάδα* όπου περιγράφει τη δική του άκρως γραφειοκρατική κομμουνιστική δυστοπία. Στο συγγραφικό του έργο σπέρματα των απόψεων τους θα αναγνωρίσουν δικαίως οι μαρξιστές και παραδόξως κάποιοι αναρχικοί ιστορικοί και θεωρητικοί του μεταγενέστερου κοινωνικού κινήματος.

Η Εμιλιέν Μορέν
το 1973 με την κόρη της
Κολέτ Ντουρούτι.

Μορέν, Εμιλιέν Λεοντίν [Morin, Émilienne Léontine] (αναρχ.) Γαλλίδα αναρχική, δακτυλογράφος στο επάγγελμα, σύντροφος από το 1927 του Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι με τον οποίο απέκτησαν το 1931 μια κόρη, την Κολέτ. Κατά τη διάρκεια της Ισπανικής Επανάστασης υπήρξε υπεύθυνη της Γραμματείας Τύπου της Ταξιαρχίας Ντουρούτι (όταν αυτή πολεμούσε στην Αραγονία) και μετά το θάνατο του συντρόφου της και πριν επιστρέψει το 1938 με την κόρη της στο Παρίσι υπηρέτησε στο Συμβούλιο Άμυνας του Λαϊκού Μετώπου. Εξόριστη πια στη... χώρα της θα συμβάλει στις δραστηριότητες της Διεθνούς Αντιφασιστικής Αλληλεγγύης (SIA) θα συνηγορήσει μέσω του αναρχικού τύπου υπέρ της δράσης των ισπανών συντρόφων της και θα περιγράφει τις προσωπικές της αναμνήσεις και εκτιμήσεις στον *Ελευθεριακό* [La Libertaire], την εφημερίδα της γαλλικής Ένωσης Αναρχικών. Μεταπολεμικά θα αποσυρθεί από την ενεργό δράση, χωρίς ωστόσο να αποκοπεί από τους κύκλους των ισπανών εξορίστων. Θα κλείσει το κεφάλαιο των περασμένων με μια συνέντευξη στον Χανς Μάνγκους Εντσεναμπέγκερ, που αποσπάσματά της περιλαμβάνονται στο *Σύντομο Καλοκαίρι της Αναρχίας* και τον κύκλο της ζωής της το Φεβρουάριο του 1991.

Μόρις, Ουίλιαμ [Morris, William] (ελλ. συγγ.) Πολυπράγμων Άγγλος του 19ου αιώνα, ευφάνταστος καλλιτέχνης, συγγραφέας και «ουτοπικός» σοσιαλιστής, ιδρυτικό μέλος του Σοσιαλιστικού Συνδέσμου και διευθυντής της εφημερίδας του *Κοινό Καλό [Commonweal]*. Ένας «λουδίτης» διανοούμενος που διέκρινε τα σημάδια της αλλοτρίωσης στη βιομηχανική επέλαση και προσδοκούσε ένα εργασιακό μέλλον καμωμένο από εργάτες-καλλιτέχνες. Ο Πλάτων Δρακούλης που όπως γράφει συνδέθηκε μαζί του «διά φιλίας δλίγα ετη πρό τοῦ θανάτου του» επισημαίνει ότι ο Μόρις «ἀπέβλεπε δὲ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ὥστε πᾶς ἐργάτης νὰ παράγῃ ὄχι μόνον ἐν ἀφθῶνῳ ἀνέσει, ἀλλὰ καὶ ἐν γηθοσύνῃ, ἵνα αἰσθάνεται ὁ παραγωγεὺς ἔρωτα εἰς τὸ ἔργον του καὶ χαρὰν ἐπὶ τῇ ἐκτελέσει του» (Έρευνα, τόμ. Ε', τ. 4, σ. 58). Γεννήθηκε στο Γουόλνταμτσου το 1834, και στην 62χρονη διαδρομή του (απεβίωσε το 1896 στο Λονδίνο) διετέλεσε ζωγράφος του κύκλου των προραφηλικών, παραγωγός διακοσμητικών για «ιδανικές» κατοικίες, ιδιοφυής γραφίστας, σχεδιαστής πρωτότυπων τυπογραφικών στοιχείων, μεταφραστής της *Αινειάδας* (1875), της *Οδύσσειας* (1887) και ισλανδικών μύθων. Έγραψε τα ποιητικά *Ο Γήινος Παράδεισος* (1869), *Η Ιστορία του Σίγκουρντ*, ο *Βόλσουνγκ και η Πτώση των Νιμπελούνγκεν* (1876), την κοινωνική μυθιστορία *Ένα Όνειρο του Τζον Μπολ* (1888) και την ελευθεριάζουσα ευτοπία *Νέα από Πουθενά* (1891).

Μοστ, Γιόχαν [Most, Johann] (αναρχ.) Γερμανός αναρχικός βιβλιοδέτης, εκδότης και συγγραφέας. Γεννήθηκε το 1846 και εργάστηκε για χρόνια στο Βερολίνο, όπου και εξέδιδε την εφημερίδα *Ελευθερία* [Freiheit]. Την εποχή που φλέρταρε ακόμη με το μαρξισμό, έγραψε μια εκλαϊκευμένη περίληψη του πρώτου τόμου του *Κεφαλαίου* (1873) και εξελέγη βουλευτής (1874), μα απελάθηκε από τη χώρα το 1878, καθώς άρχισε

σταδιακά να ριζοσπαστικοποιείται και να εκδηλώνει τις αναρχικές του πεποιθήσεις. Στο Λονδίνο, όπου κατέφυγε με την... *Ελευθερία* του, φυλακίστηκε για την κοινωνική του δραστηριότητα. Αργότερα μετανάστευσε στις ΗΠΑ, όπου επανέξεδωσε την εφημερίδα του και έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διάδοση και ανάπτυξη των αναρχικών απόψεων στη Νέα Γη. Πρωτοστάτησε στην επανασυγκρότηση το 1883 της αντιεξουσιαστικής Διεθνούς Ένωσης Εργαζομένων, της επιλεγόμενης Μαύρης Διεθνούς, και μαζί με τη μεγάλη γερμανική μεταναστευτική κοινότητα αγωνίστηκε χωρίς ψευδαισθήσεις για την κατάκτηση του οκταώρου. Συνέθεσε *Το Βιβλίο των Ασμάτων των Προλεταρίων* και συνέβαλε στη διάδοση της έμπρακτης προπαγάνδας με το βιβλίο του *Επιστήμη του Επαναστατικού Πολέμου* με τον... εκρηκτικό υπότιτλο *Εγχειρίδιο Οδηγιών για Χρήση και Κατασκευή Βομβών Νιτρογλυκερίνης, Δυναμίτη, Βαμβακοκυρίτιδας, Εκρηκτικού Υδραργύρου, Βομβών, Φυτιλιών, Δηλητηριών κ.λπ.* Πέθανε παρά ταύτα «ανώδυνα, ανεπαίσχυντα, ειρηνικά» στο Σινσνάτι το 1906. || Βλ. επ. *δυναμίτης*.

Ανταλλακτικό κουπόνι του Cincinnati Time Store.

μουτουαλισμός [mutualisme] (πολ.) Ελληνιστί η αμοιβαιότητα. Τον όρο εισήγαγαν στο πολιτικοκοινωνικό λεξιλόγιο την τρίτη δεκαετία του 19ου αιώνα οι αλληλοβοηθητικές ενώσεις των χειρωνακτών της Γαλλίας και τον επανέφερε ως συστατική αρχή της ελευθεριακής του ευτοπίας ο Πιερ-Ζοζέφ Προυντόν, κυρίως με το πόνημά του *Περί της Πολιτικής Δεξιότητας των Εργαζομένων Τάξεων*, που έγραψε το 1864 και εκδόθηκε τέσσερα χρόνια αργότερα, όταν ο ίδιος είχε ήδη αποδημήσει. Εφαρμοζόμενος ο μουτουαλισμός εθελουσίως σε όλες τις σφαίρες της κοινωνικής δραστηριότητας (παραγωγή, κατανάλωση, ανταλλαγή, εκπαίδευση, ασφάλιση, πίστη κ.λπ.) σε συνδυασμό με την φεντεραλιστική (ομοσπονδιακή) οργανωτική

μουτουαλιστές

αρχή, θα μπορούσε κατά το γάλλο στοχαστή να αποτελέσει τον αυτορρυθμιστικό και συνεκτικό ιστό μιας μέλλουσας ακρατικής κοινωνίας παραγωγών και μικροϊδιοκτητών, άποψη που χλεύασε ως μικροαστική ο Μαρξ και κριτικάρισε ανοιχτά ο κολεκτιβιστής Μπακούνιν. || Βλ. επ. **Προυντόν Πιερ-Ζοζέφ**.

μουτουαλιστές (πολ.) Οι επονομαζόμενοι και αριστεροί προυντονικοί στους κόλπους της Α΄ Διεθνούς, της οποίας υπήρξαν ιδρυτικά μέλη, επειδή συμμερίζονταν το ελευθεριακό μουτουαλιστικό καιωνικό σχέδιο του Πιερ-Ζοζέφ Προυντόν. Μουτουαλιστές υπήρξαν και οι αμερικανοί αναρχοατομικιστές Γούορεν, Τάκερ κ.ά. που επιχειρήσαν τον 19ο αιώνα να τον θέσουν σε εφαρμογή στις θνησιγενείς τους συλλογικές επιχειρηματικές απόπειρες (Ουτοπία, Κατάστημα του Χρόνου κ.ά.).

Μπα Κιν, βλ. Πα Τσιν

Μπάι, Κου [假信息] (εκλ. συγγ.) Κινέζος ελευθεριακός που έγραφε «ποίηση υπό πίεση» (ο αυτοουργός των «απολεσθέντων» *Θρήνων της Κουκουβάγιας*) και την κυκλοφορούσε σε χειρόγραφη μορφή υπογείως. «Εξαφανισμένος» από τη δεκαετία του 1970 κάτω από ασαφώς συναρπαστικές συνθήκες, όταν δραπέτευσε από τις φυλακές της Καντόνας, λίγες μέρες πριν την εκτέλεσή του, με τη βοήθεια (των επίσης αγνοουμένων έκτοτε) παλιών του συντρόφων. Ελάχιστα έχουν γίνει γνωστά για τη ζωή και τη δράση του και από το έργο του δεν έχει διασωθεί παρά μόνο ένα τετράστιχο κι αυτό χάρη στην καταγραφή του ως τεκμηρίου ενοχής... εσχάτης προδοσίας, στα πρακτικά της συνοπτικής δίκης του το 1975, την οποία θρυλείται ότι παρακολούθησε, ως άμεσα θιγόμενος, αυτοπροσώπως ο «Μεγάλος Τιμονιέρης». Γεννήθηκε τη δεκαετία του 1950 σε ένα χωριό μιας μεσανατολικής επαρχίας της αγανούς χώρας, στο Λάμα Πα, και συμμετείχε με τον αδερφό του Γου και τους Λα Κι, Φου Γι κ.ά., στη σύνταξη της χειρόγραφης ελευθεριακής εφημερίδας *Χα Μπε* και στις πολυποικίλες «έκνομες» δραστηριότητες της ομάδας των Γαβριάδων. Οι επίμαχοι στίχοι του υπό τον τίτλο «*Ο Σκώληξ*», που δημοσιεύθηκαν κατά τη διάρκεια της δίκης του στη *Λαϊκή Ημερησία* και που εις μάτην ο Μπάι Κου, υπερασπιζόμενος τον εαυτό του υποστήριξε ότι δεν αναφερόταν στη «σοσιαλιστική Κεφαλή» και στις πρακτικές της, αλλά στη μεταθανάτια ανθρώπινη μοίρα, είχαν, σε μια ελεύθερη απόδοση, ως εξής: «Και με δικά μας υλικά / θα φτιάχνει ο σκώληκας γλυκά / να τρώνε τα παιδιά του / επάνω στην ποδιά του» (*Παρα-ποίηση*, τ. 2, Σεπτέμβριος 1982, σ. 7, μτφ. Δημήτριος Ούσης).

Μπακούνιν, Μιχαήλ Αλεξάντροβιτς [Бакунин, Михаил Александрович] (αναρχ.) Ρώσος επαναστάτης παντός καιρού και εδάφους, φιλόσοφος, κοινωνικός αναλυτής απίστευτης διορατικότητας, δημιουργός πραγματικών και φανταστικών ορ-

γανώσεων «ορατών τε και αοράτων» και ο εισηγητής στη στερνή περίοδο του πολυκύμαντου βίου του, του κολεκταβίσιτου αναρχισμού (αντιεξουσιαστικού σοσιαλισμού). Κατά την εκτίμηση του άσπονδου «συνοδοιπόρου» του Φρίντριχ Ένγκελς: «Η ανώδυνη, η καθαρά ετυμολογική αναρχία (δηλ. όταν απουσιάζει η κρατική εξουσία) του Προυντόν, δεν θα οδηγούσε ποτέ στα σημερινά δόγματα του αναρχισμού, αν ο Μπακούιν δεν τα είχε μπολιάσει με μια γερή δόση σιρνεριανής “ανταρσίας”» (Μαρξ, Κ.-Ένγκελς, Φ., *Για τον Αναρχισμό*, σ. 496).

Ο επί το ελληνοπρεπέστερον Μιχαήλ Βακουίνος γαλουχήθηκε ως ευγενής, σπούδασε σαν αστός, πολέμησε στα χαρακώματα σαν «λυσασσμένος» πληβείος, φυλακίστηκε και εξορίστηκε σαν κακούργος, έζησε σαν πλάνητας και «σκοτεινός συνωμότης», έγραψε σαν Σλάβος και διεθνιστής και πέθανε άπορος και κυριολεκτικά εξόριστος από εχθρούς και φίλους, κατά τρόπο ασύμβατο με την πληθωρική του φύση και κοινωνικότητα, από ουραμμία στο δημόσιο Νοσοκομείο της Βέρνης την 1η Ιουλίου του 1876. Ο «Πάπας της Αναρχίας» δεν γεννήθηκε φυσικά «κάτω από την ουρά ενός κομήτη» (κατά την εκθειαστική της αστήρευτης ενεργητικότητάς του, ρήση του φίλου του Γκέρτσεν), αλλά στο Πριαμουχίνο της Τβερ στις 30 Μαΐου του 1814. Στα νιάτα του παιδεύτηκε στα θρανία της

Αριστερά η πρώτη και δεξιά η τελευταία κατοικία του Μιχαήλ Μπακούιν.

Σχολής Πυροβολικού της Αγίας Πετρούπολης, της φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου της Μόσχας και της εγελιανής αριστεράς του Βερολίνου (1840). Γνώρισε από νωρίς τη σκέψη των λεγόμενων ουτοπικών και προσωπικά τους Βάιτλινγκ, Προυντόν, Μαρξ και Ένγκελς και συμμετείχε στις κοινωνικές εξεγέρσεις του Παρισιού στα 1848 και της Δρέσδης (1849). Για τη σύμπραξή του στην τελευταία συνελήφθη, καταδικάστηκε σε θάνατο και απελάθηκε τελικά στη χώρα του, όπου φυλακίστηκε στο φρούριο Πετροπάβλοβσκ και παρότι υποκριτικά ζήτησε με-

τάνοια διά της «Εξομολόγησής» του στον τσάρο (1854), εξορίστηκε για χρόνια στη Σιβηρία, απ' όπου και δραπέτευσε το 1861 και μέσω Αμερικής επέστρεψε στην Ευρώπη. Στην τελευταία και πιο γόνιμη περίοδό του διέτρεξε ως ακούραστος δημιουργήτης, όλη σχεδόν την επικράτειά της (Ιταλία, Γαλλία, Σουηδία, Ελβετία κ.ά.) και επινόησε διεθνείς αδελφότητες [Fraternité Internationale] με «αόρατα επαναστατικά διευθυντήρια». Ως δεινός... εισοδιστής εντάχθηκε σε μασονικές στοές, αστικές εταιρίες όπως ο Σύνδεσμος για την Ειρήνη και για την Ελευθερία (1867) και μέσω της Διεθνούς Συμμαχίας για την Κοινωνική Δημοκρατία που ο ίδιος ίδρυσε, στη Διεθνή Ένωση Εργαζομένων (1868), όπου κονταροχτυπήθηκε για τον «έλεγχό» της με τους εισηγητές του «επιστημονικού σοσιαλισμού» «εξεθώνοντας» τους, με την αποκοπή του, τελικά το 1872 (εξ αφορμής και της στενής σχέσης του με τον Σεργκέι Νετσάγιεβ), σε μια «πύρρειο νίκη» που διέλυσε ουσιαστικά την οργάνωση. Ένα χρόνο νωρίτερα, το 1871, είχε υποκινήσει στη Λιόν μια εξέγερση που κατέληξε σε καταγώδη αποτυχία και επέφερε τη χλεύη των μαρξιστών τότε συντρόφων του. Το 1873 θα αποχωρήσει από την Ομοσπονδία του Ιούρα, το ελβετικό τμήμα της αντιεξουσιαστικής Διεθνούς, αιτιολογώντας την απόφασή του ως εξής: «Στα εννιά τελευταία χρόνια αναπτύξαμε μέσα στη Διεθνή περισσότερες ιδέες απ' όσες χρειαζόντουσαν για να σωθεί ο κόσμος, αν μόνο οι ιδέες μπορούν να τον σώσουν, τότε προκαλώ τον καθέναν αν μπορεί ας εφεύρει μια καινούργια. Πέρασε ο καιρός των ιδεών κι ήρθε αυτός των γεγονότων και των πράξεων» (Ντεμπόρ, Γ., *Η Κοινωνία του Θεάματος*, σ. 68-69). Έτσι θα επιδοθεί από το στρατηγείο του στη Βίλα Μπαρονάτα στο σχεδιασμό μιας ακόμα, ανάλογης κατάληξης, εξέγερσης, αυτής της Μπολόνιας (1874). Ο ρώσος αναρχικός σε περιόδους σχετικής ηννεμίας είχε προλάβει κι αυτός να συμβάλει, έστω και κατά τρόπο χαοτικό, αποσπασματικό αλλά πρωτότυπο, στο θεωρητικό οπλοστάσιο του κοινωνικού κινήματος των καιρών του, εκθέτοντας τις ενίοτε αντιφατικές αλλά αιχμηρές και αρκούντως διορατικές εκτιμήσεις του σε «απειράριθμες» πολυσέλιδες επιστολές, σχέδια επί χάρτου, καταστατικά οργανώσεων, εισηγητικά κείμενα συνεδρίων, πανσλαβικά μανιφέστα, επαναστατικές κατηχήσεις, άρθρα και ορισμένα βιβλία όπως το *Κρατισμός και Αναρχία* (το μόνο που εκδόθηκε αυτοτελώς όσο ακόμη ζούσε το 1874) και το ημιτελές *Η Κνουτογερμανική Αυτοκρατορία και η Κοινωνική Επανάσταση*. Άπαντα σχεδόν τα γραφόμενά του, στα οποία συμπεριλαμβάνονται και τα γνωστά στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό: *Για έναν Αντιεξουσιαστικό Σοσιαλισμό· Θεός και Κράτος· Η Αντίδραση στη Γερμανία· Φεντεραλισμός, Σοσιαλισμός, Αντιθεολογισμός· Ζωικότητα και Ανθρωπότητα κ.ά.*, συγκέντρωσε μετά πολλών βασάνων, επιμελήθηκε μετά κόπων και εξέδωσε για πρώτη φορά σε τρεις τόμους ο ιστορικός της αναρχίας και βιογράφος του Μαξ Νετλάου. Μία σημαντική θεματική έκδοση μέρους του έργου του κυκλοφόρησε σε τέσσερις τόμους στις ΗΠΑ το 1953 σε επιμέλεια του συμπατριώτη του Γκριγκόρι Πετρόβιτς Μαξίμοβ (ελλ.

εκδ. Πανοπτικών) ενώ η οριστική έκδοση των Απάντων του έγινε από τον Αρτούρ Λέγιν και το Ινστιτούτο Κοινωνικής Ιστορίας του Άμστερνταμ. || Βλ. επ. *αθεϊσμός, αναρχία, αντιξουσιαστικός σοσιαλισμός, Βάγκνερ Ρίχαρντ, Βίλα Μπαρονάτα, Διεθνής Αδελφότητα, Διεθνής Συμμαχία για την Κοινωνική Δημοκρατία, Διεθνής Σύνδεσμος για την Ειρήνη και για την Ελευθερία, εξέγερση στη Λιόν, εξέγερση στην Μπολόνια, «Εξομολόγηση», «Επιστολή στο Νετσάγιεβ», Θεός και Κράτος, κοινωνική επανάσταση, Κρατισμός και Αναρχία, Μπακούιν & Μαξ, Νετσάγιεφ Σεργκέι Γκιενάντσεβιτς, Φεντεραλισμός, Σοσιαλισμός, Αντιθεολογισμός.*

Ο Σοσιαλιστής (φ. 12, 1892) του Σταύρου Καλλέργη θα αναδημοσιεύσει από αναρχική εφημερίδα της αλλοδαπής ένα κτενές όσο και άκρωις μμητικό βιογραφικό του Μπακούιν.

ΜΙΧΑΗΛ ΒΑΚΟΥΝΙΝΟΣ

«Ὅτι λίγαι προσωπικότητες εἰσὶν ἀνάγκη τοῦ Βακουίνου. Ὅλίγοι ἄνθρωποι ἔλαξαν, ὅταν αὐτὸς ἐπιβρῶν εἰς τὴν ἐποχὴν του. Ὅλίγοι ἄνθρωποι ἐπενήγρησαν. ὅταν αὐτὸς καὶ ὡς αὐτὸς διέκρηξαν.

Μπακούιν & Μαξ (ιστ.) Πέραν του ότι μαθήτευσαν και οι δύο στα θρανία της εγελιανής αριστεράς, επεδίωκαν ο καθένας κατά την ιδιοσυστασία του την κοινωνική χειραφέτηση, και ζούσαν «με λίγη βοήθεια από τους φίλους τους»· οι επιφανείς αυτοί άντρες ακολουθούσαν βίους παράλληλους που δεν τέμνονταν ενίοτε παρά μόνο για να συγκρουστούν. «Οι χαρακτήρες μας δεν ταίριαζαν» θα «εξομολογηθεί» αργότερα ο Μπακούιν, «με αποκαλούσε αισθηματία ιδεαλιστή και τον αποκαλούσα δόλιο, ύπουλο και ματαιόδοξο και είχα επίσης δίκιο» (Αρβόν, Α. (επιμ.), *Μπακούιν*, σ. 88). Πρωτογνωρίστηκαν στο Βερολίνο και η πρώτη τους αψιμαχία θα προκληθεί όταν η ελεγχόμενη από τον γερμανό φιλόσοφο *Νέα Εφημερίδα του Ρήνου* [*Neue Rheinische Zeitung*] θα υπονοήσει ότι ο ρώσος επαναστάτης ήταν πράκτορας του τσαρικού καθεστώτος, για να ανασκευάσει γρήγορα

LIBRARY OF CONGRESS PHOTODUPLICATION SERVICE
AUTOGESTIONE
 MULTIAUTOMATIC LIBRARY SERVICE

μετά την παρέμβαση της συγγραφέως Γεωργίας Σάνδη. Μετά την απόδραση του Μπακούιν από την εξορία («τη θαυμαστή μετοικεσία του νέου Μωάμεθ» κατά Μαξ) θα ξανασυνδεθούν ως ομοτράπεζοι στην Α' Διεθνή (παρότι δεν επιθυμούσαν το ίδιο κοινωνικό... μενού) και θα περάσουν μια περίοδο λυκοφιλίας. Το Δεκέμβριο του 1868 ο ρώσος αναρχικός σε επιστολή του στον Μαξ δήλωνε «μαθητής» του «και περήφανος γι' αυτό». Όμως σχεδόν ένα χρόνο αργότερα το 1869 εξηγούσε στον Γκέρτσεν ότι παρότι γνώριζε πως αυτός είναι «ο υποκινητής και ο χειραγωγός όλων των ακαθαρσιών» που του φόρ-

τωσαν δεν επετίθετο στον «Εβραίο» Μάρξ για λόγους δικαιοσύνης, αλλά και τακτικής εφόσον οι συσχετισμοί δυνάμεων εκείνη την εποχή δεν ευνοούσαν την εκ των πραγμάτων επερχόμενη «ρήξη μαζί του, όχι εξ' αιτίας προσωπικής προσβολής, αλλά για ζητήματα αρχής, στο θέμα του κρατικού κομμουνισμού» (Μπακούνιν, Μ., *Για έναν Αντιεξουσιαστικό Σοσιαλισμό*, σ. 96). Η οριστική και αμετάκλητη ρήξη τους δεν θ' αργήσει και έκτοτε τα αντιρρητικά γραφτά του αφρίζοντος Μαρξ θα διανθιστούν με κοσμητικά επίθετα και χαρακτηρισμούς, όπως: «Ο Πάπας Μιχαήλ», «ο άγιος Πατήρ», ο «Μωάμεθ χωρίς Κοράνιο», ο «γάιδαρος», ο «αγύρτης και αστεχειώτης», με ψευδολογίες ότι «ο Μπακούνιν δεν τόλμησε ποτέ να αρνηθεί την πατρότητα» της *Κατήχησης του Επαναστάτη* και «αποκαλύψεις» του ουδέποτε αποκρυμμένου πανσλαβικού παρελθόντος του «καταραμένου μοσκοβίτη» που επειδή ο τσάρος δεν εισάκουσε τις προτροπές του «δεν βρήκε άλλο να κάνει, παρά να επιδοθεί αλόγιστα στην παντοκαταλύτρα αναρχία» (Μαρξ, Κ.-Ένγκελς, Φ., *Για τον Αναρχισμό*, σ. 452). Οι άσπονδοι «κολοσσοί» του 19ου αιώνα που λατρεύτηκαν στον 20ό εγκατέλειψαν τον... υλικό κόσμο ο μιν Μπακούνιν το 1876, ο δε Μαρξ το 1883, απομονωμένοι λόγω της μηχανογραφικής τους ιδιοσυγκρασίας από φίλους και συντρόφους, με νικητή στα σημεία και στην τελική τους «αναμέτρηση» το ρώσο επαναστάτη, καθώς τον Μιχαήλ Μπακούνιν συνόδευσαν στην τελευταία του κατοικία σαράντα άτομα ενώ τον Καρλ Μάρξ μία μόλις επίλεκτη... ενδεκάδα του τότε κομμουνιστικού κινήματος. || Βλ. επ. *Διεθνής Ένωση Εργαζομένων (Α' Διεθνής), Διεθνής Συμμαχία για την Κοινωνική Δημοκρατία, επιστημονικός σοσιαλισμός, Κεφάλαιο, Μαρξ Καρλ, μπισμαρξισμός.*

Μπαλής, Νίκος (αναρχ.) Ένας ακάματος και πολυτάλαντος άνθρωπος (ηθοποιός, μεταφραστής, γραφίστας, εκδότης κ.ά.) με σημαντικότητα συμβολή στην επανάκαμψη των ελευθεριακών απόψεων στον ελληνικό χώρο, που έφυγε πρόωρα στα 45 του χρόνια στο χάραμα του 21ου αιώνα, το 2000. Έδρασε εντός και εκτός του κύκλου της Διεθνούς Βιβλιοθήκης επί Χούντας (εξέγερση του Πολυτεχνείου) και... επί τα αυτά στην Μεταπολίτευση. Υπήρξε ο μεταφραστής αρκετών βιβλίων (*Χειρόγραφα 1844 του Μαρξ, Το Παράλογο στην Πολιτική του Μόρις Μπρίντον, Ο Αριστερισμός: Φάρμακο στη Γεροντική Αρρώστια του Κομμουνισμού των Γκαμπριέλ και Ντανιέλ Κον Μπεντίτ, Οι Αναρχικοί του Τζολ, Ο Απολυμαντής του Μπάροουζ κ.ά.*) και δεκάδων χειμένων που βρίσκονται διάσπαρτα στα διαδοχικά από το 1973 περιοδικά του (*Πολικό Αστέρι, Όταν, Μαύρος Ήλιος, Για έναν Ελευθεριακό Κομμουνισμό*). Ως έναν εφυή και ανδιστελή κυνηγό μιας άπιαστης ευτοπίας θα τον θυμηθεί αργότερα ο τώως καταστασιακός Ευγένιος Αρανίτσης όταν έγραφε: «Ο Νίκος Μπαλής μου αφηγήθηκε,

κάποτε, γλαφυρά, το περιστατικό της πρώτης του επαφής με κύκλους αναρχικών – ήταν γύρω στα δεκαεπτά, είπε, και έχοντας τρυπώσει σε μια θορυβώδη παρέα μερικών απ' αυτούς τους ανθρώπους, άκουγε συνεπαρμένος το κουβεντολόι τους, εξ υποθέσεως ασυμβίβαστο, εντούτοις, με οιουδήποτε είδους οπτιμισμό. Δεν χρειαζόταν μεγάλη οξυδέρκεια για να καταλάβεις ότι το αναρχικό σχέδιο, τέτοιο που ήταν, είχε εκ των προτέρων καταδικαστεί σε αποτυχία. Ο Μπαλής, κατά την αφήγησή του πάντα, τους ρώτησε απερίφραστα αν έτσι είχαν όντως τα πράγματα. Φυσικά! Του απάντησαν αυτοί, δεν υπήρχε καμία ελπίδα – το παραδέχτηκαν. Ε, τότε, θα ήθελε να συμμετάσχει κι εκείνος, είπε. Ωραία παραβολή» (Ελευθεροτυπία, ένθετο Βιβλιοθήκη, 3.5.2003, τ. 258, σ. 25).

Μπαλίους ι Μιρ, Τζάουμα [Balius i Mir, Jaume] (αναρχ.) Ισπανός αναρχοσυνδικαλιστής και συγγραφέας. Γόνος εύπορης οικογένειας της Βαρκελώνης, μετά από μια μαχητική πορεία από τα νεανικά του χρόνια αρχικά στο πλευρό των καταλανών εθνικιστών της Καταλανικής Δράσης [Acció Catalana] και του εθνικομαρξιστικού συνασπισμού Αγρότες και Εργαζόμενοι [Obter i Campesol] θα ενταχθεί προεπαναστατικά στην αναρχοσυνδικαλιστική CNT και θα ηγηθεί ατύπως το 1937 της ομάδας των αδιάλλακτων Φίλων του Ντουρούτι [Los Amigos de Durruti], που πρότείνει την αποχώρηση των αναρχικών από την κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου και τη συγκρότηση ενός επαναστατικού διευθυντηρίου σε συνεργασία με το τροτσκιζον ΡΟΥΜ. Μετά τα τραγικά γεγονότα του Μαΐου του 1937 και δύο πρόσκαιρους εγκλεισμούς στα κελιά της δημοκρατικής κυβέρνησης θα διατυπώσει την ιδεολογική του πλατφόρμα στο βιβλίο *Προς μια Νέα Επανάσταση* και μετά την ήττα της ήδη... υπάρχουσας θα αυτοεξοριστεί αρχικά στη Γαλλία, στη συνέχεια στο Μεξικό για να επιστρέψει τελικά στο Παρίσι το 1961, να επαναδραστηριοποιηθεί στην εξόριστη CNT και να αποχωρήσει οριστικά από τη ζωή και την κοινωνική σκηνή το 1980. || Βλ. επ. **ΦΩα του Ντουρούτι**.

Μπαμπέφ, Φρανσουά Νοέλ [Babeuf, Francois Noel] (εκλ. συγγ.) Γάλλος επαναστάτης ο αυτοεπανομαζόμενος Γράκχος. Υπήρξε ο οραματιστής μιας «Δημοκρατίας των Ίσων» που θα προέκυπτε διά της δωρεάν ισότιμης υποχρεωτικής εκπαίδευσης (εμπνευσμένης από τον Αιμίλιο του Ζαν Ζακ Ρουσό) και της κοινοκτημοσύνης των αγαθών και των μέσων παραγωγής. Γεννήθηκε το 1760, πήρε μέρος στη Γαλλική Επανάσταση και στην πορεία αντιτασσόμενος στην απολυταρχική της μετάλλαξη συγκρότησε το 1776 την μυστική (ιεραρχική

Μπαντούνας, Δημήτριος

ωστόσο) οργάνωση Συνομοσία των Ίσων που γρήγορα εξαθρλώθηκε από προδοσία, με αποτέλεσμα την καταδίκη του, όπως και αρκετών συντρόφων του, σε θάνατο. Στη φυλακή ο Μπαμπέφ θα επιχειρήσει να στερήσει από τους δημίους του τη χαρά μιας θεαματικής εκτέλεσης, αποπειρόμενος χωρίς επιτυχία να αυτοκτονήσει. Εκτελέστηκε τελικά το Μάιο του 1797. || Βλ. επ. *Μαρσεάλ Σελβέν*.

Μπαντούνας, Δημήτριος (αναρχ.) Αναρχικός οικοδόμος, μέλος του ευρύτερου κύκλου της πατρινής αναρχικής εφημερίδας *Επί τα Πρόσω* και του στενού κύκλου της εφημερίδας *Νέον Φως* που εξέδιδαν οι συμπατριώτες του στον Πύργο Ηλείας. Σκοτώθηκε στις 17 Μαΐου του 1899 και παρότι κάποιοι ιστορούντες τον θέλουν ως τον πρώτο δολοφονημένο από παρακρατική συμμορία αναρχικό και άλλοι ως θύμα ενός τρομορίστα που διαφωνούσε με το μετριοπαθές του προφίλ, οι εφημερίδες της εποχής – που θα είχαν κάθε λόγο να υπερβάλλουν λόγω της πολιτικής του ιδιαιτερότητας – θα καταγράψουν ένα τυπικό τοπικό έγκλημα. «Σήμεραρον τὸ ἀπόγευμα» θα τηλεγραφήσει από τον Πύργο, ο ανταποκριτής μιας αθηναϊκής εφημερίδας «εις τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως μας οἱ ἀδελφοὶ Δημήτλια συνεπλάκησαν δι' ἀσήμαντον ἀφορμὴν με τὸν Δημ. Μπαντούναν, μεθ' οὗ ἀντήλλαξαν πολλοὺς πυροβολισμοὺς. Ἀποτέλεσμα τῆς συμπλοκῆς ὑπῆρξεν ὁ φόνος τοῦ Μπαντούνα» (*Εμπρός*, 18.5.1899, φ. 910, σ. 3). Ἐνα πῆγμα τῆς κοινωνικῆς προβληματικῆς του αδικοχαμένου αναρχικοῦ εργάτη Δημητρίου Μπαντούνα που συμπτωματικὰ εἶχε διατυπώσει με ἀφορμὴ δυο ἀνθρωποκτονίες που διαπράχθηκαν στο Νομὸ Ηλείας, διασώζει ἡ εφημερίδα του Αναρχικοῦ Ομίλου Πύργου: «Ἐὰν δὲν ὑπῆρχον τὰ δικαστήρια, οἱ δῆμιοι, καὶ αἱ φυλακαὶ καὶ ἐὰν ἐβασίλευεν ἡ ἀναρχία, πάντα τὰ μέλη μιᾶς κοινωνίας θὰ ἐνδιαφέροντο τὰ μέγιστα διὰ τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν τῶν ἄλλων μελῶν καὶ διὰ τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν των, διότι ἐὰν μέλος τι ἔπασχεν ἠθικῶς ἢ ὑλικῶς θὰ ἠσθάνοντο ἀμέσως τὰ ἄλλα τὸν ἀντίκτυπον καὶ θὰ ἐφρόντιζον ἀμέσως περὶ τῆς θεραπείας του, ἀπαράλλακτα ὡς συμβαίνει εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ἐν ᾧ καὶ ὁ ἐλάχιστος ἐνὸς μέλους πόνος γίνεται αἰσθητὸς εἰς πάντα τὰ μέλη, καὶ πάντα ἡμῶν φροντίζουν κατὰ τὰς δυνάμεις των περὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ» (*Νέον Φως*, 8.11.1898, φ. 6, σ. 3.). || Βλ. επ. *Αναρχικὸς Ὀμιλος Πατρῶν, Αναρχικὸς Ὀμιλος Πύργου, Επί τα Πρόσω, Νέον Φῶς*.

μπάρμπα-Καθαριμὸς [père-Larutge] (αναρχ.) Παρατσούκλι του γάλλου κομμουνάρου και κατοπινού ενεργού αναρχικού Κωνσταντίν Μαριέ [Constant Marie] που στα γεράματα εκδήλωσε το... καθαρίσιο μουσικοστιχουργικό του ταλέντο σε αθυρόστομα επαναστατικά τραγούδια που τραγουδήθηκαν από το «κόπολο» και την μπάντα Κόκκινη Μούσα [La Muse Rouge] στις δυο τελευταίες εχρηκτικές δεκαετίες του 19ου αιώνα και στις αρχές του επόμενου. Ανάμεσα στα γνωστότερα τραγούδια του «Ο μπάρμπα-Καθαριμὸς»

[«Le père-Lapurge»] που του κληροδότησε το καλλιτεχνικό του ψευδώνυμο, η «Κυρά-Δυναμίτιδα» [«Dame Dynamite»], «Το γραμματόσημο» [«L'affranchie»], «Αυτό είναι ένα αστέιο» [«C'est d'la blague»], «Ζήτω ο όχλος» [«Vive la canaille!»] και η «Φεμινιστική Διεθνής» [«Internationale Féministela»] που έγραψε στη μνήμη της Λουίζ Μισέλ. Γεννήθηκε το 1838 και πέθανε το 1910.

Μπαρμπιέρι, Φρανσέσκο [Barbieri, Francesco] (αναρχ.) Ιταλός αναρχικός με πολύχρονη και πολύτροπη δραστηριότητα στη χώρα του και μετά την επικράτηση του Μουσσολίνι στην Αργεντινή, όπου συμμετείχε στις βομβιστικές, απαλλοτριωτικές και εκδοτικές ενέργειες της έκνομης ομάδας του Σιβερίνο Ντι Τζιοβάνι. Δολοφονήθηκε στα 42 χρόνια του από σταλινικούς πράκτορες το Μάιο του 1937 μαζί με το συμπατριώτη του Καμίλο Μπερνέρι στη Βαρκελώνη, όπου είχε προστρέξει, κυνηγημένος από την Αργεντινή, για να συνδράμει στην Ισπανική Επανάσταση.

Μπαρόν, Ααρών Νταβίντοβιτς [Барон, Аарон Давидович] (αναρχ.) Ουκρανοεβραίος αναρχικός που το 1917 εγκατέλειψε τις Ηνωμένες Πολιτείες για να συνδράμει τη Ρωσική Επανάσταση μέσα από τις γραμμές της Συνομοσπονδίας Αναρχικών Οργανώσεων της Ουκρανίας γνωστής ως Ναμπάτ. Συνελήφθη το 1920 από την Τσεκά και μετά από δεκαεπτά χρόνια φυλακίσεων, πρόσκαιρων αποφυλακίσεων και εξοριών, εκτελέστηκε τελικά το 1937. Την ημέρα της κηδείας του Πιοτρ Κραπότκιν (10.2.1921) του επετράπη να ακολουθήσει την εξόδιο ακολουθία και να σταθεί φρουρός δίπλα στη σοφό του. «Ο Ααρών Μπαρόν», περιγράφει ο Βικτόρ Σερζ, «που είχε συλληφθεί στην Ουκρανία και ο οποίος θα επέστρεφε το βράδυ στη φυλακή – για να μην ξαναβγεί ποτέ πια – τέντωσε το κοκαλιάρικο κορμί του, με τα γένια του, και τα χρυσά γυαλιά του, και εκτόξευσε ανελέητες διαμαρτυρίες ενάντια στον καινούριο δεσποτισμό, στους δήμιους που εργάζονταν στα υπόγεια, στην ατίμωση που υπέστη ο σοσιαλισμός, στην κυβερνητική βία που καταπατά τις αρχές της επανάστασης. Τολμηρός και ορμητικός, φαινόταν να σπέρνει καινούργιες θύελλες» (Σερζ, Β., *Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη*, σ. 188).

Μπαρόν, Φάνια Αντισιμόβνα [Барон, Фаня Анисимовна] (αναρχ.) Ουκρανοεβραία αναρχική, στέλεχος της Ναμπάτ η γενναία σύντροφος του Ααρών Μπαρόν. Συνελήφθη μετά από προδοσία του κουνιάδου της που ετύγχανε μπολσεβίκος και είχε... προθυμοποιηθεί να τη βοηθήσει σε μια επιχείρηση απελευθέρωσης του συζύγου της,

«Μπάτσοι, γουρούνα, δολοφόνοι»

και εκτελέστηκε με προσωπική διαταγή του Λένιν από την Τσεκά στις 29 Σεπτεμβρίου του 1921. Ήταν αυτή και ο Λεβ Τσόρνι οι μοναδικοί από τους δεκατρείς αναρχικούς απεργούς πείνας του Ιουλίου που δεν μπόρεσαν να απελευθερωθούν υπό τον όρο της μόνιμης εξορίας οι αναρχοσυνδικαλιστές που συμμετείχαν στις εργασίες του συνεδρίου της Διεθνούς των Επαγγελματιών (Profintern).

«Μπάτσοι, γουρούνα, δολοφόνοι» (σύνθ.) Η πολυχρησιμοποιημένη (ιδιώνυμη πλέον), ρυθμική υπόκρουση, σε άγριες διαδηλώσεις, ήπιες πολιτικές συγκεντρώσεις, αλλά και σε γηπεδικές κλωτσοπατινάδες, κουβαλάει μέσα της κάτι από την ηχώ του κοινωνικού κινήματος της γερμανικής αυτονομίας και της αμερικανικής δεκαετίας του 1960. Ωστόσο, ένας από τους μαχητικότερους και συνεπέστερους εκπροσώπους της περιώνυμης απελευθέρωσης δεκαετίας και κατά κόρον χρήστης του συνθήματος, ο γίγας Άμπι Χόφμαν, είχε εκφράσει για την «αλόγιστη χρήση» της σκεπτικισμό: «Έχω κάποιο δισταγμό για τον όρο “γουρούνη” όσον αφορά τους μπάτσους. Μη με παρεξηγήσετε, ο όρος είναι τέλειος αλλά δεν αρκεί ως προσβολή εάν τον χρησιμοποιείτε γι' αυτόν τον λόγο. Οι μπάτσοι γουστάρουν να τους αποκαλούν γουρούνα και Ναζήδες, φασίστες και φονιάδες. Συμβάλλει στην εικόνα του ανδρισμού, που προσπαθούν να διατηρήσουν». Πρότεινε μάλιστα μια σειρά χαρακτηριστικών βρισίων που έκρινε εκ πείρας ότι πραγματικά τους εξουθενώνουν, όπως: «Γαμημένοι βρωμόκωλοι, πουτσογλείφτες! Κομμουνιστογουρούνια! Ξεπουλημένα Εβραϊκά καθάρματα» (Χόφμαν, Α., *Επανάσταση για την Καύλα της*, σ. 139). || Βλ. επ. αστυνομικό, ιερόσυλα και βλάσφημα συνθήματα.

Αμερικανοί αστυνομικοί τη στιγμή που συλλαμβάνουν το 1968 τον Πήγασο, υποψήφιο πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών, υποστηριζόμενο από τους γίγες.

Μπεκ, Τζούλιαν [Beck, Julian] (αβαν.) Αμερικανός ελευθεριακός καλλιτέχνης (ηθοποιός, σκηνοθέτης και ποιητής), συνιδρυτής με την Τζούντιθ Μαλίνα του περιφημου Ζωντανού Θεάτρου [The Living Theatre] και «υπεύθυνος» για μια σειρά Τραγουδιών της Επανάστασης (1963). Γεννήθηκε το 1925 στη Νέα Υόρκη και από το 1947 υπήρξε αυτοργός δεκάδων «ανατρεπτικών» παραστάσεων για τις οποίες διώχτηκε και φυλακίστηκε αρκετές φορές. Φυτοφάγος και πασιφιστής, ξεκινούσε κάθε παράστασή του απαγγέλλοντας ολόγυμνος το ποιητικό του μανιφέστο *Επανάσταση και Αντεπανάσταση*, που πρωτοεκδόθηκε στη Σικελία το 1968: «Ο παλιός πολιτισμός είναι / βία του κοινωνικού συστήματος / βία του χρήματος // βία της / άρχουσας εξουσίας / ένοπλης αστυνομίας // βία του θυμού / βία της περηφάνιας / βία της εγωιστικής ηθικής και του χεσμένου θανάτου // δε θέλουμε βία / θέλουμε / ζωή // θέλουμε / να είμαστε / ελεύθεροι // να είμαστε ελεύθεροι / σημαίνει / ελεύθεροι από βία // γι' αυτό / ο αληθινός επαναστάτης / είναι μη-βίαιος // γι' αυτό / θα βρούμε / άλλους τρόπους για να // αλλάξουμε / τον / κόσμο // θέλουμε / να είμαστε ελεύθεροι / απ' το δολοφόνο κράτος // θέλουμε ν' αλλάξουμε / τη θανατηφόρα ενέργεια / σ' ενέργεια ζωής» (*Ιδεοδρόμιο*, τ. 19, 24 Ιανουαρίου 1979, σ. 5, μτφ. Μάγδα Χαλικιά). Υπέκυψε στον καρκίνο τον Σεπτέμβριο του 1985, αφήνοντας το ζωντανό έργο του ως ελευθεριακή παρακαταθήκη και στο... σανίδι του τη Τζούντιθ Μαλίνα. || Βλ. επ. *Ζωντανό Θέατρο*.

Οι ιδρυτές του Ζωντανού Θεάτρου Τζούλιαν Μπεκ και Τζούντιθ Μαλίνα.

Μπέλαμι, Έντουαρντ [Bellamy, Edward] (πρόσ.) Αμερικανός (1850-1898) δικηγόρος και συγγραφέας, που εν έτει 1887 οραματιζόταν «βιομηχανικούς στρατούς» στην ιεραρχημένη κομμουνιστική δυστοπία του *Βλέποντας προς τα Πίσω*. «Είς τό μυθιστόρημα τούτο δίδει φανταστικήν εικόνα τής μελλούσης κοινωνίας, ή όποία θά διαιρηθται εις τέσσαρας τάξεις, τούς “κατωτέρους εργάτας”, τούς “μαθητευομένους”, τούς “τελείους εργάτας” και τούς “άξιωματικούς τής βιομηχανίας”». Ή

Μπελεγκαρίγκ, Ανοέλμ

γυνή εις την κοινωνίαν ταύτην έχει τὰ αὐτὰ δικαιώματα μὲ τὸν ἄνδρα, τὰ δὲ χρήματα ἀντικαθίστανται μὲ "ἐπιταγὰς ἐργασίας"» (Κοινωνιολογικὸν καὶ Πολιτικὸν Λεξικόν, εφημ. *Ανεξάρτητος*, τόμ. Γ', σ. 2303). Το βιβλίο του εἶχε μεγάλη ἀπήχηση, πούλησε τότε 500.000 ἀντίτυπα καὶ μεταφράστηκε σε ἀρκετὲς γλώσσες. Δέκα χρόνια ἀργότερα ὁ Μπέλαμι ἐξέδωσε τὸ μυθιστόρημα *Ισότης* που ωστόσο δὲν γνώρισε τὴν ἴδια εἰσπρακτικὴ ἐπιτυχία.

Μπελεγκαρίγκ, Ανοέλμ [Bellegarrigue, Anselme] (αναρχ.) Γάλλος ελευθεριακὸς στοχαστής, ὁ ἐκδότης τοῦ πρώτου περιοδικῆς κυκλοφορίας ἐντύπου με τὸν τίτλο *Ἡ Αναρχία* [*L'Anarchie*] (1850) καὶ τὸν προυντονικῶν καταβολῶν διευκρινιστικὸ ὑπότιτλο

ἡ εφημερίδα τῆς τάξης [*journal de l'ordre*]. Φύση ευφάνταστη καὶ τυχοδιωκτικὴ, γεννήθηκε τὸ 1825 στὴ χώρα τῶν Βάσκων, σπούδασε στὸ Λύκειο τοῦ Οὐσ καὶ ἐξῆσε κατὰ καιροὺς στὶς ΗΠΑ, στὴν Ονδούρα καὶ στὸ Σαλβαδόρ, ὅπου καὶ ἀφῆσε τὴν τελευταία του πνοή. Στὸ ἐνδιάμεσο, ὅταν ἦταν ἐκτὸς τῶν τευχῶν τῆς φυλακῆς, βρῆκε τὸν καιρὸ νὰ ιδρύσει τὸν Σύλλογο τῶν Ελευθέρων Στοχαστῶν τοῦ Μελάν, νὰ χρηματίζει ἀρχισυντάκτης μίας ἡμερησίας εφημερίδας με τίτλο *Ἡ Πολιτισμὸς* [*La Culture*], νὰ προπαγανδίσαι στὴν Τουλούζη καὶ στὸ Παρίσι τὶς ἀντιαυταρχικὲς τοῦ ἀπόψεις περὶ «πολιτικῆς ἀπεργίας» καὶ «ἀπόλυτης ηρεμίας» διὰ τῆς ολοκληρωτικῆς ἀποχῆς καὶ νὰ συγγράφει, τὸν λῖβελο *Στὸ Προκείμενο! Στὸ Προκείμενο! Ἐρμηνεία τῆς Δημοκρατικῆς Ἰδέας*, ἓνα αυτοβιογραφικὸ μυθιστόρημα καὶ τὸν *Καζαμία τοῦ Ἄθλιου Πλήθους*.

Μπέλερς, Τζον [Bellers, John] (εὐλ. συγγ.) Ἄγγλος κουάκερος (1655-1725) ποὺ ὁραματίστηκε τὸ 1696 στὸ βιβλίο του *Οἱ Αποικίες τῆς Ἐργασίας* τὴ δημιουργία ἀποικίων «κατὰ τὸ πρότυπον τῶν κοινοτήτων τῶν πρώτων χριστιανῶν».

Μπένγιαμιν, Βάλτερ [Benjamin, Walter] (εὐλ. συγγ.) Εβραϊκῆς καταγωγῆς γερμανὸς φιλόσοφος καὶ κριτικὸς τῆς λογοτεχνίας, ποὺ πατώντας ταυτόχρονα σε τρεῖς ἰδεολογικὲς βάρκες, τὸ σιωνισμό, τὸ μαρξισμό καὶ τὸν αναρχισμό, κατάφερε ἰσορροπώντας νὰ συνθέσει ἓνα ἐντελῶς πρωτότυπο καὶ ἀταξινόμητο ἔργο. «Δὲν σκο-

πεύω ν' απαρνηθώ τα όσα πίστεψα», έγραφε το 1926, «γι' αυτό και δεν ντρέπομαι για τον "παλιό" αναρχισμό, απλώς θεωρώ τις αναρχικές μεθόδους αναποτελεσματικές, και τους κομματικούς "στόχους" ανήτους και ανύπαρκτους (...). Πολιτικοί στόχοι με νόημα δεν υπάρχουν, κι ότι κι αν γίνει, πάντως, ο Θεός ξέρει πως κανείς δεν μπορεί να υπολογίζει σε μένα για κάποιο "σύστημα ματεριαλιστικό"» (Μπένγιαμιν, Β., *Μονόδρομος*, σ. 20-21). Γεννήθηκε από εύπορη οικογένεια το 1892 στο Βερολίνο, σπούδασε φιλοσοφία στην πόλη του και στο Φράιμπουργκ, στο Μόναχο και στη Βέρνη και αυτοκτόνησε στα Πυρηνάια το Σεπτέμβριο του 1940, όταν εγκλωβίστηκε από τους διώκτες του ναζί. Ανάμεσα στα σημαντικά δοκίμιά του συμπεριλαμβάνονται τα: *Μοίρα και Χαρακτήρας* (1919), *Εκλεκτικές Συγγένειες* (1922, για το ομώνυμο έργο του Γκαίτε), *Τραγωδία* (1928), *Μονόδρομος* (1928), *Το Έργο Τέχνης την Εποχή της Τεχνικής του Αναπαραγωγιμότητας* (1935), *Θέσεις Πάνω στην Έννοια της Ιστορίας* (1940).

Μπέρκιμαν, Αλεξάντερ [Berkman, Alexander] (αναρχ.) Ρώσος αναρχικός, θεωρητικός και ακτιβιστής. Γεννήθηκε στη Βίλνα το 1870, εκδήλωσε από μικρός τις αθεϊστικές του πεποιθήσεις και στις ΗΠΑ όπου μετανάστευσε στα δεκαεπτά του χρόνια, μέσα σε ένα κλίμα φορτισμένο ακόμη από την Υπόθεση Χειμάρκετ ήρθε γρήγορα σε επαφή με τον αναρχικό κύκλο του Γιόχαν Μοστ και της εφημερίδας του *Ελευθερία* [Freiheit] και μαθήτευσε δίπλα του σαν στοιχειοθέτης. Το 1892 εξοργισμένος με τον Χένρι Φρικ (διευθυντή εταιρίας ατσάλιου που είχε καταστείλει ένοπλα μια απεργία στο Χόμεσταντ) επιχείρησε ανεπιτυχώς, ως ερασιτέχνης εκδικητής, να τον σκοτώσει με αποτέλεσμα μια 22χρονη καταδίκη και τη «φιλοξενία» του επί δεκατέσσερα συναπτά έτη στις φυλακές του Πίτσμπουργκ όπου, σύμφωνα με τη νεκρολογία ενός φίλου του «βίωσε καταστάσεις που ο μέσος άνθρωπος δεν μπορεί ούτε να φανταστεί» και τις περιέγραψε στο βιβλίο του *Τα Απομνημονεύματα Φυλακής ενός Αναρχικού*. Εκεί συνειδητοποίησε «πόσο σαδιστές μπορούν να γίνουν οι άνθρωποι απέναντι στους συνανθρώπους τους». Με την έξοδο του από το κολαστήριο βοήθησε την «συνένοχο» στην υπόθεση Φρικ και alter ego του για μια ζωή, Έμα Γκόλντμαν, στη σύνταξη του περιοδικού *Μητέρα Γη* [Mother Earth] και εξέδωσε την *Έκρηξη* [Blast]. Με την κήρυξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου γνώρισε για μια διε-

Μπαρνέρι, Καμιλο

τία και τις φρικτότερες φυλακές της Ατλάντα λόγω της κατάφωρα ασύμβατης με το εθνικιστικό παραλήρημα που εκδηλώθηκε στη χώρα, αντιπολεμικής δραστηριότητας στην οποία επιδόθηκαν αναρχικοί και εργατικά συνδικάτα. Το 1919 δέχτηκε με ανακούφιση την απέλασή του (μαζί με εκατοντάδες άλλους «κόκκινους») στην επαναστατημένη Ρωσία καθώς έτρεφε την ψευδαίσθηση, όπως και άλλοι επιφανείς και μη αναρχικοί των καιρών, πως ήταν ακόμη δυνατή μια ελευθεριακή προοπτική της, έστω και υπό την «καθοδήγηση» των κομμουνιστών. Γρήγορα, όμως βιώνοντας τον αυταρχισμό του υπό εκκλόαφιν νέου καθεστώτος που κορυφώθηκε δραματικά με ένα λουτρό αίματος στην εξεγερμένη Κρονονάνδη, το οποίο επιχείρησε ματαιώς με την Γκόλντμαν να αποτρέψει, θα απογοητευθεί οικτρά. «Ο Σάσα», που όπως θα περιγράψει αργότερα η πιστή του φίλη, «έχοντας χάσει οριστικά την πίστη του στους μπολσεβίκους, πλανιόταν απελπισμένος στους δρόμους» (Γκερέν, Ντ., *Ούτε Θεός, Ούτε Αφέντης*, τόμ. Α', σ. 95), θα εγκαταλείψει για δεύτερη φορά τη χώρα του και θα περιγράψει αργότερα την τραυματική του εμπειρία στα βιβλία του *Η Ρωσική Τραγωδία, Η Εξέγερση της Κρονονάνδης και Η Ρωσική Επανάσταση και οι Μπολσεβίκοι*. Στα επόμενα χρόνια της ζωής του στη Γαλλία (απ' όπου πρόσκαιρα απελάθηκε), θα επικεντρώσει τη δράση του στην υπεράσπιση με κάθε τρόπο των φυλακισμένων συντρόφων του στην επικράτεια του ανύπαρκτου σοσιαλισμού και μέσα σε συνθήκες απίστευτης ένδειας θα συγγράψει τα έργα του, με τελευταίο *Το Αλφαβητάρι του Αναρχισμού*, πριν αυτοκτονήσει τελικά, όντας βαριά άρρωστος, το 1936, δύο μόλις εβδομάδες πριν την έκρηξη της ελευθεριακής επανάστασης στην Ισπανία. || Βλ. επ. *έμπρακτη προπαγάνδα, εξέγερση της Κρονονάνδης*.

Πρωτομαγιάτικη εκδήλωση
στη Νέα Υόρκη του 1914
με ομιλητή τον αναρχικό
Αλεξάντερ Μπέρκμαν.

Μπαρνέρι, Καμιλο [Camillo, Berneri] (αναρχ.) Ιταλός αναρχικός, σπουδαίος διανοούμενος (καθηγητής φιλοσοφίας) και ακάματος ακτιβιστής. Γεννήθηκε στο Λόντι το 1897, οργανώθηκε από νωρίς στη σοσιαλιστική νεολαία, αλλά πέρασε γρή-

γορα, το 1917, στο ελευθεριακό «στρατόπεδο». Το 1926 διωκόμενος από το μουσουλινικό καθεστώς, εγκατέλειψε (οικογενειακώς) τη χώρα του, γνώρισε αρκετές ευρωπαϊκές πρωτεύουσες και φυλακές, πριν καταλήξει με την ιδιότητα του πολιτικού φυγάδα, στο Παρίσι. Μια δεκαετία αργότερα, με την έκρηξη της Ισπανικής Επανάστασης έσπευσε να πολεμήσει στο πλευρό των αναρχοσυνδικαλιστών μέσα από τις γραμμές ενός τάγματος ιταλών εθελοντών που ο ίδιος βοήθησε στη συγκρότησή του και εναντιώθηκε ανοιχτά και με θέρμη μέσω της εφημερίδας *Ταξικός Πόλεμος* [*Guerra di Classe*], που εξέ-

διδε στη Βαρκελώνη, στη συμβιβαστική πολιτική της ηγεσίας της CNT και στη συμμετοχή στελεχών της σε κυβερνητικά σχήματα με τους κομμουνιστές, τους σοσιαλιστές και τους δημοκράτες. Τις αποκαλύψεις του για τον βρώμικο ρόλο των σταλινικών, έμελλε να πληρώσει με τη ζωή του στις τραγικές μέρες του Μάη του 1937. Απήχθη, παρά τις προφυλάξεις που είχε πάρει, από ένοπλους κομμουνιστές, δολοφονήθηκε (όπως και ο σύντροφός του Μπαρμπιέρι) και το σώμα του πετάχτηκε σ' ένα χαντάκι. Λίγες ώρες ωρίτερα ξενουχτώντας στη σκοπιά και «προαισθανόμενος», ίσως, το τέλος του, έγραφε στην κόρη του Μαρία Λουίζα: «Τους φυλάγω όλους, δουλεύω για κείνους που θα 'ρθούν μετά. Αυτό είναι το μοναδικό εξαισιο πράγμα. Πιο απόλυτο από την αγάπη, πιο αληθινό κι από την ίδια την πραγματικότητα. Τι θα ήταν ο άνθρωπος, αν δεν είχε αυτήν την αίσθηση του καθήκοντος, αν δεν τον κινούσε η σκέψη της απόλυτης ενότητάς του με όσους έζησαν, με τους άγνωστους ανθρώπους του παρελθόντος και με όσους είναι να 'ρθούν στο μέλλον;» (Μπερνέρι, Μ.-Λ., *Περιήγηση στην Ουτοπία*, σ. 305). || Βλ. επ. Βαρκελώνη / Μάης του 1937.

Μπερνέρι, Μαρία-Λουίζα [Berneri, Maria-Louisa] (αναρχ.) Ιταλίδα αναρχική συγγραφέας, κόρη του Καμίλο Μπερνέρι, «μία μεγάλη θυγατέρα ενός μεγάλου πατέρα», σύμφωνα με τον Χέρμπερτ Ριντ. Γεννημένη το 1918 στο Αρέτζο, έζησε τα περισσότερα χρόνια της σύντομης ζωής της στην εξορία. Αρχικά στο Παρίσι, όπου και σπούδασε ψυχολογία στο Πα-

νεπιστήμιο της Σορβόνης, κατόπιν στην Ισπανία και μετά τη δολοφονία του πατέ-

Μπιρς, Άμπροουζ [Bierce, Ambrose] (εκλ. συγγ.) Αμερικανός συγγραφέας αναρχοαριστοκρατικών αντιλήψεων, πρόδρομος του μαγικού ρεαλισμού, βετεράνος του Αμερικανικού Εμφυλίου Πολέμου, δημοσιογράφος και χρυσοθήρας. Γιος πουριτανών κοινοτιστών γεννήθηκε το 1842 σε μια επαρχία του Οχάιο και άνοιξε η γη και τον κατάπιε στο επαναστατημένο Μεξικό γύρω στα 1913-14, όπου πήγε με την πρόθεση να πολεμήσει στο πλευρό του Πάντσο Βίγια ή κατ' άλλους για να βρει μια ήσυχη γωνιά... ν' αυτοκτονήσει. Σαν παρακαταθήκη ο «πιο μοχθηρός άνθρωπος του Σαν Φρανσίσκο» άφησε δεκάδες (φανταστικές) τρομακτικές ιστορίες και το περίφημο *Αλφαβητάρι ενός Κυνικού* σ' έναν κόσμο που απεχθανόταν και που δεν πίστευε ότι μπορεί ν' αλλάξει, ιδίως εκ των άνω. «Διαφωτίζω» σημαίνει έγραφε στο λεξικό του «προσφέρω στο γείτονά μου μια πλάνη καλύτερη από αυτή στην οποία θεώρησε σωστό να προσηλωθεί» (Μπιρς, Α., *Το Αλφαβητάρι του Διαβόλου*, σ. 76).

μπισμαρξισμός (νεολ.) Όρος που επινόησε ο Μιχαήλ Μπακούνιν και επανέφερε σε ένα άρθρο του το 1927 ο γερμανός ελευθεριακός Έριχ Μίτσαμ. Τον χρησιμοποίησε ο ρώσος αναρχικός για να καταδείξει την κοινή αυταρχική, συγκεντρωτική συνιστώσα του «γερμανικού πνεύματος» και την «εθελόδουλη» χαρακτηρισμοί του συγκεκριμένου έθνους, διά της συγκριτικής ανάλυσης της ιδεολογίας και πρακτικής δύο ριζικά αντιτιθέμενων στο πολιτικό τους διακύβευμα, βασικών εκπροσώπων του, του Μπίσμαρκ και του Μαρξ: «κάτι που αρκετές φορές» κατά τον Μίτσαμ «του επεφύλαξε από υπερφίλους παρατηρητές το επίθετο του αντισημίτη και του αντιγερμανού» (Μίτσαμ, Ε., *Από το Καμπαρέ στα Οδοφράγματα*, σ. 35). Ο Μπακούνιν προκειμένου να τεκμηριώσει την ισχύ του νεολογισμού του έγραφε το 1873, με γνωστή «προφητική» διορατικότητά του που επικυρώθηκε μισό αιώνα αργότερα από την ιστορική πραγματικότητα: «Οι Γερμανοί δεν έχουν αισθανθεί ποτέ την ανάγκη της ελευθερίας. Γι' αυτούς, η ζωή είναι απόλυτα ακατανόητη χωρίς μια κυβέρνηση, δηλαδή χωρίς μια θέληση και μια ανώτερη σκέψη χωρίς ένα δυνατό χέρι να τους οδηγεί. (...) Το μυστικό πάθος τους, ο μοναδικός τους στόχος ήταν η δημιουργία ενός πελώριου, βίαιου και ακάθεκτου παγγερμανικού Κράτους που μπροστά του θα τρέμουν όλ' οι άλλοι λαοί. (...) Κι όπως οι Γερμανοί είναι από τα πιο γόνιμα έθνη της Γης, (...) βγαίνει το συμπέρασμα ότι πολύ γρήγορα όλη η γήινη σφαίρα θα πρέπει να υποταχτεί στην εξουσία του παγγερμανικού αυτοκράτορα (...) που ενώνοντάς τους σε μια δέσμη, διοικώντας τους με μια μπαγκέτα, δυναμωμένους από την παθητική και εθελοντική υπακοή τους, θα έκανε όλη την Ευρώπη να τρέμει» (Μπακούνιν, Μ., *Κρατισμός και Αναρχία*, σ. 128). || Βλ. επ. *Μπακούνιν & Μαρξ*.

μπιτνίκου (αβαν.) Οι εκπρόσωποι στα ελληνικά του πρωτοποριακού ελευθεριακού λογοτεχνικού ρεύματος που άνθησε στις ΗΠΑ κυρίως στις δεκαετίες του 1950 και 1960. Κατά μία εκδοχή βαπτίστηκαν έτσι λόγω της λατρείας τους για τους ρυθμούς (beat) της χορευτικής τζαζ. Ανάμεσά τους οι ποιητές Άλεν Γκίνσμπεργκ (*Το Ουρλιαχτό, Πλουτώνεια Ωδή*), Λόρενς Φερ-

λιγκέτι (*Λαϊκά Μανιφέστα*) και ο πεζογράφος Τζακ Κέρουακ (*Στο Δρόμο, Σατόρι στο Παρίσι, Οι Υποχθόνιοι*). Επίτιμοι μπιτνικοί θα βαπτιστούν «καταχρηστικά» από τους λογοτεχνικούς ταξινομητές ο εκλεκτικός συγγενής («παππούς») τους Ουίλιαμ Μπάροουζ (*Τζάνκι, Ο Απολυμαντής, Το Γυμνό Γεύμα, Οι Πόλεις της Κόκκινης Νύχτας*) και ο ακραιφνής... μπουκοβσκικός Τσαρλς Μπουκόβσκι (*Σημειώσεις ενός Πορνόγερου, Ταχυδρομείο, Ερωτικές Ιστορίες Καθημερινής Τρέλας, Γυναίκες*).

Μπλανκί, Λουί Ογκίστ [Blanqui, Louis Auguste] (πρόσ.) Γάλλος επαναστάτης του 19ου αιώνα και συγγραφέας. Έζησε τα 33 από τα 76 χρόνια της ζωής του σε ανήλιαγα κρατικά κάτεργα και τα υπόλοιπα σε υπόγειες μυστικές εταιρίες απεργαζώμενος και προωθώντας μια αυταρχική κομμουνιστική εκδοχή. Θα ταφεί στις 5 Ιανουαρίου του 1881 συνοδευόμενος από μια τεράστια διαδήλωση ανθρώπων, των αναρχικών της εποχής συμπεριλαμβανομένων, που εκτιμούσαν την αγωνιστική του ακεραιότητα και υπεξείρεσαν από το όλο θεωρητικό του έργο μονάχα τον τίτλο ενός από τα βιβλία του, του περίφημου *Ούτε Θεός, Ούτε Αφέντης*.

Black Flag

Μπλάκ Φλαγκ [*Black Flag: Μαύρη Σημαία*] (εφημ.) Η αγγλική αναρχική εφημερίδα που εκδίδει από το 1970 η ομώνυμη ομάδα. Υπήρξε το διάδοχο φύλλο του *Δελτίου του Αναρχικού Μαύρου Σταυρού* που η ίδια ομάδα, πρωτοστατούντων των Άλμπερτ Μέλτσερ και Στιούαρτ Κρίστι, εξέδιδε ένα χρόνο νωρίτερα. Στα τέλη του 1980 η κυκλοφορία της, με ή χωρίς αντίτιμο, στη Βρετανία και στο εξωτερικό έφθανε τα 4.000 φύλλα περίπου.

Μπλάνκο Γκονθάλεθ, Σεγούντο [Blanco González, Segundo] (αναρχ.) Ισπανός αναρχοσυνδικαλιστής, ο τελευ-

ταίος προς το παρόν αναρχικός υπουργός στην κοινωνική και πολιτική ιστορία. Παλιό στέλεχος της CNT πήρε ενεργό μέρος στην ελευθεριακή εξέγερση του 1934 στις Αστούριες και στη συνέχεια διέτρεξε γρήγορα τις βαθμίδες της αντεραρχικής... ιεραρχίας της οργάνωσης για να καταλήξει από τις 16 Απριλίου του 1938 ο μόνος πια εκπρόσωπος της στην κυβέρνηση του φιλοσταλινικού Νεγκρίν στα πόστα Παιδείας και Υγείας, όπου και παρέμεινε ως το τέλος, παρά τη δριμεία κριτική πολλών αναρχικών της χώρας του και της αλλοδαπής. Μετά την φρανκική επικράτηση αυτοεξορίστηκε αρχικά στη Γαλλία και στη συνέχεια στο Μεξικό όπου και πέθανε στα 58 του χρόνια, το 1957. || Βλ. επ. **υπουργοί αναρχικοί**.

μποεμισμός (αβαν.) Όρος που υποδηλώνει έναν τρόπο ζωής ιδιόρρυθμο και ελευθεριάζοντα, σαν των τσιγγάνων της Βοημίας. Τον υιοθέτησαν πρώτοι ορισμένοι παρισίνοι κύκλοι καλλιτεχνών και διανοουμένων του 19ου αιώνα (του Γκοτιέ, του Νερβάλ, του Αρσέν Ουσέ) και τον απεικόνισε στο βιβλίο του *Σκηές από τη Μποέμικη ζωή* ο Ανρί Μιρζέ το 1849 που μετέφεραν διασκευασμένο στη μουσική θεατρική σκηνή με τον τίτλο «Μποέμ» οι Που-θίνι (1896) και Λεονκαβάλο (1897). Σύμφωνα με έναν αυθεντικό «εκπρόσωπό» του τον ελευθεριακό Έριχ Μίζαμ «το μίσος εναντίον κάθε τύπου συγκεντρωτικής οργάνωσης που βρίσκεται στο φόντο της αναρχικής σκέψης και η αναρχική αξία της κοινωνικής αυτοάμυνας είναι συστατικές ιδιότητες της φύσης του μποέμ τύπου» (Μίζαμ, Ε., *Από το Καμπαρέ στα Οδοφράγματα*, σ. 9), ανεξάρτητα αν πολλοί «εν πλήρη συγχύση διατελούντες» «εξεγερμένοι» τον εκλαμβάνουν σαν ζαμανφουτισμό. Έλληνες ελευθεριακοί λογοτέχνες που τον υιοθέτησαν επαξίως υπήρξαν οι αλεξανδρινοί Απουάνοι και ο θιασώτης του επαναστατικού συνδικαλισμού Μήτσος Χατζόπουλος που υπέγραφε τα άρθρα του στις δεκαετίες του 1910 και 1920 ως Μποέμ. || Βλ. επ. **αναρχοατομικισμός, ανακομοφορισμός, Απουάνοι, Χατζόπουλος Μήτσος (Μποέμ)**.

Μποέμ

μποϊκοτάζ (κοιν. πρακ.) Ίσως το πιο αποτελεσματικό όπλο μαζικής άμεσης δράσης γιατί «πονά και σφάζει» στην καρδιά του «εμπορευματοτικού οργανισμού» που ως γνωστόν βρίσκεται στο... στομάχι. Ο όρος οφείλει την προέλευσή του στον βρετανό στρατηγό και εκμισθωτή-διαχειριστή κτημάτων στην Ιρλανδία Τσαρλς Κάβινγκχαμ Μποϊκότ και στην αποκομπή του το 1880 μέσω της άρνησης των γηγε-

νών να του προσφέρουν τις υπηρεσίες του. Έκτοτε υποδηλώνει τη συνειδητή καταναλωτική απαξίωση συγκεκριμένων προϊόντων ή υπηρεσιών προκειμένου να ασκηθεί πίεση σε υπερβολικά βουλευτικούς και συγγενούς κεφαλαίουχους || Βλ. επ. άμεση δράση, Εργατικό Κέντρο Βόλου, σαμποτάζ εργασιακό.

Ένα από τα πρώτα οργανωμένα μποϊκοτάζ στον ελλαδικό χώρο εξαπέλυσε το Μάιο του 1910 το Εργατικό Κέντρο Βόλου κάτω από την επιρροή των αναρχικών μελών του και «δημοσίευσε σε περίοπτη θέση ο Εργάτης» σε δύο φύλλα του (22.5.1910 & 29.5.1910).

ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΒΟΛΟΥ

Ἐξορκίζει ἐν ὀνόματι τῆς Πανελληνίου ἐργατικῆς ἀλληλεγγύης καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τὰς ἐργατικὰς καὶ ἐξ-ἀγγελεματικὰς τάξεις, ὅλους τοὺς φιλελευθέρους πολίτας ἀδιεκρίτως ἐθνικότητος, ὅλους τοὺς φίλους τῶν ἐργατῶν καὶ τοῦ ἐργατικοῦ ἀγώνος:

1ον) Νὰ μὴ ταξιδεύουν καὶ μὴ συναλλάσσονται ἀπλῶτως μὲ τὰς Ἑταιρείας ΤΣΩΝ, ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ, ΝΕΑΣ τῆς Σύρου, ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ καὶ ΚΥΚΛΑΔΙΚΗΣ αἱ ὁποῖαι ἐξηπάτησαν τὸ Σωματεῖον τῶν Θιωμαστῶν καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸ διαλύσουν, παρασπονδοῦσι ἐξ ἴνουν αἰτία νὰ μένουν ἄεργοι καὶ πεινώσαι 300 οἰκογενεῖαι θιωμαστῶν.

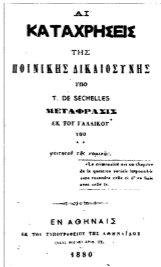
2ον) Νὰ μὴ ἀγοράζουν μηδὲ καπνίζουν καπνὰ καὶ σιγαρέτα τοῦ ΒΑΡΚΑ ὅστις πρὸς αἰσχρὰν κερδοσκοπίαν καὶ ἐπιλασασμὸν τῶν ἐκατομμυρίων του ρίπτει ἀποτομὰς ἐπὶ ἄργιαν καὶ δυστυχίαν 300 ἰργάτας σιγαροποιῶν μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των.

Μπονάνο, Αλφρέντο Μαρία [Bonanno, Alfredo Maria] (αναρχ.) Ιταλός αναρχικός θιασώτης του εξεγερσιακού αναρχισμού, εκδότης (*Anarchismo*) και συγγραφέας (*Θεωρία και Πρακτική της Εξέγερσης, Εθνικοαπελευθερωτικός Αγώνας, Εθνικισμός και Ταξική Συνείδηση, Κυριαρχία και Εξέγερση στη Μεταβιομηχανική Κοινωνία - Εσωκλεισμένοι και Αποκλεισμένοι, Οι Νέοι σε μια Μεταβιομηχανική Κοινωνία, Ένοπλη Χαρά κ.ά.*). Γεννήθηκε το 1937 στην Κατάνια και στα σαράντα χρόνια της (ως τώρα) πολύτροπη αντιθεσμικής του δραστηριότητας γνώρισε αρκετές διώξεις και «διαμονές» σε «σωφρονιστικά καταστήματα», με τελευταία αυτή στα ελληνικά, απ' όπου αποφυλακίστηκε στα τέλη του 2010 μετά από ένα σχεδόν χρόνο προφυλάκισης (από τον Οκτώβριο του 2009, στα 73 χρόνια του και παρά τα σοβαρά προβλήματα υγείας), κατηγορούμενος για συνέργεια σε ληστεία τράπεζας των Τρικάλων.

Μπομποτιές, Κωνσταντίνος (εκλ. συγγ.) Δικηγόρος, πρόδρομος ελευθεριακός, γεννημένος το 1853, στην Κεφαλονιά και μεγαλωμένος στην Πάτρα. Υπήρξε σημαντικό μέλος στη διετία 1876-77 του Δημοκρατικού Συλλόγου του Λαού της Πάτρας,

κοινωνική δραστηριότητα που πλήρωσε με μια πρόσκαρη φυλάκιση. Αργότερα το 1880, φοιτητής ακόμη, θα μεταφράσει το βιβλίο του Τ. ντε Σετσέλ [T. De Sechelles] *Αί Καταχρήσεις τῆς Ποινικῆς Δικαιοσύνης*, όπου θα συμπεριλάβει και ένα κείμενο του Ελιζέ Ρεκλί για την Ποινή τοῦ Θανάτου και θα γράψει μια εισαγωγή την οποία ο Αναρχικός Εργατικός Σύνδεσμος της Αθήνας στη γνωστή επιστολή του προς το Διεθνές Επαναστατικό Συνέδριο του Παρισιού το 1900 θα χαρακτηρίσει σαν «επαναστατική και με αναρχική σημειολογία» (Φράγκος, Σ., *Αι Καταχρήσεις της Ποινικῆς Δικαιοσύνης και ο Κωνσταντίνος Π. Μπομποτής 1853-1888*, σ. 12). Το 1882 θα αναγορευτεί διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών και με την επιστροφή του στην Πάτρα μέχρι τον πρόωγο θάνατό του στις 24 Απριλίου του 1888, θα δικηγορήσει, θα αρθρογραφήσει στον τοπικό *Εργάτη* του Βλάση Τσέλιου και θα συμμετάσχει στις εκδηλώσεις του Αχαϊκού Συλλόγου (του οποίου είχε διατελέσει και γραμματέας) για την ανάπτυξη «ἠθικῶς και ὑλικῶς τοῦ λαοῦ» ζητώντας τη «ριζική μεταβολή τοῦ σημερινοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ» σε μια ομιλία του στις 5 Δεκεμβρίου του 1882: «Φρονοῦμεν λοιπόν, διὰ πᾶσα πρὸς τοῦτο ἐνέργεια ὀφείλει νὰ γίνεται ἐκ τῶν ἁτῶν, ἤτοι ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τοῦ λαοῦ. Ὅτι τὰ πάσχοντα κοινωνικὰ στοιχεῖα, ἅπανα εἰσὶν ἰδίως τὰ ἐργατικά, ὀφείλουσι ἐν ἑαυτοῖς καὶ μόνους νὰ ζητήσωσι τὴν θεραπείαν τῆς κακοδαιμονίας των. Ὅτι αἱ εὐποροῦσαι τάξεις οὐδέποτε θὰ ὑποχωρήσωσι εἰς τὰς δικαίας τοῦ λαοῦ ἀξιώσεις· διὰ κατὰ συνέπειαν οἱ πάσχοντες πληθυσμοὶ ὀφείλωσι νὰ ὀργανισθῶσι καὶ ἀποτελέσωσι συμπαγῆ δύναμιν, ἱκανὴν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς ἐκμεταλλεῦτάς των, οἵτινες δι' ὀργανισμοῦ ἐπίσης ἰσχυροῦ προσπαθῶσι νὰ συντηρήσωσι τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα πρὸς βλάβην ἐκείνων. Ὅτι ἂν οἱ τοῦ λαοῦ ἐκμεταλλεῦται δικαιούνται διὰ τῆς βίας νὰ κρατῶσι αὐτὸν ἐν τῇ θλιβερᾷ ἀγωνίᾳ, ἐν ἣ διατελεῖ, ποδοπατοῦντες τοὺς αἰωνίους νόμους τῆς λογικῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης, πολὺ μᾶλλον οὗτος δικαιούται διὰ παντὸς μέσου νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἱερὰ καὶ ἀπερίγραπτα αὐτοῦ δικαιώματα, ὡς διατελῶν ἐν κατὰστάσει καθαρᾷ ἀμύνης» (Νούτσος, Π., *Ἡ Σοσιαλιστικὴ Σκέψις στὴν Ελλάδα ἀπὸ το 1875 ὡς τὸ 1974*, τόμ. Α', σ. 157-58). || Βλ. ἐπ. *Δημοκρατικὸς Σῦλλογος τοῦ Λαοῦ*.

Μπονό, Ζυλ [Bonnot, Jules] (αναρχ.) Γάλλος ληστής αυτοπροσδιοριζόμενος σαν αναρχοατομιστής, μέλος της ομώνυμης «συμμορίας» ο πονομαζόμενος από τους φίλους του και «Αστός», λόγω της αψεγάδιαστης ενδυματολογικά εμφάνισής του. Γεννήθηκε το 1876, έμεινε ορφανός από μητέρα στα πέντε του χρόνια, άρχισε να

δουλεύει στα δώδεκα και να κλέβει στα δεκαεννιά του. Μηχανικός αυτοκινήτων για ένα διάστημα, εγκατέλειψε το επάγγελμα και συνέχισε την «απαλλοτριωτική» του πορεία με το ξάφρισμα από τον ιταλό σύντροφό του Πλατάνο ενός σημαντικού χρηματικού ποσού (από κληρονομιά) όταν τον σκότωσε τον Οκτώβριο του 1911 περιεργαζόμενος το όπλο του κατά λάθος, όπως δήλωσε, και την αναβάθμισε στο Παρίσι σε ένοπλη μετά αρκετών φόνων, διά της περιβόητης ομάδας. Σκοτώθηκε μαζί με τον αναρχικό Ντιμπούκα (στο συνεργείο αυ-

τοκινήτων του οποίου, είχε καταφύγει), στο συγκρότημα κατοικιών της «Κόκκινης Φωλιάς», πολιορκημένος από ένα πλήθος αστυνομικών, ειδικών δυνάμεων του στρατού και αιμοβόρων πολιτών μετά από εξάωρη λυσσαλέα μάχη και αφού το κτίριο ανατινάχτηκε με εκρηκτικά. Παρά το γεγονός της σκληρής καταδίκης των πρακτικών του από το σύνολο σχεδόν του αναρχικού κινήματος της εποχής το όνομά του δεν θα περάσει στη λήθη. Πολλοί εργάτες θα δουν στο πρόσωπό του ένα σύγχρονο Ρομπέν των Δασών, οι «λυσσασμένοι» καταστασιακοί, μετά από μισό αιώνα, στη διάρκεια της κατάληψης της Σορβόνης, το Μάη του 1968, θα μετονομάσουν «τιμές ένεκεν» μια αίθουσα του πανεπιστημίου σε «Salle Jyles Bonnot» και ο ακροαριστερός Ζαν-Μαρκ Ρουιγιάν πολύ αργότερα το 2004 από τη φυλακή θα του απευθύνει ένα γράμμα υπό μορφήν μπροσούρας, ευχόμενος να «υπάρχει μια κόκκινη παραδεισένια κόλαση για όλους τους αθάνατους φίλους της αυθάδειας και της απειθαρχίας» (Ρουιγιάν, Ζ.-Μ., *Γράμμα στο Ζιλ Μπονό*, σ. 31). || Βλ. επ. αναρχοατομικισμός, ατομική επανάσταση, ληστές τραπεζών, «Συμμορία Μπονό».

Μπόργκι, Αρμάντο [Borghì, Atmardo] (αναρχ.) Ιταλός αναρχοσυνδικαλιστής ηγετικό στέλεχος της Ιταλικής Συνδικαλιστικής Ένωσης (USI) και γραμματέας στον καιρό της ακμής της. Πέραν της σημαντικότητας συνδικαλιστικής, αντιφασιστικής και αντισταλινικής του πρακτικής δραστηριότητας που θα πληρώσει με εγκλεισμούς και ολιγόχρονες (στη Γαλλία και στη Γερμανία) και μακρόχρονες (στις ΗΠΑ) αυτοεξορίες, θα συμβάλει στην ιστορική καταγραφή του κοι-

νωνικού κινήματος και στην αναρχική θεωρία με τα βιβλία του: *Μισός Αιώνας Αναρχίας*, *Φανταστικές Συνομιλίες με τον Κραπότκιν για την Αναρχία*, *Αναρχισμός και Συνδικαλισμός και Ο*

Μουσολίνι με Πουκάμισο. Αναχώρησε για την κόλαση πλήρης αντικρατικών αμαρτιών στα 86 του χρόνια τη χρονιά της επανεμφάνισής στο ιστορικό προσκήνιο του ελευθεριακού κινήματος, το 1968. || Βλ. επ. **Ιταλική Συνδικαλιστική Ένωση (USI), Ντ' Αντρέα Βιρτζίλια.**

Μπορέλ, Γκαρθία Φεδερίκο [Borell Garcia, Federico] (αναρχ.) Ισπανός αναρχικός μέλος της ελευθεριακής νεολαίας της FAI, γεννημένος το 1912. Έγινε χωρίς να το επιδιώξει διάσημος ως ο ανώνυμος δημοκρατικός στρατιώτης που τη στιγμή του θανάτου του αποτύπωσε ο φακός του σπουδαίου Ρόμπερτ Κάπα (έκανε τον γύρο του κόσμου τον καιρό της Ισπανικής

Επανάστασης και ελάχιστοι αμφισβήτησαν την αυθεντικότητά της) στις 5 Σεπτεμβρίου του 1936 κατά τη διάρκεια μάχης ανάμεσα σε ομάδα πενήντα περίπου αντιφασιστών πολιτοφυλάκων και ένα φρανκικό απόσπασμα στο λόφο Μαλαδεόνας [Malagueñas] της Κόρδοβας.

«μούβλικο» (ιστ.) Το πρώτο εκπαιδευτικό ίδρυμα που χρησιμοποιήθηκε στην Ελλάδα περιστασιακά για πραγματικά κοινωνικές ανάγκες, και συγκεκριμένα στην Πάτρα της τελευταίας δεκαετίας του 19ου αιώνα, από εργάτες της εκεί Σοσιαλιστικής Αδελφότητας. «Ελλείψει εργατικού Κέντρου», θα θυμηθεί κάμποσα χρόνια αργότερα στην εφημερίδα *Σημερινή* (φ. 30) της Πάτρας, τον Απρίλιο του 1950, ο αναρχικός και μέλος της τότε Αδελφότητας, Δημήτριος Καραμπιλίας, «οι συγκεντρώσεις των εργατών γίνοντο πάντοτε στο πρώτο δημόσιο σχολείο των Πατρών, στην πλατεία Αγίου Γεωργίου. Ο κόσμος τὸ ἔλεγε “μούβλικο” ἀπὸ τὴν ἰταλικὴ λέξη “πούμπλικο” ποὺ θὰ πῆ δημόσιο. (...) Μὲ αὐτὴ τὴν ἐρμηνεία “δημοκρατικῶν δικαίω” οἱ ἐργάτες ἐμπαιναν στὸ σχολεῖο, σὰν στὸ σπίτι τους, χωρὶς νὰ ρωτήσουν κανέναν καὶ χωρὶς κανέναν νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ ποτέ. Τὸ κλειδί τοῦ σχολείου οἱ δάσκαλοι τὸ ἄφηναν στὸ διπλάνο καφενεῖο. Ὅταν ἦταν ἀνάγκη νὰ γίνῃ διάλεξη τῆς Σοσιαλιστικῆς Αἰδελφότητος ἢ συγκέντρωση ἀπεργῶν, ἔπαιφναν τὸ κλειδί ὡς κυρίαρχος λαὸς κι’ ἔκαναν τὴ δουλειά τους. Ἀστυνομία κρατικὴ τότε δὲν ὑπῆρχε. Ἡ ἀστυνομία ἦταν δημοτικὴ καὶ ποτέ δὲν σκέφθηκε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐργατικὴ κίνηση, ποὺ ἄλλωστε γίνονταν μὲ ἡσυχία καὶ τάξη» (Κορδάτος, Γ., *Ἱστορία του Ἑλληνικοῦ Ἐργατικοῦ Κινήματος*, σ. 76-77). || Βλ. επ. **Καραμπιλίας Δημήτριος, Σοσιαλιστικὴ Αἰδελφότης Πατρῶν.**

Μπουενιακάσα, Μανουέλ Τομέο [Buenacasa, Manuel Tomeo] (αναρχ.) Ισπανός αναρχοσυνδικαλιστής, σημαντικός αρθρογράφος (*Solidaridad Obrera, Tierra y Liber-*

tad κ.ά.) και συγγραφέας. Υπήρξε κατά χρονολογική σειρά φραγκισκανός μοναχός (1900-06), μέλος το 1915 της Επιτροπής Διεθνών Σχέσεων της CNT, ιδιοφυής οργανωτής ως γραμματέας της Εθνικής Επιτροπής της CNT το 1918 και αποδείχτηκε και σπουδαίος ιστορικός με το έργο του *Η Ιστορία του Ισπανικού Εργατικού Κινήματος από το 1888 μέχρι το 1927*. Προεπαναστατικά έζησε κατά καιρούς, εξόριστος ή αυτοεξόριστος, στο Λονδίνο, στο Παρίσι και στη Λωζάνη όπου είχε πολιτικές επαφές με τους Λένιν, Γκάντι και Μαλατέστα. Οριστικά φυγάς πια στη Γαλλία, μετά τη συντριβή του ελευθεριακού οράματος, πέθανε το 1964 στα 78 του χρόνια.

Μπουκετσίδης, Γιάννης (αντιεξ.) Αντιεξουσιαστής ακτιβιστής και στα στερνά του λογοτέχνης με πολύτροπη δραστηριότητα σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο στην τελευταία εικοσαετία του 20ού αιώνα. Γεννήθηκε στο Σανατόριο της Πεντέλης όπου κρατούνταν η κομμουνίστρια μητέρα του, μεγάλωσε στη Νίκαια και μετά από ένα σύντομο πέρασμα από το ΚΚΕ «εντάχτηκε» στον ευρύτερο αντιεξουσιαστικό χώρο. Διώχθηκε, προφυλακίστηκε και βασανίστηκε για έναν εμπρησμό στην Εφορία της Νίκαιας (1980), για συμμετοχή σε ένοπλες οργανώσεις με αφορμή την υπόθεση Μαζοκόπου (1990) και για Ξυλοδαρμό Ασφαλίτη στο Χημείο (1992), για να αθωωθεί τελικά σε όλες τις περιπτώσεις μετά από χρόνιες ταιπιωρίες και απεργίες πείνας που κλόνισαν σοβαρά την υγεία του. Πέθανε το Φεβρουάριο του 2005 από καρδιακή ανακοπή στα 48 του χρόνια, καταλείποντας στον πολιτικό του χώρο την αγωνιστική του παρακαταθήκη και στο αναγνωστικό κοινό μια πολιτική μυθιστορία με τίτλο *Yerebatan* (εκδ. Βιβλιοπέλαγος).

Μπούκτσιν, Μάρφι [Bookchin, Murray] (αναρχ.) Αμερικανός στοχαστής, ιστορικός του κοινωνικού κινήματος και συνιδρυτής του Ινστιτούτου Κοινωνικής Οικολογίας. Για τους περισσότερους υπήρξε ο τελευταίος μεγάλος ανανεωτής της αναρχοκομμουνιστικής θεωρίας και για ελάχιστους ένας ελευθεριακός «δούρειος Ίππος» που άλλη δουλειά δεν είχε παρά να κατασκευάζει -ισμούς. Γεννήθηκε το 1921 στη Νέα Υόρκη και μετά από ένα αρκούντως εμφανθυντικό πέρασμα από την ορθόδοξη και αιρετική αριστερά (τροτσκισμός), κρίνοντας αγαθή την αντίληψη του Ρουσό περί του «αγαθού αγρίου» που υιοθετεί άτυπως μερίδα αναρχικών και θεωρώντας κόντρα στη μαρξική ανάλυση ότι «η τάση του ανθρώπου να κυριαρχεί

πάνω στη φύση, είναι επακόλουθο της τάσης του ανθρώπου να κυριαρχεί πάνω στον άνθρωπο», θα αρχίσει από τη δεκαετία του 1960 να συγκροτεί μια ριζοσπαστική ελευθεριακή κριτική στην καπιταλιστική ανάπτυξη και διαχείριση. Στις τρεις τελευταίες και πιο γόνιμες δεκαετίες της ζωής του θα αναπτύξει τις βασικές του θέσεις για την κοινωνική οικολογία και τον ελευθεριακό κοινοτισμό σε πλήθος άρθρα και βιβλία ασκώντας παράλληλα κριτική (εν ονόματι του κοινωνικού αναρχισμού) στους ανώδυνους περιβαλλοντολόγους, στους αντιουμανιστές θιασώτες της βαθιάς οικολογίας, στους αναρχοπριμιτιβιστές και στους life style αναρχικούς. Για να καταλήξει στα τελευταία του να υιοθετήσει *Το Πρόταγμα του Κομμουνισμού*, αντιδρώντας στην παράλογα υπερβολική κριτική που του γινόταν για θεσμικό ενσωματισμό με την υπερβολικά παράλογη απαξίωση του αξιακού πυρήνα του αναρχισμού ως καθαρά ατομικιστικού. Ιδιαίτερα γνωστός από τη δεκαετία του 1970 και πολυτυπωμένος στην Ελλάδα (*Η Οικολογία της Ελευθερίας, Προς μίαν Απελευθερωτική Τεχνολογία, Αυθορμητισμός και Οργάνωση, Ο Μαρξισμός σαν Αστική Κοινωνιολογία, Η Ισπανική Επανάσταση του 1936, Ξαναφτιάχνοντας την Κοινωνία, Τα Όρια της Πόλης, Τι είναι Κοινωνική Οικολογία, Οι Ισπανοί Αναρχικοί - Τα Ηρωικά Χρόνια 1868-1936 κ.ά.*) ο Μάρτιν Μπούμπιερ, πέθανε τον Ιούλιο του 2006 έχοντας παραδώσει στο αναγνωστικό κοινό και το τελευταίο (τετράτομο) σύγγραμμά του υπό τον τίτλο *Η Τρίτη Επανάσταση για τα Λαϊκά Κινήματα στην Επαναστατική Εποχή* (τόμ. Α', εκδ. Αλεξάνδρεια), που διαμόρφωσαν το κοινωνικό τοπίο των τελευταίων αιώνων.

Μπολεττίνο Τυπογράφικο [Bollettino Tipografico: Τυπογραφικό Δελτίο] (εφημ.) Αναρχοσυνδικαλιστικό δελτίο του Διεθνούς Συνδικάτου Τυπογράφων, ένα από τα πιο μαχητικά της Αιγύπτου που είχε και ελληνικό τμήμα με γραμματέα τον Ιωσήφ Χιόνη. Το έντυπο που κυκλοφορούσαν ιταλοί και έλληνες αναρχικοί από το 1909 μέχρι το 1913, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην κατάκτηση του οχταώρου στη χώρα, και ένα δισέλιδο του γραφόταν για δύο χρόνια (1909-11) στα ελληνικά από τους Χιόνη, Γεράσιμο Λούζη και Λουκά Χριστοφίδη.

Μπούμπιερ, Μάρτιν [רבינו רבי] (εκλ. συγγ.) Αυστριακός εβραϊκής καταγωγής φιλόσοφος, ελευθεριακός κοινοτιστής, φίλος και μαθητής, κατά κάποιον τρόπο, του αναρχικού στοχαστή και ακτιβιστή Γκούσταβ Λαντάουερ. Γεννήθηκε στη Βιέννη το 1878, σπούδασε στη χώρα του και στη Γερμανία, όπου και δίδαξε

Μπουνιουέλ, Λουίς

θηρσκειολογία και ηθική μέχρι την έλευση το 1933 και επισήμως στο ιστορικό προ-σκήνιο του ναζισμού, οπότε και την εγκατέλειψε. Πέθανε το 1965 στο κράτος του Ισραήλ έχοντας διερευνήσει με την γραφίδα του, ανάμεσα σε πολλά, *Το Πρόβλημα του Ανθρώπου και Τα μονοπάτια της Ουτοπίας* (ελλ. έκδ. Νησίδες).

Μπουνιουέλ, Λουίς [Buñuel, Luis] (εκλ. συγγ.) Μείζων ισπανός σκηνοθέτης, μάστορας του ελευθεριακού... υπερρεαλισμού. Υπήρξε συνδημιουργός του προκλητικού «Ένας ανδαλουσιανός σκύλος» (1928), αυτουργός του απαγορευμένου εικονοκλαστικού «Η χρυσή εποχή» (1930), του εκπληκτικού ντοκιμαντέρ «Γη χωρίς φωμί» (1932) και των αριστουργηματικών: «Ο εξο-

λοθρευτής άγγελος» (1962), «Η ωραία της ημέρας» (1967), «Γαλαξίας» (1968), «Η κρυφή γοητεία της μπουρζουαζίας» (1972) «Το σκοτεινό αντικείμενο του πόθου» (1977). Γεννήθηκε το 1900 στην Καλάντα, σπούδασε φιλοσοφία στη Μαδρίτη, «εθήτευσε» στη Γαλλία του μεσοπολέμου στο «στρατόπεδο» του σουρεαλισμού και έζησε, μετά την επικράτηση στην πατρίδα του Φράνκο, αυτοεξόριστος τα περισσότερα χρόνια της ζωής του στο Μεξικό. Πέθανε το 1983 στην Πόλη του Μεξικού και στην *Τελευταία Πνοή* του, που είχε εντύπως αφήσει πρωθύστερα (το 1982), θα αναθυμηθεί ανάμεσα στα άλλα επεισόδια της μεστής ζωής του ένα της νεότητάς την εποχή που υπήρξε αναρχικός: «Ξαφνικά, κάτω απ' το παράθυρό μου σταματάει η βασιλική άμαξα, με δυο οδηγούς κι ένα ακόμη πρόσωπο (πιο νέος ήμουν πολύ ερωτευμένος με τη βασίλισσα, την όμορφη Βικτώρια). Ο βασιλιάς κατεβαίνει από την άμαξα και κάτι με ρωτάει. Έψαχνε κάποιο δρόμο. Τα χάνω και παρ' όλο που εκείνη την εποχή, θεωρητικά τουλάχιστον, ήμουν αναρχικός, του απαντάω ευγενέστατα και αρκετά ντροπαλά, προσφωνώντας τον μάλιστα "Μεγαλειότατε". Όταν η άμαξα απομακρύνθηκε, συνειδητοποίησα πως δεν είχα βγάλει το καπέλο μου. Η τιμή μου είχε διασωθεί» (Μπουνιουέλ, Λ., *Η Τελευταία Πνοή*, σ. 82). || Βλ. επ. **Αθίν Αχιλουέ Ραμόν**, Αλληλέγγυοι, «Γη χωρίς φωμί», «Ένας ανδαλουσιανός σκύλος», σουρεαλισμός, Υπόθεση Σάκο και Βαντσέτι.

Μπρασέν, Ζορζ [Brassens, Georges] (αναρχ.) Διάσημος γάλλος τραγουδοποιός, ο αυτουργός του περίφημου «Γορίλλα», ελευθεριακός στο φρόνημα. Η αναρχία, υπο-

στήριζε, είναι μια ηθική, ένας τρόπος να αντιλαμβάνεσαι τη ζωή. «Είμαι αναρχικός σε τέτοιο σημείο που θα προτιμούσα να περπατήσω πάνω στα καρφιά από το να κάθομαι να συζητάω με τους μπατσοκαβαλλάρους» (*Ιδεοδρόμιο*, τ. 4 -νέα αριθμηση-, χ.χ., σ. 23). Γεννήθηκε στο Σιτέ το 1921 και το 1940 μετοίκησε στο Παρίσι όπου εργάστηκε στο εργοστάσιο της Ρενό, ενώ παράλληλα μάθαινε πιάνο και κιθάρα και έγραφε τα πρώτα του τραγούδια. Το 1947 συνεργάστηκε με τον *Ελευθεριακό* [*Le Libertaire*], το τότε δημοσιογραφικό όργανο της Γαλλικής Αναρχικής Ομοσπονδίας (FAF). Από το 1951 μέχρι το 1976 εμφανίζεται σε μουσικά και συναιυλίες, περιοδεύει σε όλη την Ευρώπη, γράφει μουσική για το σινεμά, όπως για την ταινία του Μισέλ Οντάρ «Η μαύρη σημαία έπεσε μέσα στη μαρμίτα» και μέχρι το θάνατό του, το 1981, δισκογραφεί. Χαρακτηριστικά του άλμπουμ: «Les amoueurs des danses publics» (1954), «Chanson pour l' Auvergnat» (1955), «Le pornographe» (1958), «La religieuse» (1969), «Ferlande» (1972), «Don Juan» (1976). || Βλ. επ. **θάνατος**.

Μπρέσι, Γκαετάνο [Bresci, Gaetano] (αναρχ.) Ιταλός αναρχικός, εργάτης υφαντουργίας, ο εκτελεστής το 1900 του βασιλιά της χώρας του Ουμβέρτου του Α'. Γεννήθηκε το 1869, και πρωτοσυνελήφθη το 1895 για συμμετοχή σε απεργία. Εξορίστηκε για ένα χρόνο στο νησί Λαμπεντούζα και στη συνέχεια το 1897 μετανάστευσε στην Αμερική όπου και εγκαταστάθηκε, αρχικά στη Νέα Υόρκη και μετά στο Πάτερσον. Εκεί με άλλους υφαντουργούς δραστηριοποιήθηκε στην εργατική αναρχική ομάδα Το Δικαίωμα

στην Ύπαρξη και από το 1899 στην ομογενειακή Επιτροπή για Επαναστατικές Στάσεις στην Ιταλία που φέρεται πως προετοίμασε και την εκτέλεση του Ουμβέρτου υπεύθυνου για την άγρια καταστολή των εξεγέρσεων στη Σικελία το 1893 και σε μια σειρά πόλεων (Μιλάνο, Φιρένζε, Νάπολι) το 1898. Εφοδιασμένος με ένα πεντάσφαιρο ρεβόλβερ και όλες τις οικονομίες του σε μια επιταγή πεντακοσίων λιρών, ο Μπρέσι, θα ξεμπαρκάρει στις 4 Ιουνίου στο Πράτο της Γένοβας, όπου θα φιλοξενηθεί από τα αδέρφια του και θα καταστρώσει το λεπτομερές σχέδιο δράσης του. Θα φτάσει στη Μόνζα στις 27 Ιουλίου και δυο μέρες αργότε-

Μπρεσόν, Ανρί Καρτιέ

ρα, στις 29, θα αδειάσει το περιστροφικό του στο σώμα του βασιλιά. Στην μονοήμερη δίκη του, στο κακούργοδικείο του Μιλάνου, ακριβώς ένα μήνα αργότερα, έκλεισε την επιθετική του απολογία υποστηρίζοντας ότι η ενέργειά του δεν ήταν προϋπόθεση παραφροσύνης και ότι επιθυμεί να δικαστεί για μια επαναστατική πράξη. Καταδικασμένος σε ισόβια δεσμά, εκ των οποίων τα πρώτα επτά έπρεπε να τα περάσει ειδικό κελί απομόνωσης, κρεμάστηκε στις 22 Μαΐου του 1901, σύμφωνα με την επίσημη εκδοχή, με το σεντόνι του από τα σίδερα του παραθύρου του κελιού του.

Μπρεσόν, Ανρί Καρτιέ [Bresson, Henri Cartier]

(εκλ. συγγ.) Ο σπουδαιότερος γάλλος φωτογράφος και εκ των σημαντικότερων παγκοσμίως. Υπήρξε φίλος του Αντρέ Μπρετόν, συνιδρυτής με τους Ρόμπερτ Κάπα και Ντέιβιντ Σέιμουρ του διεθνούς ειδησεογραφικού πρακτορείου Μάγκνουμ, αλλά και ένας ιδιότυπος αναρχικός διανοούμενος. Πεισισμένος ότι το «να ζεις στην αναρχία είναι ένα είδος ηθικής» απεικόνισε ασπρόμαυρη την πραγματικότητα και τα ανώνυμα και επώνυμα πρόσωπα του 20ού αιώνα (Σαρτρ, Τζιακομέτι, Καμί, Μονρόε κ.ά.) ταξιδεύοντας σ' όλο τον κόσμο. Με τη «Λάικα» του αποθανάτισε σκηνές του Γαλλικού Μάη του '68, τους «Ευρωπαίους» (ανάμεσά τους και τους... βαλκάνιους Έλληνες του 1950), την επαναστατική και κομμουνιστική Κίνα, την Ινδία του Γκάντι, την Κούβα του Τσε. Πέθανε το 2004 και πέρασε έτσι για πάντα στην επιχράτεια του... αρνητικού, τέσσερα μόλις χρόνια πριν γίνει κυριολεκτικά αιωνόβιος.

Μπρετόν, Αντρέ [Breton, André] (αβαν.)

Ο εμπνευστής και ηγέτης του σουρεαλιστικού κινήματος που μετά από παλινδρομήσεις τριών δεκαετιών επέστρεψε στην ιδεολογική του μήτρα, καθώς σύμφωνα με τα λεγόμενά του «ήταν μέσα στο μαύρο καθρέφτη της αναρχίας που ο σουρεαλισμός αναγνώρισε για πρώτη φορά τον εαυτό του (...) πολύ πριν καν ο ίδιος αυτοπροσδιοριστεί» (Άλφα, 4.10.1997, φ. 104, σ. 11). Γεννήθηκε το 1896 και μετά από ένα σύντομο πέρασμα από τους ντανταϊστικούς κύκλους συνέβαλε καθοριστικά με το *Σουρεαλιστικό Μανιφέστο* του, το 1924, στην εκκόλαψη μιας νέας αισθητικής πρωτοποριακής σχολής που γρήγορα μεταμορφώθηκε στην ασφυκτική αγκαλιά του Κομμουνιστικού Κόμματος (όπου προσχώρησε το 1925 και ο ίδιος) στο γνωστό σοσιαλιστικό... υπερρεαλισμό. Από το 1928 που θα εγκαταλείψει το κόμμα ο Μπρετόν γράφει (Νάτζα,

Τρελός Έρωας, Αρχάνα 17, Ωδή στον Σαρλ Φουριέ κ.ά.), εκδίδει το περιοδικό *Ο Σουρεαλισμός στην Υπηρεσία της Επανάστασης* [*Le Surrealisme au Service de la Révolution*] (1930), ανθολογεί (*Η Ανθολογία του Μαύρου Χιούμορ*) εντάσσει στην ομάδα Αντεπίθεση [*Contre-attaque*] του Ζορζ Μπατάιγ, ταξιδεύει στο Μεξικό (1938), όπου με τους Τρότσκι και Περέ ιδρύουν την Διεθνή Συνομοσπονδία Ανεξάρτητης Τέχνης [*Fédération Internationale de l'Art Révolutionnaire* (FIARI)]. Το 1941 μετοικεί στις ΗΠΑ, το 1946 επιστρέφει στο Παρίσι και από το 1951 έχοντας πια αποτοξινωθεί από την επαναστατική πολιτική και τα επιτεύγματά της σε Ανατολή και Δύση θα συνεργαστεί με την Γαλλική Αναρχική Ομοσπονδία (FAF) και την εφημερίδα της *Ο Ελευθεριακός* [*Le Libertaire*]. «Ο ελευθεριακός κόσμος που ονειρευτήκαμε», θα διαπιστώσει το 1952, «αντικαταστάθηκε από μια πραγματικότητα όπου η δουλικότερη υποταγή εκθειάζεται ως αρετή, τα πιο στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα καταργούνται, ολόκληρη η κοινωνική ζωή περιτρέφεται γύρω από κομισάριους και βασανιστές. Όπως σε όλες τις περιπτώσεις όπου ένα ανθρώπινο ιδανικό διαστρέφεται σε τέτοιο βαθμό, το μόνο γιατρικό είναι η αναγέννησή του μέσα στο μεγάλο ρεύμα ευαισθησίας που το γέννησε, η επιστροφή στις αρχές που του επέτρεψαν να σχηματισθεί. Είναι στον ίδιο ορίζοντα αυτής της πορείας που σήμερα, επιτακτικότερα από ποτέ, ξεπροβάλλει ο αναρχισμός και μόνο αυτός» (ό.π.). Ως τελευταία του πολιτική παρέμβαση λογίζεται η υπογραφή του στο κείμενο «*Ουγγαρία, Ανατέλλων Ήλιος*» που χαιρέτιζε την ουγγρική εξέγερση του 1956. Πέθανε στο Παρίσι στις 28 Σεπτεμβρίου του 1966 και το μοναδικό στεφάνι που εναποτέθηκε στο μνήμα του τη μέρα της ταφής του (την 1η Οκτωβρίου) ήταν αυτό της αναρχικής ομάδας Λουίζ Μισέλ. || Βλ. επ. «*Ούτε θεός, ούτε αφέντης*», σουρεαλισμός.

Μπρίντον, Μόρις [Brinton, Maurice] (εκλ. συγγ.) Το βασικό πολιτικό ψευδώνυμο ενός διάσημου και «δισυπόστατου» ανθρώπου, του ελληνοβρετανού νευρολόγου Χριστόφορου Αγαμέμνονα Πάλλη [Christopher Agamemnon Pallas] που γεννήθηκε στη Βομβάη το 1923 και πέθανε στο Λονδίνο στις 10 Μαρτίου του 2005. Ήταν γόνος μιας εύπορης οικογένειας τραπεζιτών και εμπόρων και ανιψιός του γνωστού λογοτέχνη Αλέξανδρου Πάλλη που μετέφρασε σε άφογο δεκαπεντασύλλαβο την *Ιλιάδα* και προκάλεσε το Σεπτέμβριο του 1901 με την απόδοση του *Ευαγγελίου* στη δημοτική γλώσσα, τα περίφημα Ευαγγελικά. Καλοζωισμένος, καλοσπουδαγμένος και πολύγλωσσος ο Μπρίντον (μιλούσε άφογα τα ελληνικά, τα γαλλικά, τα αγγλικά και τα γερμανικά) είχε παρά ταύτα από νεαρός το ελευθεριακό μικρόβιο. Έτσι μετά από μια σύντομη περιδιάβαση στην ορθόδοξη (Κομ-

μουνιστικό Κόμμα) και αιρετική αριστερά (τροτσακισμός) της Βρετανίας θα συγκροτήσει στις αρχές της δεκαετίας του 1960, κάτω από την καταλυτική επιρροή των αναλύσεων του περίφημου γαλλικού περιοδικού *Σοσιαλισμός ή Βαρβαρότητα* [Socialisme ou Barbarie], τον σπουδαίο ελευθεριακό κύκλο Αλληλεγγύη [Solidarity]. Υπήρξε η ψυχή της ομάδας και του ομώνυμου περιοδικού της, όπου έγραφε ψευδωνύμως μια πληθώρα σημαντικών άρθρων για τα κοινωνικά τεχταινόμενα των καιρών και μετέφρασε κείμενα του Κορνήλιου Καστοριάδη, την ώρα που με το αληθινό του όνομα υπέγραφε τις πρωτοποριακές του έρευνες για τον εγκεφαλικό θάνατο. Με το ψευδώνυμο Μόρις Μπρίντον κυκλοφόρησε και τις δύο καιρίες μελέτες του *Οι Μπολσεβίκοι και ο Εργατικός Έλεγχος* (1970) και *Το Παράλογο στην Πολιτική* (1974), που απέδωσε στους έλληνες αναγνώστες η Διεθνής Βιβλιοθήκη και υπέγραψε την εκτενή προσωπική του μαρτυρία για τα γεγονότα του Μάη του 1968 – ένα κείμενο που συμπεριέλαβαν, μαζί με ένα κείμενο του Γιάννη Καρύτσα, οι εκδόσεις Άρδην στο βιβλίο *Γαλλικός Μάης '68 - Η Ελευθεριακή Ρωγμή*.

Μπρους, Πολ [Brousse, Paul] (εκλ. συγγ.) Γάλλος γιατρός. Ένας φλογερός αναρχικός που αποζητούσε μετά επιτάσεως – ως στέλεχος της ελβετικής Ομοσπονδίας του Ιούρα, συνεκδότης με τον Τζέιμς Γκιγιόμ του Δελτίου της και ως διευθύνων ένα διάστημα την *Πρωτοπορία* [L'Avant-Garde]– διά της έμπρακτης προπαγάνδας το αδύνατο, για να επιδοθεί αργότερα ως συνετός δυνατοτιστής (ποσιμπλιστής) στην πολιτική τέχνη του εφικτού. Γεννήθηκε το 1844, πέθανε το 1912 και το τελευταίο του συναπάντημα με τους πρώην συντρόφους του έγινε στο Διεθνές Συνέδριο των ποσιμπλιστών στο Λονδίνο το 1886 όταν συνέδραμε με την ψήφο του στο εξωπέταγμά τους.

μυρμήγκια (ελευθ. αποικ.) Έντομα που πατούν χωρίς ιδιαίτερες τύψεις οι πάντες, ενδεχομένως και οι αναρχικοί που θεωρούν τις κοινότητές τους ως πρότυπα στρατοκρατικής οργάνωσης, εσφαλμένα ίσως, καθώς σύμφωνα με νεώτερες ενδελχείς επιστημονικές παρατηρήσεις τα παρεξηγημένα ζώουφια (όπως και άλλες ζωικές κοινωνίες) ρέπουν προς τον... αναρχοκομμουνισμό. «Οι αποικίες των μυρμηγκιών χαρακτηρίζονται από αυτοοργάνωση και αυτοδιαχείριση. Κανένα μυρμήγκι δεν είναι επικεφαλής μιας αποικίας. Ανταλλάσσουν άμεσα ρόλους μεταξύ τους, από τροφοσυλλέκτες, σε χτίστες της φωλιάς, σε τροφούς των νυμφών (...) Ο καλύτερος τρόπος να αντιληφθούμε και να περιγράψουμε την αποικία είναι ως το αντίστοιχο ενός αυτορυθμιζόμενου οργανισμού». Και δεν πρόκειται, όπως θα υπέθετε κάποιος, για... πρωτόγονο κομμουνισμό, αφού τα μυρμήγκια: «Καλλιε-

γούν μύκητες σε φάρμες, εκτρέφουν μικροσκοπικές ψείρες με τη μορφή κοπαδιών και κατέχουν εξαιρετικές κατασκευαστικές και πολεοδομικές δεξιότητες: οικοδομούν χώρους ανακύκλωσης, λουτρά και νεκροταφεία μακριά από το κυρίως σώμα της αποικίας» (Συλλογικό, *Είμαστε Παντού*, σ. 79).

Ο Λεάνδρος και οι κατασπίδες που στη *Χωματερή* αμφισβητούν, όπως οι περισσότεροι, τα τελευταία επιστημονικά πορίσματα περί... ελευθεριακού μωρμγκικισμού.

μυστικοί πράκτορες (κρατ. κατ.) Κρατικοί και διακρατικοί καμιά φορά λειτουργίο που προσφέρουν επί μισθώ ή και αμισθί τις υπηρεσίες τους στα κλιμάκια αντιμετώπισης του εσωτερικού ή εξωτερικού εχθρού διά του εισοδιασμού στις τάξεις του στην να προσπάθειά τους να αντλήσουν πληροφορίες (χαφιέδες, κατάσκοποι) ή να τον οδηγήσουν εντέχνως στην επιθυμητή ρότα (προβοκάτορες). Κυνικοί επαγγελματίες, ιδεολόγοι ερασιτέχνες ή και... ανυποψίαστοι κάποιοι για την ίδια τους την ιδιότητα, έδρασαν στους επαναστατικούς κύκλους από καταβολής οργανωμένης εξουσίας βρίσκοντας πεδίο δόξης λαμπρόν (παρά τις βασικές κοινοτοπίες των πληρωμένων αναλυτών) όχι στα ξέφραγα ελευθεριακά χωράφια, αλλά κυρίως στους σιδερόφρακτους πολιτικούς χώρους όπου καλλιεργούνται η αυθεντία, η μυστικοπάθεια, η ιεραρχική καθοδήγηση και η άκριτη αποδοχή της «γραμμής». Κάτι που πιστοποιούν και τα αρχεία της Οχράνα όπου βρέθηκαν φάκελοι 30.000 μυστικών πρακτόρων-προβοκατόρων που έδρασαν «βροντερά» ή «διακριτικά» στους κόλπους όλων των «μυστικών» οργανώσεων και των επαναστατικών κομμάτων, στην παραγμένη εικοσαετία που προηγήθηκε της ρωσικής επανάστασης. Αναλογικά και ενδεικτικά το 1912, σύμφωνα με τον Βικτόρ Σερζ που ξεκοκάλισε ως υπεύθυνος μιας επιτροπής όλους τους φακέλους της περιβόητης τσαρικής αστυνομίας, «υπήρχαν μέσα στις επαναστατικές οργανώσεις της Μόσχας -που δεν ήταν καθόλου μαζικές οργανώσεις- πενήντα πέντε προβοκάτορες, εκ των οποίων δέκαεπτά σοσιαλεπαναστάτες, είκοσι σοσιαλδημοκράτες, μενσεβίκοι και μπολσεβίκοι, τρεις αναρχικοί, έντεκα φοιτητές και αρκετοί φιλελεύθεροι» (Σερζ, Β., *Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη*, σ. 152). Σχιζοειδείς προσωπικότητες οι περισσότεροι εξ ιδιοσυστασίας και αρκετοί ένεκα της φύσης του «λειτουργημάτων» τους, έφθασαν, κάποιοι φανερωμένοι και διάσημοι από αυτούς, να μην ξέρουν τελικά ποιόν υπηρετούν, παίζοντας διπλούς, τριπλούς ή και εντελώς φαντασιακούς ρόλους: Ο Μαλινόβσκι «αρχηγός του μπολσεβίκικου κόμματος στη Δούμα και εκπρόσωπος του Λένιν» υπήρξε πιστός σε... όλες τις αρχές του· ο περιλάλητος Έβνο Αζέβ μέλος της κεντρικής επιτροπής του

Σοσιαλεπαναστατικού Κόμματος στην περίοδο της κυριολεκτικά εκρηκτικής του δραστηριότητας (1903-08) μεθυσμένος από την δύναμη που του παρείχε η διπλή του υπόσταση εξασκούσε από ένα σημείο και μετά, ερήμην των εκατέρωθεν εντολοδόχων του, το αιματηρό του παιχνίδι: ο Παπά Γκαπόν παρότι εντεταλμένος να λειτουργεί ως ανάχωμα, επίστευσε με το ασυγκράτητο ταμπεραμέντο του την επανάσταση του 1905· ο Μπογκρόβ που ξέκανε παρουσία του Τσάρου το 1911 τον μεταρρυθμιστή πρωθυπουργό Στολίπιν, εκτελέστηκε αφήνοντας τους ιστορικούς να διαφωνούν ποιους συντρόφους εξυπηρετούσε η πράξη του· και στα καθ' ημάς, έναν αιώνα

αργότερα, ο πολυμικροπράκτορας της δεκαετίας του 1980 Ντάνος Κρυστάλλης είναι ορατό διά γυμνού οφθαλμού πως ακόμα δεν έχει καταφέρει να ξεμπλέξει τις υπηρεσίες και τα ιδεολογικά του.

Μυστικός Πράκτωρ, ο (λογ.) Μυθιστόρημα του Τζόζεφ Κόνραντ, εμπνευσμένο, σύμφωνα με το συγγραφέα, από ένα πραγματικό περιστατικό. Εκδόθηκε το 1907 και περιγράφει, παρά την εμφανέστατη αντιαναρχική εμπάθεια του συγγραφέα, με συναρπαστικό τρόπο τη δράση του Βερλόκ, ενός επαγγελματία προβοκάτορα, τις αδιέξοδες διαπροσωπικές του σχέσεις και την απόπειρά του να εξωθήσει μία μηδενιστική ομάδα, με όνομα Το Μέλλον του Προλεταριάτου σε ανατίναξη του Αστεροσκοπείου του Γκρίνουιτς, με τραγική κατάληξη: «“Είναι μια οργάνωση όχι αναρχική, άλλ' ανοιχτή για όλες τις επαναστατικές τάξεις”. “Είσαι κι εσύ σ' αυτήν;” “Είμαι ένας απ' τους αντιπροέδρους της” ξανάσανε βαριά ο κ. Βερλόκ, κι ο πρώτος γραμματέας της πρεσβείας σήκωσε το κεφάλι και τον κοίταξε. “Και δεν ντρέπεσαι” ρώτησε κοφτά. “Δεν είν' άξια η οργάνωσή σου για τίποτα καλύτερο, παρά μόνο για να τυπώνει αυτές τις μπουρδες και μάλιστα τόσο άσχημα και σε τέτοιο βρωμόχαρτο; Γιατί δεν κάνεις εσύ κάτι εκεί μέσα; Άκου δω. Τώρα τα θέματα αυτά τα χειρίζομαι εγώ και σου το δηλώνω καθαρά πως θα πρέπει να κερδίζεις πραγματικά τα λεφτά που παίρνεις;» (Κόνραντ, Τζ., *Ο Μυστικός Πράκτωρ*, τόμ. Α', σ. 49). Την πρώτη εκδοχή του *Μυστικού Πράκτορα* έδωσε στο σελιλόνι ο βουβός κινηματογράφος, μια διασκευή του σε κατακοπευτική περιπέτεια («Σαμποτάζ»), γύρισε ο Άλφρεντ Χίτσοκ το 1936, μια ακόμη κινηματογραφική του ανάπλαση επιχείρησε το 1977 ο Κρίστοφερ Χάμπτον και μια τηλεοπτική του βερσιόν γύρισε στη Γαλλία το 1982 ο σκηνοθέτης Μαρσέλ Καμί. || Βλ. επ. *προβοκάτορες*.

Μωραίτης, Νικόλαος (αναρχ.) Αγνώστων λοιπών στοιχείων αναρχικός του 19ου αιώνα, ξυλουργός και στιχοπλόκος. Μέλος διαδοχικά του Κεντρικού Σοσιαλιστικού Συλλόγου, του Σοσιαλιστικού Συνδέσμου «Κόσμος» και του Αναρχικού Ερ-

γατικού Συνδέσμου της Αθήνας. Στίχους του («Τὸ θηρίον», «Εργάτης», «Λαέ», «Σφαγεῖον» κ.ά.) βρίσκουμε δημοσιευμένους στα φύλλα του Σοσιαλιστή (1893). Από εκεί και το ποίημά του «Οἱ λησταί»: «Τί ζητάτε τοὺς ληστὰς / Εἰς τὰ ὄρη εἰς τὰ δάση; / Τί ὑπόσχεσθ' ἀμοιβὰς / Ἄν ληστήν κανεὶς σὰς πιάση. // Οἱ μεγάλοι οἱ λησταὶ / Δὲν εὐρίσκονται στὰ δάση / Κι' ὅποιος 'κεῖ τοὺς κυνηγᾷ / Μον' τὸν κόπον του θὰ χάση. // Οἱ μεγάλοι οἱ λησταὶ / Δὲν εὐρίσκονται στὰ χιόνια / Ἄλλὰ ζοῦνε μὲ τιμὰς / Μέσα σὲ λαμπρὰ σαλόνια. // Οἱ μεγάλοι οἱ λησταὶ / Εἰς τὰς πόλεις μέσα μένουν / Καὶ τὸν ἄρτον τοῦ λαοῦ / Ἀπ' τὸ στόμα του το πέρνουν. // Οἱ μεγάλοι οἱ λησταὶ / Ἐχουν πλούτη ἔχουν τόπους / Καὶ τοὺς λέγουν εὐγενεῖς / Εὐεργέτας φιλανθρώπους. // Τοὺς μεγάλους τοὺς ληστὰς // Δὲν τοὺς πιάνουνε οἱ νόμοι / Ἄλλὰ μόνον ὁ λαὸς / Τοὺς ληστὰς αὐτοὺς τσακόνει. // Καὶ καιρὸς πλέον λαὲ / Εἰν' ληστὰς νὰ τοὺς κυρύξης / Καὶ κρεμάλα φοβερὴ / Εἶναι ὥρα γιὰ νὰ στήσης...» (Σοσιαλιστής, Α' δεκαπενθήμερο Ιουλίου 1893, φ. 27, σ. 2).

**Ο Α΄ ΤΟΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΡΧΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟΝ ΟΚΤΩΒΡΙΟ ΤΟΥ 2014
ΣΕ 1.500 ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΤΩΝ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΝ**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΜΙΧΑΗΛ ΠΡΟΤΟΨΑΛΤΗΣ - ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΟΥΝΤΑΣ
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ & ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ· ΚΩΣΤΑΣ ΛΕΓΑΚΗΣ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ**